

ŞTEFĂNIŢĂ LUPU, DOMN AL MOLDOVEI (1659—1661)

DE

CONSTANTIN I. ANDREESCU
DOCTOR IN LITERE
ŞI
CONSTANTIN A. STOIDE
LICENŢIAT IN LITERE

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA REGELE CAROL I
1, Strada Wilson, 1
1938

ŞTEFĂNIŢĂ LUPU, DOMN AL MOLDOVEI (1659—1661)

DE

CONSTANTIN I. ANDREESCU
DOCTOR IN LITERE

ŞI

CONSTANTIN A. STOIDE
LICENŢIAT IN LITERE

BUCUREŞTI
FUNDAŢIA REGELE CAROL I
1, Strada Wilson, 1
1938

SITUAŢIA POLITICĂ A SUD-ESTULUI EUROPEI IN MIJLOCUL SECOLULUI AL XVII-lea

Politica de expansiune teritorială a lui Gheorghe Rákóczy II. Viaţa politică a statelor româneşti în mijlocul secolului al XVII-lea a fost strâns legată de politica generală a principatului ardelean, care trecuse în mâinile tânărului şi ambiţiosului Gheorghe Rákóczy II, la moartea lui Gheorghe Rákóczy I întâmplată în Alba Iulia la 11 Octomvrie 1648 [1]).

Noul principe a continuat şi a amplificat politica de expansiune a tatălui său, încercând să înfăptuiască planuri de dominaţie în sud-estul european, de reconstituire măcar în parte a fostului regat unguresc şi de cucerire a tronului polon. Cei 12 ani de domnie ai săi nu au fost decât un şir de episoade adesea tragice ale luptei pentru realizarea acestui plan. A căutat să profite de favoarea momentană a Porţii otomane sau a trecut peste ordinele acesteia; a încercat să atragă de partea sa pe toţi creştinii răsăritului Europei şi mai ales pe voevozii români [2]). Iar când vreunul din ei nu corespundea aşteptărilor, când dorea să ducă o politică independentă sau prefera dominaţia turcească, el îşi risca tronul. Astfel, un alt ambiţios, Moldoveanul Vasile Lupu ale cărui pretenţii de hegemonie îl stânjeneau, şi-a pierdut domnia prin intervenţia lui Rákóczy. Ştiri contemporane pretind chiar că acesta ar fi avut la îndemână încă din 1651 firmanul de mazilire [3]), dar l-a utilizat abia în 1653 în favoarea lui Gheorghe

[1]) I. A. Fessler, *Geschichte von Ungarn* (bearbeitet bei E. Klein), v. IV, Leipzig 1877, pp. 254—255; Gh. Şincai, *Chronica Românilor*, ed. II, Bucureşti 1886, v. III, p. 77.

[2]) Asupra politicei externe a lui Gheorghe Rákoczy II cf. şi E. Pavlescu, *Georges II Rákoczy, prince de Transylvanie (1648—1660)*, Iaşi 1924.

[3]) Şincai, *o. c.* III, p. 81. Această ştire, dată după cronici turceşti, nu corespunde realităţii mai ales dacă ţinem seamă de ezitările Turcilor în 1653 privitoare la înlocuirea lui Vasile Lupu.

Ştefan[1]), care se arăta un instrument mai docil. In anul următor, moartea lui Matei Basarab face din statul muntean un prieten credincios Ardealului. Acum Rákóczy îşi asigurase pacea şi sprijinul voevodatelor carpato-dunărene. Avea deci putinţa să încerce realizarea planurilor lui de libertate şi de expansiune.

Nu putea însă fi vorba de o eliberare a Ardealului de sub dominaţia imperiului otoman, pe atunci în plină creştere a puterii sub energica dinastie vizirială a Kiuprulilor.

In schimb Polonia, slăbită de amestecul ei în răsboiul de 30 de ani şi de interregnul care urmase morţii lui Vladislav IV, oferea cale deschisă ambiţiilor vecine. Rând pe rând, regele Suediei şi electorul Brandeburgului, protestanţii polono-germani şi Cazacii ortodocşi, au căutat să profite de neputinţa noului rege Ioan Cazimir[2]). Şi, în cele din urmă, chiar Gheorghe Rákóczy II, fost aliat cu ocazia detronării lui Vasile Lupu[3]), s'a ridicat în contra celui atacat. Asemenea atitudine a principelui ardelean nu ne poate mira. Nu numai legăturile de rudenie ale soţiei sale cu marile familii leşeşti[4]) îl puteau împinge să râvnească la coroana polonă, ci chiar tradiţia stabilită de înaintaşii săi. Ştefan Báthory fusese rege al Poloniei între 1576 şi 1586. Calviniştii poloni, conduşi de Jan Radziwill viitorul ginere al lui Vasile Lupu, chemau în 1643 la tron pe Gheorghe Rákóczy[5]). Această chemare se repetă în 1648[6]), dar moartea neaşteptată a Ardeleanului dă domnia polonă lui Ioan Cazimir (20 Noemvrie 1648). După câţiva ani de încordare politică, în care noul voievod al

[1]) Miron Costin, *Letopiseţul Moldovei (1594—1662)*, ed. M. Cogălniceanu, I, (Buc. 1872), pp. 326—327 şi 244—245; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, v. IV (Iaşi 1891), p. 56; N. Iorga, *Studii şi documente*, v. IV, p. CCXLIII sq., *Istoria poporului românesc*, v. III (Buc. 1927), pp. 144—145 şi *Geschichte des osmanischen Reiches*, v. IV (Gotha 1911), pp. 79—80; Fessler, *o. c.* IV, p. 262, dă greşit înlăturarea lui Vasile Lupu în 1655.

[2]) Pentru această epocă şi pentru izvoarele principale de informaţie cf. E. Plavescu, *o. c.* p. 26 sq.

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, *l. c.* N. Iorga, *St. şi. doc* IV, p. CCL sq. şi *Gesch. d. osm. Reiches*, IV, p. 80.

[4]) Fessler, *o. c.* IV, p. 263.

[5]) N. Iorga, *Gesch. d. osm. R.* IV, p. 77. Radziwill nu se căsătoreşte cu Maria, fiica lui Vasile Lupu şi a Tudoscăi decât după 1643, în *5 februar 1645.* Şincai, *o. c.* III, p. 67 sq. pune data căsătoriei în 1644.

[6]) Iorga, *o. c.* IV, p. 77; Samuel Grondzki, *Historia belli Cosacco-Polonici*, Budapesta 1789, p. 82.

Transilvaniei sprijină mai mult sau mai puţin ascuns revolta lui Bogdan Hmielnicki [1]), legăturile polono-ardelene par a deveni prieteneşti. Dovadă este ajutorul dat de Cazimir lui Gheorghe Ştefan, protejatul lui Gheorghe Rákóczy II. Totuşi acesta nu părăseşte planul de a pune mâna pe regatul polon. In 1654, când regele Carol Gustav al Suediei atacă Polonia [2]), atitudinea lui Rákóczy se schimbă în mod vizibil. Spre sfârşitul anului el începe cu Suedezii tratative care se vor prelungi în tot cursul anilor 1655 şi 1656 [3]). Nu ţine seamă de cererea de ajutor din 15 Mai 1656 a regelui polon, fugar în Silezia [4]). Din contra, primeşte bine pe solii suedezi şi Cazaci, cari-i oferă alianţă şi o mare parte din Polonia, iar la 20 Noemvrie al aceluiaşi an, se hotărăşte pentru alianţa cu Carol Gustav şi cu Bogdan Hmielnicky [5]). Sub presiunea trimisului suedez [6]), el încheie convenţia din 6 Decemvrie 1656, prin care se pregătea una din primele împărţiri ale Poloniei între regele Suediei, electorul de Brandenburg, principele Ardealului, hatmanul Cazacilor şi Jan Radziwill [7]). Fără a mai anunţa Poarta otomană sau a cere aprobarea ei [8]), fără a cere măcar părerea unei diete ardelene [9]), Gheorghe Rákóczy II declară îndată răsboiu Poloniei, la 30 Decemvrie 1656 [10]).

La 14 Ianuarie 1657 oastea ardeleană era reunită în cetatea Viscului din Maramureş. Cu toată iarna grea, la 7 Februarie Rákóczy trece munţii în Polonia [11]), cu vreo 18.000 călăreţi şi

---

[1]) Pavlescu, *o. c.*, pp. 33—51.

[2]) *Ibid*, pp. 65—69.

[3]) *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae*, XI, p. 223—224; *Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria*, V, p. 219 şi XXIII, pp. 162, 244, 257, sq., 290, 304 sq. Cf. referinţele din Pavlescu, *o. c.* p. 70 sq.

[4]) Fessler, *o. c.*, IV, p. 263.

[5]) *Ibidem*; tratatul cu Bogdan se încheie în Alba-Iulia la 7 Septembrie şi se ratifică la 18 octombrie 1656.

[6]) Şincai, *o. c.* III, p. 104; Iorga, *o. c.* IV, p. 82, etc.

[7]) Pavlescu, *o. c.* p.p 82—83.

[8]) Şincai, *o. c.* III, p. 104. Credea probabil inutil acest lucru, deoarece ştia că Poarta era în bune relaţii cu Suedia, cel puţin începând din 1656 (afirmă N. Iorga, *o. c.* IV, p. 83, după rapoartele olandeze editate în *St. şi Doc.* IV, p. CCLXXXI).

[9]) Fessler, *o. c.* IV, p. 263.

[10]) Pentru războiul polonez şi izvoarele principale cf. Pavlescu, *o. c.* p. 66 sq.

[11]) Şincai, *o. c.* III, p. 105; Grondzki, *o. c.* p. 361.

5000 pedeştri, la cari se adăugau contingentul muntean de 2000 de oameni trimis de Constantin Şerban sub conducerea căpitanului Odivoianu [1]) şi 2000 de oameni trimişi de Gheorghe Ştefan sub conducerea marelui serdar Grigore Hăbăşescu şi a lui Frăţiţă căpitanul de Fălciu [2]). Proclamaţia de declarare a războiului promitea supuşilor poloni menţinerea drepturilor şi libertăţilor lor dacă-l aleg rege. O solie ardeleană arăta împăratului Ferdinand III motivele invaziei. In zadar cearcă acesta din urmă, prin cancelarul său episcopul Szelencsény, să convingă pe Rákóczy să renunţe la planurile lui [3]). Ambiţiosul principe se afla deja la Przemysl, pregătindu-se să meargă spre Cracovia. Intre timp, îndărătul său i se plănuia înfrângerea: împăratul reînoia alianţa cu Ioan Cazimir [4]), alianţă întărită de urmaşul său Leopold I la 27 Mai 1657 şi în urma căruia este trimis în Polonia feld-mareşalul Hatzfeld cu 16.000 de oameni [5]). De unde până atunci regele polon îşi vedea tronul compromis, Cracovia cucerită şi Varşovia asediată de armatele ardelene unite cu Cazacii lui Bogdan Hmielnicky, situaţia se schimbă brusc. Inceputul ostilităţilor suedo-daneze, atacul lui Lubomirsky în Ardeal, apropierea armatelor austro-polone şi intervenţia hanului Tătarilor, aduc retragerea trupelor suedeze şi căzăceşti. Cu armata obosită şi împuţinată Rákóczy ridică asediul Varşoviei în Iulie şi începe retragerea urmărit de aproape de duşmani. Secuii îl părăsesc plecând spre ţara lor prin Moldova unde vor pieri mulţi [6]). Românii îl lasă şi ei [7]). La 21 Iulie se întâlneşte cu oastea polonă la Charny-Ostrow [8]), unde, fără luptă, generalul său Mihail Mikeş semnează o pace ruşinoasă, a doua zi; prin această pace ce pare mai mult o capitulare, Rákóczy renunţă la toate pretenţiile sale [9]).

---

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 353; *Cronicile muntene*, apud N. Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. 281, nota 1.

[2]) Miron Costin, *l. c.*; Iorga, *o. c.* pp. 280—281. Şi Şincai, III, p. 105, vorbeşte de acest ajutor.

[3]) Fessler, IV, p. 264.

[4]) *Ibidem.*

[5]) *Ibid.* p. 282. Şincai (III, p. 107) spune că a fost trimis în Iunie generalul austriac Schprock cu 3000 călăreţi şi 3000 pedestraşi.

[6]) Fessler, IV, p. 283.

[7]) Iorga, *G. d. osm. R.* IV, p. 88.

[8]) Fessler, *l. c.*

[9]) Iorga, *l. c.* Şincai (III, p. 108) pune pacea la 27 Iulie iar Fessler (*l. c.*)

Supraveghiat de Poloni, el pleacă spre Transilvania însoţit numai de câţiva călăreţi [1]). Armata ardeleană rămasă sub conducerea lui Ioan Kemény este sdrobită de Tătari la 31 Iulie şi dusă în captivitate în Crimeea [2]). Garnizoanele ardelene din Cracovia şi Brzesk, comandate de Ioan Bethlen şi Gaudy, sunt nevoite să capituleze şi sunt conduse până la graniţele ţării [3]).

Represiunea turcească. Destituirea lui Gheorghe Rákóczy II şi a domnilor români Constantin Şerban şi Gheorghe Ştefan. Din vastul plan de cucerire, din visurile ambiţioase ale principelui ardelean, nu mai rămăsese nimic. Dar înfrângerea din Polonia nu însemna decât începutul nenorocirilor. De acum înainte viaţa lui Rákóczy nu va fi decât o luptă disperată pentru a-şi păstra tronul ameninţat, o luptă în care-şi va pierde viaţa. Căci fostul favorit al Sultanului era acum un proscris şi un revoltat în ochii demnitarilor otomani. Nu numai că făcuse expediţia din Polonia fără învoirea Porţii, dar nu ascultase nici de ordinul ulterior al lui Mahomed Kiupruli de a păstra pacea. De aceea, hanul tătar a avut misiunea de a pedepsi pe rebel şi — în lipsa acestuia — a bătut şi a prins oastea lui Kemény. Mai mult. Principele ardelean va resimţi direct consecinţele atitudinii sale. Agenţii săi la Constantinopol sunt închişi la Şapte Turnuri [4]). In Septemvrie 1657, la plângerea polonă din August, că un tributar al Porţii a rupt fără voie legăturile paşnice între cele două state, marele vizir este gata să răspundă cu destituirea lui Rákóczy [5]). Intr'adevăr, când Francisc Sébesy cere iertarea lui Rákóczy în numele

---

la 23 Iulie 1657. Pavlescu (*o. c.* p. 101) dă 22 Iulie după *Mon. Hung, Hist.* XXIII, p. 552.

[1]) Daniel Nekesch-Schuller, *Chronik* (Stenner), în *Quellen für Geschichte der Stadt Brasso*, v. IV, Braşov 1903, p. 245, dă o sută de oameni. Şincai (III, p. 108) şi Pavlescu (*o. c.* p. 102) dau numai 14, luându-se după Galeazzo Gualdo Priorato, *Historia di Leopoldo Cesare*, (3 vol. Viena 1670), I, pp. 31—32.

[2]) Nekesch-Schuller, *l. c.* Şincai, III, *p. c.* Fessler, IV, pp. 283—284, Iorga, *o. c.* IV, p. 88. Cf. şi scrisoarea lui Ioan Kemény din lagărul tătar, la marginea Moldovei, în 6 August 1657, tradusă în *St. şi Doc.* IX, p. 190 sq.

[3]) Fessler, IV, p. 284; Galeazzo, I, p. 32.

[4]) Hurmuzaki, *Fragmente din Istoria Românilor*, v. III (Buc. 1900), p. 234; Iorga, *G. d. osm. R.* IV, p. 88.

[5]) Hurm. *Fragm. l. c.*; Iorga, *o. c.* l. c. şi *St. şi Doc.* IV. p. CCLXXXV.

dietei ardelene, ţinută la 3 Septemvrie 1657 la Gherla (Sámoş Ujvar)[1]), Kiupruli ordonă să se aleagă un nou principe al Transilvaniei[2]), iar hanul Mahomed Ghirai anunţă pe Matei Bálog, trimis să trateze eliberarea prinşilor, că e gata să atace Ardealul, dacă porunca Porţii nu este ascultată[3]).

Dieta reunită la 24 Octomvrie 1657 la Alba Iulia, sileşte pe Gheorghe Rákóczy să abdice la 1 Noemvrie şi alege la 3 Noemvrie principe al Ardealului pe Francisc Rédey[4]), fost locţiitor al lui Rákóczy împreună cu Acacius Barcsay şi Ştefan Széredy în vremea expediţiei din Polonia[5]). Alegerea este ratificată de Sultan[6]), dar noua domnie este de scurtă durată. Câteva luni mai târziu, la 24 Ianuar 1658, dieta din Mediaş alege din nou principe pe Rákóczy, iar Rédey se retrage în Maramureş la Hust[7]). Se încep pregătiri de luptă în contra Turcilor. Se pune la cale o cruciadă a întregii creştinătăţi, dar acest plan nu va avea succes pe lângă marile state din centrul şi răsăritul Europei. Doar domnii români se vor găsi uneori alături de Gheorghe Rákóczy II în lupta disperată pentru apărarea Transilvaniei şi a domniei lui, luptă care va avea un sfârşit tragic.

Şi soarta prietenilor români ai răsculatului ardelean a fost tristă. Participarea la expediţia din Polonia aduce chemarea la Constantinopol a celor doi domni[8]), dar teama de pedeapsă îi împiedică a face această călătorie de pocăinţă şi răscumpărare[9]).

Cel dintâi este înlocuit Constantin Şerban. La 26 Ianuarie 1658 este numit domn al Munteniei Mihnea, fiul lui Radu, protejat al lui Kenaan Paşa. La 29 Ianuar el avea audienţă la Sultan

---

[1]) Pentru dietă cf. Galeazzo, I, p. 33; Şincai, III, p. 109; Stephanus Katona, *Historia critica Regum Hungarie*, (Budapesta 1804) v. XXXIII, p. 28.

[2]) Janos Bethlen, *Rerum Transylvaniae libri quator*, Amsterdam 1664, pp. 43—44; Fessler, IV, p. 284; Iorga, *G. d. osm. R.* IV, p. 88.

[3]) Fessler, IV, p. 284.

[4]) *Mon. Com. Trans.* XI, p. 292 sq.; Nekesch-Schuller, p. 245; Fessler, *l. c.* Iorga, *o. c.* IV, p. 89, dă greşit alegerea în Octomvrie; o dă exact în *St. şi Doc.* IV, p. CCLXXXVI.

[5]) Şincai, III, p. 105.

[6]) *Ibid.* p. 110; Nekesch-Schuller, p. 245; Pavlescu, *o. c.* p. 106—107.

[7]) Şincai, III, p. 111; Fessler, IV, p. 285; Iorga, *G. d. osm. R.* IV, p. 89.

[8]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 355; Iorga. *St. şi Doc.* IV. p. CCLXXXVI.

[9]) Iorga, *l. c.*

şi pleca îndată spre Ţara Românească, sprijinit de Turcii lui Fazli-Paşa din Silistra, de Tătari şi de nişte Seimeni refugiaţi la sudul Dunării [1]). Abia acum Constantin are de suportat consecinţele distrugerii armatei permanente al cărui miez îl formează Seimenii, Verzii şi Roşii de ţară. Adunase destulă oaste [2]), la care se adăugau 3500 de Ardeleni conduşi de Ştefan Barkóczy, dar oastea era lipsită de omogenitate, iar domnul nu era un şef hotărît. Aflând de înaintarea turcească, el dă foc Bucureştilor şi se retrage spre Rucăr, de unde trece pe ascuns în Ardeal, în vreme ce urmaşul său îşi făcea intrarea în Târgovişte (la 5 Martie st. n.) şi se instala în scaun [3]). Constantin Şerban, fugar în Transilvania, duce de aci înainte o viaţă sbuciumată de încercări de instalare în unul din cele două principate, de planuri urmărite cu multă aprindere, dar care-l depăşeau. La 20 Martie se întâlneşte, probabil la *Vizocna* cu Gheorghe Rákóczy; merge apoi la Sibiu la 25 al lunii, îndreptându-se spre Făgăraş [4]), împreună cu soţia şi averile lui [5]).

In preajma principelui ardelean el întâlneşte pe prietenul său din Moldova, Gheorghe Ştefan. După spusele cronicarului, acesta ar fi păstrat domnia dacă ar fi mers la Poartă să se roage de

---

[1]) Paul de Alep, *Călătoria patriarhului Macarie prin Moldova şi Muntenia* (trad. de E. Cioran, Buc. 1900), p. 238; Hurm. *Fragm.* III, p. 237; Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCLXXXVII.

[2]) Iorga *(l. c.)* dă 30.000 oameni în total.

[3]) Asupra acestor evenimente cf. Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 355—356; Paul de Alep, p. 238 sq.; *Istoria Ţării Româneşti dela descălecat* (ed. în *Magazinul istoric pentru Dacia*, Buc. 1847) IV, p. 345; Nekesch-Schuller, p.p 245—246; *Mon. Hung. Hist. Dipl.* XXIII, p. 610 sq.; *Mon Com Trans.* XI, p. 342 sq. şi 350 sq.; Hassan Veghi, *Cronica turcească*, tradusă de dragomanul veneţian Giacomo Tarsia (1638—1659) fragmente editate de N. Iorga în *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria Românilor*, An. Ac. Rom. s. II, t. XXI, M. S. I. Buc. 1900, pp. 1—107) p. 56—57; Şincai, III, pp. 113—114; N. Iorga. *St. şi Doc.* IV, *l. c.* şi *G. d. osm. R.* IV, p. 90. Pentru domnia lui Constantin Şerban cf. şi N. C. Bejenaru, *Domnia lui Constantin Vodă Şerban dela stabilirea supremaţiei lui Rákóczy asupra Ţării Româneşti până la mazilirea lui* (*Arhiva*, Iaşi XXXII, 1925, pp. 196—221. Pentru epoca ulterioară, acelaşi, *Pribegia lui Constantin Şerban (Arhiva*, Iaşi, XXXIII, 1926, pp. 35—45 şi 120—204). Pentru Mihnea, cf. Al. Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea III (Mihail Radu)*, 1658—1659 (*Bul Com. ist. a Rom.* XIV, 1935), Buc. 1936.

[4]) Şincai, III, p. 114.

[5]) Nekesch-Schuller, p. 246.

iertare [1]). Abia pe la 13 Martie este înlocuit cu arnăutul Gheorghe Ghica [2]), fost mare vornic de ţara de jos [3]) şi capuchehaia sa la Constantinopol [4]), prieten personal şi compatriot al marelui vizir [5]). La 23 Martie noul domn pornea din capitala imperiului otoman [6]), însoţit de un ceauş cu 250 de soldaţi [7]). Gheorghe Ştefan, aflând hotărîrea porţii, voia să fugă la Cazaci, dar a renunţat la acest gând aducându-şi aminte că aceştia fuseseră prietenii lui Vasile Lupu [8]). După ce — la Târgul Frumos — dă surguciu domnesc lui Grigore Ghica Aga [9]), fiul noului domn şi căsătorit cu o nepoată a sa, fiica vornicului Sturdza [10]), el se îndreaptă spre Ardeal, prin Buciuleşti şi Comăneşti. Calea rămâne liberă lui Gheorghe Ghica, care intră în Iaşi pe la 4/14 Aprilie 1658, cu o săptămână înainte de Paşti [11]). La 7 Mai 1658, Gheorghe Ştefan se afla la Blaj unde se întâlnea cu Constantin Şerban [12]). Amândoi gândeau să-şi reocupe tronul cu ajutorul lui Gheorghe Rákóczy II. Dacă acesta nu era prea ostil faţă de Radu Mihnea, ceea ce denotă oarecari legături prieteneşti deja [13]), în schimb, era furios pe Ghiculeştii din Moldova, pe care-i dojeneşte la sfârşitul lunii pentru intrigile lor la Poartă [14]). De aceea ajută pe

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* p. 356.

[2]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCLXXXIX şi *G. d. osm. R.* IV, p. 90.

[3]) Cf. doc. dat de el în 20 Ianuarie 1642, în *St. şi Doc.* IV, p. CCLXXXIX, nota 2.

[4]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 356—357.

[5]) Iorga, *G. d. osm. R.* IV, p. 90.

[6]) *Mon. Com. Trans.* XI, p. 380 sq. şi Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCXC.

[7]) Hurm. *Fragm.* III, p. 241. Miron Costin spune că a pornit cu doi agi; unul era Musaip; al doilea, Ismail, va deveni Aga Spahiilor Skimni-Ceauş (*ed. cit.* I, p. 357).

[8]) Miron Costin, *l. c.*

[9]) *Mon. Com. Trans.* XI, p. 380 sq.; Miron Costin, *ed. cit.* I. p. 358; *Cronica Bălăcenească*, apud Şincai, III, p. 113; *Istoria Ţării Româneşti*, (Mag. ist. *p. Dacia*, IV), p. 347.

[10]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 357.

[11]) *Ibid.* p. 358. Paştele cade la 11/21 Aprilie 1658.

[12]) Nekesch-Schuller, p. 246; G. Krauss *Siebenbürgische Chronik*, I-II (*Fontes rerum austriacarum*, Viena 1849—1910, *Scriptores* III-IV) p. 355—356; Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCXCI.

[13]) Iorga, *o. c.* p. CCXC. Şincai (III, p. 115) spune că Rácóczy trimisese pe Petru Rédey la Mihnea care înclina către creştini.

[14]) Iorga, *o. c.* p. CCXC—CCXCI; pentru răspunsul lui Gheorghe Ghica din 15/25 Mai 1658 cf. *ibid*, p. 55—56.

Gheorghe Ştefan în încercarea de recucerire a tronului moldovenesc. Prieten cu Sefer Gazi, vizirul hanului din Crimeea, şi încrezător în puterea banului, fostul domn moldovean credea că Mahomed Ghirai îl va sprijini [1]). Pe la 17/27 Mai soţia sa Safta primea ştiri despre pregătirile făcute [2]), dar abia la sfârşitul lunii Iunie el trece munţii, îndreptându-se spre Siret [3]). Se aştepta să vadă ţara ridicându-se pentru el şi Tătarii venindu-i în ajutor. Indiferenţa poporului şi dibăcia diplomatică a bătrânului Ghica îi ruinează planurile. Hanul tătar trimite un Şerimbeg cu 300 de oameni în tabăra moldovenească de la Ţuţora, arătând astfel că stăpânirea era pentru actualul voevod [4]). La Strunga, între Târgul Frumos şi Siret, oastea lui Gheorghe Ştefan e înfrântă. Năvălitorul este nevoit să se retragă în Ardeal [5]). pentru a nu mai putea reveni niciodată în Moldova.

Campania turcească din 1658. Acacius Barcsay principe al Transilvaniei. Intre timp, în Transilvania evenimentele se precipitau în defavoarea lui Rákóczy. După alegerea sa din Mediaş, el încercase zadarnic să recapete graţia Porţii [6]) sau sprijinul lui Leopold I a cărui alianţă rămâne îndoelnică [7]). Răsboiul era gata să isbucnească. La 24 Mai dieta se reunea la Alba-Iulia pentru a discuta ordinele vizirului. Scrisoarea paşei din Buda, din 29 Mai, cerea o hotărîre grabnică. După discuţii aprinse, adunarea ceru lui Rákóczy să răspundă dacă este în stare să

---

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I. p. 358. Iorga, *o. c.* p. CCXC.

[2]) Iorga, *Socotelile Braşovului şi scrisosi româneşti către sfat în secolul al XVII-lea* (An. Ac. Rom. s. II, t. XXI, M. S. I. Buc. 1900, pp. 109—270 şi vol. aparte) p. 102 (210); *St. şi doc.* IV, p. CCXCI, nota 3.

[3]) Miron Costin (*ed. cit.* I, p. 358) spune că şi-a aşezat tabăra la Săbăoani lângă Roman, trimiţând pe Tălmaciu paharnicul cu avant-garda spre Târgul-Frumos.

[4]) *Ibid. p. c.*

[5]) Descrierea expediţiei lui Gheorghe Ştefan la Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 358—359; raport veneţian din 31 Iulie 1658 (Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, V, 2, p. 53, nr. 82; Krauss, I, pp. 342—343, dă lupta « bei den Fluss Bahalul, Szerka zwischen den Dörfern Madjesacz, Tergul-Frumos undt Petrischul ». Şincai, III, p. 116 (după Cr. Bălăceanească) pune lupta la Strunga; acelaş lucru *Ist. T. Rom.* (*Mag. ist. p. Dacia*, IV) p. 347.

[6]) Şincai, III, p. 114; Fessler, IV, p. 285 sq. Iorga, *G. d. Osm. R.* IV, p. 91.

[7]) Şincai, III, p. 115; Fessler, IV, pp. 285—286.

apere Transilvania sau dacă nu ar fi mai bine să o cruţe abdicând [1]). Această atitudine îl decide pe principe să încerce norocul armelor. Lăsând locţiitor pe Acacius Barcsay, Ştefan Petky şi Mihail Hermann [2]), el pleacă cu 9—10.000 de oameni spre cetatea Inăului şi — la 9 Iulie — bate pe Kenaan Paşa din Buda lângă Lipova, după care arde Ardealul [3]). După victorie cere din nou ajutor lui Leopold I, electorului Bavariei şi dogelui veneţian [4]). Deasemenea scrie marelui vizir pentru a cere iertare. Nu răspunde însă chemării acestuia la Timişoara, ci rămâne în tabăra sa, aşezată între cetăţile Inău şi Oradea Mare, la Ianosda [5]).

In vreme ce spre Tisa oştile duşmane se supravegheau, Transilvania era invadată la începutul lunii August 1658 de o armată de pedepsire compusă din 12.000 Turci cônduşi de Fazli-Paşa din Silistra, 80.000 Tătari cu Hanul, 12.000 Cazaci cu polcovnicul Hanenco, 9000 Moldoveni cu Gheorghe Ghica şi 12.000 Munteni cu Radu Mihnea [6]). Dieta reunită în grabă la Sighişoara (8 August) trimite o solie formată din Acacius Barcsay, Francisc Daniel Szekely şi Ioan Lutsch să roage pe marele vizir să cruţe ţara. Dar era prea târziu. In vreme ce trimişii aşteptau la Deva ordinele lui Kiupruli, năvălitorii împrăştie pe Secuii cari păzeau trecătorile munţilor şi se răspândesc în Ardeal prădând şi distrugând totul. Scapă doar oraşele Braşov, Sibiu şi .Cluj care plătesc răscumpărare. Celelalte, ca Turda, Mureş-Oşorheiu, Alba-Iulia, sunt distruse, iar locuitorii luaţi robi [7]). După pradă, mare

[1]) Şincai, III, p. 115; Fessler, IV, p. 286.
[2]) Nekesch-Schuller, p. 247; Fessler, *l. c.*
[3]) Şincai, *l. c.* Fessler, *l. c.*
[4]) Pavlescu, *o. c.* p. 116. ·
[5]) Fessler, IV, p. 286—287.
[6]) *Mon. Com. Trans.* XII, p. 68 sq. Şincai (III, pp.116—117) spune că Moldovenii erau conduşi de un căpitan. Iorga (St. *şi Doc.* IV, p. CCXCV şi *G. d. osm. R.* IV, p. 91) dă 2000 de Cazaci, după Miron Costin (*ed. cit.* I, p. 359) care adaugă că Ghica pleacă în Iulie cu 7000 oameni, alături de Hanul Crimeii şi 2000 de Cazaci ai lui Hanenco, prin Ţara Românească. Nekesch-Schuller (p. 247) pune data intrării Turcilor în Ardeal la 10 August 1658; Informaţia pare a fi exagerat numărul năvălitorilor.
[7]) Asupra năvalei în Ardeal cf. *Mon. Com. Trans.* XII, p. 68 sq.; G. I. Kemény, *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Cluj, 1840, II, p. 141 sq.; Eug. von Trauschenfels, *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Braşov 1860, p. 345—346; Krauss, II, pp. 343, 353—356; Nekesch-Schuller, pp. 247—249, 250; Hurm. *Fragm.* III, p. 237 sq.; Şincai,

parte din oşti se îndreaptă spre Tisa, unde Turcii, sub conducerea lui Kenaan Paşa şi supravegherea lui Mahomed Kiupruli, reîncepuseră lupta contra lui Rákóczy. La 30 August 1658 cetatea Inăului din Banat cade aproape fără să se apere [1]). In oastea otomană se aflau şi contingentele româneşti, care vor ajuta în Octomvrie la întărirea cetăţii cucerite, sub supravegherea Paşei din Buda. La 13 Septemvrie armatele turceşti ard o parte din Oradea Mare. Cetatea, apărată eroic de Gaudy, nu poate fi cucerită şi Turcii ridică asediul la 20 Septemvrie 1658 [2]).

Deja la 1 Septemvrie Mahomed Kiupruli primea pe Acacius Barcsay lângă Inău şi-i oferea domnia Ardealului [3]). La 13 ale lunii se încheia un adevărat tratat, prin care Turcii luau cetăţile Inău, Lugoş şi Caransebeş, ridicau haraciul la 40.000 de taleri, impuneau Transilvaniei o contribuţie de răsboiu de o mie de pungi şi cereau predarea lui Rákóczy şi a domnilor români fugari, Gheorghe Ştefan şi Constantin Şerban; în schimb Barcsay era recunoscut principe [4]).

Chemat de evenimente în Asia, marele vizir ordonă lui Kenaan Paşa să supravegheze mişcările lui Gheorghe Rákóczy II [5]), care ieşise din Ungaria şi cerea sprijin împăratului, Veneţiei şi Papei [6]), iar domnilor români le lasă în grijă să ajute pe protejatul său, Barcsay [7]).

III, pp. 116—117; Miron Costin, *ed. cit.* I. pp. 359—360; Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCXCV şi *G. d. osm. R.* IV, pp. 91—92; Fessler, IV, p. 287; Pavlescu, *o. c.* p. 117 sq.

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 360. (trupele româneşti rămân până la sf. Dumitru, adică până la 26 Octomvrie st. v.; Iorga, *G. d. osm. R.* IV, pp. 92—93; Fessler (IV, p. 287: pune căderea Inăului la 2 Septemvrie. Pentru întoarcerea Moldovenilor cf. *St. şi Doc.* IV, pp. CCXIV—CCXV; *Socotelile Braşovului*, p.p. 101—104 şi Iorga, *Braşovul şi Românii, Scrisori şi lămuriri* (St. *şi Doc.* X, Buc. 1905), p. 290 sq.

[2]) Fessler, *l. c.* In legătură cu activitatea Românilor în cursul expediţiei cf. şi Şt. Meteş, *Oraşul Cluj asediat de oştirea românească la 1658* (*Rev. Arhivelor*, I, 1924—1926, p. 295).

[3]) Fessler, *l. c.*

[4]) *Ibid.* p. 288; Hurm. *Fragm.* III, p. 245; Şincai, III, p. 117; Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCV şi *G. d. osm. R.* IV, p. 94.

[5]) Şincai, III, p. 117 şi Fessler, *l. c.*

[6]) Hurm. *Doc.* IV, pp. 108—109, 119 sq.; Fessler, *l. c.*; Iorga *G. d. osm. R. l. c.* Pavlescu, *o. c.* p.p. 119—120.

[7]) Şincai, *l. c.* Gheorghe Ghica trimite 100 oameni sub conducerea lui Nicolae Cârnul (Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 361).

Acacius Barcsay se reîntoarce în Transilvania cu o mică suită şi reuneşte dieta la Sighişoara. La 4 Octomvrie, Mustafa Paşa îi prezintă în numele Sultanului insignele noii sale demnităţi, dar la 10 Octomvrie îi jură credinţă numai pentru timpul până când Rákóczy va fi iertat de Poartă [1]). Asemenea situaţia nu convenea Turcilor, cari forţează dieta, reunită din nou la Mureş-Oşorheiu, să recunoască fără condiţii pe Acacius Barcsay ca principe al Transilvaniei (4 Noemvrie 1658) [2]), cu toate protestările îndepărtatului Gheorghe Rákóczy II [3]).

Atitudinea celor doi domni români în timpul campaniei din 1658 se deosebeşte mult. Gheorghe Ghica rămâne credincios Turcilor. După alungarea lui Gheorghe Ştefan, el pleacă împreună cu Hanul Crimeei spre Muntenia şi de aci trece în ţara Bârsei, unde cucereşte trei întărituri. Intr'una din ele era chiar să fie ucis în învălmăşeală de un Tătar. Merge apoi mai departe, către centrul Transilvaniei. La Alba Iulia o parte din Tătari împreună cu fiul său Grigore se îndreaptă spre părţile nordice ale ţării. Reunite din nou la Sibiu, forţele aliate pornesc către Inău, unde Gheorghe Ghica ajută la refacerea cetăţii, în vreme ce Grigore Ghica cucerea cetatea Amlaşului. La Sf. Dumitru (26 Octomvrie/ 5 Noemvrie oastea moldovenească pleca spre ţară şi ajungea la Suceava la Sf. Nicolae (6/16 Decemvrie 1658). La cererea marelui vizir, domnul trimite lui Acacius Barcsay un contingent de 1000 de oameni, conduşi de Nicolae Cârnul, probabil Milescu [4]).

Radu Mihnea avea în schimb o atitudine îndoelnică. Domnul muntean care în tinereţe trecuse la islamism şi care mai târziu luase numele învingătorului dela Călugăreni şi titlul de arhiduce, care plănuia unirea «celor trei ţări româneşti» sau încerca să reunească sinoade ecumenice şi se credea capabil să dea norme de purtare boerilor şi lecţii de teologie clericilor ţării, se gândise

[1]) Şincai, *l. c.* Fessler, *l. c.* Nekesch-Schuller (p. 249) pune alegerea la 3 Octomvrie.

[2]) Fessler, *l. c.* Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCV şi 84 sq. Nekesch-Schuller, p. 249.

[3]) *Mon. Com. Trans.* XII, p. 83; Şincai, III, p. 117; J. Bethlen, *o. c.* II, p. 64; Katona, *o. c.* v. XXXIII, p. 53; J. Kemény, *o. c.* II. p. 117; Fessler, IV, p. 389; Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCXCV.

[4]) Miron Costin, *ed. cit*, I, pp.360—361. Aşa îl identifica şi Iorga (*Istoria armatei româneşti*, 2 vol. Buc. 1930, II, p. 185).

chiar dela urcarea sa pe tron la o apropiere de creştini [1]). In primăvara anului 1658 el primise deja solia lui Gheorghe Rákóczy II, pe care căuta să-l împace cu Turcii [2]). Graţie acestor legături, el recapătă tunurile muntene luate de Ardeleni în 1655 [3]) şi intră în relaţii cu împăratul german, căruia îi aduce la cunoştinţă pregătirile Turcilor [4]).

Când este chemat să participe la expediţia din Transilvania, el plănueşte un moment să se răscoale contra Otomanilor şi împărtăşeşte gândurile sale mai marilor ţării, care-l pârăsc Paşei din Silistra şi Hanului. Atunci aventurierul dă o lovitură îndrăzneaţă. Se înfăţişează înaintea demnitarului otoman, arătând că boerii pârîşi s'au hainit şi capătă dreptul de a-i pedepsi; Ucide apoi pe cei cari desvăluiseră planul său, pe aga Preda Bârsescu, pe Istrate, protejatul lui Matei Basarab, pe Preda Brâncoveanu, pe vistiernicul Pârvu Vlădescu. Scapă doar postelnicul Constantin Cantacuzino şi ginerele său spătarul Pană Filipescu, care fugiseră în Moldova [5]). Inlăturând astfel bănuiala Turcilor, Radu Mihnea pleacă cu ei în Transilvania şi de aci la Inău, unde ajută la întărirea cetăţii alături de Gheorghe Ghica. In toamna anului 1658 se întoarce în Muntenia [6]). Un grup de vreo 2000 de oameni din oastea sa trecea prin Mureş-Oşorheiu la 11 Noemvrie 1658 [7]).

Aşteptând mersul evenimentelor, el primeşte solii lui Barcsay în Noemvrie 1658 [8]) şi trimite scrisoare de prietenie acestuia la începutul lunii Februarie 1659, la dieta dela Bistriţa. Dar dacă scrisoarea şi prietenia lui Gheorghe Ghica şi a fiului său Grigore sunt primite cu plăcere de principele ardelean, acesta nu are nicio

---

[1]) Interesant este raportul veneţian din 21 Aprilie 1659 (Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 125, nr. 184) care spune că Mihnea s'a încoronat cu pompă şi a cerut hatişerif pentru noul său titlu. Voia de asemenea să i se dea să guverneze Moldova. Cf. şi Şincai, III, pp. 117—118, Iorga, *St. şi Doc.* IV, pp. CCXCII—CCXCIII şi *G. d. osm. R.* IV, p. 95.

[2]) Şincai, III, p. 115.

[3]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCIII.

[4]) Scrisoarea primatului ungur din 26 Iulie 1658 (Hurm. *Doc.* V, 1, p. 50, nr. 63).

[5]) *Ist. T. Rom.* (Mag. ist. IV), p. 349; Şincai, III, pp. 118—119; Iorga, *St. şi doc.* IV, pp. CCXCIII—CCXCIV.

[6]) Şincai, III, p. 119.

[7]) *Mon. Com. Trans.* XII, p. 84 sq. şi Iorga, *o. c.* p. CCXCV nota 3.

[8]) Scrisoarea lui Barcsay către Braşoveni din Sighişoara, 30 Noemvrie 1658 (Hurm. *Doc.* XV, 2, p. 1288, nr. 2383). Trimite soli şi în Moldova.

încredere în voevodul muntean [1]), despre care dragomanul Panait Nicusios îi scria că se înţelesese cu Rákóczy prin Iacob Harşány şi era ameninţat să fie înlocuit cu beizadeaua Grigore Ghica [2]). Scrisorile de prietenie trimise de domnii români la Bistriţa nu erau decât autentificarea diplomatică a sprijinului dat de ei cu voie sau fără voie lui Acacius Barcsay, lângă care se găseau la dietă ieniceri şi şaisprezece steaguri de soldaţi munteni şi moldoveni, rămaşi în Transilvania încă din 1658 [3]).

In curând aceste legături prieteneşti sunt sdruncinate de reapariţia în viaţa politică ardelenească a lui Gheorghe Rákóczy II.

* * *

La începutul anului 1659 situaţia Transilvaniei era extrem de turbure.

Gheorghe Rákóczy continuă să se considere principe legitim nevoind să trateze cu rivalul său şi refuzând mijlocirea împăratului, dela care ceruse soldaţi, nu stăruinţe. Inclina mai degrabă către o alianţă cu Veneţia [4]). Păstrase cetatea Oradea Mare şi comitatele ungureşti, îmboldind la răscoală pe Secui şi pe Haiduci [5]). Pregătea astfel terenul pentru o viitoare ofensivă.

Impreună cu el se aflau cei doi voevozi mazilіţi, Constantin Şerban şi Gheorghe Ştefan [6]). In Mai 1659 ei cereau zadarnic dietei ungureşti ajutor pentru reînscăunarea lor [7]), deşi cancelaria regală opinase favorabil la cererea delegatului lor Francisc Petrovici [8]), iar palatinul Wesselény îi recomandase bunăvoinţei

---

[1]) Şincai, III, p. 119—120; e vorba de dragomanul Panait Nicusios.

[2]) Scrisoarea dată de A. Frank în Ms. Diario Dietae Bistricensis la 23 Martie e citată « in extenso » de Şincai, III, p. 120. (In text este « Palaiotta » în loc de « Panait »).

[3]) *Mon. Com. Trans.* XII, p. 157 sq. şi Iorga, *o.c.* p. CCXCVI. In *Gesch. d. osm. R.* (IV, p. 94), d-l Iorga îl consideră pe Barcsay ca dependent de domnii români.

[4]) Hurm. *Doc.* IX, 1, pp. 108—109 şi 119—121, nr. 169 şi 179; Fessler, IV, p. 289; Iorga, *St. şi doc.* IV, p. CCXCVI.

[5]) Fessler, *l. c.*

[6]) Scrisoarea rezidentului veneţian Alois Molin către doge, din Viena 26 Aprilie 1659 (Hurm. *Doc.* IX, 1, pp. 125—126, nr. 185).

[7]) Scrisoarea lui Molin către doge, din Viena 31 Mai 1659 (*ibid.* p. 132, nr. 192).

[8]) Părerea cancelariei ungare în privinţa cererii de sprijin a domnilor români, din anul 1659 (*ibid*, V, 1, p. 62, nr. 70).

împăratului [1]). Ei trimit deasemenea soli la Poartă împreună cu Rákóczy [2]) şi pregătesc oşti pentru recucerirea ţărilor româneşti. Fiecare din ei avea în primăvara anului 1659 câte 800 de veterani pedeştri sau călări [3]). Tot pe atunci Gheorghe Ştefan trimitea pe fratele său Vasile Hatmanul, însoţit probabil de fostul mare paharnic Tălmaciu, să angajeze lefegii dela Cazaci [4]). El ruga pe hatmanii poloni să nu se opună la aceasta, iar în primăvară, Tălmaciu aduna soldaţi chiar la Movilău [5]). In acelaşi timp, Constantin Şerban intervenea pe lângă Suedezi şi Poloni [6]), dar cerea mai ales sprijin lui Leopold I, care îi răspunse prin cererea de a dezarma pe cei 2000 de soldaţi ce avea în Satu-Mare, pentru a nu irita pe Turci [7]).

Singura lor speranţă rămânea tot la Rákóczy; acesta are de altfel îndată ocazia de a pătrunde în Ardeal.

Acacius Barcsay, mânat de intenţia de a păstra bune relaţii cu fostul principe, îi trimite la începutul anului 1659 pe Gheorghe Lazăr să-i ceară cetatea Oradea Mare şi promitea în schimb să respecte averile partizanilor săi din Transilvania. Acordul se încheie şi este chiar aprobat de dietă reunită în Februarie 1659 la Bistriţa, când în intervenţia noului paşă din Buda, Seid Ahmed, forţează adunarea să revină asupra hotărîrii sale şi să proclame confiscarea bunurilor lui Gheorghe Rákóczy II, ameninţând cu moartea pe partizanii cari nu-l vor părăsi într'un termen dat [8]). Cu toate că dieta din Bistriţa pune capăt relaţiilor între cei doi principi, veleitatea de împăcare a lui Acacius Barcsay, tratativele duse de Gheorghe Lazăr şi pâra domnului muntean Radu

---

[1]) Scrisoarea palatinului Wesselény către împărat, din castelul Muranyallya, 27 Martie 1659 (*ibid.* V, 1, p. 56, nr. 65).

[2]) Relaţia lui Petru Nagy agentul lui Constantin Şerban, din 1659 (*ibid.* p. 61, nr. 69). Cf. şi *Mon. Hung. Hist. Dipl.* XXIII, pp. 637—639; Galeazzo *o. c.* I. p. 446 sq.

[3]) Hurm. *Doc.* V. 1, p. 56, nr. 65. Lui Constantin îi mai vin şi 12 lefegii poloni. Miron Costin (*ed. cit.* I, p. 361) spune că în vară Constantin Şerban avea 4000 oameni, iar Gheorghe Ştefan numai 500.

[4]) Hurm. *Doc.* V, 1, p. 61, nr. 69. Miron Costin, *(l. c.)* pomeneşte pe Tălmaciu paharnicul. Cf. şi *St. şi Doc.* IV, p. CCXCV.

[5]) Miron Costin, *l. c.*

[6]) Iorga, *o. c.* p. CCXCV.

[7]) Hurm. *Doc.* V. 1, p. 61 şi 62, nr. 69 şi 70; IX, pp. 125—126, nr. 185.

[8]) Şincai, III, p. 120; Fessler, IV, p. 289.

Mihnea [1]) sdruncinaseră adânc încrederea Porţii în protejatul ei. Situaţia lui Barcsay se înrăutăţeşte încă mai mult prin faptul că nu poate plăti decât jumătate din contribuţia de războiu impusă în 1658 de Mahomed Kiupruli, adică numai 500 de pungi [2]). Din această pricină, solii ardeleni David Czak şi Sigismund Bannfy sunt închişi la Şapte Turnuri [3]), unde rămân până în Septemvrie 1659 [4]).

Situaţia nesigură a lui Barcsay, ca şi încurcăturile Turcilor în Asia, permit lui Rákóczy să reînceapă lupta. Işi porneşte oştile adunate în Ungaria spre Ardeal, unde ajunge spre sfârşitul lunii August 1659 [5]). Conflictul între cei doi principi se tranşează dela sine în dieta reunită de Barcsay pe câmpia Turdei la 15 August 1659 [6]). La 28 August sosea aici un boier muntean, care însoţea pe Ioan Kemény, eliberat de Tătari graţie intervenţiei domnilor români [7]). Barcsay se afla în faţa unei diete ostile, faţă de care el caută zadarnic să se disculpe şi să arate că nu a voit tronul, ci i-a fost impus de marele vizir [8]). Merge chiar mai departe cu concesiunile, încercând să se împace cu fostul său stăpân, la care trimite pe Kemény [9]). Dar Rákóczy nu mai înţelege să trateze, ci continuă să înainteze până la Alba Iulia. Rivalul său, părăsit de numeroşi partizani, se coboară spre cetatea Devei unde-şi lasă soţia în paza fratelui său Gaspar Barcsay şi fuge mai departe la Timişoara, pentru a cere ajutor lui Seid Ahmed [10]).

---

[1]) Şincai, III, p. 121.

[2]) La 15 Februarie pleacă spre reşedinţa Sultanului solii David Czak şi Sigismund Bánnfy (Nekesch-Schuller, p. 250). N. Iorga (*St. şi Doc.* p. CCXCVI) pe baza unui raport olandez din 22 Aprilie (Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 125 nr. 185) crede că Barcsay îi trimite în April.

[3]) Şincai, III, p. 120; Fessler, IV, p. 290; Iorga, *o. c.* pp. CCXCVI—CCXCVII şi *G. d. osm. R.* IV, p. 94—95.

[4]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCVII, după un raport olandez din 12 Septemvrie 1659 (Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 138—139, nr. 200).

[5]) La 29 August 1659 anunţă pe generalul austriac din Kaschau că a sosit în Ardeal (Hurm. *o. c.* IX, 1, pp. 137—138 nr. 199 şi Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCVII).

[6]) *Mon. Com. Trans.* XII, p. 338 sq. Nekesch-Schuller, p. 251; Şincai, III, p. 123; Fessler, IV, p. 290; Iorga, *G. d. osm. R.* IV, p. 95.

[7]) Nekesch-Schuller, p. 251 şi Şincai, III, p. 123.

[8]) Fessler, *l. c.*

[9]) Şincai, *l. c.*

[10]) Nekesch-Schuller, *l. c.*, Şincai, *l. c.* Fessler, *l. c.*

Dieta convocată de astă dată de Rákóczy se reuneşte la 21 Septemvrie în cetatea Mureş-Oşorheiu[1]. Participă puţini Unguri şi Saşi, dar numărul mare al Secuilor îi dau un aspect favorabil fostului principe[2]. După câteva zile de deliberări, adunarea deleagă pe Ioan Kemény, sosit în cetate la 25 Septemvrie[3], să cheme din Blaj pe acesta[4]. La 29 Septemvrie 1659, Gheorghe Rákóczy II intră cu alaiu în Mureş-Oşorheiu, având cu el vreo 5000 de soldaţi. In stânga sa se află Constantin Şerban care-l urmase cu călărimea lui[5]. In aceeaşi zi, dieta îl realegea principe al Transilvaniei[6], pregătind — cum spunea Acacius Barcsay la Turda — « duşmănia Turcilor şi pierderea ţării »[7].

Evenimentele din noua domnie a lui Gheorghe Rákóczy II până la urmarea pe tron a lui Ştefan Lupu. Restaurarea lui Gheorghe Rákóczy II în domnia Transilvaniei însemna reînceperea luptei cu Turcii.

De astă dată principele ardelean găsise în Radu Mihnea un aliat neaşteptat. Am văzut că domnul muntean încercase deja să se apropie de creştini. Dar, cu toate pârile lui Barcsay şi ale fugarului Constantin Cantacuzino postelnicul[8], demnitarii otomani aveau încă încredere în acela pe care îl considerau cam nebun. Ii iertau titlul de arhiduce, armele imperiale şi obiceiul de a bate monedă cu numele său[9]. Chemaţi în Muntenia, favorizaţi şi ajutaţi de Mihnea, care cerea Sultanului conducerea Moldovei şi a paşalâcului din Silistra[10], Turcii nici nu gândeau că acesta

---

[1]) Iorga, *G. d. osm. R.* IV, p. 95, probabil după Nekesch-Schuller (*l. c.*).

[2]) Fessler, *l. c.*

[3]) Şincai, III, pp. 123—124 (după descrierea lui A. Frank, Diario Dietae M. Vasarhelyensis).

[4]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCC.

[5]) *Ibidem* şi Şincai, III, pp. 123—124. Se pare că a primit la Blaj soli munteni (*Mon. Com. Trans.* XII, pp. 358—360 şi 374 sq.).

[6]) Şincai III, p. 124 şi Fessler, IV, p. 290. Nekesch-Schuller (p. 251) dă greşit data de 21 Septemvrie care este de fapt data deschiderii dietei (cf. Galeazzo, I, p. 471; Katona, XXXIII, p. 166 sq.).

[7]) Fessler, *l. c.*

[8]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCVII.

[9]) *Ibid.* p. CCXCVIII.

[10]) Hurm. *Doc.* Supl. I, 1, p. 245, nr. 358 (Mai 1659) şi p. 245, nr. 359 (26 Iunie 1659). IX, 1, p. 125, nr. 184 (21 Aprilie 1659); *Fragm.* III, pp.246—248; Iorga, *o. c.* pp. CCXCVII—CCXCVIII. Se pare că în timpul expediţiei

ar avea planuri de răscoală sau de apropiere de Rákóczy. Am văzut cum s'a comportat cu ocazia expediţiei otomane din 1658. Ar fi trebuit să dea de bănuit faptul ca el a intervenit şi a obţinut dela Han eliberarea celor doi partizani ai principelui, Ioan Kemény şi Francisc Corniş, care soseau în Ardeal împreună cu un boier muntean în timpul dietei din Turda [1]). Cu toate bănuelile dragomanului Panait Nicusios, demnitarii otomani nu au eşit din inerţia lor decât în urma masacrului boerilor munteni din 1659 [2]). N'au însă timp să ia măsuri. Temându-se de pedeapsa marelui vizir, Mihnea cearcă să le ia înainte. Imitând pe marele său înaintaş şi model, Mihai Viteazul, el ucide — la 2/12 Septemvrie 1659 — pe toţi Turcii din capitală [3]), atacă apoi pe neaşteptate pe Paşa din Silistra, îl bate şi-l răneşte, după care cuprinde şi arde cetăţile turceşti Brăila şi Giurgiu [4]). Işi dădea însă seama că cei 18.000 de oameni ai săi [5]) nu-l puteau apăra de reacţiunea otomană. De aceea caută să-şi găsească tovarăşi şi protectori. Trimite pe franciscanul Grigore de Chiprovaci la împărat, la papă şi la Veneţieni ca să le arate dorinţa sa de a adopta religia catolică şi de a se alătura cauzei creştine [6]). Misionarul făcea parte împreună cu

---

în Ardeal Mihnea fusese lovit de paşa din Silistra pentru o lipsă de cuviinţă faţă de dânsul (cf. Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches*, Budapesta 1834, III, p. 508; Fessler, IV, p. 291; Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. 277 sq.).

[1]) *Mon. Com. Trans.* XII, pp. 277 sq., 358—360 şi 374 sq.; Nekesch-Schuller, p. 251; Şincai, III, p. 123; Iorga, *o. c.* p. CCXCVIII.

[2]) *Ist. Ţ. Rom.* (*Mag. ist.* IV), pp. 349—352; Krauss, I, pp. 382—385; Iorga *Socotelile Braşovului*, p. 104 (212), Grigore dă 12 boieri ucişi, după mărturia lui Mihnea (Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 149, nr. 209, din 31 Octomvrie 1659); Miron Costin dă 30 boieri (*ed. cit.* I, p. 361).

[3]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCIX.

[4]) *Ist. Ţ. Rom.* (*Mag. ist.* IV, p. 352; Krauss, I, pp. 382—385; scrisorile franciscanului Grigore de Chiprovaci (Hurm. *Doc.* V, 1, p. 56, nr. 66: din 20 Octomvrie 1659; V, 2, p. 63, nr. 100; din 30 Septemvrie 1659; IX, 1, p. 142, nr. 203: din 10 Octomvrie 1659 şi p. 149, nr. 209; din 31 Octomvrie 1659); Cronica lui Hassan-Vegi, pp. 58—59. Şincai, III, p. 124 (Omoară la Târgovişte 2000 Turci şi în luptă 3000); Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCIX, *G. d. osm. R.* IV, p. 92 şi *Socotelile Sibiului* (An. Ac. Rom. s. II, t. XXI, M. S. I. Buc. 1900, pp. 272 sq.).

[5]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXCIX.

[6]) Cf. scrisorile lui Grigore de Chiprovaci (nota 135). Papa Alexandru VII laudă zelul lui Mihnea şi-i promite ajutor lucru pe care-l repetă şi în scrisorile către Ignatie (cf. bulele din 14 Ianuarie 1660 către Mihnea, Hurm. *Doc.* V. p. 72, nr. 110, şi către Ignatie, *ibid.* pp. 70 şi 73, nr. 108 şi 111).

alt franciscan numit Gabriel Thomasius, din solia trimisă lui Gheorghe Rákóczy II, care era condusă de mitropolitul Ignatie al Ungro-Vlahiei şi de marele logofăt Radu, ale căror scrisori de acreditare datau din 22 Septemvrie 1659. Această solie avea ca scop să trateze menţinerea lui Mihnea pe tronul muntean şi aşezarea lui Constantin Şerban în altă parte, adică în Moldova [1]). Scrisoarea din 29 Septemvrie arată că Mihnea promisese deja acestuia un ajutor de « până la zece mii de oşti », care trebuiau să ajungă peste două sau trei zile la hotar şi cere principelui ardelean să grăbească expediţia contra Moldovei [2]), pentru a-l debarasa de un rival neastâmpărat.

La 1 Octomvrie 1659 solia munteană e primită în Mureş-Odorheiu de Gheorghe Rákóczy II şi-i preda scrisorile pomenite [3]). La 4 Octomvrie se încheia între cei doi stăpânitori un tratat de prietenie şi alianţă [4]), care este jurat în biserică la 6 al lunii [5]), după care este trimis în Ţara Românească pentru ratificarea de către domn şi boieri [6]). Aceste negocieri grăbesc probabil pregătirile unui atac în contra Moldovei. La 7 sau 8 Octomvrie Gheorghe Rákóczy părăsea tabăra din Mureş-Odorheiu însoţit de Constantin Şerban şi de Gheorghe Ştefan care venise din Sighetul Marmaţiei la 3 al lunii să-i ceară oaste pentru a-şi redobândi domnia moldovenească [7]). Ei se îndreptară spre părţile sud-estice ale Ardealului; ajunseră la Braşov la 10 Octomvrie, rămânând întreagă ziua să benchetuiască [8]). Principele pleacă apoi cu cei doi voievozi şi cu Mihail Hermann către hotarul Ţării Româneşti [9]).

---

[1]) Scrisorile de acreditare în *St. şi Doc.* IV, p. CCXCIX. Şincai, III p. 123 (după A. Frank) dă ca trimişi pe episcopul mânăstirii din Târgovişte şi pe « secretarul domnului » Solii aveau şi o scrisoare de la boierii munteni (*St. şi doc.* IV, pp. CCXCIX—CCC; Şincai, III, p. 124).

[2]) Iorga, *o. c.* pp. 57—58.

[3]) *Mon. Com. Trans.* XII, pp. 358—360; Iorga, *o. c.* p. CCC; Şincai, *l. c.*

[4]) Iorga, *o. c.* p. CCC şi *G. d. osm. R.*, IV, p. 96.

[5]) *Ibid. ibid.*

[6]) Franciscanii Grigore de Chiprovaci şi Gabriel Thomasius se întorc în ţară, apoi cel dintâi pleacă spre Veneţia şi Roma, având scrisoare de recomandaţie dela Ignatie, din 2/12 Octomvrie 1659 (Iorga, *Manuscripte*, II, p. 56 nota 2; Hurm. V, 2, p. 66, nr. 103; *St. şi Doc.* IV, pp. CCC—CCCI nota 5).

[7]) *Mon. Hung. Hist. Dipl.* XXIII, pp. 655—656; Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCCI.

[8]) Nekesch-Schuller, p. 251.

[9]) Iorga, *o. c.* p. CCCI, spune că se aflau la 11 Octomvrie 1659 la Bran,

Intâlnirea cu Mihnea are loc în părţile Rucărului. Domnul muntean şi boierii lui deoparte, principele ardelean cu prietenii săi de alta, încheie la 15 Octomvrie 1659 tratatul definitiv de alianţă în contra Turcilor [1]).

Cu această ocazie se aranjează şi chestiunea principatelor româneşti. Radu Mihnea rămâne domn al Munteniei şi i se lasă trupe nemţeşti în număr de patru până la cinci sute de călăreţi [2]) sub comanda lui Andrei Gaudy [3]). Mihail Mikeş, trimis de Rákóczy, convinge pe Gheorghe Ştefan să renunţe la tronul Moldovei în favoarea lui Constantin Şerban. La moartea acestuia el îi era urmaş. Intre timp va recăpăta moşiile moldoveneşti înstrăinate [4]). Fostul domn muntean trebuia să plece îndată în contra lui Gheorghe Ghica însoţit de trupele lui Clement Mikeş [5]), de mercenarii săi şi de cei 10.000 de « Munteni », conduşi de vornicul Gheorghe Băleanu şi de spătarul Dumitrul Sârbul, « cumnatul domnului » [6]).

In aceeaşi zi oaspeţii ardeleni iau drumul întoarcerii şi ajung la Braşov [7]) unde se despart. Gheorghe Rákóczy se îndreaptă îndată spre Făgăraş [8]), către castelul din Rádnot (Ernot), aştep-

unde chemau pe Mihnea la Sfat. Se referă la cronica lui Nekesch-Schuller (p. 251), care nu dă însă această dată.

[1]) *Mon. Com. Trans.* XII, pp. 413—415. Krauss, II, p. 16 sq.; Nekesch-Schuller p. 251; Iorga, *o. c.* p. CCCI—CCCII şi *G. d. osm. R.* IV, p. 96; Fessler, IV, p. 291. Şincai (III, p. 125) dă locul întrevederii « la marginea Ardealului şi a Valachiei la satul Rucaţi (Rucăr) ». Cf. şi Hurm. *Doc.* IX, 1, pp. 145—146, nr. 207 (scrisoarea lui Molin către doge din Possonia 24 Octomvrie 1659); N. Iorga, *St. şi Doc.* XX, p. 214 (raport venețian din Viena 25 Octomvrie 1659); A. Ciorănescu, *Doc. priv. la domnia lui Mihail Radu (Mihnea III)*, (*Bul. Com. a Rom.* XIII, 1934, pp. 25—180, p. 96.

[2]) *Mon. Com. Trans.* XII, p. 386; *Ist. Ţ. Rom.* (Mag. ist. IV) p. 253.

[3]) Nekesch-Schuller p. 251; Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 145—146, nr. 207 (scr. cit.) din 24 Octomvrie 1659).

[4]) Şincai, III, pp. 125—126. Pentru renunţarea lui Gheorghe Ştefan c.f. şi Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 146, n. 207 şi p. 149, nr. 209 (scrisorile lui Molin către doge din Possonia 24 şi 31 Octomvrie 1659); Miron Costin, *ed. cit.* p. 361; Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCCII.

[5]) Mihail Mikeş rămâne însă lângă Mihnea (cf. J. Bethlen, *o. c.* II, p. 89 şi Iorga, *o. c.* p. CCCII, nota 6).

[6]) *Ist. Ţ. Rom.* (*Mag. ist.* IV), pp. 352—353; Iorga, *o. c.* p. CCCII; Miron Costin (*ed. cit.* I, p. 367) dă « Banul Băleanu ».

[7]) Nekesch-Schuller, p. 251.

[8]) *Ibidem.*

tând ştirea victoriei domnilor români [1]). In curând pleacă şi Gheorghe Ştefan [2]), pentru a-şi începe viaţa rătăcitoare şi plină de încercări zadarnice de a recăpăta tronul cu ajutorul împăratului, al ţarului moscovit, al electorului de Brandenburg şi al regelui Suediei; de cereri de sprijin împrăştiate în toate colţurile Europei, până în Anglia şi la curtea lui Ludovic XIV; viaţă turburată care se sfârşeşte în 1668 în singurătatea apăsătoare a castelului Alt-Stettin [3]).

* * *

La 21 Octomvrie 1659, oastea lui Constantin Şerban părăsea Braşovul [4]), îndreptându-se spre Oituz [5]). Calea îi era deschisă, căci Rákóczy avusese grijă să ceară « Câmpulungenilor şi altor Moldoveni de margină » să ajute pe « omul său » şi să nu-l turbure [6]). Ii pregătise de altfel şi alţi aliaţi, pe Tătari, pe Cazaci şi pe Moscoviţi [7]).

La sfârşitul lunii fostul domn muntean se găsea în mijlocul Moldovei, în vreme ce bătrânul Ghica se pregătea să treacă Prutul în Basarabia pe la Ţuţora cu pedestrimea şi cu tunurile, lăsând doar călărimea condusă de hatmanul Grigore Hăbăşescu şi de

[1]) Cf. scrisorile lui către Sigismund Petheö din Radnot 21 Octomvrie 1659, în care anunţă pregătirile contra Turcilor şi plecarea lui Constantin Şerban către Moldova (Hurm. *Doc.* V. I, p. 57—58, nr. 67) şi din 23 Octomvrie 1659 (*Ibid.* pp. 58—59, nr. 68).

[2]) Nekesch-Schuller (p. 252) pune această plecare după înfrângerea lui Constantin Şerban în Moldova.

[3]) Pentru pribegia lui Gheorghe Ştefan cf. şi Al. Papadopol-Calimah, *Despre Gheorghe Ştefan Voevod, domnul Moldovei*, Bucureşti 1886; N. Iorga, *Din pribegia lui Gheorghe Ştefan* (Rev. ist. IX, Buc. 1923, pp. 97—103); V. Motogna, *Două scrisori ale lui Gheorghe Ştefan*, (*Rev. ist.* XII, 1926, pp. 314—320); Hurm. *Doc.* V. 2 şi IX, 1; etc.

[4]) Nekesch-Schuller, p. 251; Hurm. *Doc.* V, I, p. 57, nr. 67. Papadopol-Calimah da greşit data de 15/25 Septemvrie (*o. c.* p. 100 după cronica lui Stoica Ludescu, *ed. cit.*, p. 353) Al. Ciorănescu dă data de 22 Octomvrie (Mihnea III, pp. 158—160, după *Quellen*, etc. VI, pp. 138—173).

[5]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 362. Oastea lui Constantin avea 5000 oameni *(ibidem)*. La auzul pregătirilor lui, Moldovenii trimişi în Ardeal cu Nicolae Cârnul se întorc în ţară (*ibid.* p. 361).

[6]) Scrisoarea lui Rácóczy către Bistriţeni din Rádnot (Ernot) 26 Octomvrie 1659 (Hurm. *Doc.* XV, 2, pp. 1287—1288, nr. 2382).

[7]) Scrisoarea lui Molin către doge din Possonia 7 Noemvrie 1659 (*Ibid.* IX, 1, p. 154, nr. 212); scrisoarea citată din 21 Octomvrie 1659 (*ibid.* V, 1, pag. 57—8, nr. 67).

marele paharnic Grigore (Miclescu) să se împotrivească năvălitorului [1]). La 9 Noemvrie o scrisoare a lui Rákóczy vorbeşte de o victorie a lui Constantin [2]). Era probabil lupta dela Movile, pe Bahlui, în care el respinge avant-garda căpitanului de lefegii Voicekovsky şi care-i dă putinţa să ocupe capitala ţării [3]). O nouă luptă la Stânca, pe Jijia, este pierdută nu atât din cauza superiorităţii oştilor năvălitoare, căci Voicekovsky se bate eroic, cât prin graba lui Gheorghe Ghica de a se retrage [4]). Bătrânul voievod trece Prutul şi — părăsit la Lăpuşna de Seimeni şi Darabani [5]) — se îndreaptă cu boerii către Tighina; la Luţeni aşează tabăra şi aşteaptă sosirea ajutorului tătar [6]).

Tímp de patru săptămâni, Constantin Şerban păstrează iluzia cuceririi [7]). Stăpânea capitala; o parte din boerii prinşi, între cari Miron Costin dă pe Bucioc, pe Nicolae Buhuş marele sulger şi pe Gavriliţă Costachi marele jitnicer, sunt iertaţi şi păstrează dregătoriile lor; alţii, foşti credincioşi ai lui Gheorghe Ştefan, vin dela Mohilău conduşi de «Tălmaciu paharnic»; în fine, pedestrimea şi artileria rivalului său i se închină. El credea chiar că Poarta îi va lăsa domnia şi trimite soli la Constantinopol pentru a cere iertare şi investitură [8]).

---

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 362.

[2]) Scrisorile lui Molin către doge din Possonia 21 şi 28 Noemvrie 1659 (Hurm. *o. c.* IX, 1, pp. 157—158, nr. 215 şi 216); cf. şi Iorga, *St. şi. Doc.* IV, CCCIV, nota 1).

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 362—363. Ştiri contemporane pretind că Şerban a fost înfrânt la intrarea în Moldova (scrisoarea lui Molin către doge din Possonia 14 Noemvrie 1659; Hurm. *o. c.* IX, 1, p. 155, nr. 214). Trimisul veneţian desminte această ştire la 21 Noemvrie 1659 (către doge, *ibid.* p. 157, nr. 215) şi arată ca sigură aşezarea lui în Moldova (către doge, din 28 Noemvrie, *ibid*, p. 158, nr. 216). Acelaş lucru îl arată o ştire din Adrianopol din 9 Decemvrie 1659 (*ibid.* pp. 162—163, nr. 219). Cauza acestor confuzii este lipsa de ştiri din Moldova, lucru de care se plânge Rácóczy către Bistriţeni (scrisoarea din Dopşa 4 Decemvrie 1659; *ibid.* XV, 2, p. 1290, nr. 2887).

[4]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 363—364.

[5]) *Ibid.* p. 364. Erau vreo 700 oameni. Merg la Iaşi şi se închină lui Constantin Şerban.

[6]) *Ibidem.* Este inexactă ştirea lui Alois Molin în scrisoarea din Viena 6 Decemvrie 1659 că Ghica ar fi fugit la Tătari (Hurm. *o. c.* IX, 1, p. 162, nr. 218), ca şi aceea a lui Nekesch-Schuller (p. 252) că el ar fi fugit la Cazaci şi Tătari.

[7]) Nekesch-Schuller, *l. c.*

[8]) Miron Costin, *l. c.* Trimite soli şi la Cazaci, împreună cu scrisori dela

Dar Mahomed Kiupruli avea cu totul alte planuri, în legătură cu țările românești. Incă din Octomvrie 1659 el trimisese pe Capiugilar Chehaiasi să investească pe Gheorghe Ghica cu domnia Munteniei, lăsându-l în același timp să se ocupe și de afacerile Moldovei, până la numirea unui nou domn [1]). Rezidentul austriac Simon Reniger, în scrisoarea sa din Adrianopol 20 Octomvrie 1659 către împărat, spunea că Ghica trebuia să plece cu oastea sa și cu 12.000 de Tătari să pedepsească pe Radu Mihnea, prietenul lui Rákóczy [2]).

Cunoștea oare Radu Mihnea această intenție a Sultanului? Nu s'ar putea oare interpreta astfel atacul său precipitat în contra cetăților turcești dela Dunăre? Oare n'a încercat el să utilizeze pe Constantin Șerban pentru o diversiune în Moldova, conștient fiind că oprește astfel atacul proiectat al lui Gheorghe Ghica? Ar fi o explicație a dragostei neașteptate ce arată fostului domn muntean și a trimiterii grabnice a unui mare număr de oști în ajutorul său. Ar fi deasemenea o explicație a alianței de la Rucăr. In orice caz, timp de câteva săptămâni, atacul lui Constantin Șerban a imobilizat forțele moldo-tătare, dându-i putința să se pregătească de apărare.

Intre timp, evenimentele din Moldova luaseră o întorsătură nouă. Ghica se unise cu Ahmed, El-Agasi de Bugeac, la Botna și înaintase până la Cășuteni. Aci îi găsește Gazi Gherai, Calga-Sultan, fratele și locțiitorul hanului Tătarilor. Oștile moldo-tătare,

---

Gheorghe Rácóczy II (Hurm. *Doc.* IX, I, p. 158, nr. 216; scrisoarea lui Alois Molin către doge, din Possonia 28 Noemvrie 1659). La 19 Noemvrie 1659, Rácóczy scria că « așa ni se aduce veste că au sosit 6000 de Cazaci lângă Constantin Vodă » (Al. Szilágyi, *Rákóczy György levelei Rhédei Ferenczhez*, Történelmi Târ, 1892, pp. 96—126; p. 121, apud Ciorănescu, *Mihnea III*, p. 159).

De asemenea, el trimite emisari la Moscova: « 1659, Noemvrie 26. Sosirea în Moscova a trimișilor Moldovei, a arhimandritului Partenie și a ieromonahului Hrisantie, cu suplica către împăratul: *a)* a voedodului Moldovei Constantin, rugându-l să-l primească cu toată Moldova supt protecțiunea sa și de a-i da noi (?) armate ca să-l ajute contra Turcilor, și *b)* a principelui Ungariei Racotzi, care roagă să unească armatele ruse cu cele ale Moldovei, Țării Românești și Ungurești, contra inimicului lor turc ». (Tocilescu, ms. Acad. Rom. 5151, f. 337; apud Ciorănescu, *o. c.* p. 159, nota 4).

[1]) Raport venețian din Adrianopol 1 Noemvrie 1659 (Hurm. *o. c.* IX, 1, p. 152, nr. 211). Cf. și Hurm. *Fragm.* III, p. 312.

[2]) Hurm. *Doc.* V, 1, pp. 56—57, nr. 66.

la cari se adăugase şi un contingent trimis de paşa din Silistra, se îndreaptă spre Iaşi; la Balota, mai jos de Ţuţora, Calga-Sultanul şi Gheorghe Ghica se opresc să aştepte rezultatul luptelor viitoare [1].

La 11/21 Noemvrie 1659, într'o Vineri [2], are loc lupta dela Ciric, pe apa Bahluiului. Oastea lui Constantin Şerban este înfrântă şi împrăştiată [3]. Mărturiile vremii spun că au căzut mii de oameni [4]. Pretendentul isbuteşte să fugă în Ardeal pe la Timiş [5], în vreme ce tovarăşul său Mihai Mikeş trece munţii pe la Oituz [6]. Carele şi proviziile din tabăra sa dela Galata cad în mâinile învingătorilor. Numeroşi partizani sunt prinşi. Intre ei se afla şi «banul Craiovei» Gheorghe Băleanu, unul din conducătorii contingentului muntean [7].

Indată după luptă, Calga-Sultan Gazi Gherai porneşte prin Huşi spre Milcov să înscăuneze pe Gheorghe Ghica în domnia Munteniei [8], iar Moldova este lăsată în seama lui Ştefan Lupul Voevod, care sosise tocmai în ţară [9].

[1]) Miron Costin, *l. c.* Raportul lui Simon Reniger din Adrianopol 6 Decemvrie 1659 (Hurm. *o. c.* IX, 1 p. 220, nr. 163) spune că Calaga Sultan era fratele Hanului, ca de obiceiu.

[2]) N. Iorga (*St. şi Doc.* IV, p. CCCIV) acceptă data luptei la 21 Noemvrie 1659 (după ziarul lui Ioan Nemeş; *ibid.* p. 278). Or. 11/21 Noemvrie 1659 cade într'o Vineri, cum spune Miron Costin (*ed. cit.* I, p. 366). Credem că lupta a început la 10/20 şi s'a sfârşit Vineri 11/21 Noemvrie 1659. Astfel, domnia lui Constantin Şerban a putut avea exact 4 săptămâni, cum afirmă Nekesch-Schuller, care adaugă că a plecat din Ardeal la 21 Octomvrie st. n. (p. 252), iar ştirea victoriei putea ajunge în seara zilei de 18/28 Noemvrie la Adrianopol (raportul veneţian anonim din 29 Noemvrie—9 *Decemvrie* 1659; Hurm. *o. c.* IX, 1, p. 162, nr. 219).

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 365—367; Hurm. *o. c.* IX, 1, p. 163, nr. 219 (raportul citat din 9 Decemvrie 1659); Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCCIV.

[4]) Ziarul lui Ioan Nemeş dă 6—7000 Unguri pierduţi (Iorga, *o. c.* p. 278).

[5]) Nekesch-Schuller, p. 252.

[6]) Cf. ziarul lui Ioan Nemeş (Iorga, *l. c.*). Spune greşit că voievodul a fugit în Ţara Românească prin pasul Buzău.

[7]) Miron Costin, ed. *cit.* I, p. 367.

[8]) *Ibidem.*

[9]) Că Ştefăniţă era deja în ţară, ne-o arată Hassan Veghi, care, după ce povesteşte campania contra lui Constantin Şerban, adaugă: «Turcii dopo fermativi in quelle parti doi o tre giorni per assurer *il novo principe al comando di detto luoco, s'incaminarono verso Valachia,* per mettere al possesso di quella l'altro principe» (*ed. cit.* p. 60). Astfel se explică faptul că Gheorghe Ghica este instalat abia la 15 Decemvrie 1659.

ŞTEFAN LUPU VOIEVOD

O inscripţie din 6/16 Mai 1639 ne spune că la acea dată Vasile Lupu a terminat zidirea bisericii Trei Sfetitelor din Iaşi. Alături de domn, ea pomeneşte pe doamna Tudosca, fiica lui Bucioc şi pe copii Ioan Voevod, Maria şi Ruxanda [1].

Puţină vreme după aceea Tudosca moare [2]. In vara aceluiaşi an, domnul moldovean trimitea pe Enache Catargiu « în ţara cerchezească » [3]) să-i aducă soţie nouă. După multe cercetări, este aleasă fiica unui mârzac, Ecaterina, o circaziană creştinată « di rare bellezze » [4], rudă de harem a Hanului Crimeii [5]. Catargiu o răscumpără plătind tatălui ei o mie de ducaţi, mamei cinci sute şi Hanului o mie, apoi pleacă spre Moldova cu noua doamnă la 19 August 1639, însoţiţi de o gardă de 60 de Moldoveni şi 50 Tătari [6]. In drum, ei sunt reţinuţi de paşa Silistrei, care pretindea că legile Islamului nu permiteau Circazienilor musulmani să se căsătorească cu creştini. Cincizeci de mii de reali înlătură piedica [7] şi viitoarea doamnă ajunge înainte de 28 Septemvrie în Moldova [8], unde are loc nunta, spre sfârşitul anului 1639 [9].

---

1) A. Iaţimirski, Slavianskia i ruskia rukopisi rumuskih bibliotek, p. 310.

2) Miron Costin (*ed. cit.* I, p. 309) greşeşte când pune moartea Tudoscăi în acelaş an şi după moartea lui Ioan Lupu (1640). E probabil o interpretare rău făcută.

3) Miron Costin, *l. c.*; scrisoarea lui Contarini către doge, din Constantinopol 28 Septemvrie 1639 (Hurm. *Doc.* IV, 2, p. 505, nr. 587).

4) C. C. Giurescu, *Le voyage de Niccolo Barsi en Moldavie (1663)* în *Mélanges de l'Ecole roumaine en France*, 1925, I, Paris, p. 319 sq.

5) Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CXCVII.

6) Giurescu, *o. c.* p. 319 sq.

7) *Ibid. l. c.* şi scrisoarea cit. din Hurm. IV, 2, p. 505, n. 587.

8) Cf. scrisoarea citată la nota 187.

9) Şincai, III, p. 54.

In Mai 1640, Vasile Lupu trimite ca ostatec la Constantinopol pe unicul său fiu Ioan, în vârstă de 15 ani [1]). Dar bicisnicul vlăstar domnesc, « slab şi desnodat şi de mâini şi de picioare » [2]), se îmbolnăveşte pe drum. Abia în Iulie ajunge în capitala imperiului otoman [3]), unde boala îl doboară. Băile din Brusa nu-i mai puteau servi. La începutul lunii Noemvrie 1640, tânărul voevod moare în Constantinopol [4]), năruind planurile dinastice ale domnului moldovean, căruia îi rămăseseră doar două fiice, Maria şi Ruxanda.

Inscripţia pe o tăbliţa aşezată lângă moaştele sfintei Paraschiva şi datată din 13/23 Iunie 1641, după ce ne povesteşte aducerea acestor moaşte la biserica Trei-Ierarhi, adaugă că « în acelaşi an s'a născut Domnului nostru, *prea doritul fiu al lui*, Io Ştefan Voevod, dă-i mulţi ani şi viaţă lungă Doamne » [5]).

Naşterea lui Ştefăniţă Lupu a avut loc la începutul anului 1641, după 26 Ianuarie/5 Februarie şi înainte de 21 Aprilie/1 Mai, când el apare pentru prima dată alături de tatăl său în întăririle divanului domnesc [6]). Asemenea pomenire se va repeta şi în alte documente de acest gen [7]), deoarece, deşi era în vârstă fragedă,

---

[1]) Scrisoarea lui Contarini către doge, din Constantinopol, 11 August 1640 (Hurm. IV, 2, p. 512, n. 595) şi Iorga, *o. c.* p. CXCVII.

[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 308.

[3]) Iorga, *o. c.* p. CXCVII; cf. şi raportul rezidentului olandez Henric Cops din 9 Iulie 1640 (*ibid.* p. 225, nr. LXI).

[4]) Voia tocmai să plece în Italia la Padova, să se îngrijească (cf. scrisoarea citată din 11 August 1640; Hurm. IV, 2, p. 512, n. 595). Raportul lui Cops din 10 Noemvrie 1640 (Iorga, *o. c.* p. 226, nr. LXIII) scrie că « săptămâna trecută a murit aci fiul domnului Moldovei... şi a fost trimis îmbălsămat, cu pompă mare, la tatăl său pentru a putea fi îngropat într'o mânăstire din ţara lui ». Moartea lui Ioan a avut deci loc între 2 şi 8 Noemvrie (căci 10 Noemvrie era o Marţi), iar nu la sfârşitul lunii Octomvrie cum crede N. Iorga (*ibid.* p. CCIII) şi I. Sârbu (*Mateiu Vodă Băsărabăs auswärtige Beziehungen*, Lipsca, 1899, p. 187).

[5]) N. Iorga, *Inscripţii din Bisericile României*, Bucureşti 1905—1907 (2 vol.), II, p. 152.

[6]) In întărirea făcută de Vasile Lupu în Iaşi, la 26 Ianuarie st. v., 1641, pentru satul Milineşti al mânăstirii Golia, Ştefăniţă nu apare în divan (cf. *Revista istorică*, VI, p. 87).

Intărire pentru aceeaşi moşie, din Iaşi la 21 Aprilie st. v. 1641. *(ibidem)*.

[7]) Intărire postelnicului Dracea pentru Drugeşti, din Iaşi 22 Aprilie 1641 (Teodor Balan, *Documente bucovinene*. I, Cernăuţi 1933, p. 167) şi întărirea vornicului Toma Cantacuzino pentru o cumpărătură în Porceşti, din Iaşi 15 Martie 1649 (Ghibănescu, *Ispisoace şi Zapise*, II, 2 p. 189—197, nr. 122).

obiceiul timpului făcea ca el să fie trecut în actele domniei, fie personale, fie de caracter general.

Din căsătoria sa cu Ecaterina Doamna, Vasile Lupu a avut şi alţi fii. Stihurile eroico-elegiace închinate lui Vasile Lupu în Martie 1643 de Atanasie Patellaru amintesc pe coconii domneşti Ştefan, şi Ioan [1]). Acest Ioan voevod, care luase numele fratelui său vitreg mort în 1640, trăia încă în vremea căsătoriei Mariei Lupu cu Jan Radziwill (5 Februarie 1645) [2]), deoarece îl găsim într'o întărire domnească din 4/14 Aprilie 1645, după fratele său mai mare Ştefan [3]). Apare ultima dată într'o întărire din Iaşi, 31 Martie/10 Aprilie 1648, după Ştefan şi urmat de un alt cocon, Alexandru voevod, pomenit numai acum [4]).

Impreună cu cei doi fraţi mai mici, Ioan şi Alexandru, cari mor în vârstă fragedă, Ştefăniţă Lupu reprezenta pentru ambiţiosul domn moldovean continuitatea dinastică şi reluarea planurilor lui de hegemonie asupra ţărilor româneşti. Pentru a-l apăra de vreo supriza neplăcută, pentru a avea siguranţa vieţii lui, Vasile Vodă renunţă uneori la planuri însemnate, ca înrudirea cu Gheorghe Rákóczy I. Intr'adevăr, la sfârşitul anului 1644, marele vizir invitase pe doamna Ecaterina să vină cu cele două domniţe la Constantinopol, dar Lupu refuzase să le trimită [5]); îşi dădea seama că ar fi rămas acolo ca ostatece. La 12 Iulie 1645 fusese însă nevoit să trimită la Poartă pe Ruxanda [6]). Când, spre

---

[1]) Din Iaşi (Hurm. XIII, p. 400, traducere din greceşte). Genealogia lui Ştean Ghindă dă ca fiu numai pe Ştefăniţă (cf. Iorga, *St* şi *Doc.* III, p. 32).

[2]) Scrisoarea lui Giovanni Soranzo către doge, din Pera 9 Noemvrie 1643 (Hurm. IV, 2. p. 527—528, nr. 617), din 28 Noemvrie 1643 (*ibid.* pp. 528—529, nr. 618) şi 19 Ianuarie 1644—1645 (*ibid.* pp. 334—335, nr. 627); Cf. şi Hurm. *Fragm.* III, p. 178 nota 2) rap. din Constantinopol, 5 Ianuarie 1645); Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria Românilor, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, I (Buc. 1895), pp. 196—198; Krauss, I, p. 158 (data nunţii la 1 Februarie); Iorga *St. şi Doc.* IV, p. CCX şi *Socotelile Braşovului*, p. 156 (248). Descrierea nunţii făcută de Ioan Kemény, în *Memorii* (cf. traducerea fragmentară a lui Neagoe Popea, Bucureşti 1900), pp. 36—38 şi Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 311.

[3]) Uricarul, XXIII, p. 192.

[4]) Iorga, *St. şi Doc.* VI, p. 126—127.

[5]) Hurm. *Fragm.* III, p. 178 (raportul rezidentului Alexandru de Greiffenklau către împărat, din Constantinopol 5 Ianuarie 1645); Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCXI; Sârbu, *o. c.* p. 222—223.

[6]) Raportul misionarului Lainieri către ducele de Modena, din Iaşi 14

sfârşitul anului 1646, el începe tratativele pentru căsătoria ei cu Sigismund, fiul mai mic al lui Gheorghe Rákóczy I,[1]), Turcii nu voesc să-i redea fiica decât cu condiţia de a trimite ca ostatec în locul ei pe Ştefăniţă, lucru pe care ambiţiosul domnitor nu-l acceptă[2]). Preferă să renunţe la înrudirea cu principele ardelean, decât să-şi lase fiul printre străini. Domniţa Ruxanda nu se va întoarce în ţară decât prin August 1649[3]), iar Duminică 1/11 Septemvrie 1652 este căsătorită mai mult cu forţa cu Timuş, fiul hatmanului cazac Bogdan Hmielnicky[4]). La nunta lor asista şi tânărul Ştefăniţă, care avea atunci 11 ani împliniţi[5]).

* * *

In timpul luptelor cu pretendentul Gheorghe Ştefan, Vasile Lupu îşi trimisese doamna, copilul şi averile la adăpost în cetatea Sucevii. Infrânt în prima sa expediţie, fostul mare logofăt bate pe domnul său la 15 şi 16 Iulie între Siret şi Iaşi, probabil lângă Sârca şi ocupă Iaşii, în vreme ce rivalul său fugea spre Nistru[6]).

Iulie 1645 (Iorga, *o. c.* p. 230—231, nr. LXVIII) şi raportul bailului veneţian Giovanni Tiepolo, din Constantinopol (Dora D'Istria, *Gli Albanesi in Rumenia*, etc. Florenţa 1873, pp. 6—7). De mânie, condamnă la moarte în acea zi mai multe persoane (Iorga, *o. c.* p. CCXV).

[1]) Iorga, *o. c.* p. CCXX.

[2]) Hurm. IV, 2, p. 562 (scrisoare din Moldova, cu data de 16 Martie 1647, anexată la raportul lui Soranzo din Constantinopol 2 Aprilie 1647; *ibid.* pp. 561—562, nr. 657) şi p. 563, nr. 658 (raportul lui Soranzo din 16 Aprilie 1647); Iorga, *o. c.* nota 1, p. CCXXI (raportul olandez din 8 Ianuarie 1647); cf. *ibid.* pp. 234—236 raportul olandez din 8 Iunie 1648 al lui Nicolae Ghisbrecht despre noui tratative cu vizirul.

[3]) Rapoartele lui Soranzo din Constantinopol 14 (Hurm. IV, p, p. 571, nr. 665) şi 20 August 1649 (*ibid.* p. 572, nr. 666).

[4]) Cf. scrisoarea lui Andreas Adersbach către electorul de Brandenburg din 17 August, prin care anunţă viitoarea ceremonie (Iorga, *Acte şi fragmente* I, p. 208); raportul nedatat cu descrierea nunţii lasă posibilitatea de a stabili cu exactitate data ceremoniei (*ibid.* I, pp. 208—214); la 7 Septemvrie Adersbach anunţă din Varşovia că nunta a avut loc (*ibid.* p. 214). Cf. şi Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 320; Hurm. *Fragm.* III, p. 219.

[5]) « Domnnl îl duse (pe Timuş) în apartamentele sale, care erau mobilate şi împodobite frumos şi luxos; aici îi prezintă pe fiul său *Ştefan* şi vorbi mult cu el, cu înţelesul că se simte bucuros din tot sufletul de sosirea lui (document din August—Septemvrie 1652; Septemvrie mai exact, în *Ion Neculce*, an VI, p. 307).

[6]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 325—326; Hurm. *Fragm.* III, p. 245; Hurm.

Se îndreaptă apoi spre Suceava şi începe asediul cetăţii, încă înainte de sfârşitul lunii. Informată de cele petrecute în Moldova, Poarta trimite un Capugilar Chehaiasi să aducă recunoaşterea lui Gheorghe Ştefan ca domn (29 Iulie 1653) [1]). Acesta se temea însă de o cursă şi nu îndrăzneşte să dea ochi cu trimisul Sultanului, sub pretext că-i dau de lucru Cazacii. Abia la începutul lui Septemvrie 1653 el vine în Iaşi, unde este învestit cu domnia Moldovei [2]). Trebue însă să plece îndată contra Cazacilor lui Timuş Hmielnicky, care isbutiseră să spargă lanţul asediatorilor şi intraseră în Suceava, cu toată rezistenţa Ungurilor lui Ştefan Petky şi a Polonilor lui Konracky. Puţin după aceea, la 12 Septemvrie, Timuş este rănit de o ghiulea şi moare peste trei zile [3]). Cetatea nemaiputând rezista din cauza lipsei de hrană şi de munitii, doamna Ecaterina se înţelege cu noul comandant al trupelor căzăceşti, Nicolae Feodorovici, şi — încrezătoare în promisiunile unei solii polone — deschide porţile Sucevii la 9 Octomvrie 1653, predându-se împreună cu fiul ei învingătorului [4]). Acesta părăseşte apoi Suceava, coboară pe apa Siretului la Roman, unde se aşează la episcopie, nu fără teama unui atac tătar sau căzăcesc [5]).

Luase cu el averile şi familia lui Vasile Lupu. Un svon răspândit de un cronicar muntean şi de Ioan Niculce, acreditat astăzi de A. D. Xenopol [6]), ne spune că noul voievod ar fi încercat

---

Doc. V. 1, p. 19, nr. 26 (scrisoarea lui Rákóczy din 19 Iulie 1653; Iorga. *St. şi doc.* IV, p. CCL; Sârbu, *o. c.* pp. 342—343.

[1]) Hurm. *Fragm.* III, pp. 245—246 (Simom Reniger către împărat, Constantinopol 3 August 1653).

[2]) *Ibid.* pp. 249—250 (Reniger către împărat, din Constantinopol 31 August şi 12 Septemvrie 1653). Confirmarea are loc la 27 Septemvrie (*ibid.* p. 252; Reniger către împărat, din Constantinopol 28 Septemvrie 1653).

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* p. 343 sq. Hurm. *Fragm.* III, p. 252; Iorga, *o. c.* p. CCLIII; G. Nandriş, *Raporturi între Moldova şi Ucraina în veacul al XVII-lea* (*Revista istorică*, X, Buc. 1924; extras din M. Melchisedec Thevenot *Relations de divers voyages*, etc. Paris 1696, p. 8).

[4]) *Ibidem* şi J. Chr. Engel, *Geschiche der Moldau und Walachei* (2 vol. Halle 1804) I, p. 270, dă data capitulării); Şincai, III, p. 90. Ştirea capitulării ajunge la Constantinopol la 24 Octomvrie (cf. scrisoarea lui Reniger către împărat din 27 Octomvrie 1653 în Hurm. *Fragm.* III, p. 254.).

[5]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 345; Iorga, *o. c.* p. CCLIII.

[6]) *Istoria Domnilor Ţării Româneşti* (ed. N. Iorga, Buc. 1902) p. 128; spune că a necinstit-o chiar. Ion Neculce, în « *O seamă de cuvinte* » (ed. Cogălniceanu, II, p. 187) şi A. D. Xenopol (*o. c.* IV, p. 277), arată că a renunţat.

să necinstească pe Doamna Ecaterina, ca răsbunare pentru legăturile între soţia sa Safta şi Vasile Vodă; a fost însă nevoit să renunţe din cauza rezistenţei şi ocărilor Ecaterinei sau poate din cauza temerii de a impresiona urît pe sprijinitorii săi din Ardeal şi Polonia.

De altfel, îl vedem făptuind şi alte acte de răsbunare: ucide pe nepoţii lui Vasile Lupu, pe Ştefăniţă paharnicul, feciorul lui Gheorghe hatmanul, la Suceava, iar pe Alexandru paharnicul şi pe Ienachi Comisul, feciorii lui Gavril hatmanul, la Buciuleşti [1]). Desigur alte calităţi decât omenia făceau pe Miron Costin să exclame că « nasc şi'n Moldova oameni » [2]). Poate aceeaşi teamă de părerea sprijinitorilor săi îl face să nu ia măsuri prea drastice contra coconului prins. Când boierii săi de casă, temându-se ca Ştefăniţă Lupu să nu ridice pretenţii la tron, îl îndeamnă să-l omoare sau măcar să-l însemne la nas, Gheorghe Ştefan refuză sub motiv că « om muri noi până va ieşi unul ca acesta la domnie » [3]). Profeţia aceasta nu s'a realizat, căci, în momentul în care Gheorghe Ştefan îşi vedea la Rucăr spulberate pentru totdeauna visurile de restaurare, Ştefăniţă Lupu primea tronul Moldovei.

In clemenţa ce arată domnul Moldovei faţă de familia înaintaşului său n'a avut amestec numai Gheorghe Rákóczy, care-l împiedică de a lua vreo altă măsură de răsbunare [4]). Chiar în Noemvrie 1653, marele vizir cerea lui Gheorghe Ştefan să trimită la Constantinopol pe Ecaterina şi pe Ştefăniţă, ceruţi în acelaşi timp şi de Hanul Crimiei la care se adăpostise Vasile Lupu [5]). Svonuri contemporane pretind că, la 20 Decemvrie 1653 se întorcea în capitala imperiului otoman ceauşul turc trimis cu această misiune, aducând un răspuns neaşteptat din partea Moldoveanului. Speriat de ştirea că Lupu se înarmează şi adună cete de Cazaci spre a năvăli iar în Moldova, pentru a-i elibera soţia şi copilul, şi, fiind nevoit a se apăra, a crezut a fi mai bine şi mai înţelept să ia neobositului turburător al păcii îndemnul de a năvăli

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 347.

[2]) *Ibid.* p. 356.

[3]) *Ibid.* p. 367. Ion Neculce spune că « l-au însemnat la nas puţintel» (*ed. cit.* II, p. 187).

[4]) Hurm. *Fragm.* III, p. 258.

[5]) *Ibid.* p. 255 (Reniger către împărat, Constantinopol 24 Noemvrie 1653).

în ţară, prin înlăturarea Ecaterinei şi a lui Ştefăniţă la timp oportun; anunţă deci moartea lor, crezând că în acest mod el preîntâmpina orice vărsare de sânge sau noui pustiiri ale ţării [1]). Poate că domnul moldovean plănuise într'adevăr această execuţie şi fusese oprit de Rákóczy [2]). Ori, prin această minciună diplomatică voia să inducă în eroare pe Turci şi pe Tătari, pentru a păstra nişte ostateci preţioşi. In oricecaz, uciderea familiei lui Vasile Lupu nu potolea, ci putea întărîta mai rău pe violentul său predecesor.

Pentru a înlătura orice urmă de îndoială asupra evenimentului anunţat, Gheorghe Ştefan ascunde pe doamna Ecaterina şi pe Ştefăniţă în unul din satele sale, la Buciuleşti pe apa Bistriţei [3]), într'un castel cu aspect feudal, înconjurat cu şanţuri pline cu apă. Acolo au fost închişi şi alţi prinşi străluciţi, Iordachi şi Toma, fraţii lui Constantin Cantacuzino marele postelnic şi oameni din «casa lui Vasile Vodă» [4]). Cronicarul ne descrie pe larg clipele de groază prin care treceau aceştia, fiind ameninţaţi în fiecare zi de păzitori cu moartea şi salvaţi abia prin venirea în domnia Munteniei a rudei lor, Constantin Şerban [5]).

Ecaterina şi Ştefăniţă vor rămâne în Buciuleşti până la sfârşitul domniei lui Gheorghe Ştefan, care răspunde la o nouă cerere a Turcilor, din 25 Iulie 1654, de a-i trimite la Poartă, că nu ştie nimic despre ei şi că le-a pierdut urma [6]).

* * *

Intre timp, Vasile Lupu este cerut de Turci dela Hanul Crimeii unde se refugiase. In Iunie 1654 [7]) el ajungea la Constantinopol.

---

[1]) *Ibid.* pp. 257—258 (Reniger către împărat, din 25 şi 30 Decemvrie 1653). Turcii află abia prin Februarie 1654 că soţia şi copilul lui Vasile Lupu nu au fost ucişi (*ibid.* pp. 259—260).

[2]) Aşa pretindeau trimişii lui Rákóczy la Poartă (*ibid.* p. 258).

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* p. 345.

[4]) *Ibid.* p. 348 şi Ion Neculce, *ed. cit.* II, p. 188).

[5]) Neculce, *l. c.*

[6]) Hurm. *Fragm.* III, p. 269.

[7]) N. Iorga (*Petrecerea lui Vasile Vodă în exilul dela Constantinopol*, Buc. 1930, An. Ac. Rom. s. III, t. XI, M. S. I. nr. 5) pune data sosirii la 11 Iunie, după o scrisoare a lui din 20 Iunie 1654. Este probabil stil vechiu; data lui Hurmuzachi (*Fragm.* III, pp. 267—268; după scrisoarea lui Reniger) adică 20 Iunie seara este reală.

Este primit a doua zi în audienţă de marele vizir Derviş-Mahomed şi de Sultan, apoi este închis la Şapte Turnuri [1]), unde va rămâne până în 1660. Era ţinut într'un fel de « honesta prigione », cum se exprimă Veneţienii. Avea voie să primească vizitele prietenilor, să vadă pe capuchehaelele domnilor români şi pe dragomanul principelui Ardealului, pe Elci Hassan Paşa « ambasadorul ». Dădea masă Veneţienilor închişi împreună cu el şi primea soli dela hatmanul Cazacilor. Scria scrisori rudelor şi prietenilor din afară. Această situaţie privilegiată se datora prieteniei sale cu mare vizir Derviş-Mahomed şi cu urmaşii acestuia, Ispir Paşa şi Mahomed Kiupruli [2]). In 1658, starea politică a ţărilor româneşti cerând schimbarea domnilor, Vasile Lupu pune în mişcare bani şi prieteni pentru a redobândi tronul Moldovei, dar, deşi marele vizir îi era favorabil, opoziţia celorlalţi demnitari otomani aduce numirea lui Gheorghe Ghica, la 13 Mart 1659 [3]).

Noul domn al Moldovei găseşte în ţară pe prinşii din Buciuleşti şi « aducându-şi aminte binele, mila şi cinstea care au avut dela Vasile Vodă. . . i-au trimis la Ţarigrad cu cinste » [4]). Doamna Ecaterina şi fiul său se aşează în palatul familiei, construit într'o poziţie pitorească pe malul mării, lângă Arsenal [5]). Işi putea vizita soţul în închisoare, iar Ştefăniţă era dat « la carte la prieteni » [6]), probabil Greci învăţaţi cu cari fostul sprijinitor al patriarhiei constantinopolitane păstrase legături de prietenie şi pe cari îi ajuta încă cu bani [7]). Câteodată tânărul principe era trimis de tatăl său să ducă scrisori marelui vizir. O împrejurare de acestea îl va

[1]) Hurm. *Fragm.* III, p. 268 şi N. Iorga, *l. c.*

[2]) N. Iorga. *l. c.*

[3]) Hurm. *Fragm.* III, pp. 268—269 şi 299 (Reniger către împărat şi către baronul Rudolff Schmidt von Schwartzenhorn, din Constantinopol, 13 Februarie 1658) şi p. 302 (Reniger către împărat, din 28 Martie 1658: greşit datată din Februarie); Iorga, *St. şi doc.* IV. p. CCXXXIX; Şincai, III, p. 114; Xenopol, *o. c.* IV, p. 294.

[4]) Miron Costin *ed. cit.* I, p. 367.

[5]) Locuia încă acolo după moartea soţului şi fiului ei (cf. raportul german din Constantinopol 7 Septemvrie 1665, în Iorga, *o. c.* pp. CCCVIII—CCCIX, nota 8).

[6]) Miron Costin, *l. c.*

[7]) Pentru legăturile lui cu Grecii din Constantinopol cf. N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împăraţilor de răsărit în tutelarea patriarhiei de Constantinopol şi a bisericii ortodoxe*, Buc. 1913 (An. Ac. Rom. s. II, t. XXXVI, M. S. I. nr. 8).

fi făcut cunoscut lui Mahomed Kiupruli. După spusele cronicarului Miron Costin, bătrânul vizir ar fi exclamat chiar că « fecior voinic are Vasilie Beiu »[1]).

* * *

Asemenea legături de prietenie între conducătorul real al statului otoman şi prizonierul din Edicule au iscat încă dela începutul anului 1659 în cercurile diplomatice constantinopolitane svonuri asupra situaţiei viitoare a lui Vasile Lupu. In parte erau poate inspirate chiar de acesta. Vorbind de o eventuală schimbare a domnilor din principatele româneşti, un raport veneţian din 21 April 1659 crede că « il Luppulo e di buona speranza »[2]). Un alt raport din 30 Mai 1659, redactat de astădată de însuşi rezidentul veneţian la Poartă, Giovanni Battista Ballarino, ne arată cât de zădarnice sunt darurile oferite şi negocierile duse de Lupu cu demnitarii otomani în vederea eliberării din închisoare şi a instalării lui pe tronul moldovenesc.

Totuşi darurile tatălui nu sunt inutile. Ele servesc fiului încă tânăr. In schimbul a « trei sute de pungi de reali şi a unei cantităţi de bijuterii şi de blănuri de zibelină », marele vizir numeşte pe Ştefan Lupu domn al Moldovei[3]). Pretextul acestei alegeri nepotrivite este că « turburările din Moldova şi Valachia sunt jocuri de copii, nedemne de atenţia unui împărat otoman »[4]). Motivul real era poate siguranţa Turcilor în fidelitatea domnului care lăsa la Poartă un ostatec preţios în persoana tatălui său Vasile Lupu.

Noua numire avusese loc la începutul lunii Noemvrie 1659. La 1 Noemvrie nu se ştia de ea la Adrianopol. Se aflase numai că Sultanul a trimis pe un Capigilar Chehaiasi în principate să investească pe voievodul moldovean Gheorghe Ghica cu domnia Munteniei, lăsându-l să conducă şi afacerile Moldovei până la numirea unui nou stăpânitor[5]). Luându-se după afirmaţiile unor oameni

---

[1]) Miron Costin, *l. c.*

[2]) Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 125, n. 184.

[3]) *Ibid.* V. 2, p. 60, n. 94.

[4]) *Ibid.* p. 67, nr. 104 (din Pera 18 Noemvrie 1659, către doge).

[5]) *Ibidem.*

[6]) Raport veneţian din 1 Noemvrie 1659 (*ibid.* IX, 1, p. 152, nr. 211) şi raportul lui Simon Reniger către împărat, din Adrianopol aceeaşi zi (Hurm. *Fragm.* III, pp. 311—312).

de încredere din Adrianopol, rezidentul venețian Ballarino scria că marele vizir a trimis pe Ştefăniță Lupu spre Moldova în noaptea de 12 Noemvrie 1659, « fără a mai face solemnitatea publică obişnuită (după cât se spune), pentru a nu atrage încă mai mult în contra sa blestemele şi protestele, când se va vedea cu proprii ochi că a fost încărcată o asemenea sarcină pe spatele unui copil nevinovat, în circumstanțe care cereau asistență energică şi conducere matură » [1]).

Ştefan Lupu a plecat însoţit de o mie de Albanezi ai vizirului şi cu promisiunea unui ajutor tătar pentru alungarea din ţară a lui Constantin Şerban, învingătorul bătrânului Gheorghe Ghica [2]). In scurtă vreme, probabil înainte de sfârşitul lunii Noemvrie 1659, el ajungea în Moldova, unde era primit de boieri şi supuşi cu « aprobare unanimă », în vreme ce Constantin şi partizanii săi erau bătuţi la 21 Noemvrie şi alungaţi peste graniţă de trupele moldo-tătare [3]).

Vestea instalării în scaun la Iaşi ajunge la Constantinopol încă din ziua de 6 Decemvrie, fiind confirmată de un trimis domnesc sosit la 8 Decemvrie [4]). Deci, domnia lui Ştefan Lupu începe chiar din ultimele zile ale lunii Noemvrie 1659, lucru pe care îl atestă de altfel şi unele documente inedite sau cronici ale vremii [5]).

* * *

[1]) Pera 18 Noemvrie 1659 (Hurm. *Doc.* V. 2, p. 67, nr. 104).

[2]) *Ibidem.*

[3]) Giovanni Battista Ballarino către doge, din Pera 8 Decemvrie 1659 (*ibid.* p. 68, nr. 105). Data înfrângerii în ziarul lui Ioan Nemeş (apud Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. 278).

[4]) Hurm. V. 2, p. 68, nr. 105 (scrisoarea citată din 8 Decemvrie 1659). Vestea ajunsese în acelaşi timp şi la Adrianopol, unde era reşedinţa Sultanului. Rezidentul imperial, mai « încet » în a afla ştiri noi decât agenţii veneţieni. anunţa această instalare împăratului Austriei la 9 Decemvrie 1659 (Hurm. IX, 1 p. 163, nr. 220). N. Iorga pune instalarea la 1 Decemvrie st. n. (*o. c.* p. CCCIV). Or, această instalare are loc îndată după retragerea lui Constantin Şerban, după cum atestă scrisoarea lui Ballarino din 8 Decemvrie 1659, (Hurm. V, 2, p. 68, nr. 105), adică îndată după înfrângerea din ziua de Vineri 11/21 Noemvrie 1659, căci ambele ştiri sunt comunicate odată la Constantinopol şi la Adrianopol şi de aci rezidenţilor străini (ibid. *l. c.*). Avusese de altfel timpul necesar ca să ajungă în ţară, căci plecase încă din 12 Noemvrie din Adrianopol. A. D. Xenopol pune venirea în luna Noemvrie (*o. c.* IV, p. 297).

[5]) Cf. Hassan Veghi (*ed. cit.* p. 60), care spune că oştile turco-tătare instalează întâi pe Ştefăniţă în scaun apoi pleacă să instaleze în Muntenia pe

Puţinele ştiri păstrate ne împiedică a da un portret complet al lui Ştefăniţă Lupu. Ne lasă totuşi să-i întrezărim caracterul, luminând întru câtva aspectul sufletesc al scurtei lui domnii.

E curios că Vasile Lupu, care era « ca un leu şi la hire şi la tru » [1]), n'a avut parte de fii cari să-i semene. Ioan voievod era « slab şi desnodat de mâni şi de picioare » [2]), veşnic bolnav şi fără mari speranţe de îndreptare; moare de altfel foarte tânăr în 1640. Alţi doi fii mor în vârstă fragedă [3]). Şi Ştefăniţă era probabil cam plăpând la trup; un document intern îl numeşte « Ştefan Hroiut, » adică « Ştefan slăbănogul »[4]). Aşa se explică faptul că mulţi din cei cari l-au cunoscut l-au crezut mai tânăr decât era în realitate. Născut la începutul anului 1641 [5]), el avea la urcarea pe tron 18 ani şi vreo zece luni. Or, veneţianul Ballarino, în raportul său către doge, din 18 Noemvrie 1659, îi dă vârsta de 15 ani [6]); iar rezidentul imperial Simon Reniger, în raportul său către împărat din 9 Decemvrie al aceluiaşi an, îi dă vârsta de 16 ani [7]). Urmând aceste afirmaţii, istoricii români se înşeală în privinţa vârstei acestui domn: A. D. Xenopol îi dă 16 ani [8]), iar N. Iorga repetă adesea că el avea 15 ani [9]).

Asemenea confuzii din partea contemporanilor nu erau datorite numai fizicului, ci şi presupusei lui insuficienţe intelectuale. Ştefăniţă Lupu era probabil un copil întârziat, era o victimă a eredităţii. « Slăbănogul » [10]), « copilul fără nicio experienţă. . ., nevi-

---

Gheorghe Ghica în locul lui Radu Mihnea. Că a fost instalat înainte de sfârşitul lunii Noembrie 1659 ne-o dovedeşte documentul din Iaşi, 29 Noemvrie 9 Decemvrie 1659, prin care Ştefan Lupu ordonă pârcălabilor de Neamţ să scutească pe sătenii unui sat din acel ţinut de diferite angarale (Iorga, *St. şi Doc.* VIII, p. 374).

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 308.

[2]) *Ibidem.*

[3]) Cf. mai sus, p.

[4]) Ghibănescu, *Isp. şi zapise*, III, I, p. 171, nr. 119 (zapis din Iaşi 5 Aprilie 1661).

[5]) Cf. mai sus p. 28 şi notele 194—196.

[6]) Hurm. *Doc.* V. 2, p. 68, nr. 105; scr. cit din 8 Decemvrie 1659.

[7]) *Ibid.* IX, 1, p. 163, nr. 220.

[8]) Xenopol, *o. c.* IV, p. 299 (după Ballarino).

[9]) Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCCIV şi *Manuscrise*, II, p. 59 nota 3 (după Simon Reniger).

[10]) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 171—172, nr. 119; *doc.* din Iaşi 5/Aprilie 1661.

novat »[1]), voievodul « necoptu în vârsta sa »[2]), pare a arăta lipsa aproape totală a calităţilor dominante ale inteligentului şi abilului său tată. Moştenise în schimb dela acesta caracterul violent, mânia repede şi necugetată, impetuozitatea, care se manifestau uneori prin acte de curaj, alteori prin cruzime sau lipsă de condescedenţă faţă de sfetnicii lui.

Tradiţia, păstrată de Ion Neculce în *O seamă de cuvinte*, ne spune că Ştefăniţă Vodă « fiind domn tânăr, desmierdat şi inimos, de multe ori ieşind cu boierii la primblări, punea de lua frâiele din capetele cailor boierilor şi le da ghiont cailor de cădeau boierii de-şi frângeau capetele; cât se îngrozise boierii a mai merge cu dânsul cu cai buni la primblare »[3]). Altădată, voind « să scoată fumărit pe ţară câte şase orţi de casă (un leu şi jumătate) şi înainte vreme era obiceiu de a da numai câte un leu de casă, iară Toma vornicul şi cu Iordache frate-său, Cantacuzineştii, nu-l lăsau să scoată mai mult decât un leu şi-i ziceau să nu facă obiceiu nou că nu-i bine. Iară Ştefăniţă Vodă îndată s'au mâniat şi au scos hangerul şi s'au repezit să dea într'ânşii şi ei au fugit din casă afară »[4]).

O versiune cronicărească de origină munteană, care pentru unele ştiri a utilizat letopiseţele moldoveneşti[5]), repetă prima ştire dată de Neculce, adăugându-i fapte încă mai acuzatoare. După ea, Ştefăniţă Lupu, fiind tânăr, « se desmierda şi făcea lucruri copilăreşti şi nebuneşti; nu căuta trebile domniei, ci curviile, nu numai cu partea femeiască, ci şi cu partea bărbătească, că coconii Moldovenilor cei frumoşi atâta s'au împrumutat cât nu erau în stat să plătească fără de paguba sa acea datorie... Era şi un hăleşteu mare şi deasupra lui foişor domnesc, lângă casele cele domneşti; de acolo pe mulţi boieri îi arunca în hăleşteu şi apoi râdea, deci scoţându-i din apă îi îmbrăca în haine domneşti. De acestea şi altele făcea Ştefănuţ Vodă, pentru care toţi îl urîse »[6]).

Prima parte a acestui pasagiu din cronica munteană nu pare a corespunde realităţii. Probabil că viciile atribuite tânărului domn

---

[1]) Hurm. *Doc.* V, 2, p. 67, nr. 104; scr. cit. din 18 Noemvrie 1659.
[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 372.
[3]) *Ed. Cogălniceanu*, II, p. 189, nr. 38.
[4]) *Ibid*, II, p. 190, nr. 39.
[5]) *Ist. Domn. Ţ. Rom.* (ed. N. Iorga) p. 149; Iorga, *Cronicele muntene* (An. Ac. Rom. s. II, t. XXI, M. S. I. nr. 4; Buc. 1988), p. 357.
[6]) *Ibidem* şi Şincai, III, p. 147 (o numeşte *Cronica Bălăcenească*).

se datoresc unei confuzii făcute între acesta şi un alt Ştefan « cel tânăr », fiul lui Petru Rareş [1]).

Totuşi Moldova şi guvernarea n'au suferit prea mult din cauza uşurinţei şi nepriceperii lui Ştefăniţă Lupu, căci s'au găsit posibilităţi de remediere. E drept că a fost nevoie de energia constantă a fraţilor Cantacuzineşti, a fost nevoie de activitatea unor colaboratori neobosiţi, în fruntea cărora se găsea chiar Vasile Lupu, pentru ca domnia lui să treacă grelele impasuri din 1660 şi 1661. Căci, lăsându-se târît de tinereţe, domnul era adesea mai preocupat de nemulţumirile lui personale decât de treburile domniei. La un moment dat are un început de conflict diplomatic cu Bistriţenii, adesea aliaţi ai Moldovei, pentrucă i-ar fi răpit un cal frumos trimis în dar de Ali Paşa din Timişoara [2]). Uneori actele de violenţă faţă de supuşii vecini în trecere prin ţară sau chiar faţă de aliaţii săi, sunt pe cale să-i devină fatale. Astfel, tragerea în ţeapă a unui Tătar, probabil vinovat de prădăciune, dar căzând sub jurisdicţia conducătorului tătar al Bugeacului, îi alienează simpatia Hanului Crimeii, care ezită să-l ajute în greaua cumpănă dela începutul anului 1661, când Constantin Şerban încearcă să-i răpească tronul [3]).

Nemulţumirile iscate de actele lui necugetate nu nelinişteau numai pe sfetnicii săi apropiaţi. Ele aveau răsunet şi la Poartă, unde se găsea însă un apărător credincios al tânărului în persoana lui Vasile Lupu, care a izbutit să le înlăture întotdeauna efectele.

* * *

Intr'adevăr, fostul domn moldovean îşi recăpătase în parte creditul la Poartă, bineînţeles cu mari sacrificii materiale.

La început, cu tot succesul numirii fiului său ca domn în Moldova, el nu este eliberat din închisoare, deşi promisese marelui vizir diferite avantagii şi o sută de pungi de reali, căutând în acelaşi timp să-l convingă că situaţia turbure a ţărilor româneşti

---

[1]) Pentru vieaţa desfrânată a fraţilor Iliaş şi Ştefăniţă Rareş, cf. Cronica lui Grigore Ureche (*ed. C. Giurescu*, Buc. 1916) pp. 165 şi 166—167.

[2]) Ştefan Lupu către Bistriţeni, din Cotnar 16/26 Septemvrie 1660 (Hurm. *Doc.* XV, 2, pp. 1298—1299, nr. 2898) şi diacul unguresc din Moldova, Mateiu, către Bistriţeni, din Suceava 19/29 Decemvrie 1660 (*ibid.* pp. 1303—1304, nr. 2904).

[3]) *Ibid.* IX, 1. p. 182, nr. 246; raport veneţian din Constantinopol 10 Februarie 1661.

cerea un sfătuitor ca el pe lângă tânărul Ştefăniţă. Se temeau însă Turcii de ambiţia şi de duplicitatea intenţiilor lui; ei credeau că, abia eliberat, el « se va uni cu nemulţumiţii şi va încerca să se răzbune de relele suferite »[1]). Este nevoit să lucreze de departe, numai în favoarea fiului său. Ballarino, rezidentul veneţian la Constantinopol, se adresează lui Vasile Lupu în închisoarea sa din Şapte Turnuri, pentru a căpăta confirmarea svonului despre instalarea lui Ştefăniţă pe tronul Moldovei; i se răspunde că vestea i-a fost adusă de un olăcar sosit în Constantinopol la 6 Decemvrie 1659[2]). Cât despre informaţia dată de un raport veneţian din 8 Ianuar 1659—1660 (rectificat) că Lupu « e stato liberato da Sette Torri »[3]), ea este prematură, deoarece la 6 Februar 1659—1660 îl vedem oferind din nou marelui vizir o sută de pungi de reali pentru a fi lăsat să locuiască în casa sa din Constantinopol. Nu izbuteşte însă, căci demnitarii otomani preferă să nu-i satisfacă dorinţa, voind să aibă garanţia mai sigură a bunei purtări a fiului său[4]). Deşi nu devenise încă capuchehaia lui Ştefăniţă, el se interesa de aproape de afacerile Moldovei[5]). Era în corespondenţă asiduă cu fiul său, luînd cunoştinţă de chestiunile politicii moldovene şi de diferitele evenimente ale domniei[6]). Intervenea în favoarea unor credincioşi ai săi aflaţi în ţară[7]). Nu se mulţumea să ceară boierilor şi mai ales mitropolitului Sava să sprijine şi să slujească cu credinţă pe fiul său[8]), dar era gata să

---

[1]) *Ibid.* V. 2, p. 67, nr. 104 (din 18 Noemvrie 1659); IX, 1, p. 168, nr. 220 (Reniger către împărat, din Adrianopol 9 Decemvrie 1659).

[2]) *Ibid.* V, 2, p. 68, nr. 105 (din 8 Decemvrie 1659).

[3]) *Ibid.* p. 58, nr. 91; datat din Pera 8 Ianuarie 1659 stil veneţian, adică 8 Ianurarie 1660 st. n.

[4]) *Ibid.* p. 59, nr. 92; datat din Pera 6 Februarie 1659 stil veneţian, adică 6 Februarie 1660 st. n.

[5]) Cf. scr. din 8 Ianuarie 1659—1660 (*ibid.* p. 58, nr. 91).

[6]) Ballarino (din Pera 6 Martie 1660; *ibid.* p. 75, nr. 113) comunică dogelui că Ştefăniţă a anunţat pe Vasile Lupu că Tătarii vor trece în curând prin Moldova.

[7]) Scrisoarea lui Vasile Lupu către Ştefăniţă din Constantinopol 10 Martie 1660 (Boga, *Documente basarabine*, II, p. 11) pentru Necula, fratele lui Iane sulgerul şi proprietar al satului Bubuiugi dăruit lui de fostul domn, cerând să-i facă dreptate pentru prădăciunile ce a suferit la venirea în scaun a lui Gheorghe Ştefan.

[8]) Vasile Lupu către Sava mitropolitul Moldovei şi Sucevei, din Constantinopol 19 Aprilie 1660 (*Uricarul*, V. p. 228—230).

intre în conflict cu Grigore Ghica, bănuit că râvneşte la tronul moldovenesc [1]). In fine, nu uita să-şi asocieze pe Ştefăniţă atunci când participă la viaţa bisericii ortodoxe din imperiul otoman, cu ocazia alegerii lui Nectarie Sinaitul ca patriarh al Ierusalimului [2]).

Abia în ultimele zile ale lunii Noemvrie 1660, Vasile Lupu este eliberat din închisoare [3]). După spusele rezidentului veneţian, el se obligase să susţină cu banii săi şantierul de galere şi cheltuelile armatei pentru expediţia apropiată, în sumă de vreo sută şi cincizeci de mii de reali. Mai dăduse cincizeci de pungi (25.000 de reali) şi o bijuterie de 6.000 de reali marelui vizir, 10.000 de reali şi o blană de zibelină lui Capigilar Chehaiasi şi daruri care atingeau 30.000 de reali diverşilor demnitari ai Sultanului [4]). Nu avea însă libertate deplină. Locuia în palatul său de pe malul mării, în Constantinopol, dar nu avea voie să-l părăsească şi dăduse drept garanţi ai respectării acestei condiţii pe cei mai de frunte dintre Greci, cari nu puteau nici ei părăsi capitala decât cu o permisiune specială [5]).

De astădată, fostul domn moldovean se afla cu totul în graţia marelui vizir, care-l copleşeşte cu « insoliti honori », ce miră cercurile diplomatice. E purtat în triumf prin oraş « cu mai mare pompă şi cortegiu decât chiar miniştrii principali ai marelui Senior ». Casa sa este frecventată de tot felul de persoane, care azi îl linguşesc şi eri îl vorbeau de rău. Cheltueşte aurul cu dărnicie, făcând daruri puternicilor zilei. Oferă 20.000 de reali pentru a obţine permisiunea de a reclădi bisericile greceşti distruse de ultimul incendiu [6]). Atât de mare era influenţa lui la Poartă, încât Paşa din Silistra, acuzat de Ştefăniţă de prădăciune, este chemat

---

[1]) Grigore Ghica către Constantin Cantacuzino marele postelnic, din Adrianopol 22 Februarie/3 Martie 1660 (*Arhiva* II, Iaşi 1891, n. 7, pp. 440/444).

[2]) Hurm. *Doc.* XIII, p. 472 nr. 24 (greceşte).

[3]) Ballarino către doge, din Pera 1 Decemvrie 1660; (Hurm. V, 2, p. 78, nr. 120). Reniger spune în scrisoarea sa către împărat din Constantinopol 29 Noemvrie 1660 Hurm. *Fragm.* III, p. 318) că a fost eliberat « în timpul celor din urmă zile » pentru suma de 50.000 de taleri.

[4]) Ballarino către doge, din Pera 1 Decemvrie 1660 (Hurm. *Doc.* V, 2, pp. 78—79, nr. 120).

[5]) Reniger către împărat, din Constantinopol 29 Noemvrie 1660 (Hurm. *Fragm.* III, p. 318).

[6]) Ballarino către doge, din Pera 3 Ianuarie 1660 stil veneţian, adică 3 Ianuarie 1661 st. n. (Hurm. *Doc.* V, 2, p. 69, nr. 107).

la Ţarigrad şi «puţin de n'au pierit singur Paşa; iar chehaia lui au plătit acea plată cu capul»[1]).

Nu ne miră deci că rezidentul veneţian atribue lui Vasile Lupu planul de a înlocui pe fiul său, care comisese «molte sceleraggini et violenze da quei popoli malamente tolerate, onde apertamente reclamano»[2]), svon care-şi găseşte ecou şi în tradiţia păstrată de Ion Neculce: «auzind aceste fapte rele, Vasilie Vodă tatăl său la Ţarigrad, nu-i părea bine şi-i scria de multe ori să se lase şi de nu ar fi murit, era numai să-l scoaţă din domnie pre fiul său, să vie el domn în Moldova, că cunoştea că nu va procopsi fiul său în domnie»[3]). Se atribuia pe atunci lui Vasile Lupu planul de a crea la nordul Dunării un centru de dominaţie care să cuprindă Moldova, Muntenia, Transilvania şi Polonia, plan demn de spiritul său «neliniştit», dar şi de «sagacitatea şi prudenţa căpătată odată cu înaintarea în vârstă»[4]).

Tocmai când neîncrederea curţii otomane părea înlăturată, tocmai când domnia Moldovei era gata să i se acorde, Vasile Lupu se îmbolnăveşte. La 28 Mart 1661 era în agonie[5]) şi în primele zile ale lunii April el moare[6]). Corpul său este adus cu mare pompă în Moldova şi îngropat la mânăstirea Trei-Ierarhi din Iaşi, cea mai frumoasă ctitorie a sa[7]).

Moartea tatălui, care-i era în acelaşi timp şi cel mai credincios sprijinitor, părea a pune în grea cumpănă pe Ştefăniţă Vodă. In opinia publică constantinopolitană, al cărei ecou se face rezidentul veneţian Ballarino, circula deja svonul că domnul moldovean, «tânăr, neexperimentat, neiubit de nimeni şi plin de imperfec-

---

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 371.

[2]) Ballarino către doge, scr. cit. din 1 Decemvrie 1660 (Hurm. *o. c.* V, 2, p. 79, nr. 120).

[3]) Ion Neculce, *O seamă de cuvinte*, *ed. cit.* II, p. 190, nr. 40).

[4]) Hurm. *o. c.* V, 2, p, 79, nr. 120. Reniger, în scrisoarea sa către împărat din 7 Februarie 1661 (Hurm. *Fragm.* III, p. 319) arată că s'a opus încercărilor lui Lupu, care voia să obţină scaunul Ardealului şi are deja consimţământul mai multor demnitari otomani.

[5]) Ballarino către doge, din Pera 28 Martie 1661 (Hurm. *Doc.* V. 2, p. 81, nr. 124).

[6]) Cf. ştirea scrisă în Aprilie 1661 pe un Mineu din 1467, foaia 43 (Iaţimirski, *Slavinskia rukopisi Neamtkago monastirya v Rumainii*, Moscova, 1898, p. 90;

[7]) *Ibidem.*

ţiuni, va cădea cu uşurinţă odată cu moartea tatălui, care singur îl susţinea »[1]).

Viitorul imediat a dovedit netemeinicia acestui svon. Sublima Poartă menţine pe Ştefăniţă Lupu pe tron, până când moartea neaşteptată curmă, lângă Tighina, domnia lui agitată.

---

[1]) Hurm. *Doc.* V, 2, p. 81, nr. 124 (din 28 Martie 1661).

LEGĂTURILE EXTERIOARE ALE MOLDOVEI IN TIMPUL DOMNIEI LUI ŞTEFAN LUPU

In cei doi ani de domnie ai lui Ştefăniţă Lupu, Moldova trece prin vremuri grele, fiind târîtă în viaţa turburată a statelor vecine. Luptele cu Muntenii lui Radu Mihnea, luptele din Ardeal, luptele cu Cazacii dincolo de Nistru, slăbesc forţele tinerii domnii. Incercările de înscăunare ale lui Constantin Şerban aduc asupra ţării duşmanii unguri, poloni şi cazaci, adesea mai puţin cruzi sau prădalnici decât prietenii turci şi tătari. Loc de trecere a atâtor oşti, cu locuitorii sărăciţi şi împuţinaţi, Moldova lovită de foamete va păstra multă vreme amintirea dureroasă a domniei acestui copil nevinovat, pe care-l va învinui de nenorocirile căzute asupra ei. Şi totuşi, dacă nu prin abilitatea lui personală, cel puţin prin sprijinul dat de Vasile Lupu sau de sfătuitorii săi moldoveni, tânărul domn a putut păstra tronul în această grea cumpănă. In măsura posibilităţilor, a căutat chiar să remedieze relele. Dacă nu a izbutit în totul, dacă a făcut uneori acte necugetate, ca acel atac în contra Cazacilor din Râşcov care poate fi totuşi socotit ca un episod al luptei contra lui Constantin Şerban, nu se poate contesta că a dus o politică de continuitate faţă de aceea a predecesorului său, rămânând în cadrele influenţei turceşti şi păstrând legături politico-comerciale paşnice cu vecinii apropiaţi, atât timp cât ei nu se arătau ostili directivelor politicii exterioare moldoveneşti.

Moldova şi pretendenţii munteni. Indată după învestirea lui Ştefan Lupu ca domn al Moldovei, oştile turco-tătare la care se adăugase un contingent moldovenesc de vreo trei mii de oameni [1]),

[1]) *Ibid*, p. 59, nr. 92, Ballarino către doge, din Pera 6 Februarie 1659—1660.

pornesc prin Huşi spre Muntenia, pentru a înlocui pe Radu Mihnea cu bătrânul Gheorghe Ghica [1]). Domnul muntean merita să fie pedepsit de Turci. Ucisese pe toţi negustorii musulmani din principat [2]). Şi, conform planului său de a trece Dunărea pe pod de vase şi a lovi împreună cu Bulgarii cetăţile turceşti de pe malul drept [3]), el bătuse pe paşa din Silistra şi arsese cetăţile Brăila şi Giurgiu [4]). Tocmai pornea din nou spre Giurgiu. La 23 Noemvrie 1659 Ungurii lui Gaudy băteau sub ochii săi pe Turci la Frăteşti (Vlaşca), lângă Călugăreni [5]). Dar vestea înfrângerii lui Rákóczy la Deva (22 Noemvrie 1659 [6]) şi aceea a înfrângerii lui Constantin Şerban pe apa Ciricului (11/21 Noemvrie 1659), îi opresc elanul [7]). Ar vrea să se opună, dar chiar soldaţii săi îl ameninţă la Târgovişte să-l dea pe mâna Turcilor. Scapă răscumpărându-se [8]) şi — asediat de Tătari într'o mânăstire din munţi —[9]) se furişează în Ardeal [10]) însoţit de Gaudy cu oştenii unguri daţi de Gheorghe Rákóczy II [11]). La 3 Decemvrie era la Râşnov [12]); la 10 Decemvrie pleca din Sibiu

---

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 367.

[2]) Hassan Veghi (*ed. cit.* p. 60) dă zece mii de Turci.

[3]) Scrisorile franciscanului Grigore de Chiprovaci *(l. c.)*; Iorga, *St. şi doc.* IV, p. CCCV; Xenopol, *o. c.* IV, p. 202; Iorga, *Gesch d. osm. Reiches*, IV, p. 96.

[4]) Şincai, *o. c.* III, pp. 127 şi 131.

[5]) Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCCV; Xenopol, *o. c.* IV, p. 202. Lupta e pomenită de Ballarino în scrisoarea către doge din Pera 18 Noemvrie 1659 (Hurm. V, 2, p. 67, nr. 104); Jurnalul lui Ioan Nemeş pune lupta la 23 Noemvrie st. n. 1659 (Iorga, *o. c.* p. 278).

[6]) Asupra luptei cf. Şincai, III, pp. 126—127 şi Zinkeisen, *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, Hamburg, 1840 şi urm. IV, p. 886, care dă data de 22 Noemvrie st. n. 1659.

[7]) Nekesch-Schuller (p. 252) spune: « Eben diese Zeit, als der Wütrich und Tyrann Myna verstanden hat, dass der Cosztandin in der Moldaue die Schlacht verloren, und auch der Rakoczy vorm Barczay geflohen war, so lässt er seinen Heldenmut wider die Türken in Bleschland ganz fallen ».

[8]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCCV. Retragerea în Ardeal are loc la 25, nu la 15 Noemvrie st. n. 1659 (editat greşit în Iorga, *o. c.* p. 278).

[9]) Hurm. *Fragm.* III, p. 312 (Scrisoarea lui Reniger către împărat din Adrianopol 21 Decemvrie 1659); Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 164, nr. 220 (scrisoarea lui Reniger către împărat din Adrianopol, 9 Decemvrie 1659).

[10]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 367; Nekesch-Schuller, p. 252; Şincai, III, pp. 127—128 şi 131; etc.

[11]) Nekesch-Schuller, p. 252.

[12]) Jurnalul lui Ioan Nemeş (Iorga, *l. c.*).

către Secuime [1]), iar la 14 era la Cic, unde Ioan Nemeş încerca zădarnic să-l prindă [2]). In vreme ce la 8/18 Decemvrie era instalat Gheorghe Ghica pe tronul muntean [3]), Mihnea se întâlnea cu Rákóczy [4]) şi era pus la index de Turci; la 19 Decemvrie se dădeau ordine la Sighişoara pentru prinderea lui [5]).

* * *

De astă dată se găseau în Ardeal trei domni mazili: Gheorghe Ştefan, Constantin Şerban şi Radu Mihnea. Cel dintâi părea că renunţase la orice pretenţii de domnie şi luase în arendă mai multe sate dela contele Gheorghe Hámmonay [6]). Constantin se găsea la 10 Februar 1660 în Elesd, de unde scria lui Gheorghe Rákóczy că va veni să-l întâlnească la Cluj [7]). Al treilea, Radu Mihnea, se întâlneşte la începutul lunii April la Satul-Mare cu fostul său protejat şi — în urma unui ospăţ împreună cu acesta (pe la 5 April) — moare intoxicat sau poate otrăvit [8]).

---

[1]) Frank, *Chron. Fuchsio-Lup.* Olt. II, p. 101 (apud Şincai, III, pp. 129—130); Krauss, *o. c.* I, p. 29.

[2]) Jurnalul lui Ioan Nemeş (Iorga, *l. c.*).

[3]) Nekesch-Schuller, p. 252; *Ist. domn. Ţ. Rom.* ed. Iorga, p. 146. Instalarea lui Gheorghe Ghica coincide cu o clipă tristă din istoria munteană. Găsind că oraşul Târgovişte era aşezat prea aproape de Ardeal şi că înlesnea legăturile cu ţara vecină, Turcii au hotărît să dărâme cetatea şi mănăstirile dimprejur şi au mutat capitala în oraşul Bucureşti, mai aproape de Dunăre (cf. scrisoarea lui Reniger către împărat din Adrianopol 21 Decemvrie 1659, în Hurm. *Fragm.* III, p. 312).

[4]) Nekesch-Schuller, p. 252.

[5]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCCV. Pentru pribegia domnului muntean cf. Al. Ciorănescu, *Mihnea* III, p. 169 sq. şi I. Minea. *Un adăpost ardelenesc al lui Radu Mihai Vodă* (Cercetări istorice, V—VII, 1929—1932, p. 349).

[6]) Şincai, III, p. 132.

[7]) *Mon. Hung. Hist. Dipl.* XXIII, p. 661; Iorga, *o. c.* p. CCCVI.

[8]) Data ospăţului nu a fost definitiv stabilită. Şincai (III, p. 132, după Szalardi) îl aşează « pre la 5 Aprilie ». N. Iorga (*o. c.* p. CCCVI) îl pune la 23 april, « a doua zi de Paşti ». E vorba de Paştele după calendarul Iulian, care cade la 22 Aprilie—3 Mai 1660. Paştele după calendarul Gregorian cade la 18/28 martie 1660, ceea ce constitue o eroare. Un eveniment petrecut la 3 Mai st. n. nu putea fi descris la 24 Aprilie st. n. de Alois Molin, care aflase asta dela Gheorghe Ştefan, sosit atunci la Viena (scrisoarea către doge, din Viena data citată, în Hurm. *Doc.* IX, I, pp. 173—174, nr. 233). Preferăm data lui Şincai, mai ales că Iorga nu ne spune de unde ia informaţia. Aceiaşi dată la Ciorănescu, *o. c.* p. 172.

Rămas singur, Constantin Şerban încearcă să ia succesiunea lui Radu Mihnea. Aproape îndată după moartea neaşteptată a acestuia, el porneşte către Ţara-Românească să cucerească tronul sau — cum spun cronicarii — să-şi desgroape tezaurul ascuns la Dobreni în momentul mazilirii [1]). Având cu el trei până la cinci sute de haiduci şi cu permisiunea lui Rákóczy, trece în ascuns la 24 April/4 Mai prin Turnu-Roş în Muntenia [2]). Două zile mai târziu, la 26 April/6 Mai, ajungea la Bucureşti ştirea năvalei [3]) şi incapabilul Gheorghe Ghica, crezând că oştile lui Constantin sunt mult mai puternice decât în realitate, fuge la Giurgiu după ajutor [4]). La 1/11 Mai pretendentul intră în noua capitală a Munteniei, luînd în primire scaunul domniei şi punând pe Seimeni şi şi Dorobanţi să-i jure credinţă [5]). Dar soarta lui era să fie întotdeauna aceeaşi. De câte ori încerca să cucerească un tron, avea succes la început, pentru ca în scurtă vreme să-l piardă iar. Un mârzac şi doi paşi, în fruntea a două mii de Tătari şi două mii de Turci, porneau la 11/21 Mai în contra năvălitorului [6]). Constan-

Pentru moartea lui Mihnea mai cf. *ibid.* p. 172—173; G. Krauss, *o. c.* II, p. 54; I. Hudiţă, *Reçueil de documents concernant l'histoire des pays roumains*, Iaşi 1929, p. 134 şi Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la domnia lui Mihail Radu*, p. 156.

Despre o otrăvire a lui vorbeşte tot Molin: « Mi diede nuova (Gh. Ştefan) che Radulogia Principe di Valachia sii mortò ad un banchetto in Transilvania e che il Ragozzi subito si sii impadronito del suo tesoro, che Costantino di Moldavia pur sii stato moribondo per essersi attrovato nello stesso pranze, con inditii evidenti nell'uno e nell'altro di veleno (veneno), solita levanda di quel paese, per dissettar molti capricii et esseguire molte ingiustitie » (scr. cit.). Versiunea otrăvirii o dă şi Ciorănescu (*Mihnea III*, p. 173, după Antalffi, *Călătoria lui Evlia Celebi prin Moldova în anul 1659*, în Bul. Com. ist. a Rom. XII, 1933, pp. 3—36; p. 33 şi Dosoftei patriarhul Ierusalimului, *Ιστορια περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευάντων*, Bucureşti 1715, p. 1205.

[1]) *Ist. domn. Ţ. Rom. ed. Iorga*, p. 147; Şincai, III, pp.131—132.

[2]) Nekesch-Schuller, p. 255.

[3]) *Ist. Ţ. Rom.* (*Mag. ist.* IV, p. 355); Engel, *o. c.* I, p. 307. Frank (Ms. Appendice post absolutum obsid. Cibinii de anno 1660, apud Şincai, III, p. 131) dă numai 300 oameni. E exagerată cifra de 2—3000 oameni dată de Reniger în scrisoarea către împărat din 13 Iunie 1660 (Hurm. *Fragm.* III, p. 315).

[4]) Nekesch-Schuller, p. 255; Şincai, III, p. 132; Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCCVI. Aştepta încă ajutor la 15 Mai (cf. scrisoarea pomenită a lui Reniger, în Hurm. *o. c.* p. 315).

[5]) Engel, *o. c.* I, p. 307; Şincai, III, p. 132; Iorga, *o. c.* p. CCCVI.

[6]) Nekesch-Schuller, p. 255 şi Şincai, III, p. 131. Este 21 Mai stil nou, nu stil vechiu cum crede N. Iorga *(l. c.)*, când pune pornirea Turcilor la sfâr-

tin nu aşteaptă lupta, ci se retrage îndată în munţi. Atacat de o avant-gardă de 300 de Tătari [1]), el nu încearcă să se opună şi fuge în Transilvania pe la Temeş [2]). In loc să meargă să lupte alături de Rákóczy contra Turcilor, el pleacă din Ţara Bârsei cu opt sute de lefegii [3]) spre Ţara Secuilor, de-a-lungul munţilor şi « aproape de Maramureş, pe la Bistriţa, au luat potica pre la Dorna şi au ieşit prin Câmpulung al ţării noastre (Moldova); şi trecând mai pre din sus de Suceava, au lovit pre la Hotin şi au trecut Nistrul pre la Mohilău » [4]), refugiindu-se la Cazacii stăpâniţi acum de Gheorghe Hmielnicky, fratele defunctului Timuş şi cumnatul domniţei Ruxanda Lupu. In urmă-i, pâlcuri de Tătari pradă Muntenia, ca plată pentru ajutorul dat lui Gheorghe Ghica, iar drumul lor era prin Moldova lui Ştefăniţă [5]).

Probabil ca o urmare a alungării lui Constantin Şerban din Muntenia şi pentru a împiedica o revenire, are loc în vara anului 1660 sau — mai exact — între mijlocul lunii Iunie şi începutul lui Noemvrie, o expediţie a lui Ştefăniţă Lupu pe teritoriul căzăcesc. Sub pretext că sora sa Ruxanda, văduva lui Timuş Hmielnicky, nu ţine seamă de scrisorile lui Vasile Lupu şi ale sale, refuzând să părăsească Râşcovul şi să se reîntoarcă în ţară, Ştefăniţă trimite oaste contra acestui târg. Căuta probabil cu această ocazie să prindă şi pe Constantin. Nu izbuteşte însă să-şi atingă vreunul din scopurile urmărite. Nu face decât să întărâte pe Cazaci, cari trec de partea lui Constantin Şerban şi îl vor ajuta mai târziu în încercările lui de a cuprinde Moldova [6]). Această greşală politică a tânărului domn moldovean îl va face în curând să-şi rişte tronul.

şitul lunii Mai. Ar fi fost după lupta de pe Someş, lucru în contradicţie cu toate izvoarele epocii (cf. Nekesch-Schuller, pp. 255—256; Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 368; etc.). Cifra oştilor dată de Frank (*o. c.* apud Şincai, III, p. 132).

1) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 368.

2) Nekesch-Schuller, p. 255. La 15/25 Mai trecuse hotarul (Şincai, III, p. 131).

3) Miron Costin, *l. c.* N. Iorga (*o. c.*, p. CCCVII) dă 2—3000 oameni, dar Nekesch-Schuller, citat de el pentru această afirmaţie, nu dă cifra.

4) Miron Costin, *l. c.* Asupra retragerii cf. şi Nekesch-Schuller *l. c.*

5) Nekesch-Schuller (p. 256) pomeneşte o hoardă tătară care trece prin Moldova şi pradă Valachia în 3 Iunie.

6) Cf. asupra acestei chestiuni Miron Costin, *l. c.* şi solia Cazacilor la Viena, la 9 Decemvrie 1660, în copiile lui Vladimir Ghica dela Academia română (Iorga, *o. c.* p. CCCVIII, nota 8).

Moldova şi Ardealul lui Gheorghe Rákóczy II. Voievodul Moldovei ia parte de asemenea la lupta contra principelui ardelean. Acesta nu făcuse decât să-şi înrăutăţească situaţia la Poartă prin diferitele încercări de a readuce ţările româneşti sub influenţa sa politică. Dacă până atunci Turcii se mulţumiseră să respingă atacurile lui izolate sau să înlocuiască pe domnii prieteni ai săi, la sfârşitul anului 1659 ei se arată hotărîţi să distrugă pentru totdeauna focarul de intrigi şi de turburări din jurul lui Gheorghe Rákóczy II. In vreme ce detaşamentul turco-tătar condus de Calga-Sultan şi de paşii din Giurgiu şi Silistra readucea pe tronul muntean pe Gheorghe Ghica, paşa Seid-Ahmed din Buda primea ordin să plece contra principelui nesupus [1]). Pe lângă 6.000 de Turci şi 2.000 de Munteni, el mai avea sub comanda sa 1.000 de Moldoveni trimişi de Ştefan Lupu cu serdarul Mihalcea Hâncu şi căpitanul polon de lefegii Voicekovsky [2]). Această participare a unor oşti moldovene era bănuită de Rákóczy încă din Martie 1660 [3]). Principele ardelean îşi vedea năruit acum planul său de expansiune şi căuta zadarnic aliaţi la Viena, la Varşovia, la Moscova sau în ţinuturile căzăceşti [4]). Nimeni nu răspundea chemării lui, iar vecinii mai apropiaţi i se arătau ostili, fie din convingere, fie de frica Otomanilor. Nu-i mai rămăsese decât norocul armelor.

In 1659, acesta părea că-l favorizează. Intrat în Ardeal prin Porţile de Fier, Seid-Ahmed îl bate la 22 Noemvrie 1659 şi-l urmăreşte până la Nyarodtö, dar apropierea iernii îl obligă să se retragă, lăsând libertate lui Rákóczy să asedieze Sibiul în care se închisese Barcsay cu o mică garnizoană turcească [5]).

In April 1660, Seid-Ahmed pătrunde din nou în Ardeal [6]), de astădată prin Nord-Vest. Cuprinde ţinuturile haiduceşti şi

---

[1]) Şincai, III, p. 133.

[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I. p. 371. Intre Munteni se afla Constantin Cantemir pe atunci «ceauş spătăresc» (*ibid.* p. 372). N. Iorga, în *Ist. bis. Rom.* II, p. 186, greşeşte inversând cifra contingentelor româneşti.

[3]) Hurm. *Doc.* XV, 2, p. 1293, nr. 2892 (scrisoare din Sas-Sebeş 7 Martie şi p. 1294, nr. 2893 (scrisoare din Sibiu 9 Martie 1660). Rákóczy cerea Bistriţenilor ştiri din Moldova. Scrisoarea a doua pomeneşte oşti moldoveneşti gata să treacă prin Bistriţa spre Ardeal.

[4]) Hurm. *o. c.* IX, 1, p. 152—154, nr. 212 (Possonia 7 Noemvrie 1659) şi p. 158, nr. 216 (Possonia 28 Noemvrie 1659).

[5]) Fessler, *o. c.* IV, p. 291.

[6]) *Ibidem.* p. 292.

comitatele dela Tisa, pradă Debreţinul[1]) şi arde Şimlăul, înaintând spre Cluj[2]). Primind vestea invaziei, Rákóczy ridică asediul Sibiului şi porneşte cu vreo 6.000 de oameni în întâmpinarea năvălitorilor[3]), pe cari-i aşteaptă în tabăra întărită pe Someşul-Mic[4]). In ziua de 22 Mai 1660 are loc bătălia hotărîtoare. După câteva faze de nesiguranţă, victoria rămâne definitiv de partea Turcilor[5]). Gheorghe Rákóczy II este rănit în luptă şi, transportat la Oradea Mare, moare acolo la 8 Iunie 1660[6]), sfârşind printr'o moarte tragică o viaţă plină de ambiţie şi de nenorociri.

In lupta de pe Someşul-Mic, din apropierea Clujului, s'a distins contingentul moldovenesc. Ne permitem să cităm ca mărturie descrierea luptei făcută de Miron Costin, după povestirea vreunui martor ocular: « Şi dacă au tocmit oastea, (Seid-Ahmed) au chemat capetele, şi ale noastre şi Munteneşti, şi le-au dat poroncă aşa: « Câinilor! iacă, eu voiu merge dirept asupra ghiaurului, şi

---

1) *Ibidem.*

2) Şincai, III, p. 134.

3) Fessler, *o. c.* IV, p. 292. Miron Costin (*ed. cit.* I, p. 371) dă 8000 soldaţi lui Rákóczy şi 6000 de Turci lui Seid-Ahmed.

4) Şincai, III, p. 134. Miron Costin *(l. c.)* spune că Rákóczy a ieşit înaintea Turcilor la « oraş la Clujwar »; Fessler *(l. c.)* dă locul luptei « an der Szamos »; Şincai (III, p. 134) « în preajma Someşului celui mic »; Nekesch-Schuller (p. 256) « jenzet Clausenburg ». Iorga (*Gesch. d. osm. Reiches*, IV, p. 101) dă « bei Klausenburg », dar greşeşte data punând-o la 24 Mai 1660. Xenopol (*o. c.* IV, p. 297) greşeşte când pune lupta la Sibiu. De altfel şi un martor ocular, Christian von Walldorf, ne spune că a fost prins de Turci « im Jahr 1660 in der Ragotzischen Schlacht beij Clausenburg » (cf. N. Iorga, *St. şi Doc.* XX, p. 166: Tuerkisches Landstuertzer oder Neue Beschreibung der fuernehmster tuerkischen Staedte und Vestungen durch Ungarn, Thracien und Egypten, darinnen nicht allein Grau, etc. Wie solches alles Christian von Wallsdorff als welcher im Jahr 1660 in der Ragotzischen Schlacht bey Clausenburg gefangen, in die Tuerkey verkauft, auf seiner dreyjahrigen Reis erfahren, und in seiner tuerkischen Pilgramschafft glaubenwuerdig verzeichnet, sambt einem Anhang. Erstlich gedruckt im Herbst-Monat 1664 »).

5) Fessler, *l. c.* Şincai, III, p. 134. Data de 22 mai este acceptată şi de Xenopol, *l. c.* Nekesch-Schuller (p. 256) şi după el N. Iorga, *Gesch. d. osm. R.* IV, p. 101, admit data de 24 Mai: Al. Ciorănescu, *o. c.* p. 173, pune data greşită de 23 Mai 1660.

6) Nekesch-Schuller (p. 256) pune moartea lui Rákóczy la 5 Iunie; Fessler (IV, p. 292) o pune la 6 Iunie, utilizând greşit pe Szalardi, al cărui text citat « in extenso » de Şincai (III, p. 135) dă moartea la 8 Iunie noaptea. După acelaşi la 6 Iunie a sosit la Oradea Mare Sofia, soţia lui Rácóczy, cu fiul său Francisc.

nu cu altă armă, ce numai cu sabia; dentre voi care se va apuca, ori de arc, ori de altă armă, aceluia capul îi voiu tăia, şi întâiu vouă căpeteniilor. Deci, eu cum voiu purcede şi voiu începe războiul, voi să treceţi peste pedestrime, şi să loviţi oastea neprietenului den dos; dacă voiu înfrânge, că ştiu eu că-i voiu înfrânge, unul den voi să nu cumva să se apuce de jac (jaf), descălecând la boarfe sau să alerge să prinză cai slobozi; ce să goniţi strânşi pe neprieteni; că de goană mai buni sunteţi voi decât oastea mea ceastalaltă; şi această învăţătură să ţineţi, precum vă dau poroncă, iară că nu-l voiu bate pe neprietenul meu, nime den voi să nu gândească, că ştiu eu că-l voiu bate».

«Şi după această poroncă, cum au sosit capetele oştii noastre la bulucurile lor, au şi purces Paşa întâiu cu oastea tocmită, aşa cum au zis, şi ai noştri alăturea. Dacă s'au apropiat Turcii de oastea lui Rakoţi, au sărit Rakoţi cu toată oastea odată, singur în frunte, cu alese catane ce avea, şi îndată au înfrânt pre toată călărimea turcească câtă era în frunte; şi aşa au îmbulzit-o, cât începuse a dare peste Paşa, care venea cu temeiul pre urmă. Ce au stătut singur Paşa cu sabia smulsă, oprind oastea care o înfrânse den frunte Ungurii, şi păşind singur Paşa cu bulucul său înainte, s'au amestecat oştile turceşti în săbii cu Ungurii. Ce, Turcii carii îi îmbulzeau, singur Paşa cu capul său au lovit, şi aripa cea de Munteni şi de Moldoveni, asupra pedestrimei lui Rakoţi den dos; că trecuse Rakoţi înainte şi rămăsese şi Muntenii şi Moldovenii cam înapoia lui. Au slobozit Nemţii focul şi puştile lui Rakoţi într'ai noştri, care foc nesuferind ai noştri, în loc s'au dat înapoi ca în chip de fugă. Acolo mare greşală au făcut Rakoţi, de n'au pus lângă pedestrime şi ceva călărime. Să hie încălecat pre Munteni şi pre Moldoveni atunci când i-au înfrânt focul, nu s'ar hi îndreptat ai noştri în veci. Eară dacă au văzut ai noştri că altă grijă nu au, fără numai focul, cum s'au deşertat sineţele, s'au şi întors o seamă de căpetenii, ales Voicecovski Căpitanul şi Cantemir, ce era la Munteni ceauş Spătăresc pre atunci, şi carele apoi aice în Moldova au fost Serdar, şi alţii, şi îndată după dânşii toată oastea. Şi până a umple Nemţii sineţele de al doilea rând, au intrat ceştilalţi cu săbiile smulte în pedestrime; şi au pornit-o într'o risipă, rămâind şi puştile şi armele pedestrimei în deşertu. Şi aşa, Ungurii, văzând perirea pedestrimei sale şi încă den dosul său, au început a slăbire, şi mai vârtos luptând Rakoţi singur

în războiu, l-au rănit un Turc dirept în cap, foarte cu grea rană, den care rană i s'au prilejuit şi moarte »[1]).

* * *

Contingentul moldovenesc rămâne câtva timp în Ardeal, probabil în sprijinul lui Acacius Barcsay. Serdarul Mihalcea Hâncu păstrează conducerea. Il vedem întreţinând corespondenţă cu domnul său, care îi trimite la 30 Mai/9 Iunie 1660 un om de poştă numit Gheorghe[2]). La 23 August/2 Septemvrie 1660, Ştefăniţă întreabă însă pe Bistriţeni dacă era adevărat că oştile sale se întorc acasă, dacă se întorc pe la ei, împreună cu Tătarii sau singure, unde sunt şi dacă au plecat din loc sau nu[3]). Intr'adevăr, pâlcuri de oşteni reveneau rând pe rând în Moldova, mai ales prin ţinuturile bistriţene. Cu această ocazie s'au iscat şi conflicte de graniţă, pentru care Ştefan Lupu s'a plâns Bistriţenilor şi cari denotau în partea nord-estică a Ardealului o puternică reminiscenţă a popularităţii lui Gheorghe Rákóczy II, reminiscenţă care va da mai târziu posibilitate lui Ioan Kemény să ridice aci steagul răscoalei contra Turcilor.

La sfârşitul lunii Mai, un grup de soldaţi moldoveni este atacat la hotarul Bistriţei. Sunt ucişi şapte oameni împreună cu hotnogul Vlasie; li se iau « 40 de cai şi de corturi, bani şi tot ce-au găsit la ei »[4]). Ştefăniţă pretinde chiar că « şi Petru Vameşul au stat de partea hoţilor »[5]). Se remarcă deci rolul jucat de reprezentanţii autorităţilor din acest colţ al Transilvaniei în actele duşmănoase faţă de Moldoveni. Această ostilitate se manifestă şi în alte ocazii. La 16/26 Septemvrie 1660, domnitorul moldovean se plânge că i-au fost din nou risipite oştile în ţinuturile bistriţene. Il doare mai ales că i s'a furat un cal, « un roib frumos turcesc », trimis în dar de Ali Paşa din Timişoara printr'un căpitan polon în slujba Moldovei[6]), probabil prin căpitanul de lefegii Voicekovsky amintit de atâtea ori în istoria militară a domniei.

---

[1]) *Ed. cit.* I, pp. 371—372.

[2]) Hurm. *Doc.* XV, 2, pp. 1294—1295, nr. 2894 (scrisoarea lui Ştefăniţă Lupu către Bistriţeni, din Iaşi).

[3]) *Ibid.* p. 1298, nr. 2897 (scrisoare din Iaşi).

[4]) *Ibid.* p. 1296, nr. 2895 (scrisoarea lui Ştefăniţă Lupu către Martin Schultz din Bistriţa, Iaşi 3/13 Iunie 1660).

[5]) *Ibidem.*

[6]) *Ibid.* pp. 1298—1299, nr. 2898 (Ştefăniţă către Gheorghe Bhim din

Cu toate aceste fricţiuni, Ştefan Lupu caută să păstreze bunele legături cu oraşele comerciale vecine şi mai ales cu Bistriţa [1]), pretinzând că « nici n'a văzut, nici n'a cunoscut » alţi prieteni în Ardeal [2]). Le face servicii, intervenind pe lângă Hanul Tătarilor pentru eliberarea unor prinşi ca nobilii Apaffi [3]) şi Pavel Beldi [4]), probabil foşti partizani ai lui Gheorghe Rákóczy II căzuţi în robia tătară. In fine, caută să nu desmintă declaraţiile de prietenie făcute vecinilor la venirea sa pe tronul Moldovei şi consfinţite prin scrisoarea către consilierii Liovului, din Iaşi, 9/19 Decemvrie 1659, care promite că va continua bunele relaţii din vremea predecesorilor săi [5].

O presupusă pretendenţă a beizadelei Grigore Ghica la tronul Moldovei. In vreme ce trupele celor două principate colaborau cu Turcii în campania contra lui Gheorghe Rákóczy II, activitatea lui Vasile Lupu la Constantinopol era să ducă la un conflict între Moldova şi Muntenia. Luându-se după svonurile ce circulau în sferele diplomatice, fostul domn moldovean credea la un moment dat că Grigore, fiul domnului muntean Gheorghe Ghica, ar umbla după tronul lui Ştefăniţă. La întrebarea marelui postelnic Constantin Cantacuzino, care se temea pentru pacea ţărilor româneşti, tânărul Grigore Ghica răspunde la 22 Februar/3 Mart 1660 [6]) că nu are asemenea gânduri şi că, pentru a împiedica vrajba,

---

Bistriţa, Cotnar 16/26 Septemvrie 1660). Mateiu, diacul unguresc din Moldova, scrie din Suceava 19/29 Septemvrie 1660 lui Gheorghe Bhim şi lui Martin Schultz să pună roibul răpit dela curteni la dispoziţia unui om trimis de el la Bistriţa, la soţia lui Pavel Beldi (*Ibid.* pp. 1303—1304, nr. 2904).

[1]) *Ibid.* pp. 1294—1295, nr. 2894 (Ştefăniţă către Martin Schultz, Iaşi 30 Mai—9 Iunie 1660).

[2]) *Ibid.* pp. 1298—1299, nr. 2898 (din 16/26 Septemvrie 1660).

[3]) *Ibid.* p. 1297, n. 2896 (Ştefăniţă către Gheorghe Bhim şi Martin Schultz, Iaşi 20/30 Iulie 1660).

[4]) *Ibid.* pp. 1303—1304, nr. 2904 (scr. cit. a lui Matei diacul din Suceava 19/29 Septemvrie 1660).

[5]) Hurm. *Doc.* Supl. II, v. III, pp. 74—75, nr. 44: Trimite pe Condrea vameşul de Cernăuţi să cumpere stofe şi cere să nu plătească taxe, ca şi predecesorii săi, promiţând în schimb scuteli.

[6]) *Arhiva*, an. II, Iaşi 1892, nr. 7, pp. 440—443: Grigore Ghica către Constantin Cantacuzino marele postelnic, din Adrianopol 22 Februarie—3 Martie 1660).

a cerut voie marelui vizir să părăsească Adrianopolul. Işi fixase plecarea pe ziua de luni 29 Februar/10 Mart 1660.

Conflictul se aplanează deci în mod tacit, căci nu-l mai găsim pomenit în alte documente ale vremii. Probabil că bănuitorul Vasile Lupu fusese convins de intenţiile curate ale beizadelei.

Moldova şi Ardealul după moartea lui Gheorghe Rákóczy II. Acacius Barcsay, noul principe al Ardealului, se găsea încă înainte de moartea lui Gheorghe Rákóczy II în legături de prietenie cu domnul Moldovei, legături create în mare parte de comunitatea de interese.

Am văzut că oştile moldovene din armata lui Seid Paşa au rămas probabil în preajma lui Barcsay. La 4 August 1660 sosea în Orăştie un « boier din Moldova cu un ceauş »[1]. La 5/15 Octomvrie Ştefan Lupu spune Bistriţenilor că a răspuns scrisorilor trimise lui de principele Transilvaniei, faţă de care se arată prieten[2]) şi care îi trimite chiar soli[3]). Intre timp, atitudinea lui Acacius Barcsay faţă de foştii partizani ai lui Rákóczy şi în special reprimarea prea severă a revoltei Secuilor conduşi de Ştefan Lazăr şi Samuil Szekély[4]), de către fratele său Gaspar Barcsay[5]), aruncă pe răsculaţi în tabăra lui Ioan Kemény, locotenent şi în parte continuator al politicii principelui dispărut.

Ştefan Lazăr, scăpat din măcelul ordonat de Gaspar Barcsay, sfătueşte pe Secui să aleagă un nou principe şi soli trimişi în ascuns la Aranyos-Mediaş chiamă în Ardeal pe Ioan Kemény[6]). Noul şef al răsculaţilor, venit cu oşti în care se aflau de sigur şi foşti partizani ai lui Rákóczy, învinge pe Barcsay în toate întâlnirile[7]). Principele cere zădarnic ajutor dela Turcii ocupaţi cu asediul cetăţii Oradea Mare şi dela domnii români[8]). Descurajat, el tra-

[1]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. 278 (jurnalul lui Ioan Nemeş).

[2]) Hurm. *Doc.* XV, 2, pp. 1299—1300, nr. 2899 (Ştefăniţă către Gheorghe Bhim, Iaşi 5/15 Octomvrie 1660).

[3]) *Ibid.* pp. 1300—1301, nr. 2900 (Acacius Barcsay către Bistriţeni, Ernot 9 Octomvrie st. n. 1660).

[4]) *Ibidem.*

[5]) Răscoala este potolită înainte de 8 Noemvrie 1660 (Şincai, III, p. 138).

[6]) Şincai, III, p. 138 (după Galeazzo, *o. c.* I, p. 744).

[7]) *Ibid, ibid.*

[8]) Hurm. *Doc.* XV, 2, p. 1301, nr. 2901 (Acacius Barcsay către Bistriţeni, Gurghiu 24 Noemvrie 1660); p. 1302, nr. 2902 (către căpitanul Simion Stoica prin Bistriţeni, Gurghiu, 29 Noemvrie 1660). Trimite pe Stoica în Moldova după ajutor: « ar face foarte bine (să meargă), căci mai bine am vrea să-l

tează în cele din urmă cu Kemény, renunţând la tron. La 1 Ianuarie 1661, Ioan Kemény este ales principe al Ardealului. La 6 Ianuarie are loc renunţarea definitivă: lângă Sf. Gheorghe, Barcsay se întâlneşte cu Kemény pe care-l recunoaşte ca «legiuit prinţ» [1]).

Noul stăpânitor al Transilvaniei reprezenta partidul lui Gheorghe Rákóczy II, dar nu va duce acea politică ambiţioasă şi dăunătoare atât Ardealului cât şi statelor româneşti, a fostului său principe şi prieten, decât când va fi forţat de împrejurări; în colo se va mulţumi să înlăture efectele dezastruoase ale ultimelor turburări ardelene, printr'o politică prudentă de îndepărtare a influenţei turceşti. Această politică a căpătat la început aspectul de luptă contra lui Acacius Barcsay, iar mai târziu s'a transformat într'o adevărată încercare de coaliţie creştină în contra imperiului otoman, şi a vasalilor credincioşi acestuia, între cari se putea număra şi Ştefăniţă Lupu.

In această privinţă el este ajutat şi de atacul turcesc contra cetăţii Oradea Mare care aparţinea imperialilor. Cucerirea cetăţii (la 2 August 1660 cetatea capitulează, iar la 31 August 1660 ea este ocupată de Ali Paşa de Timişoara), produce o mare efervescenţă în opinia publică austriacă şi chiar în cea europeană. Mulţi au căutat atunci să demonstreze cât de tare crescuse pericolul turcesc. S'a încercat a arunca creştinătatea germană într'un războiu de mântuire a Ardealului şi de respingere a Otomanilor din fosta Ungarie [2]). Pentru moment, curtea imperială primeşte nepăsătoare pe Dionisie Bánffy şi pe iezuitul Ştefan Kaszony, trimişi

înăbuşim (pe Kemény) cu oşti creştine decât să vină Turcul sau Tătarul; căci, dacă o să dea ei în ţară, ni-e teamă că Ardealul mai mult nu va fi Ardeal, ci-l vor birui ei ». A scris voevozilor români şi în două rânduri lui Sinan Paşa la Oradea şi lui Ali Paşa la Timişoara; p. 1303, nr. 2903 (Ştefăniţă către Gheorghe Bhim, Iaşi 30 Noemvrie—10 Decemvrie 1660; cere veşti despre Barcsay).

[1]) Şincai, III, p. 139, după Galeazzo, *o. c.* I, p. 745.

[2]) După 15 Decemvrie 1660, Leopold Wilhelm, conte de Königsegg, trimis austriac, arată electorului Bavariei că luarea cetăţii Oradea Mare reprezenta nu numai dominaţia asupra Ardealului, ci şi asupra Valachiei şi Moldovei (Iorga, *St. şi doc.* IX, Buc. 1905, pp. 131—132). Acelaşi lucru îl spune trimisul austriac, contele Claudius Collalto, electorului de Brandenburg (după un raport din Clèves 11 Februarie 1661; *ibid.* p. 133) şi contele Gottlieb de Windischgrätz ducilor de Brunschwig şi Lüneburg la 13 şi 25 Februarie 1661 (*ibid.* p. 133). De asta se teme electorul Maximilian-Heinich de Colonia în scrisoarea către electorul Bavariei din 8 Aprilie 1661 (*ibid.* p. 133). Sentimentul general în imperiu era deci că trebue începută lupta cu Turcii.

de Ioan Kemény [1]) şi se va gândi mult mai târziu să le dea ajutor [2]). Totuşi ea pare din nou a reprezenta locul către care îşi îndreptau privirile duşmanii Turcilor. Incă din 9 Decemvrie 1660, Cazacii trimiteau o solie la Viena să ceară sprijin pentru prietenul lor Constantin Şerban, care pretindea tronul moldovenesc [3]). De altfel, se pare că în planurile de înscăunare ale fostului domn muntean, nu aveau amestec numai Cazacii, ci şi Ioan Kemény. Cu toate negările acestuia, cu toate acuzaţiile aduse de el lui Ştefăniţă Lupu că vrea să-l compromită [4]), expediţia lui Constantin Şerban din primele luni ale anului 1661 poate fi considerată ca un episod al luptei noului principe ardelean contra dominaţiei turceşti, ca o continuare neizbutită a acţiunii întreprinsă de Kemény în Ardeal la sfârşitul anului 1660 şi terminată cu abdicarea lui Acacius Barcsay. De asemenea, se pare că Constantin Şerban avea oarecare sprijin sau promisiuni dela Poloni. Apelase la ei încă din 1659. La 10 Ianuarie 1660, trimisul veneţian la Viena, Aloisio Molin, vorbea dogelui de un trimis al voievodului la Varşovia, pentru a cere protecţie contra Turcilor [5]). Dacă atunci a fost refuzat de teama unui conflict cu imperiul ottman, de astădată regele Poloniei pare a înclina de partea sa. Ar fi o explicaţie a

[1]) Şincai, III, p. 140; Fessler, IV, p. 296; Iorga, *Gesch. d. osm. R.* IV, p. 106.

[2]) In vara anului 1661 generalul imperial Montecuculi primeşte ordin să ajute pe Kemény. Apariţia lui la marginile Ardealului sileşte pe Turci să se retragă dela Hust. Unit cu Kemény înaintează până la Mureş-Oşorheiu (cf. asupra campaniei imperiale Fessler, *o. c.* p. 297 sq. şi Iorga, *o. c.* p. 110 sq). Locuitorii nu prea erau bucuroşi de venirea imperialilor, căci Turcii îi ameninţaseră cu pedepse groaznice (cf. raport olandez din Constantinopol 16 Martie 1661, în Iorga, *St. şi Doc.* IX, p. 134). Incă dinainte de 22 februarie 1661 se adresau de Turci somaţii împăratului care favoriza situaţia din Ardeal (raport din Constantinopol, Iorga, *St. şi Doc.* XXIII, p. 234, nr. 250).

[3]) Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCCVII—IX, şi nota 2.

[4]) Işi dă mare interes pentru campania lui Constantin, cerând mereu veşti dela Bistriţeni (scrisorile din Ernot 27 Ianuarie, în Hurm. *Doc.* XV, 2, p. 1305, nr. 2905; 30 Ianuarie *ibid.* pp. 1305—1306, nr. 2906; 2 Februarie 1661, *ibid.* pp. 1306—1307, nr. 2907). In scrisorile sale e puţin binevoitor faţă de Ştefan Lupu despre care spune: « ar fi luat-o la picior » « celălalt a plecat cu boierii », etc. Se disculpă, cum se va disculpa şi în 17 Iulie 1661 (din Mirăslău către Bistriţeni, *ibid.* pp. 1311—1312, nr. 2915), când pretinde că svonul că el ar susţine pe Gheorghe Ştefan să ia tronul Moldovei e o minciună a lui Ştefan Lupu.

[5]) Hurm. *Doc.* IX, 1 p. 169, nr. 226.

concentrărilor de trupe în Lituania şi Rusia Roşie, a trimiterii la Poartă a lui Szumovsky, « gentilhomme de la chambre du Roi » [1]) şi mai ales a refuzului de a preda Turcilor pe Constantin, refugiat la Camenița, după eşecul expediţiei.

Expediţia lui Constantin Şerban în Moldova în 1661. La 17/27 Ianuarie 1661, Ioan Kemény anunţa pe Bistriţeni că oamenii săi din Moldova i-au trimis veste că voievodul muntean Constantin Şerban a năvălit în această ţară şi a alungat pe Ştefăniţă Lupu [2]). E vorba de expediţia pomenită de solii cazaci la Viena şi care ţinea armate polone în expectativă la graniţă. A început desigur încă din prima jumătate a lunii Ianuarie 1661. Constantin trece Nistrul pe la Soroca [3]) în fruntea unei armate compuse din 4000 de Cazaci [4]) conduşi de Stamatenco [5]), 1000 de lefegii [6]), poate un

[1]) Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 250 (numit astfel într'o scrisoare din Cracovia 25 Decemvrie 1660). Pleacă aproape imediat spre Constantinopol (identificat de Virginia Vasiliu cu trimisul la Poartă, în *Miscellanea di piccole notizie riguardanti la Storia Romena dei secoli XVI e XVII*, *Diplomatarium italicum* I, 1925, p. 246). Trecea prin Moldova în vremea expediţiei, dând raportul său regelui, din Iaşi 15 Martie 1661 (scrisoare din Varşovia 18 Aprilie 1661; *ibid.* p. 246). Lui i se vor adresa Turcii pentru extrădarea lui Constantin Şerban (*ibid.* p. 246, după raportul lui Alois Molin din Podena 20 Mai 1661, Hurm. *Doc.* IX, 1, p. 182, nr. 247).

[2]) « Acum Constantin e acolo înlăuntru » (Hurm. XV, 2, p. 1305, nr. 2905). N. Iorga admite că actul a avut loc la 31 Ianuarie (*St. şi Doc.* IV, p. CCCVIII şi nota 7). Se ia după Nekesch-Schuller (p. 263), care vorbeşte însă că la 31 Ianuarie st. n. Constantin era stăpân pe scaun. Şi Miron Costin greşeşte punând expediţia în toamna anului 1660 (*ed. cit.* I, p. 369). De asemenea o scrisoare din 27 Noemvrie 1660 vorbea de o victorie a lui Constantin în contra Turcilor, bazându-se pe un svon falş (Hurm. IX, 1, p. 199, nr. 241, Alois Molin din Viena către doge; N. Iorga, în *St. şi Doc.* IV, p. CCCVIII nota 6 dă referinţa greşit (Hurm. VI, 1, la data de 28 Noemvrie 1660). Cf. şi documentele din 20/30 Ianuarie 1661 (*Uricarul*, XXV, pp. 44—45) şi 23 Ianuarie—2 Februarie 1661 (V. A. Ureche, *Biserica din Cetatea Neamţ*, An. Ac. Rom., s. II, t. XI, M. S. I. Buc. 1888—1889, p. 124) care arată boieri şi clerici refugiaţi la Neamţ la acele date.

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 369.

[4]) Hurm. IX, 1, p. 182, nr. 246 (raportul venețian din Constantinopol 10 Februarie 1661); Hurm. *Fragm.* III, p. 320 (dă greşit data expediţiei 1660, deşi se ia după scrisoarea lui Reniger către împărat, din Constantinopol 18 Februarie 1661); Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 369, dă « 5000 de Cazaci den toate polcurile aleşi ».

[5]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 370.

[6]) *Ibid.* p. 369.

pâlc de Tătari[1]), precum şi un grup de Moldoveni nemulţumiţi sau bejeniţi, conduşi de Durac «carele au pribegit printr'alte ţări străine de scârba şi de urgia lui Gheorghe Ghica Vodă»[2]).

Aflând cam târziu de năvală, Ştefăniţă se pregăteşte totuşi de apărare. Iese înaintea trupelor lui Constantin şi îl aşteaptă în tabără la Coiceni, dincolo de Prut[3]). Avea foarte puţini soldaţi. Trimite în recunoaştere pe Răut vreo 200 de oameni cari — după spusa lui Miron Costin — formau mai toată oastea, puşi sub conducerea lui Gheorghe Catargiu, Grigore Hăbăşescu marele paharnic şi Mihalcea Hâncul marele serdar. Dar pâlcul de Moldoveni este risipit de cazacul Cheşco cu 300 de oameni. Această victorie dă putinţă lui Constantin să se coboare dealungul Prutului până la Zagarancea şi să ameninţe cu învăluirea pe Ştefăniţă. Prevenit la vreme de căpitanul Voicekovsky, domnul moldovean se retrage în grabă pe la Posadnici; apoi, ocolind Iaşii pe deasupra mănăstirii lui Aron Vodă, se opreşte la Tomeşti pe Bahlui, în timp ce Constantin trece Prutul[4]). Retragerea Moldovenilor continuă în zilele următoare; din cauza disproporţiei forţelor nu putea fi vorba de luptă deschisă[5]). Ştefăniţă se îndreaptă spre Sud, dealungul Prutului, în întâmpinarea ajutoarelor ce trebuiau să-i vină dela Turci şi Tătari. In urma lui, Constantin Şerban intrase în Iaşi, la sfârşitul lunei Ianuarie 1661[6]), după care trimisese în urmărirea domnului fugar un pâlc de 500 de oameni conduşi de Durac, care bate la Obileni ariergarda moldovenească condusă de Grigore Hăbăşescu şi Voicekovsky; pe lângă cei o sută de soldaţi ai lui Ştefăniţă se aflau şi câţiva Tătari, între cari şi un comis trimis de Calga Sultan; în învălmăşeală a pierit acest comis, pe când încerca să treacă Jijia călare[7]).

Cât despre ajutoarele cerute de Ştefan Lupu în momentul atacului nici vorbă. Pe de o parte oarecari nemulţumiri personale,

[1]) Nekesch-Schuller, p. 263.

[2]) N. Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. 83 (iertat de Dabija prin actul din Iaşi 12 Ianuarie 1662).

[3]) Miron Costin, *l. c.*

[4]) *Ibid.* pentru această parte a companiei.

[5]) *Ibidem.* O mie de Moldoveni şi o sută de Tătari cu Balgi-Başa.

[6]) Hurm. *Doc.* XV, 2, p. 1306—1307, nr. 2907 (scrisoarea lui Ioan Kemény către Bistriţeni, din Ernot 2 Februarie 1661, spune că «voevodul Constantin a ajuns în scaun» şi că «celălalt a plecat cu boierii»).

[7]) Miron Costin, *l. c.*

pe de alta darurile oferite de Cazaci, fac pe Hanul Crimeii să întârzie expediţia de pedepsire a uzurpatorului [1]). Unele ştiri contemporane pretind chiar că el ar fi intervenit la Poartă în favoarea acestuia [2]). In asemenea situaţie se găsea Ştefan Lupu la începutul lunii Februarie 1661, când Constantin Şerban se putea considera deja stăpânul ţării, deoarece stăpânea capitala.

* * *

Puţini din locuitorii ţării trec de partea uzurpatorului.

O comparaţie a divanurilor domneşti înainte şi după năvală, ne arată aceleaşi personagii în toate slujbele. Doar între pârcălabi este o mică schimbare: Dumitraşcu Iepure, pârcălabul de Soroca, pare a cădea în disgraţie, căci apare în documentele posterioare ca fost pârcălab [3]). Probabil că nu luase măsuri de prevenire sau de anunţare a năvalei; nu credem însă că a rămas de partea lui Constantin Şerban alături de «vlădici... şi câţiva boieri suseni» [4]), desigur boieri fără slujbă din ţara de sus.

Intre boerii vicleni întâlnim pe Vasile Djalalăul din Iaşi, care trece de partea lui Constantin şi e trimis de acesta cămăraş la ocnă, de unde va lua o sumă de bani ce serveşte probabil pretendentului pentru nevoile instalării în domnie. Ca pedeapsă, Ştefan Vodă la reîntronarea sa în scaun îl va decapita şi-i va confisca averile, pe care le donează boierului Stamatie, fost postelnic, pentru credinţa ce i-a arătat [5]).

---

[1]) Hurm. IX, 1, p. 182, nr. 246: »li Moldavi e li Tartari non si partono dalle lor case, pereche il giovine Lupolo non governo bene et ha fatto impiccare un Tartaro.« Este o explicaţie a faptului că Ştefăniţă nu are în jurul său decât un mic număr de oşteni.

[2]) *Mon. Com. Trans.* XXVI, p. 493.

[3]) Hotărîrea divanului din Iaşi 5/15 Martie 1661 în procesul cu DaLija (*inedit*, Arh. Stat. Iaşi, pachet 90, p. 1091 şi regestă în *Rev. ist. a Arhivelor*, broşura II, p. 37).

[4]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 370. Restul au rămas credincioşi, cum afirmă şi Kemény în scrisoarea către Bistriţeni din Ernot 2 Februarie 1661 (Hurm. XV, 2, p. 1306—1307, nr. 2907). Un document din Botoşani 20/30 Martie 1661 ne arată pe un Ion care pribegeşte în ţara leşească, luând 40 galbeni împrumut dela un Brăescu şi un cal dela un Armean; pentru asta i se vinde ocina din Stănceşti lui Dumitraşcu vistiernicul (Iorga, *St şi doc.* V, p. 221).

[5]) La 18/28 Februarie 1661 Ştefan Lupu dărueşte lui Stamatie Sacâzli fost mare postelnic averea lui Vasile Gealalăul cămăraşul de ocnă (Inedit, orig. Arh. Stat. Buc. Mânăstirea Cetăţuia, pachet 13, doc. 2).

Suntem siguri că alături de vicleni se găsea egumenul mănăstirii Aron Vodă de lângă Iaşi, deoarece Constantin îi acordă privilegii ca preţ al trădării [1]). Dintre « vlădici » au putut rămâne episcopii de Roman şi Rădăuţi, cari lipsesc din înşirarea credincioşilor lui Ştefăniţa Lupu, păstrată în actele transmise nouă.

Intr'adevăr, un zapis din 23 Ianuarie/2 Februarie 1661, dat în « Cetatea Neamţului când s'au ridicat Constantin Vodă Şerban pre Ştefan Vodă feciorul lui Vasile Vodă » [2]), ne arată refugiaţi în această cetate clericii Sava, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Serafim episcopul Huşilor, egumenii Iosif de Trei-Sfetitele, Macarie de Golia, Ioanichie de Sf. Sava, Gheorghe de Galata, Macarie de Bârnova, Dosoftei de Neamţ, Eftimie de Secu, Ioan dela mănăstirea Sf. Nicolae din Cetatea Neamţului, precum şi clericii « popa Gheorghe şi popa Ion tij » (din Neamţ). Actul era scris de pisarul ieromonah Ghedeon Taslor. In acelaşi document găsim pomeniţi boierii Eftimie Boţul (fost) stolnic şi pârcălab de Neamţ, Gavrilaş Tăbârţă cămăraş, Hanăş vătaful de puşcaşi şi Simionică şoltuzul târgului Neamţ, adică autorităţile locale.

In cetate se găseau şi boieri refugiaţi între cari marele vistiernic Iordache Cantacuzino cu casa şi prietenii săi. Un zapis din 20/30 Ianuarie 1661 îl pomeneşte împreună cu Gavrilaş Neaniul treti vistiernic, Roşca şi Rugină vornici de poartă, Miron Costin fost pârcălab, Meleştean Taban fost pârcălab, Savin vătaful şi Mârza [3]). Au rămas aci până spre sfârşitul lunii Februarie, când

---

La 20/30 Aprilie 1665, din Iaşi, Eustraţie Dabija judecă pricina între verii lui Vasile Gealalăul cu Stamatie fost postelnic căruia Ştefan Lupu îi dăruise « 6 dughene gata şi loc de 5 dughene din târg din Iaşi pre podul Hagioae pre Uliţă Nouă şi nişte case gata pre Uliţa Braşovenească şi nişte vii la Miroslava », confiscate dela Vasile Gealalăul în schimbul banilor luaţi de acesta dela ocnă şi ca pedeapsă pentru viclenia lui. Dabija dă dreptate lui Stamatie, care cedează totuşi de bună voie rudelor vicleanului decapitat o parte din avere, anume casele din uliţa Braşovenească şi viile din Miroslava (*Arhiva istorică a României*, II, Buc. 1865, pp. 80—81).

[1]) Iorga, *St. şi Doc.* IV, p. CCCIX, nota I: hrisovul lui Constantin Şerban din Iaşi 26 Ianuarie—5 Februarie 1661, pentru mănăstirea Aron Vodă.

[2]) V. A. Ureche, *Bis. din Cetatea Neamţ*, p. 124. E încă o dovadă că Constantin intrase în Moldova înainte de 31 Ianuarie st. n. 1661.

[3]) *Uricarul*, XXV, pp. 44—45. Prezenţa acestor boieri, între cari unii erau funcţionari ai vistieriei se explică prin faptul că Iordache fugise la Neamţ cu tezaurul ţării. Fuga lui, deci năvala lui Constantin avusese loc înainte de 20/30 Ianuarie 1661.

s'a potolit turburarea. La 8/18 Februarie 1661, un zapis ne arată pe Iordache Cantacuzino, Zosim Bașotă, Vasile fost preot în Sârbești și alții în Cetatea Neamțului, alături de fostul pârcălab Eftimie Boțul [1]).

* * *

La începutul lunii Februarie, Constantin Șerban era încă stăpânul Moldovei.

Dar și Ștefăniță Lupu își aduna prietenii. Era mult ajutat de tatăl său, « cea mai credincioasă capuchehaie » ce a avut vreun domn român. La începutul lunii Februarie se știa la Constantinopol că pașa din Silistra și Tătarii erau trimiși să alunge pe Constantin și să redea tronul actualului voievod, dar că Tătarii nu părăsiseră încă taberele de iarnă, deoarece Hanul era supărat pe Domn [2]). Atitudinea îndoelnică a Hanului, subliniată și de alte știri contemporane [3]), este transformată probabil prin intervențiile repetate ale lui Vasile Lupu. Intr'adevăr, la 16/26 Februarie se știa în Ardeal că oștile tătaro-moldovene înaintează spre Iași, amenințând pe Constantin cu învăluirea [4]). Intre timp, Ștefăniță Vodă se întâlnește în codrii Tigheciului cu Șah Bolat Aga, El Agasi al Bugeacului, care venea în ajutor cu 2000 de Tătari [5]).

El Agasi « îndată au ales o seamă de Tătari sprinteni și i-au trimis să lovească Iașii fără veste; și așa degrabă au lovit cât au luat târgul în lung de-au apucat mulți oameni din târg în robie. Constantin Vodă, văzând că vin Tătarii asupră-i au ieșit cu tabăra și au stătut de laturea târgului pre pârâul Căcainii, mai gios de podul lui Ștefan Vodă; (Ștefan Vodă) cu El Agasi au cuprins Tătărașii ».

« Mergeau o seamă de-ai noștri mai bine decât Tătarii la războiu asupra taberii căzăcești, și Seimenii îi băteau din sinețe de după case. Intr'acea zi au venit o seamă de capete căzăcești la

---

[1]) *Uricarul*, XXV, p. 48.

[2]) Hurm. IX, 1, p. 182, nr. 246 (Constantinopol 10 Februarie 1661).

[3]) « Tartarus scripsit penes Constantinum ad Portam, agit nimium partes ipsius ex eo, quod a Cosacis emerit captivum Tartarum sanguine iunctium chano Tartarorum, quem eidem dono praesentavit. » (*Mon. Com. Trans.* XXVI, p. 493, din 26 Februarie 1661).

[4]) *Ibidem*, p. 490.

[5]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 369—370.

El Agasi şi cerea dela dânşii El Agasi să-i dea pre Constantin Vodă şi ei să se întoarcă slobozi. Pre un cap de păr au stătut atunci viaţa lui Constantin Vodă; că solii posvoleau, ales Stamatenco, carele era mai mare pre Cazaci, numai Cazacii, singuri de sine, den făgăduinţa lui Constantin Vodă, că de tot omul va da câte 20 de lei la Movilău, şi dând o seamă de bani sotnicilor, şi mai mult la Cheşco sotnicul, au strigat Cazacii toţi până într'unul: « Să nu piară cinstea noastră; vom sta cu toţii şi acest lucru nu-l vom face ». Spun, să hie luat şi El Agasi bani dela Constantin Vodă atunci ».

« A doua zi, pre la miază-zi, au purces Cazacii cu tabăra legată, den loc înapoi; şi la suitul dealului, pre lângă Tătăraşi, să hie fost o tocmeală şi nevoinţa lui El Agasi era de a se rumpere tabăra la acel loc de ai noştri. A doua năvală au făcut ai noştri pre deal, spre mânăstirea lui Aron Vodă; şi înfrânsese pre pedestrimea căzăcească până la care; şi au picat acolo Cazacii iarăşi subt ai noştri. Iară subt ai noştri s'au aflat mulţi cai răniţi » [1]).

Astfel, Constantin Şerban, care nu a ascultat sfatul Ardelenilor de a se retrage, pierduse lupta, cu toate că avea în faţă o armată inferioară ca număr.

Invins şi fugar, el încearcă să se pună sub protecţia principelui Ioan Kemény în Transilvania, dar nu este primit, ci chiar e ameninţat cu moartea [2]). E nevoit să se îndrepte spre Nord, urmând aproape acelaşi drum cu Cazacii, cari trec Prutul pe la Movilău urmăriţi de aproape de Ştefăniţă Lupu şi de Şah Bolat Aga [3]). Temându-se de rezultatele turburării provocate în mijlocul oştilor sale de neplata lefilor, Constantin se desparte de foştii săi aliaţi [4]) şi se refugiază în cetatea Cameniţa, sub protecţia regelui po-

[1]) *Ibid.* p. 370. Asupra înfrângerii lui Constantin Şerban cf. şi Hurm. V, 2, p. 75, nr. 114 (raport veneţian al lui Ballarino către doge, din Pera 6 Martie 1660—1661) şi p. 83, nr. 127 (raport veneţian din Ragusa 16 Mai 1661, după scrisoarea unui prieten din Constantinopol, datată din 16 Martie 1661); Hurm. *Fragm.* III, p. 320 (Simon Reniger către împărat, din Constantinopol 18 Februarie şi 20 Martie 1661); Nekesch-Schuller, p. 263; Iorga, *St. şi Doc.* IV, pp. CCCVIII—CCCX.

[2]) Hurm. *Doc.* V, 2, p. 75, nr. 114 (Pera 6 Martie 1660—1661). Trebue rectificată cetirea documentului: *Chemini Janos* (Kemény Janoş) în loc de *Chenrinilanos*.

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 370.

[4]) *Ibid.* şi Hurm. *o. c.* V, 2, p. 81, nr. 124 (Pera 28 Martie 1661).

lon [1]). Acesta îl va lăsa să trăiască în regatul său, cu toate cererile de extrădare şi ameninţările Turcilor [2]).

Expediţia lui Constantin Şerban în Moldova era terminată spre sfârşitul lunii Februarie sau ,în orice caz cu câteva zile înainte de 24 Februarie/6 Martie 1661 când faptul era cunoscut la Constantinopol [3]). Intr'adevăr la 17/27 Februarie st. v. 1661 Ştefan Lupu dădea în această zi o carte de stăpânire pentru Grigore Lupu [4]). A doua zi, la 18/28 Februarie din Iaşi Domnul îi trecea lui Stamatie fost postelnic toate averile lui Vasile Gialalău, cămăraşul de ocnă, care-şi pierduse capul pentru viclenie [5]).

Ştefan Lupu se întoarce la Iaşi, iar El Agasi pleacă îndărăt spre Bugeac. Abia se depărtase, când soseşte în fine Mustafa Paşa din Silistra, care, nemai având ce face, « pre toţi câţi boeri au fost i-au luat de i-au închis, ţiind de rău şi pre Ştefăniţă Vodă, făcându-l om de nimic ». După trei zile de şedere, el pleacă din Iaşi luând « în pază » pe Toma Cantacuzino marele vornic de ţara de jos, pe Ion Prăjescu marele vornic de ţara de sus şi pe Ilie Şeptilici hatman şi pârcălab Sucevii, pe care îi eliberează abia « la marginea ţării în schimbul unor pungi de bani » [6]). Solul polonez Szumovsky, care trecea pe atunci prin Moldova, pretinde că paşa de Silistra a ocupat oraşul Galaţi şi a silit ţara să-i plătească « 40 m talerorum ultra solitum », adică patruzeci de mii de taleri peste birul obişnuit [7]). Atitudinea paşei provoacă plângerea domnului la Poartă. In urma intervenţiei tatălui său, « că ieşise şi Vasile Vodă din Edicula slobod », Mahomed Kiupruli « îndată au repezit la paşă de l-au adus la Ţarigrad şi puţin de n'au pierit singur paşa; eară chehaia lui au plătit acea plată cu

[1]) *Ibid. ibid.* Toate studiile despre această epocă spun că a fugit direct spre Cameniţa, fără a se gândi la Ardeal. Nu face asta decât după ce se convinge de reaua voinţă a principelui Kemény, care se temea să nu fie bănuit de complicitate.

[2]) Hurm. V. 2, p. 82, nr. 126 (Ballarino către doge, din Pera 15 Mai 1661); p. 85, nr. 131 (raport veneţian din Ragusa din 11 Iulie 1661); v. IX, 1, p. 182, nr. 247 (Alois Molin către doge, din Podena 20 mai 1661).

[3]) Hurm. V, 2, p. 75, nr. 114.

[4]) Inedit, Arh. St. Iaşi. Tr. 317, *op.* 347, dos. 104, f. 23.

[5]) Inedit, Arh. St. Buc. Mân. Cetăţuia pach. 13,doc. 2.

[6]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 370.

[7]) Virginia Vasiliu, *art. cit.* din *Dipl. italicum,* I, p. 246 (scrisoare din Varşovia 18 Aprilie 1661, după scrisoarea lui Szumovski din Iaşi 15 Martie 1661).

capul »[1]). Se vede de aci cât de mare era influenţa fostului domn moldovean pe lângă conducătorii imperiului otoman şi cât era ea de binefăcătoare pentru asigurarea domniei fiului său.

Dar, curând după ieşirea sa din închisoare, Vasile Lupu moare. Un raport veneţian din 28 Martie 1661 ni-l arată în agonie[2]).

La moartea lui, Ştefăniţă rămâne fără sprijinitor la Constantinopol, doar cu sfatul boerilor săi credincioşi.

Reluarea legăturilor cu Ardealul. De îndată ce situaţia sa internă este consolidată, domnul moldovean reia legăturile cu Ardealul, deoarece Ioan Kemény părea că înclină către o apropiere. Dacă în iarnă principele ardelean avusese intenţia să sprijine expediţia lui Constantin Şerban, circumstanţele favorabile lui în Ardeal şi necesitatea de a fi recunoscut oficial de Turci, îl fac să sacrifice pe fostul tovarăş al lui Gheorghe Rákóczy II. Pentru a-şi atrage bunăvoinţa Porţii otomane, el refuză celui învins azilul cerut, ameninţându-l chiar cu moartea dacă va intra în Transilvania[3]). Era natural, ca după sfârşitul expediţiei, văzând consolidată situaţia tânărului domn faţă de conducerea turcească şi de Moldoveni, să caute a avea legături prieteneşti cu el. In tabăra din Dedrad îl vizita un sol moldovean, care pleca la 7/17 Mai 1661 spre ţară prin Bistriţa[4]). La 6/16 Iulie el vorbeşte de lefegii adunaţi din Moldova[5]). Totuşi, în ziua următoare el se plânge că e acuzat pe nedrept de Ştefan Lupu de intervenţii în favoarea lui Gheorghe Ştefan care urma să încerce a-şi recuceri tronul cu ajutorul imperial şi ardelenesc[6]).

Legături asemănătoare se reiau cu Bistriţenii. La 20/30 Mai 1661 Ştefan Lupu le trimite « slujitor » cu scrisoare, rugându-i să fie binevoitori faţă de el şi arătându-le dorinţa de a-i îndatora şi de a trăi în pace cu ei[7]). La 5/15 Iulie le anunţă că Calga Sultan

---

1) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 371.

2) Hurm. V. 2, p. 81, nr. 124.

3) Cf. scrisoarea lui Ballarino către doge, din Pera 6 Martie 1660—1661 (*Ibid.* p. 75, nr. 114).

4) *Ibid.* XV, 2, p. 1308, nr. 2910 (Kemény către Bistriţeni).

5) *Ibid.* pp. 1310—1311, nr. 2914 (către Bistriţeni din Bistriţa).

6) *Ibid.* p. 1311—1312, nr. 2915 (către Bistriţeni din Mirăslău 17 Iulie 1661).

7) *Ibid.* pp. 1308—1309, nr. 2911 (către Bistriţeni din Iaşi).

s'a aşezat în tabăra la Prut şi El Agasi a plecat spre Timişoara cu 15.000 de Nogai şi 15.000 de Tătari din Bugeac «cu vreo 20 de zile înainte»[1]). Cine ştie ce va fi «după aceia şi în ţara Dumnevoastră», adaugă voievodul. Il îndemna oare prietenia către Ardeleni să trimită asemenea ştiri sau voia pe această cale să creeze nelinişti acelor ce pregăteau alături de Kemény şi de împărat rezistenţa contra Turcilor?

* * *

In orice caz, din întreaga lui activitate pe tărâmul politicei externe se desprinde un contrast între ceea ce a voit şi ceea ce a fost nevoit să înfăptuiască. Un domn pe care prevederea sfătuitorilor şi neexperienţa sa îl împingeau către o atitudine paşnică, a fost silit să ducă o vieaţă de lupte necontenite în timpul celor doi ani cât a cârmuit Moldova. Şi, îndată ce avea un răgaz, el căuta să reia legăturile paşnice cu vecinii, rămânând însă credincios până la sfârşit Turcilor. Ca un om demn de încredere, el va fi asociat expediţiei paşei din Silistra şi Hanului Crimeei la Nipru, pentru construirea unei cetăţi de apărare contra Cazacilor[2]).

Nu-i va vedea însă sfârşitul.

[1]) *Ibid.* p. 1310, nr. 2913 (din Iaşi).
[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 372.

CONDUCEREA MOLDOVEI ŞI COLABORATORII DOMNIEI LUI ŞTEFAN LUPU

Moldova şi Turcii. Vieaţa de Stat a Moldovei din a doua jumătate a sec. XVII a fost adânc influenţată de frământările rezultate din încordarea politicei internaţionale a sud-estului european. Legăturile cu Poarta otomană luaseră caracter definitiv de vasalitate. Vechile instituţii de conducere şi administraţie înclină tot mai mult către aspectele descrise mai târziu cu lux de amănunte de domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*. Evoluţia vieţii sociale şi economice se accentuiază, tinzând către o diminuare a drepturilor personale şi o condensare a proprietăţii agricole.

* * *

In mijlocul acestui secol, imperiul otoman se afla într'o perioadă de înflorire politică, datorită energicei conduceri a dinastiei viziriale a Kiuprulilor. La Nordul Mării Negre îşi păstra o suzeranitate efectivă asupra hanatului Tătarilor din Crimeia, care colaborează în de aproape la toate actele de politică externă ale Porţii. In spre apus, Ungaria turcească şi suzeranitatea asupra Transilvaniei — menţinută în ciuda încercărilor de eliberare ale principilor ardeleni —, încheiau cercul apăsător al dominaţiei otomane asupra ţărilor româneşti, cari nu puteau nădăjdui un ajutor temeinic şi statornic dela Cazacii prădalnici şi schimbăcioşi sau dela Polonii învrăjbiţi în lupte dinastice.

Protectoratul de odinioară se transformase într'o legătură strânsă de supunere. Istoricul turc contimporan, Evli-Effendi, pretindea că în 1660 Moldova plătea Turcilor un haraciu anual de 2.000 de pungi, adică un milion de taleri [1]).

Domnul nu mai era ales de cler, boieri şi popor. Conducătorii celor două ţări româneşti erau numiţi sau destituiţi de Sublima

[1]) C. I. Caradja, *Un istoric turc despre noi* (*Rev. ist.* IX, p. 93).

Poartă, în măsura în care corespundeau intereselor otomane sau în măsura în care satisfăceau setea de bani a marilor demnitari ai Sultanului. Dar întâlnim încă unele cazuri în cari numirea se face în urma recomandării boierilor sau consfințește doar o stare de lucruri — victoria unui pretendent care știe să-și câștige sprijinitori la Constantinopol; Eustratie Dabija sau Gheorghe Ștefan exemplifică aceste situații. Sistemul de vânzare a tronurilor nu se institue definitiv decât în veacul următor. Pentru moment, darurile numeroase, activitatea intensă a reprezentantului domnesc pe lângă Poartă sau menținerea credincioasă în sfera intereselor otomane erau elementele principale în favoarea de care se bucurau unii domni. Vom vedea în fine că uneori Turcii renunță la profituri personale și pun în scaunul domniei oameni cari reprezintă doar o garanție politică. E cazul lui Ștefăniță Lupu.

Urcarea lui Ștefăniță Lupu pe tronul Moldovei este neașteptată și prezintă cauze complexe. Turcii găseau necesară înlocuirea bătrânului și incapabilului Gheorghe Ghica, înfrânt și alungat tocmai atunci de pretendentul Constantin Șerban. Dar cel indicat să-i urmeze, Vasile Lupu, părea prea dornic de independență și prea ambițios pentru a fi lăsat să părăsească Stambulul. In schimb, copilandrul Ștefăniță, tânăr și neexperimentat, era susceptibil de influențe exterioare, mai ales că era ținut din frâu prin faptul că lăsa Porții ca ostatec pe tatăl său. Afară de câteva ieșiri copilărești, afară de câteva cruzimi mărunte, noul domn, deși viteaz pe câmpul de luptă, nu era decât un instrument în mânile părintelui său ori ale Cantacuzinilor, prietenii acestuia, ceea ce constituia o garanție de credință față de Turci. E drept că alegerea lui însemna pentru însăși esența domniei o diminuare. Căci, cu excepția unor rari veleități de opoziție, el a ratificat întotdeauna actele de guvernământ înfăptuite de divanul domnesc sau de colaboratorii săi intimi. Dar astfel se explică activitatea binefăcătoare și conștiincioasă din lăuntru, precum și politica de continuitate și încadrare sinceră în sfera intereselor turcești.

Dregătorii țării. Divanul domnesc conducea de fapt treburile Țării în timpul domniei lui Ștefan Lupu.

El era compus din înalții prelați, din boierii învestiți cu marile demnități ale Moldovei și din boierii dregători mai mărunți cari

luau parte la hotărîrile divanului în virtutea funcţiunii lor sau se găseau de faţă din întâmplare.

Clericii erau mitropolitul Sava al Moldovei şi Sucevei, episcopii Dosoftei al Romanului, Teofan al Rădăuţilor şi Serafim al Huşilor. In hrisoavele domneşti de întărire, clericii divanişti nu apar decât când este vorba de afaceri ale Bisericii, dar niciodată în actele încheiate între laici [1]).

Boierii cari ocupau marile dregătorii ale curţii sau conduceau administraţia provincială apar de obiceiu în toate actele domneşti mai importante, în întăririle diferitelor transacţii ca şi în celelalte hotărîri ale divanului. In afacerile particulare ca vânzări, cumpărări, schimburi, donaţii, învoieli de diferite categorii, dacă era nevoie de alcătuirea unui zapis provizor până la întocmirea hrisovului domnesc de întărire, acest zapis era semnat de martori, cu formula: « şi noi. . . ne-am întâmplat faţă la această învoială ». Adesea luau parte la învoială rudele, care renunţau în acest mod la dreptul de protimisis. Dintre străini, luau parte proprietarii vecini, autorităţile locale sau chiar membrii divanului, când era vorba de transacţia încheiată de vreun personagiu important.

Activitatea din divan cuprindea de sigur actele de guvernământ, stabilirea dărilor şi destituirea slujbaşilor fiscului, participarea la justiţia domnească, autentificarea actelor, îndeplinirea delegaţiilor pentru hotărnicii, anchete, judecăţi, ridicări de biruri sau conducerea oştilor, etc.

In afară de aceasta, fiecare dregător îşi îndeplinea slujba ce-i încredinţase Domnul în scaun, fie la curte, fie în administraţia provincială.

Documentele păstrate din timpul domniei lui Ştefan Lupu [2])

---

[1]) Pentru Marii prelaţi şi clerici pomeniţi de documente cf. paragraful privitor la Biserica moldovenească.

[2]) Documentele dela sfârşitul domniei lui Gheorghe Ghica ne dau următorul divan: Racoviţă Cehan mare logofăt, Ilie Şeptelici mare vornic de ţara de jos, Dabija mare vornic de ţara de sus, Grigore Hăbăşescu hatman şi pârcălab al Sucevei, Stamatie Sacâzli mare postelnic, Darie Carabăţ mare spătar, Iordache Cantacuzino mare paharnic, Ioan Prăjescu mare vistiernic, Ursul mare stolnic înlocuit apoi cu Nicolae Racoviţă, Mihalache Hâncul mare serdar, Miron Giogolea mare medelnicer, Grigore (Miclescu) mare clucer, Bejan Gheuca mare pitar, Gheorghe Catargiu mare şetrar, Chiriac Sturza al doilea stolnic, Frăţiţă al doilea paharnic; vornici de poartă Dumitraşcu Roşca,

ne permit să reconstituim aproape în întregime lista dregătorilor

Enache, Cristea, Gorie, Chirilă şi Silion (cf. Gh. Ghibănescu, *Divanurile domneşti în secolul al XVII-lea*, în Arhiva, Iaşi XXVIII, pp. 172—173).

Ştefan Lupu face puţine schimbări între personagiile divanului. Necesitatea de a face loc rudelor şi credincioşilor tatălui său îl silesc însă să schimbe pe unii dintre boeri din slujbele lor, iar pe alţii să-i înlocuiască cu totul, lăsându-i de cele mai multe ori să trăiască mai departe în anturajul său.

Astfel, în primul său divan, păstrat în documentul din Iaşi 8/18 Decemvrie 1659 (Ghibănescu, Isp. III, I, pp. 122—123, nr. 91). Toma Cantacuzino ia slujba de mare vornic al ţării de jos, iar Ilie Şeptelici devine hatman şi pârcălab al Sucevei în locul lui Grigore Hăbăşescu devenit mare paharnic; Ioan Prăjescu devine mare vornic al ţării de sus în locul lui Dabija ră m fără slujbă, iar locul de mare vistiernic e ocupat de Iordache Cantacuzino; Nicolae Racoviţă devine mare comis. Nicolae Buhuş mare medelnicer, Chiriac Sturdza mare jitnicer, Gavril Jora mare sulger; Radu, vărul domnului, devine mare stolnic. In schimb dispar din divan; Dabija care rămâne în apropierea domnului; Stamatie Sacâzli care va fi înlocuit cu unchiul domnului, Andronache Cerchezul, dar va rămâne în graţia lui Ştefan Lupu, care-i dărueşte între altele şi averile vicleanului Vasile Gealalăul trecut de partea lui Constantin Şerban în 1661 şi decapitat la alungarea acestuia (cf. doc. din 18/28 Februarie 1661, *inedit*, Arh. St. Buc. Mânăstirea Cetăţuia, pachet 13, doc. 21 şi doc. din Iaşi 20/30 Aprilie 1665 dela Eustratie Dabija, în *Arh. ist. a. Rom.* II, pp. 80—81); Miron Ciogolea care va apare mai târziu ca pârcălab de Hotin. Marele spătar Darie Carabăţ e scos din slujbă ca unul ce era ginerele lui Ştefan serdarul, principalul tovarăş de complot al lui Gheorghe Ştefan. După cât se pare, dregătoria de spătar a rămas vacantă câtva timp, căci nu o găsim ocupată în documentele din primele luni ale domniei lui Ştefan Lupu. In mărturia din 8/18 Decemvrie 1659 marele spătar nu apare, iar la 30 Decemvrie 1659—9 Ianuarie 1660 Darie Carabăţ, este pomenit ca « fost spătar » (*inedit*, orig. Arh. St. Buc. M-rea Caşin, pachet 2, doc. 2). Abia dela 2/12 Aprilie 1660 înainte apare ca mare spătar Nicolae Racoviţă (*Inedit*. orig. Ac. Rom. Ms. LXVII, doc. 15).

In Iaşi, la 20/30 Aprilie 1660, Ştefan Lupu întăreşte cumpărăturile făcute de Gheorghe Duca al doilea vistiernic (*T. Codrescu*, an. VI, nr. 7, pp. 97—98; *Rev. soc. ist. arh. bis.* Chişinău. XX, pp. 144—145) şi de Pascal al treilea vistiernic probabil fost în slujbă (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 298, nr. 264; *Arhiva* Iaşi XV, 1904, nr. I, pp. 40—43; T. Balan, *Documente bucovinene*, II, 1519—1662, Cernăuţi 1934, pp. 164—166, nr. 88). In aceste documente găsim un divan mult mai complet decât în celelalte mărturii ale domniei. Intre boierii mari sunt puţine schimbări: Nicolae Racoviţă este mare spătar, iar locul de mare comis e ocupat de Boca. Tot acum sunt pomeniţi o parte din părcălabii domniei: Miron Ciogolea şi Toderaşcu Iordache la Hotin, Andronic sau Andronache la Roman, Nicolae Buhuş şi Ilie Arapul la Neamţ; apare şi un Dima portar de Suceava. Primul document ne dă între dregători pe Gheorghe Duca al doilea vistiernic şi viitorul voievod. Al doilea dă ca vânzător pe Nicolae

ce apar sau nu în divanuri. O dăm aici, urmând a vorbi pe larg mai târziu despre colaboratorii mai importanţi.

Abaza al doilea sulger şi pe fratele său marele stolnic Radu, verii domnului, iar între martori pe Andronic Cerchezul noul mare postelnic.

Documentul din Iaşi 11/21 Mai 1660, prin care Ştefan Lupu făcea danii mânăstirii Hlincea şi o închina mânăstirii Arghirocastron din Rumelia (Pavel Mihailovici, *Documente moldoveneşti găsiti la Constantinopol.* Cercetări istorice VIII—IX, Iaşi 1932—1933, nr. III, pp. 51—54, nr. 32), cuprinde acelaş divan ca la 20—30 Aprilie 1660, dând de asemenea pe părcălabii de mai sus şi pe Andronic Cerchezul mare postelnic. E greşit Iordache postelnic în loc de Iordache mare vistiernic (Cantacuzino), iar Hăbăşescu e dat fără titlul dregătoriei sale.

In zapisul de vânzare al Alexandrei, fiica vornicului Ureche, din Iaşi 18/28 Iulie 1660 (*Inedit*, Orig. Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pachet VII, doc. I), apar ca martori marele logofăt Racoviţă Cehan, mari vornici Toma Cantacuzino şi Ioan Prăjescu, marele hatman Ilie Şeptelici, marele spătar Nicolae Racoviţă, marele postelnic Andronic şi marele vistiernic Iordache Cantacuzino, Statie mare jitnicer, Duca al doilea vistiernic; Solomon Bărlădeanu e încă fost vistiernic, Popa Saulea e fost cămănar şi Vasiliaşco Ureche e fost pitar.

In mărturia boerilor divanişti din 25 Iulie—4 August 1660 (Radu Rosetti, *Cronica Vascanilor*, Anal. Acad. Rom. S. II, t. XXIX, M. S. I. nr. I, Buc. 1904, pp. 41—42, nr. 9) sunt câteva schimbări: în locul lui Radu apare ca mare stolnic Solomon Bărlădeanu. Mai întâlnim pe marele sulger Jipa, marele orăjnic Frăţiţă, Neaniul al doilea logofăt, Ureche mare vameş, Handoca al doilea pitar şi Pătraşco Danilovici al treilea logofăt.

Mărturia din Iaşi 5/15 Octomvrie 1660 (*Inedit* Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 83) dă o listă aproape completă a divanului. Andronic Cerchezul dispare din slujbă, probabil din cauza bătrâneţii; Nicolae Racoviţă devine mare postelnic, iar locul său de mare spătar e ocupat de Grigore Miclescu. Mai sunt pomeniţi marele pitar Damaschin, marele şetrar Gorie, marele cămănar popa Saulea, al doilea vistiernic Gheorghe Duca, etc. Locul de mare jitnicer al lui Chiriac Sturza e ocupat de Stati.

Mărturia din Iaşi 11/21 Octomvrie 1660 (Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 159—161, nr. 114) dă acelaşi divan în care apare în plus marele serdar Mihalache Hâncul.

In documentul din Iaşi 21/31 Octomvrie 1660 (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 60) apar aceleaşi personagii ca martori; deasemenea în zapisul din Iaşi 22 Noemvrie—2 Decemvrie 1660 (*Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet XVI, doc. 5).

In zapisul din Iaşi 24 Noemvrie—4 Decemvrie 1660 (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XCV, doc. 31) mai apare şi marele clucer Gheorghe Catargiu.

După năvala lui Constantin Şerban din primăvara anului 1661, divanul dat de doc. din 26 Februarie—8 Martie (Ghibănescu, *Surete*, VIII, pp. 310—311, nr. 208) şi 28 Februarie—10 Martie 1661 (*Copie inedită*, Arh. St. Buc.

Mare Logofăt: *Racoviţă Cehan.* [1])

Mare vornic de ţara de jos: *Toma Cantacuzino.*

Mare vornic de ţara de sus: *Ion Prăjescu,* dela începutul domniei, apare ultima dată la 20/30 Mart 1661; *Dabija,* viitorul domn, apare prima dată la 6/16 Mai 1661 şi păstrează această demnitate până la sfârşitul domniei lui Ştefan Lupu.

Hatman şi pârcălab al Sucevei: *Ilie Şeptelici* şi, dela începutul lui Septemvrie 1661, *Nicolae Racoviţă.*

Mare postelnic: *Andronic Cerchezul,* unchiul domnului, apare ultima dată la 11/21 Octomvrie 1660; *Nicolae Racoviţă,* fiul lui Racoviţă Cehan, apare prima dată în 5/15 Octomvrie 1660 şi rămâne în această dregătorie până spre sfârşitul domniei, când devine hatman şi pârcălab al Sucevii.

Mare Spătar: Darie Carabăţ părăsise probabil slujba de mare spătar odată cu domnia nouă, căci la 30 Decemvrie 1659/9 Ianuarie 1660 era pomenit ca un fost mare spătar în întărirea domnească pentru stăpânirea satului Mihneşti din ţinutul Trotuşului, dăruit lui de Gheorghe Ghica [2]); *Nicolae Racoviţă* este mare spătar probabil dela sfârşitul anului 1659 deşi apare prima dată la 29 Ianuar/

M-rea Bogdana, pachet VII, doc. 2) pare a nu fi suferit modificări. Dar, într'o mărturie a divaniştilor din Iaşi 20—30 Martie 1661 nu mai apare marele paharnic Grigore Hăbăşescu (Iorga, *St. şi doc.* VI, pp. 82—83); la 30 Aprilie 10 Mai 1661 era deja pribeag şi domnul îi confisca un sat (*Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 64). Inainte de 6/16 Mai 1661 moare Ioan Prăjescu marele vornic de ţara de sus şi la această dată întâlnim în vornicie pe Dabija (*Bul. Com. Ist.* VII, p. 76).

Divanul complet din 7/17 Iulie 1661 (*Inedit,* Orig. Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet XIV, doc. 28) are deci următoarele schimbări: Dabija mare vornic de ţara de sus, Costea Moţoc mare spătar (apare în această calitate încă dela 15/25 Iunie 1661; cf doc.. *inedit.* Orig. Arh. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet XXIX, doc. 25), în locul lui Grigore Miclescu devenit mare paharnic; Nacul mare jitnicer, Bejan Gheuca mare pitar; Frăţiţă devine mare comis, iar Sculi îi ia locul de mare armaş sau orăjnic.

La aceşti boieri se mai adaugă în documentele domniei diferiţi vornici de poartă, pisari, etc.

Când vom vorbi de fiecare membru al divanului sau dregător în parte, nu vom cita decât data documentelor de mai sus, dând referinţe bibliografice numai pentru documentele în care dregătorii respectivi sunt pomeniţi izolat în afaceri persoanele sau în mărturii în afară de divanul complet.

[1]) Pentru marii dregători ai domniei, cf. paragraful despre colaboratori.

[2]) Doc. din Iaşi (Iorga, *St. şi doc.* IV, pp. 113—114 şi *Inedit,* Orig. Arh. St. Buc. M-rea Caşin, pachet 2, doc. 2).

8 Februarie 1660 [1]); *Grigore* din Micleşti, întemeetorul familiei Miclescu apare în această dregătorie la 5/15 Octomvrie 1660; *Constantin Moţoc* apare în această demnitate la 15/25 Iunie 1661 şi o păstrează până la sfârşitul domniei probabil (într'un document inedit din 29 Iulie/8 August 1661, el este numit Gavril Moţoc; este o transcriere greşită).

Mare vistiernic: *Iordache Cantacuzino.*

Mare paharnic: *Grigore Hăbăşescu*, până în primăvara anului 1661; *Grigore* (Miclescu) apare pentru prima dată la 22 Iunie/2 Iulie 1661, rămânând în această dregătorie până la sfârşitul domniei.

Mare stolnic: *Radu*, vărul lui Ştefan Lupu, apare ultima dată la 20/30 April 1660; *Solomon Bârlădeanu* apare prima dată la 25 Iulie/4 August 1660, deţinând probabil funcţiunea până la sfârşitul domniei [2]).

Mare comis: *Nicolae Racoviţă*, dela începutul domniei până la 9/19 April 1660; *Gheorghe Boca* se întâlneşte prima dată ca mare comis la 20/30 Aprilie 1660 [3]), apoi în documentele din 11/21 Octomvrie 1660 (scris greşit Baca) şi 21/31 Octomvrie 1660; la 25 Noemvrie/5 Decemvrie 1660 Gheorghe Boca *biv* comis cumpără un loc de casă în Iaşi, pe « uliţa rusească », drept 90 lei bătuţi [4]); *Frătiţă* apare ca mare comis la 7/17 Iulie 1661 şi păstrează dregătoria probabil până la sfârşitul domniei.

Mare clucer: *Grigore* (Miclescu) până în Octomvrie 1660; *Gheorghe Catargiu* apare prima dată la 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1660

---

1) C. A. Stoide şi C. Turcu, *Documente şi regeste din ţinutul Neamţului din sec. XVI—XVIII*, Piatra Neamţ, 1935, pp. 24—25, nr. 45. Apare în acelaşi document ca mare spătar şi ca mare comis. La 20/30 Aprilie apare comis Boca.

2) Un Dumitraşcu Nacu apare ca fost vistiernic (mic) în doc. din Iaşi 15/25 Mai 1660 (L. Boga, *Documente basarabene* XVI, pp. 5—6). La 22 Iunie—2 Iulie 1661 Nacu apare ca mare stolnic (Ghibănescu, *Isp.* III, 1, p. 179, nr. 126), menţiune neexactă, probabil o cetire greşită, deoarece mare stolnic este între 11/21 Octomvrie 1660 şi 30 Iulie—9 August 1661 Solomon Bârlădeanu. Nacu mai e pomenit cu titlul de stolnic într'un document din Iaşi 10/20 Mai 1663 între martorii unui zapis din vremea lui Ştefan Lupu (Iorga, *St. şi. Doc.* VII, p. 375), iar un document nedatat, probabil din vremea lui Eustratie Dabija, îl dă ca fost stolnic (*Inedit.* Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 589). Va fi fost stolnic mic.

3) Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 298—299, nr. 264, etc.

4) *Inedit.* Orig. Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet XI, doc. 13.

şi rămâne probabil până la sfârşitul domniei [1]), fiind utilizat drept conducător de oşti [2]).

Mare pitar: *Damaschin* apare la 5/15 şi 21/31 Octomvrie 1660 şi 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1660. Prin Mart-April 1661 apare *Bejan Gheuca* [3]), care ocupase deja această dregătorie în timpul lui Gheorghe Ghica, dar care se întâlneşte la începutul domniei lui Ştefan Lupu ca « fost pitar » [4]). Apare şi în divanul din 7/17 Iulie 1661. După un document din 1/11 Septemvrie 1661, la sfârşitul domniei pare a fi fost mare pitar *Alexandru Costin* [5]).

Mare medelnicer: *Nicolae Buhuş* păstrează această dregătorie până la sfârşitul domniei lui Ştefan Lupu, dar la 20/30 April 1660 apare ca pârcălab de Neamţ alături de Ilie Arapul.

Mare jitnicer: *Chiriac Sturza* este întâlnit numai la 8 Decemvrie 1659; *Statie* apare la 18/28 Iulie, 24 Iulie/3 August [6]), 5/15 şi 11/21 Octomvrie, 21/31 Octomvrie, 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1660 şi la 20/30 Martie 1661. La 7/17 Iulie 1661 mare jitnicer era *Nacul*. La 22 Februarie/3 Martie 1660 [7]) şi la 8/18 Septemvrie 1661 [8]) e întâlnit Toader Paladie ca mare jitnicer. In al doilea document el semnează însă ca « biv » jitnicer, iar în zapisul din 22 Februarie/3 Martie 1660 prin care vinde ocine apare numele scriitorului actului: « Gligorie diacul ot jitniţă ».

Mare sluger: *Gavril Jora* apare numai la 8/18 Decemvrie 1659 şi 15/25 Mart 1660 [9]); la 7/17 Iunie 1660 era « fost » slu-

---

[1]) Se întâlneşte fără titlu la 10/20 Decemvrie 1659 scriind un zapis (*Inedit*, Orig. Acad. Rom. Ms. IX, doc. 33). In demnitatea de clucer e întâlnic la 24 Noemvrie (4 Decemvrie 1660, la 26 Februarie—8 Martie şi 28 Februarie—10 Martie 1661. La 23 Iulie—2 August 1661, în Iaşi, e pomenit fără titlu (*Rev. soc. ist. arh. bis.* XX, p. 148; probabil transcriere greşită). Un document din Veprova 1/11 Iunie 1662 dă între martori pe Gheorghe Catargiu « clucer » (*Arh. Basarabiei*, VI, nr. 3, p. 282). Sub Gheorghe Ghica era mare şetrar (doc. din 6/16 August 1659, în Iorga, *St. şi Doc.* V, p. 427).

[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 369.

[3]) Iorga, *St. şi. Doc.* VI, p. 14; întărirea din 2/12 Mai *ibid.* p. 23.

[4]) Doc. din 12/22 Februarie 1660; *inedit*. Orig. Arh. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet I, doc. 6.

[5]) Ghibănescu, *Isp.* III, 1, p. 191, nr. 135; Iorga, *St. şi doc.* V. p. 36; V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 86—87.

[6]) *Inedit*, Orig. Arh. St. Buc. M-rea Bisericani, pachet I, doc. 33.

[7]) *Inedit*, Orig. Ac. Rom. Ms. CXXXIX, doc. 89.

[8]) *Suret inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Bistriţa, pachet XI, doc. 5.

[9]) Doc. din 15/25 Martie 1660 (Ghibănescu, *Isp.* III, 1, pp. 132—133, nr. 99).

ger [1]), *Jupa* sau *Jipa* apare la 25 Iulie/4 August 1660, 5/15 şi 11/21 Octomvrie 1660 şi 7/17 Iulie 1661.

Mare serdar: *Mihalache Hâncul* e dela începutul domniei, căci ia parte în această calitate la luptele din Ardeal, în fruntea detaşamentului moldovenesc în 1660 [2]); apare în documentul din 11/21 Octomvrie 1660.

Mare şetrar: *Păvălaşco* apare la 10/20 Decemvrie 1659 [3]); *Gorie* la 11/21 şi 21/31 Octomvrie 1660.

Mare orăjnicsau armaş: *Frăţiţă* apare la 25 Iulie/4 August, 5/15, 11/21 şi 21/31 Octomvrie şi 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1660 şi la 26 Februarie/8 Martie 1661. La 7/17 Iulie 1661 mare orăjnic era *Sculi.*

Mare Cămănar: *Popa Saulea* e întâlnit în această demnitate încă din 1657 [4]). O are şi în cursul domniei lui Ştefan Lupu. Din informaţia transmisă reiese că era om bogat şi acest lucru este explicabil dacă ţinem seamă de dregătoria pe care o deţinea. La 14/24 Ianuarie 1660, el cumpără o ţigancă dela Antimia, fata Bibuşii [5]). La 15/25 Februarie 1660 Ioan sân Drăguş şi Ivan sân Isaia din târgul Suceava îi dau zapis că-i datoresc 470 [6]) lei. La 22 Februarie/3 Martie 1660 îl întâlnim mărturisind pentru o vânzare între Pălădeşti [7]). La 2/12 Mai 1660 egumenul Dionisie şi cu soborul mânăstirii Bistriţa îi vând o vie în Cotnar la Laslău cu 40 lei bani gata [8]). Intr'o mărturie din 18/28 Iulie 1660 i se spune « popa Saulea ce-aŭ fost cămănar » [9]), dar la 5/15, 11/21 Octomvrie şi la 22 Noemvrie/2 Decemvrie 1660 el apare tot în această demnitate.

Mare cămăraş: *Andrei Abaza* apare numai la 19/29 Februarie 1660 [10]).

---

[1]) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms XLIV, doc. 57.

[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 371. Era cu căpitanul polon Jan Voicecovski. A luat parte alături de Gheorghe Catargiu, Grigore paharnicul şi Voicecovski la luptele contra lui Constantin Şerban în 1661(*ibid.* p. 369). Era serdar şi sub Gheorghe Ghica (cf. doc. din 6/16 August 1659 în Iorga, *St. şi doc.* V, p. 427).

[3]) *Inedit,* Orig. Ac. Rom. Ms. IX, doc. 33.

[4]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 90.

[5]) *Inedit,* Orig. Ac. Rom. Ms. IV, doc. 248.

[6]) *Inedit,* Orig. Ac. Rom. Ms. IV, doc. 150.

[7]) *Inedit,* Orig. Ac. Rom. Ms. CXXXIX, doc. 89.

[8]) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. LVIII, doc. 45.

[9]) *Inedit.* Orig. Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pachet VII, doc. I.

[10]) *Inedit.* Orig. Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet III, doc. 3.

Mare vameş: *Ursachie* se întâlneşte într'un zapis din 15 Februarie 1660 [1]; *Ureche* apare la 8/18 Iulie [2] şi la 25 Iulie/4 August 1660. (Este poate Vasile, dar acesta apare la 18/28 Iulie 1660 ca «fost pitar» [3]).

Documentele vremii mai pomenesc şi dregători de rangul al doilea şi al treilea, precum şi numeroşi slujbaşi mai mărunţi, fie ca martori în întărituri alături de boierii mari ai divanului, fie îndeplinind o slujbă oarecare în cadrul marilor dregătorii dela curte, fie pomeniţi în acte care priveau afacerile lor particulare. Dăm şi numele acestora.

Neaniul al doilea logofăt apare la 8/18 Decemvrie 1659; la 16/26 Iunie [4]), 24 Iunie/4 Iulie [5]), 25 Iulie/4 August, 5/15 şi 11/21 Octomvrie, 22/2 Dec. şi 24 Noemvrie/4 Dec. 1660; la 20/30 Martie, 2/12 Mai [6]), 27 Mai/6 Iunie [7]), 7/17 şi 30 Iulie/9 August 1661 [8]). La 25 Noemvrie/5 Dec. 1661 era în funcţie [9]).

Pătraşcu Danilovici al treilea logofăt apare la 8/18 Decemvrie 1659; la 31 Martie/10 Aprilie [10]) 25 Iulie/4 August, 5/15 şi 11/21 Octomvrie şi 24 Noemvrie/4 Dec. 1660; la 26 Februarie/8 Martie, 20/30 Martie, 27 Mai/6 Iunie [11]) şi 7/17 Iulie 1661.

Grigore Ghenghea aga este pomenit numai la 8/18 Decemvrie 1659; la 25 Ianuarie 4 Februarie 1660 agă este *Constantin Jora* [12]).

Gheorghe Duca al doilea vistiernic apare la 8/18 Februar [13]), 20/30 Aprilie, 18/28 Iulie, 25 Iulie/4 August, 5/15 şi 11/21 Oc- tomvrie; la 26 Februar/8 Martie şi 20/30 Aprilie 1661 [14]). Este viitorul domn.

Gavrilaş Neaniul al treilea vistiernic apare la 8/18 Decemvrie 1659; la 15/25 Martie [15]) şi 24 Iunie/4 Iulie 1660 [16]); la 20/30 Ia-

---

1) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. IV, doc. 150.
2) R. Rosetti, *Cr. Vascanilor*, pp. 41—42, nr. 9.
3) Cf. p. 47, nota 2.
4) Doc. din Iaşi; Ghib. *Surete*, IV, p. 302, nr. 265.
5) Ghib. *Isp.* III, 1, pp. 139—140, nr. 106.
6) *Uricarul*, XXV, pp. 52—53.
7) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65.
8) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. IV, doc. 193.
9) Ghib. *Isp.* III, 1, pp. 194—195, nr. 139.
10) *Inedit.* Orig. Arh. St. Iaşi, Condica de anaforale II, f. 267.
11) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65.
12) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. VIII, doc. 174.
13) Iorga, *o. c.* V, p. 87.
14) *Ibid*, p. 87.
15) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 132—3, nr. 99.
16) *Ibid*, p. 139—140, nr. 106.

nuarie 1661 [1]). La 25 Noemvrie/4 Decemvrie 1661 era fost vistiernic al treilea [2]).

Toderaşcu Rusu al doilea postelnic apare numai la 26 Februarie/8 Martie 1661.

Nicolae Abaza al doilea sulger era vărul lui Ştefan Lupu. Apare la 20/30 Aprilie şi 12/22 Octomvrie 1660 [3]). Moare după această dată la o epocă nedeterminată.

Jorea al doilea sulger apare pentru prima dată la 26 Februarie/8 Martie 1661. Este probabil Toderaşcu Jora care era fost sulger la 8/18 Iunie 1660 [4]) şi mai apare ca martor la 22 Iunie/2 Iulie 1661 (fără titlu [5]) şi la 9/19 Septemvrie 1661 (sulger) [6]). La 25 Noemvrie/4 Decemvrie era tot sulger al doilea [7]).

Panhilie sau *Pamfilie* al doilea stolnic apare la 29 Decemvrie 1659/8 Ian. 1660, când Ştefan Lupu îi întăreşte stăpânirea pe satul Grecii (Vaslui) şi pe patru fălci de vie în Huşi, dăruite de Vasile Lupu tatălui său Iarali [8]).

Handoca al doilea pitar apare la 25 Iulie/4 August, 5/15 şi 11/21 Octomvrie 1660, la 20/30 Martie, în Martie-Mai [9]) şi la 7/17 Septemvrie 1661 [10]).

Pascal, fiul lui Vasile Corlat uricarul, apare la 9/19 Aprilie 1661 în slujba de cămăraş de lumini [11]).

Mai întâlnim de asemenea un *Gorovei* logofăt la vistierie [12]), un *Bogdan* postelnic (probabil mic) şi un Cârstian jitnicer (probabil mic) [13]), etc.

---

1) *Uricarul*, XXV, pp. 44—45 şi *Creşterea colecţiilor pe 1909, Oct.—Dec.* pag. 191.

2) Ghib. *Isp.* III, I. pp. 194—195, nr. 139.

3) Iorga, *o. c.* VII, p. 293. cf. şi colaboratorii.

4) Ghib. *o. c.* pp. 138—, nr. 104.

5) *Ibid.* p. 179, nr. 126.

6) *Ibid.* pp. 192—193, nr. 137.

7) *Ibid.* pp. 194—195, nr. 139.

8) Doc. nedatat; Iorga, *o. c.* VI, p. 14.

9) V. A. Ureche, *Bis. din Cetatea Neamţ*, pp. 143—144.

10) Ghib. *Isp.* III, I, p. 192, nr. 136; Ştefan Lupu îi întăreşte stăpânirea satului Mârzeşti, cumpărat dela Ioan Prăjescu cu 117 lei.

11) Iorga, *o. c.* V, p. 87.

12) Doc. din 11/21 Iunie 1660 (Ghib. *Isp.* III, I, p. 139, nr. 105) şi 24 Iunie —4 Iulie 1660 (*ibid.* pp. 139—40, nr. 106); din 17/27 Iunie (*ibid.* p. 178, nr. 125), 22 Iunie—2 Iulie (*ibid.* p. 179, nr. 126), 1/11 Septemvrie (Iorga, *o.c.* V, p. 36) şi 9/19 Septemvrie 1661 (Ghib. *o. c.* p. 192, nr. 137).

13) Doc. nedatat (Iorga, *o. c.* VI; p. 14).

Apar numeroși vornici de poartă sau de gloată: *Dumitrașcu Roșca* [1]); un alt *Dumitrașcu*, fără nume de familie [2]); *Rugină*, unul din cei mai activi hotarnici [3]); *Condrea* [4]); *Grigore Hlăpescu* [5]); *Gligorașcu* [6]); *Ursu* [7]); *Vasile* [8]), *Bârsan* [9]), *Strătulat* [10]),

---

[1]) Doc. din 8/18 Decemvrie 1659; din 14/24 Ianuarie (Ghib. *o. c.* pp. 127—128, nr. 95 și altul inedit la Ac. Rom. Ms. IV, nr. 248), 25 Ianuarie—4 Februarie (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. VIII, doc. 174), 8/18 Iunie (Ghib. *o. c.* p. 138, nr. 104), 24 Iunie—4 Iulie (*Ibid.* p. 139—140, nr. 106), 25 Iulie—4 August, 11/21 și 21/31 Octomvrie, 22 Noemvrie —2 Decemvrie și 24 Noembrie—4 Decemvrie 1660; din 20/30 Ianuarie (*Uricarul*, XXV, pp. 44—45 și *Creșt. col.* 1909, p. 191), 26 Februarie—8 Martie, 20/30 Martie, 27 mai—6 Iunie (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65), 7/17 Iulie și 30 Iulie—9 August 1661 (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. IV, doc. 193).

[2]) Doc. din 8/18 Decemvrie 1659; din 8/18 Iunie 1660 (Ghib. *o. c.* p. 138, nr. 104), din 11/21 și 21/31 Octomvrie, din 24 Noemvrie—4 Decemvrie 1660; din 26 Februarie—8 Martie, Martie-Aprilie (Iorga, *o. c.* VI, p. 14), 27 Mai—6 Iunie (*Ined.* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65 și 7/17 Iulie 1661.

[3]) Doc. din 14/24 Ianuarie (Ghib. *o. c.* pp. 127—128, nr. 95), 24 Ianuarie—3 Februarie (*Inedit*, Ac. Rom, Ms. VIII, doc. 174), 15/25 Mai (Boga, *Doc. bas.* XVI, pp. 5—6), 25 Mai—4 Iunie (*Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Cetățuia, pachet I, doc. 4), 22 Iulie—1 August (2 doc. ed. T. Bălan, *Doc. bucov.* II, pp. 166—167 și 167—168), 25 Iulie—4 August (*ibid.* pp. 169—170; al doilea document are la Bălan aceiași dată de lună, dar anul 1661 greșit, deoarece la această dată Ioan Prăjescu era mort), 25 Iulie—4 August, 11/21 și 21/31 Octomvrie 1660; din 20/30 Ianuarie (*Uricarul*, XXV, pp. 44—45), 26 Februarie—8 Martie, Martie-Aprilie (Iorga, *o. c.* VI, p. 14), 2/12 Mai (*ibid.* p. 23 și *Uricarul*, XXV, pp. 52—53), 27 Mai—6 Iunie 1661 (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65).

[4]) Doc. din 14/24 Ianuarie (*Ined.* Ac. Rom. Ms. IV, doc. 248), 25 Ianuarie—4 Februarie (*Ined.* Ac. Rom. Ms. VIII, doc. 174), 25 Iulie—4 August, 11/21 și 21/31 Octombrie, 22 Noemvrie—2 Decembrie și 24 Noemvrie—4 Decembrie 1660.

[5]) Doc. din 24 Iunie—4 Iulie (*Ghib. Isp.* III, I, pp. 139—140, nr. 106), 25 Iulie—4 August, 11/21 și 21/31 Octomvrie, 22 Noemvrie—2 Decemvrie și 24 Noemvrie—4 Decemvrie 1660; 26 Februarie—8 Martie și 20/30 Martie 1661.

[6]) Doc. din 11/21 Octomvrie 1660.

[7]) Doc. din 11—21 și 21—31 Octomvrie, 22 Noemvrie—2 Decemvrie și 24 Noemvrie—4 Decembrie 1660; din 26 Februarie—8 Martie și 20/30 Martie, Martie—Aprilie (*Iorga*, *St. și. doc.* VI, p. 14) și 27 mai—6 Iunie 1661 (*Ined.* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65).

[8]) Doc. din 25 Iulie—4 August 1660.

[9]) Doc. din 29 August—8 Septemvrie 1660 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 153—157, nr. III).

[10]) *Ibidem.*

Constantin Budacul [1]), *Focşa* [2]), *Silion* [3]), *Toader* [4]), *Stroescu* [5]), etc.

Intre scriitorii curţii, diaci, uricari, întâlnim pe Vasile Corlat, Tiron diacul, Dumitru Veisa, Dumitraşcu uricarul, Gorovei logofătul, Matei diacul domnesc pentru ungureşte, Francisc diacul, etc.

* * *

In fruntea administraţiei provinciale se găseau pârcălabii sau starostii. Numărul lor nu s'a putut determina cu precizie pentru fiecare ţinut. Apar o singură dată între boierii divanului în întăririle din 20 April 1660. Alteori îi întâlnim întâmplător, cu ocazia afacerilor lor particulare sau a vreunei delegaţii date de domn. In acest mod întâlnim acte adresate « Pârcălabului de Roman » [6]), « pârcălabilor de Neamţ » [7]), « pârcălabului de Bacău » [8]), « starostilor » din ţinuturile Trotuş şi Bacău » [9]), sau de Putna [10]), « pârcălabului de Putna » [11]), « pârcălabilor » Sucevii [12]) sau Hotinului [13]).

In documente sunt însă pomenite numele următorilor pârcălabi:

---

[1]) Doc. din Martie-Aprilie 1661 (Iorga, *o. c.* VI, p. 14). La 20—30 Martie 1660 era pomenit fără titlu într'un zapis de vânzare (*Inedit*, Orig. Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 1006).

[2]) Iorga, *l. c.*

[3]) *Inedit*, Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf, II, 169 Iaşi 20/30 Aprilie 1661) *ibid* f. 169 (26 Mai—5 Iunie 1661 *inedit*); Acad. Rom. Ms. XLIV, doc. 65, *inedit* (27 Mai—6 Iunie 1661), şi 7/17 Iulie 1661.

[4]) Doc. din 7/17 Iulie 1661.

[5]) Doc. din 7/17 Iulie 1661 şi din 30 Iulie—9 August 1661 (*Inedit*, Acad. Rom. Ms. IV, doc. 193).

[6]) Doc. inedit din 26 Noemvrie—6 Decemvrie 1659 (Arh. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet XXIX, doc. 24).

[7]) Doc. din Iaşi 29 Noemvrie—9 Decemvrie 1659 (Iorga, *o. c.* VII, p. 374; regesta şi originalul la Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 54).

[8]) Doc. din 8/18 Octomvrie 1660 (*Inedit*, Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. II, f. 28).

[9]) Doc. din 1/11 Mai 1661 (Iorga, *o. c.* V, pp.34—35).

[10]) Doc. *inedit* din Iaşi 17—27 Octomvrie 1661 (Ac. Rom. Ms. C. doc. 81).

[11]) Doc. din 31 Iulie—10 August 1661 (*Inedit*, Arh. St. Iaşi Cond. de Anaf. XX, f. 77—78).

[12]) Doc. din 10/20 Ianuarie 1661 (D. Dan, *Mânăstirea şi comuna Putna*, p. 91 şi 177).

[13]) Doc. *inedit* din Iaşi 31 August—10 Septemvrie 1660 (Ac. Rom. Ms. LVIII, doc. 53).

Pârcălabi de Neamţ: *Meleştean Taban* apare la 23 Decemvrie 1659/2 Ian. 1660 [1]), şi la 15/25 Aprilie 1660 [2]); la 20/30 Ianuarie 1661 i se spunea « fost » pârcălab [3]). In divanurile din 20/30 Aprilie 1660 apar în această calitate *Nicolae Buhuş* şi *Ilie Arapul*. La 1/11 Septemvrie 1660 sunt pârcălabi *Eftimie Boţul* şi *Drăgan* [4]).

Pârcălabi de Hotin: *Miron Ciogolea* apare la 20/30 Aprilie şi 28 Noemvrie/8 Decemvrie 1660 [5]); *Toderaşcu Iordache* apare numai la 20/30 Aprilie 1660.

Pârcălabi de Roman: *Andronache* sau *Andronic* apare singur în divanurile din 20/30 Aprilie 1660.

Pârcălabi de Soroca: Cunoaştem numai pe *Dumitraşcu Epure*, care deţine această slujbă dela începutul domniei lui Ştefăniţă până în vremea năvalei lui Constantin Şerban din 1661, când cade în disgraţie. La 5/15 Martie 1661 era « fost pârcălab ». Este des pomenit în documente din cauza unui proces cu Dabija pentru satul Iugani [6]).

Pârcălabi de Orheiu: Apare numai *Apostol Rusu*, fiul lui Ionaşcu Rusu, fost mare logofăt al lui Gheorghe Ştefan [7]). El face o anchetă asupra fraudelor făptuite de Ionaşcu iuzbaşa, raportând domnului la 25 Iunie 1660 [8]). La 3/13 Octomvrie 1660 nu mai era în slujbă [9]).

Pârcălabi de Suceava: alături de Ilie Şeptelici care era hatman şi pârcălab de Suceava şi apoi de Nicolae Racoviţă, mai apare

---

[1]) *Inedit*, (Arh. St. Iaşi, pachet 98).

[2]) *Inedit*, (Arh. St. Iaşi, pachet 98, pp. 523—524). Soţia sa se numea Sofica.

[3]) *Uricarul*. XXV, pp. 44—45 şi *Creşt. col.* 1909, p. 191.

[4]) *Inedit*, (Arh. St. Buc. M-rea Bistriţa, pachet X, doc. 3).

[5]) *Bul. Com. Ist.* IV, p. 18.

[6]) Cf. doc. din 10/20 Martie 1660 (*Ined.* Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 1088). 24 Iulie—3 August *Ined. ibidem*, p. 1090; Ghib. *Surete*, IV, p. 220, nr. 204 şi *Rev. soc. ist. arh. bis.* II, p. 36), 25 Iulie—4 August 1660 (*Inedit*, Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 1089); din 5/15 Martie 1661 (*Inedit*, Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 1091, cu titlul de fost pârcălab şi regestă, fără titlu în *Rev. ist. arh.* II, p. 37); Martie-Aprilie 1661 (Iorga, *St. şi doc*, VI, p. 14).

[7]) Iorga, *o. c.* XVI, p. 393.

[8]) *Ibid*, V, p. 402.

[9]) Se judecă înaintea domnului pâra dintre Apostolachi « ce-au fost pârcălab, ficiorul lui Ionaşco Rusul » cu nişte călăraşi pentru satul Ivancea, (*Inedit*. Acad. Rom. Ms. XX, doc. 131).

un Cârstian pârcălabul la 13/23 Octomvrie 1660 [1]), precum şi doi portari de Suceava anume Dima la 20/30 April 1660 [2]) şi Cârstea la 8/18 Iunie 1661 [3]) (poate e acelaşi cu Cârstian).

Se pare că un *Toader Ungureanul* ocupa dregătoria de pârcălab al ţinutului Bacău în timpul acestei domnii [4]), iar la Tutova întâlnim la 17/27 Iulie 1661 pe pârcălabul *Gheorghieş* răscumpărând un condamnat la spânzurătoare [5]).

La 9/19 Februarie 1660 apare ca staroste de Cernăuţi *Prodan Drăguşescul* [6]), iar la 5/15 Mai 1661 *Ilie Dracea* [7]).

Conducătorii principali ai oştilor moldovene în timpul acestei domnii au fost Grigore Hăbăşescu marele paharnic, Grigore Miclescu marele clucer, apoi mare spătar şi mare paharnic, Mihalache Hâncul marele serdar, Gheorghe Catargiu marele clucer, Nicolae Cârnul (Probabil Milescu) şi alţii. Dar mai ales s'a distins prin activitatea sa războinică Jan Voicevovski, căpitanul polon de lefegii.

Acesta se găsea în Iaşi după restabilirea domniei lui Gheorghe Ştefan. Enumerând oştile ce turburau atunci capitala Moldovei, Miron Costin pune « şi Leşi călări 200, cu Voicecovski căpitanul de lefegii » [8]). In 1655 a fost cerut de Poloni dela Gheorghe Ştefan ca ajutor împotriva Cazacilor, cu 700 de lefegii [9]). După mazilirea lui Gheorghe Ştefan, Voicecovski a trecut de partea lui Gheorghe Ghica, luînd parte la luptele acestuia contra uzurpătorului Constantin Şerban [10]). Si în domnia lui Stefan Lupu a luptat coontra lui Constantin în 1661 [11]). Pentru slujbele sale credincioase în vremuri de primejdie, domnitorul i-a dăruit satul Valea Seacă (ţinutul Bacău), pe care, foarte repede, la 28 Februarie/10 Martie 1661,

---

[1]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 130, nr. 141.

[2]) Doc. cit. pentru Pascal al treilea vistiernic din 20/30 aprilie 1660. In documentul pentru Duca nu este trecut Dima.

[3]) Doc. *inedit* din Iaşi (Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 786).

[4]) Doc. din Iaşi 10/20 Mai 1663 (Iorga, *o. c.* VII, p. 375).

[5]) Doc. din 17/27 Iulie 1661 (*Ioan Neculce*, an. V, Iaşi 1925, p. 302, nr. 133).

[6]) *Copie inedită* la Ac. Rom. Ms. LVIII, doc. 46.

[7]) *Uricarul*, XXV, p. 54 şi Ac. Rom. Ms. LVI, doc. 22.

[8]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 348.

[9]) *Ibid*, pag. 348.

[10]) *Ibid*, pp. 362—363,

[11]) *Ibid.* pp. 369—371.

Voicecovski îl cedează pentru 400 de taleri vistiernicului Iordache Cantacuzino [1]). In zapisul care ni s'a transmis sub formă de copie i se spune *Ene* Voicecovski, iar în cartea de întărire a domnului către Iordache Cantacuzino i se spune *Iane* [2]). Ca Polon de origină, se numea probabil Jan. Nu trebue însă confundat cu personagiul care « după 1684 » iscălea într'o scrisoare polonă cu litere chirilice « Stanislas Krystof Woycochowski » [3]).

De asemenea mai apar în documente câţiva căpitani de curteni sau de polcuri de oşti pe la ţinuturi. Lista lor nu este complectă. Sunt: *Ursul* căpitan (probabil de Neamţ [4]), Arsenie Groza căpitan de curteni (poate la Fălciu [5]), Matei căpitanul de Dăjeni [6]), Pilat căpitanul [7]), Toader căpitanul din Dumeni [8]), Dărdar căpitanul din Rădeni [9]), Temelie căpitan de Roman [10]), Dumitru [11]), Ionaşcu căpitan de curteni la Putna [12]), Pintilie [13]), Gheorghe [14]), Lungu căpitan de Fălciu [15]) etc. Ţânţul hotnogul de Fălciu [16]), Frătiţă hotnogul, Ionaşcu chihae şi Toma vătav de vânători [17]). Mai sunt pome-

---

[1]) *Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet VII, doc. 2, copie.

[2]) *Ibidem.*

[3]) Cf. N. Iorga, *Documente româneşti din Arhivele Bistriţei*, partea II, p. 51 şi nota dela p. XXIX.

[4]) Doc. din 23 Decemvrie 1659—2 Ianuarie 1660 (*Inedit.* Arh. St. Iaşi, pachet 98) şi 15/25 Aprilie 1660 (*Inedit, ibid.* pp. 523—524 şi Ghib. *Surete*, IV, p. 219).

[5]) Doc. din 14/24 Februarie 1660 (*Inedit.* Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. II, f. 99 şi regestă în Iorga, *o. c.*, VI, p. 23).

[6]) Zapis din 8/18 Aprilie 1660 (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. C. doc. 80).

[7]) Doc. indedit din 31 Octomvrie—10 Noemvrie 1660 (Arh. St. Buc. M-rea Dolješti, pachet XIX, doc. 2).

[8]) Doc. *inedit* din 10/20 Iunie 1661 (Arh. St. Buc. M-rea Coşula, pachet II, doc. 2).

[9]) Doc. *inedit* din 22 Iunie—2 Iulie 1661 (Ac. Rom. Ms. CXXXVII, doc. 231).

[10]) Ghib. *Isp.* III, I, p. 139, nr. 105 (Iaşi 11/21 Iunie 1660).

[11]) *Ibid.* pp. 153—157, nr. 111 (Iaşi 29 August—8 Septemvrie 1660).

[12]) Doc. *inedit* din 10/20 Octomvrie 1660 probabil (Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 980).

[13]) Doc. *inedit* din 3/13 Mai 1661 (Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. LVI, f. 83).

[14]) Doc. din 1/11 Iulie 1661 (*Uricarul* XI, p. 210).

[15]) Doc. *inedit* din 10/20 Iulie 1661 (Arh. St. Iaşi, pachet 38, doc. 81).

[16]) Doc. *inedit* din 4/14 Octomvrie 1660 (Ac. Rom. Ms. LXIX, doc. 75).

[17]) Doc. *inedit* din 7/17 Iulie 1661 (Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 81).

niţi Laş iuzbaşa [1]), Ionaşcu iuzbaşa [2]), Toader Chiretcu iuzbaşa [3]), şi Crăciun iuzbaşa [4]), cari cumulează slujbe militare şi fiscale.

Mai apare un Condrea vameş de Cernăuţi [5]), un Dumitru vornic de Husi un Mihai vătav de vii şi un Gheorghe pivnicer domnesc din Huşi [6]), precum şi alţi numeroşi slujbaşi mărunţi fără nume, vatamani sau vornici de sate, dregători ai fiscului, pârgari în frunte cu şoltuzii târgurilor Moldovei, între care pomenim pe Ion şoltuzul de Iaşi cu 12 pârgari şi cu Ganea vătavul [7]), pe Simionică şoltuz al târgului Neamţ [8]), pe Vasilie şoltuz de Dorohoi [9]), pe Dumitru şoltuz de Neamţ cu Arpentie pârgarul cel mare şi alţi pârgari şi târgoveţi [10]), un Anton Boacăş şoltuz de Tecuci [11]) sau un şoltuz de Baia cu nume nedescifrabil [12]).

Colaboratorii lui Ştefan Lupu. In acest domeniu, domnia lui Ştefan Lupu s'a desfăşurat de asemenea în umbra ocrotirii lui Vasile Lupu. Chiar după moartea acestuia, activitatea tânărului domn moldovean a continuat a fi sprijinită de colaboratorii educaţi la şcoala politică a marelui său înaintaş şi întăriţi prin experienţe dureroase a anilor de opoziţie din vremea uzurpatorului Gheorghe Ştefan.

Am văzut din cercetarea divanurilor celor două domnii această continuitate, care nu poate fi stânjenită nici prin transformarea

---

1) Doc. din 13/23 Decemvrie 1659 (Iorga, *St. şi. Doc.*, V, pp. 34—35 şi Ghib. *Isp.* III, I pp. 125—126, nr. 93).

2) Doc. din 25 Iunie — 5 Iulie 1660 (Iorga, *o. c.* V, p. 402).

3) Doc. din 20/30 Iulie 1661 (*Inedit*, Arh. St. Iaşi, Tr. 317, op. 347, dos. 52, f. 62 v.).

4) Doc. *inedit* din 1/11 Februarie 1661 (Arh. St. Buc. M-rea Tazlău, pachet I, doc. I, 89).

5) Doc. din Iaşi 9/19 Decemvrie 1659 (Hurm. *Doc.* Supl. II, v. III, pp. 74—75).

6) Doc. din 20/30 Mai 1661 (*Bul. Com. Ist.* VII, p. 65).

7) Doc. *inedit* din Iaşi 20/30 Iulie 1660, (Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet III, doc. 6).

8) Doc. din 23 Ianuarie—2 Februarie 1661 (V. A. Ureche, *Bis. din Cetatea Neamţului*, p. 124).

9) Doc. *inedit* din 1/11 Mai 1661 (Ac. Rom. Ms. CXXXI, doc. 56).

10) Doc. din 13/23 Iunie 1661 (Iorga, *o. c.* VII, pp. 374—375).

11) Doc. din Tecuci 24 Septemvrie—4 Octomvrie 1661 (*Ibid.* VII, p. 379).

12) Doc. nedatat (probabil din 1660) în T. Bălan *Doc. Bucov.* II, pp. 163—164, nr. 87).

divanului survenită în primăvara anului 1661 în urma năvalei lui Constantin Şerban şi a defecţiunilor ce a ocazionat ea. Cu toată moştenirea ce l-ar fi putut mâna către represalii în contra foştilor adversari ai familiei sale, domnia scurtă a lui Ştefăniţă a reprezentat — pe cât s'a putut — o epocă de destindere şi de promovare a intereselor obşteşti, cu totul deosebită în obiceiurile timpului.

Foştii colaboratori ai lui Gheorghe Ştefan, cu excepţia rudelor sale apropiate sau a celor cari erau prea compromişi, au rămas în ţară, într'o mazilie liniştită. Rareori întâlnim cazuri de pedepsire capitală a unor vicleni, ca decapitarea lui Vasile Gealalăul, vinovat de a fi trecut de partea lui Constantin Şerban cu ocazia intrării acestuia în Iaşi în 1661 [1]). Pe de altă parte, după ce sunt ţinuţi un timp sub observaţie, foştii sfetnici ai predecesorului său duşman sunt primiţi în sfatul domnesc şi capătă chiar dregătorii importante; e cazul lui Dabija, care urmează în slujba de mare vornic al ţării de sus, la moartea lui Ion Prăjescu.

După spusele cronicarilor, se pare că această operă de prudenţă şi de înţelegere adâncă a intereselor generale a fost datorită mai ales fraţilor Cantacuzino, care s'au aflat întotdeauna în fruntea colaboratorilor apropiaţi ai lui Ştefăniţă Lupu.

Pentru înţelegerea rolului fiecăruia, vom expune în treacăt vieaţa şi activitatea acestor colaboratori.

Marele logofăt Racoviţă Cehan. Membru al unei familii ridicate în cursul secolului al XVII-lea, Racoviţă Cehan era fiul lui Petru Cehan, fost pârcălab sub Miron Barnovski. Un document din 10/20 Aprilie 1628 pomeneşte pe acest Petru Cehan, fiul lui « Cehan cel bătrân » şi pe fraţii săi Ionaşcu mare pitar, Balan Cehan şi Marica [2]). Intre cele mai vechi amintiri documentare care vorbesc

---

[1]) Cf. doc. din 18/28 Februarie 1661 (*Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet XIII, doc. 2) şi din Iaşi 20/30 Aprilie 1665 (*Arh. ist. a Rom.* II, pp. 80—81).

[2]) N. Iorga (*St. şi Doc.*, VI, p. 416 nota 1) dă ca părinte al lui Racoviţă Cehan pe fostul mare vornic Ionaşco Cehan. Ştirile ce posedăm astăzi se împotrivesc acestei identificări. Un doc. din 31 Mai—10 Iunie 1656 arată că Racoviţă (Cehan) logofătul avea pe ţiganul Macovei « dela unchiul dumisali, dela Ionaşco Cehan, ce-au fost vornic mare (*ibid.* pp. 541—542). La 1/11 August 1662 Eustratie Dabija întărea lui « Pan Racoviţ Cehan vel log(ofăt) » ai săi drepţi holopi (robi) din ispisoc de danie şi miluire şi răscumpărătură

despre « Racoviţ » trebue să fie cartea lui Radu Mihnea din 21/31 Decemvrie 1624 către Istratie paharnicul, cerându-i să cerceteze pâra între acesta şi preotul Gonţea [1]). Răspunsul paharnicului Istratie, posterior datei de mai sus, ne ajută să identificăm fără umbră de îndoială pe viitorul mare logofăt, care apare ca « Racoviţ feciorul lui Cehan » în pâră cu popa Gonţea [2]). In timpul domniei lui Alexandru Iliaş, la 15/25 Decemvrie 1632, Racoviţă Cehan era spătar, probabil spătar mic [3]). In domnia lui Vasile Lupu a fost întâlnit ca logofăt al doilea din anul 1634 până în primăvara anului 1653 [4]). Hainirea lui Gheorghe Ştefan, cu trădarea unora din boerii divanului şi svârcolirile din 1653, fac pe Vasile Lupu să-l ridice la rangul de mare logofăt. Totodată îi dărueşte la 9/19 Iunie 1653 satul Voloseni (Fălciu), confiscat dela acel « câne în veci neiertat Ştefan serdar » [5]). Ar fi fost de aşteptat ca în domnia lui Gheorghe Ştefan să nu ocupe nici o demnitate, ca unul ce se bucurase în ultimul timp de favoarea lui Vasile Lupu şi-l susţinuse chiar după răscoala din primăvara anului 1653.

ce au avut unchiul lui, Ionaşco biv vel vornic ot Miron Barnovski » (Ghib. *Surete*, IV, p. 177, nr. 177).

Racoviţă Cehan era fiul lui Petru Cehan. Un doc. din 10/20 Aprilie 1628 (întărire domnească) arată pe Petru Cehan cu Ionaşcu vel pitar, Balan Cehan şi Marica drept copii ai lui Cehan cel bătrân (*Bul. Com. Ist.* VIII, pp. 69—70). Un doc. al lui Moise Movilă din 24 Aprilie—4 Mai 1631 ne spune că a venit la domn « *Racoviţă, fiul lui Petru Cehan* » (Ghib. *o. c.* XVI, pp. 52—53, nr. 83). Ca fraţi ai lui Racoviţă apar Constantin şi Apostol. Un zapis din 24 Martie—3 Aprilie 1625 vorbeşte de o cumpărătură a lui « Constantin, feciorul lui Petru Cehan (Ghib. *o. c.* XVI, p. 45, nr. 67), iar un zapis din 2/12 Aprilie 1630 arată pe « Constantin şi Apostol Cehan » cumpărând ocine în Chiujdeni (*Ibid.* p. 47, nr. 71). La 24 Ianuarie—3 Februarie 1635, un act al lui Vasile Lupu ne spune că au venit înaintea domnului « Racoviţă Cehan al doilea logofăt şi fratele său Apostol» (*Ibid.* p. 55, nr. 85). In acelaşi sens vorbesc doc. din 18/28 Iulie 1635 (*Ibid.* p. 55, nr. 86) şi 21/31 Iulie 1635 (*Ibid.* p. 57, nr. 87).

La 6/16 Mai 1680, Duca Vodă întărea paharnicului Ioan Racoviţă, fiul marelui logofăt Racoviţă Cehan, stăpânirea pe jumătate din satul Şcheia, cumpărat de Petru Cehan dela Vasile Huhulea cu 125 galbeni (*Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf 2, f. 67 şi publicat în *Bul. Com. Ist.* IV, p. 218, cu data de 26 mai—5 Iunie 1680).

[1]) Ghibănescu, *Surete*, XVI, p. 44, nr. 65.

[2]) *Ibid.* p. 45, nr. 66 (fără an).

[3]) *Ibid.* p. 54, nr. 84.

[4]) Doc. din 25 Iulie—4 August 1634 (Iorga, *St. şi doc.* VI, p. 20).

[5]) V. A. Ureche, *Miron Costin*, *Opere complete*, v. I (Buc. 1886), p. 754.

Rămăsese totuşi în ţară. Noul domn îl menţine câtva timp în slujba de mare logofăt, în care apare în hrisoavele domneşti din Iaşi 15/25 Ianuarie [1]) şi 18/28 Ianuarie 1654 [2]). In curând devine mare logofăt Ionaşcu Rusu, şeful unei familii de oameni credincioşi în totul politicei lui Gheorghe Ştefan [3]) şi care era încă vornic de ţara de jos în Ianuarie 1654 [4]). Ultima dată se întâlneşte în documente Racoviţă Cehan, ca mare logofăt la 18 Martie 1654 [5]). La 1 Septemvrie acelaşi an, mare logofăt era Ionaşcu Rusu [6]). Un act din Iaşi 30 Mai/9 Iunie 1656 pentru o cumpărătură a lui Ionaşcu marele logofăt aduce şi mărturia «dumisale lui Racoviţă Cehan ce-au fost logofăt mare» [7]). Cu toate acestea, Racoviţă nu pierduse cu totul favoarea domnului. In lipsa acestuia, doamna Safta îi dă carte să-şi stăpânească ţigani [8]).

Cu venirea bătrânului Gheorghe Ghica pe tronul Moldovei [9]), Racoviţă apare iar ca mare legofăt [10]) şi păstrează slujba în întreaga domnie a lui Ştefan Lupu. După moartea tânărului voievod, el făcea probabil parte din grupul boierilor cari au susţinut la Poartă candidatura lui Eustratie Dabija, deoarece în domnia acestuia a rămas mai departe mare logofăt [11]). Moartea îl surprinde în această dregătorie pe la sfârşitul lunii decemvrie 1664 [12]). In Ia-

---

[1]) *Revista istorică*, VI (1920), p. 252.

[2]) T. Balan, *Doc. bucovinene*, II, p. 138, nr. 67.

[3]) Pentru Ionaşcu Rusul cf. şi Traian Ichim, *Alecu Russo* (extras din Viaţa Românească, 1923, pp. 18—19).

[4]) *Revista istorică*, VI, p. 252 (doc. cit).

[5]) Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 85.

[6]) *Ibidem.*

[7]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 75—76, nr. 54.

[8]) Iorga, *o. c.* VI, pp. 541—542.

[9]) La 13/23 Martie 1658 se face numirea lui Gheorghe Ghica (Iorga, *o. c.* IV, p. CCLXXXIX şi Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 109—110. nr. 82 (mărturie din 15/25 Iunie 1656).

[10]) Iorga, *o. c.* VI, pp. 292—293 (doc. dela Gheorghe Ghica din Iaşi 2/12 Iunie 1658).

[11]) Cf. doc. din Iaşi 22 Ianuarie—1 Februarie 1663 (*Rev. ist.* X, pp.118—119).

[12]) Ultima ştire despre Racoviţă Cehan ca mare logofăt este din 12/22 Decemvrie 1664 (Iorga, *o. c.* XI, p. 52). La 10/20 Ianuarie 1665, într'un hrisov al lui Eustratie Dabija, se dă în Iaşi o mărturie de-a lui Lupan « vătavul dela Dumnealui răposatul Racoviţă Cehan marele logofăt » (Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 224—225, nr. 207). Moartea se întâmplase numai cu câteva zile înainte de această dată.

nuarie 1665 era mare logofăt Nicolae Buhuş [1]). Jupâneasa lui Racoviţă Cehan se numea Teofana [2]).

Toma Cantacuzino mare vornic de ţara de jos. Legăturile fraţilor Cantacuzineşti cu Moldova au fost destul de vechi. In 1627 se întâlnesc doi Cantacuzini boeri mari în divanul lui Miron Barnovski: marele paharnic Constantin şi marele vistiernic Mihăilaş [3]). Acesta din urmă pare a fi bine identificat de I. Tanoviceanu cu postelnicul Mihalache de prin 1621—1623 [4]).

In aceeaşi epocă apare şi al treilea frate, Toma Cantacuzino. La 12/22 Mai 1621 el mărturisea între alţi boeri o vânzare [5]). Era postelnic, probabil postelnic al treilea cum îl arată documentul din 6/16 Aprilie 1623 dela Ştefan Tomşa [6]). La 13/23 Decemvrie 1625 cumpără ocină în Bodeşti [7]). In aceeaşi zi cumpără nişte ocini în dealul Laslăului [8]). Acum era postelnic al doilea în care slujbă rămâne până la începutul anului 1628 [9]). La 20/30 Decemvrie 1625, împreună cu alţi boeri din divan, el dă o mărturie lui Pană vistiernicul al treilea [10]). In 6/16 Martie 1628 apare ca sulger; alături de el apare soţia sa: « cneaghina ego Eftimia » [11]).

---

[1]) Doc. din 10/20 Ianuarie 1665 (Ghibănescu, *l. c.).*

[2]) Ghibănescu, *Surete*, VIII, pp. 313—314, nr. 210.

[3]) C. A. Stoide şi C. Turcu, *Documente şi regeste din ţinutul Neamţului*, Piatra Neamţ, 1935, pp. 16—18 (doc. din 20/30 Martie 1627); Ghibănescu, *Divanuri domneşti*, Arhiva, Iaşi, XXVI, nr. 7—8; *Uricarul*, XVI, p. 172 şi XVIII, p. 382; N. Iorga, *St. şi. doc.* V. p. 18 (doc. din 22 Martie 1627); Ghibănescu, *Surete*, II, p. 266; I. Tanoviceanu, *Inceputurile Cantacuzinilor din Moldova* (*Arhiva* din Iaşi III, nr. 1), pp. 16—17.

[4]) I. Tanoviceanu, *Inc. Cantacuzinilor*, *l. c.*

[5]) Ghibănescu, *Surete*, XXI, p. 232—233, n. 153.

[6]) *Ibid.* XXII, pp. 161—164, nr. 174.

[7]) Ghibănescu, *Isp.* I, II, pp. 172—174, nr. 102.

[8]) *Ibid.* pp. 174—176, nr. 103; doc. din Suceava 15/25 Martie, fără an (*ibid.* II, I, pp. 53—54, nr. 29); din Bodeşti 8/18 Aprilie 1625, căci 7142 e greşit pentru 7133 (*ibid.* II, I, pp. 35—36, nr. 22) şi doc. fără dată (*ibid.* pp. 55—56 nr. 41).

[9]) Cf. divanul lui Radu Mihnea în 1626 în N. Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 15 şi V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 77; Miron Costin spune că Toma a fost postelnic al doilea sub Barnovski (*ed. cit.* I, p. 297).

[10]) Ghibănescu, *Isp.* I, II, pp. 177—178, nr. 105; din Hârlău.

[11]) *Ibid.* pp. 192—194, nr. 115 (zapis din 6/16 Martie 1628). In aceiaş zi, din Iaşi, pentru cumpărătură mărturia veliţilor boieri (*ibid.* pp. 194—195, nr. 116); în ziua următoare, Miron Barnovski întărea prin hrisov cumpărătura sulgerului (*ibid.* pp. 196—197, nr. 117).

Rămâne mare sulger până prin 1637 [1]). La 4/14 Februarie 1638 era mare stolnic [2]) şi va păstra această dregătorie până prin Iulie 1644 când devine mare vornic al ţării de sus [3]).

In 1645 Toma Cantacuzino împreună cu fratele său Iorgache sau Iordache erau contra căsătoriei Mariei Lupu cu principele polon Jan Radziwill, din motive de ordin politic şi religios: « şi pentru lege rătăcită şi un lucru nu fără grijă despre împărăţia Turcului », cum spune Miron Costin [4]).

Cu aceeaşi atitudine şi în aceeaşi demnitate îl surprinde pe Toma răscoala lui Gheorghe Ştefan [5]). După prima alungare din ţară a lui Vasile Lupu, Toma vornicul mare cu Gheorghe hatmanul şi Iordache vistiernicul trec Nistrul alături de domnul lor ca să revină cu ajutor căzăcesc [6]). Se pare că fraţii Cantacuzini erau cât pe ce să cadă pradă răsbunării lui Timuş Hmielnicky, care-i bănuia că s'au împotrivit şi căsătoriei lui cu domniţa Ruxanda. Cu mare durere a intervenit Vasile Lupu pe lângă ginerele său ca să părăsească asemenea gânduri. Totuşi fraţii se fereau de Timuş şi « tot pre ascuns, noaptea, pe poarta despre casele doamnei, veneau la curte la Vasile Vodă » [7]).

Oştile noi ale vechiului domnitor au fost înfrânte la Sârca şi Toma Cantacuzino se închide în cetatea Sucevii cu doamna lui Vasile Lupu şi cu fiul acestuia Ştefăniţă, având pentru apărare o trupă de vreo 80 de seimeni şi 60 de lefegii [8]), la cari se adaugă

---

[1]) *Teodor Codrescu*, nr. 6, pp. 85—86; cf. şi doc. din Iaşi 25 Ianuarie—4 Februarie 1630 (Ghib. *o. c.* pp. 216—217, nr. 126), din 20 Februarie—2 Martie 1630 (*ibid.* p. 221, nr. 129), din 10/20 Septemvrie 1632 (*ibid.* II, I, p. 15—16, nr. 11), din 5/15 Mai 1635 (*ibid.* pp. 97—98, nr. 78), din 7/17 Februarie 1636 (*ibid.* pp. 112—113, nr. 91), din 9/19 Noemvrie 1636 (*ibid.* pp. 127—128, nr. 99).

[2]) Ghibănescu, *Isp.* II, I, pp. 147—148, nr. 115. Un doc. din Bodeşti 28 Octomvrie—7 Noemvrie, fără an, dar care ar putea fi pus în aceiaşi epocă, îl numeşte mare stolnic (*ibid.* pp. 143—144, nr. 111).

[3]) La 18/28 Iunie 1644, Toma era încă mare stolnic (*ibid.* II, II, pp. 65—67, nr. 38, din Suceava), dar la 31 Iulie—10 August el apare ca mare vornic la ţării de sus (*ibid.* pp. 69—70, nr. 40, din Iaşi).

[4]) *Ed. Cogălniceanu*, I, p. 311.

[5]) Ultimul document care-l menţionează ca mare vornic al ţării de sus este din Iaşi 25 Ianuarie—4 Februarie 1653 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 31—33, nr. 21).

[6]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 328.

[7]) *Ibid.* p. 332.

[8]) *Ibid.* p. 339.

apoi detaşamentul Cazacilor lui Timuş. După moartea lui Timuş cetatea se predă şi Toma este prins. Este închis împreună cu familia lui Vasile la Buciuleşti, pe moşia lui Gheorghe Ştefan. După ce e atras şi Iordache din « ţara căzăcească », noul voievod îi supune la « muncă » şi i-ar fi ucis, dacă nu intervenea în favoarea lor marele postelnic Constantin Cantacuzino din Muntenia [1]), care era căsătorit cu domniţa Ilina, sora voevodului muntean Constantin Şerban Basarab. Inrudirea cu domnul din Muntenia şi intervenţia acestuia aduce eliberarea fraţilor Cantacuzineşti. Averile încălcate în vremea disgraţiei le sunt redate printr'o serie de hrisoave ale lui Gheorghe Ştefan [2]).

In domnia lui Gheorghe Ghica, Toma nu ocupă nici o dregătorie, dar la venirea lui Ştefăniţă Lupu pe tronul Moldovei el este făcut mare vornic al ţării de jos, îndeplinind această funcţie şi în domnia lui Eustratie Dabija [3]).

Şirul neplăcerilor din viaţa lui Toma nu se sfârşise însă cu domnia lui Gheorghe Ştefan. Sub Ştefăniţă, după năvala lui Constantin Şerban din 1661, el e luat zălog de Mustafa Paşa din Silistra şi nu a fost eliberat decât după ce a plătit câteva pungi de galbeni [4]).

In domniile lui Gheorghe Duca şi Iliaş Alexandru el nu a mai ocupat demnităţi în stat. Era desigur prea bătrân acum pentru a se mai da pradă sbuciumului unei ocupaţii continue. Moartea -a surprins prin 1668 în mijlocul familiei. La 10/20 Iunie 1668, fiul său Ştefan paharnicul şi cei doi gineri, Velicico Costin şi Ioan Racoviţă, îşi împărţeau bogata moştenire a fostului mare vornic [5]), care — asemenea fratelui său Iordache — ştiuse să profite de autoritatea situaţiei sale pentru a crea unul din marile

---

[1]) *Ibid.* p. 348 şi Ion Neculce, *O seamă de cuvinte* (*ibid.* II, p. 187, nr. 33), precum şi textul nostru la capitolul respectiv.

[2]) Pentru Toma Cantacuzino, cf. hrisovul din 27 Februarie—8 Martie 1656 de pâra cu Miera căpitanul şi neamurile sale pentru Bodeşti şi Donceşti (Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 72—74, nr. 52); din 5/15 Martie acelaşi an cu răzăşti din Bodeşti (*ibid.* pp. 74—75, nr. 53).

[3]) Apare prima dată la 17/27 Iunie 1662 (*ibid.* pp. 211—212, nr. 153) şi ultima dată ca vornic mare al ţării de jos în doc. din Iaşi 6/16 August 1665 (*ibid.* III, II, pp. 23—24).

[4]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 370.

[5]) Ghib. *Isp.* III, II, pp. 73—76, nr. 49. Averea lăsată era compusă din 36 sate întregi, 22 părţi de sate şi 33 fălci de vie.

latifundii ale ţării, neaşteptat de mare chiar pentru acea vreme.

Ioan Prăjescu mare vornic de ţara de sus. Stolnicul Ştefan Prăjescu şi soţia sa Anisia, fiica lui Petru Vartic, au avut trei copii: Ioan, Gheorghe şi Maria Hăbăşeasca [1]).

Ioan Prăjescu apare pentru prima oară în documentele cunoscute la 12/22 April 1639 ca fost paharnic [2]); tot astfel apare la 30 Martie/9 Aprilie 1642 [3]). Nu trebue confundat cu un Ionaşcu Prăjescu, frate cu Lupu Prăjescu; aceştia erau veri primari, fiii lui Nicoară Prăjescu, fratele lui Ştefan stolnicul [4]). Inainte de Martie 1642 Ioan Prăjescu fusese probabil paharnic mic. La 30 Mai/9 Iunie 1656 era vistiernic, al treilea [5]). Intre timp, el va fi trimis în 1651 ca ostatec la Cazaci împreună cu nepoţii domneşti şi cu Nicolae Buhuş [6]). E întâlnit ca vistiernic mic şi la 14/24 Martie 1657 [7]). La 18/28 Februarie 1658 era sulger mare [8]). La 14/24 Iunie 1658 era mare postelnic [9]). La 6/16 August 1658 apare ca mare vistiernic al lui Gheorghe Ghica [10]), în care dregătorie îl găsim şi la 15/25 Iunie 1659 [11]).

Cu urcarea pe tron a lui Ştefan Lupu, Ioan Prăjescu devine mare vornic al ţării de sus [12]). In această demnitate îşi mai adaugă

---

[1]) Doc. din 12/22 Iunie 1658 (*ibid.* III, I, pp. 97—99, nr. 72 şi nota lui Ghibănescu în *Surete*, XXI, p. 236). Un doc. din 27 Aprilie—7 Mai 1664 vorbeşte de o altă soră a lui Ion Prăjescu, Alexandra Sturzoae. Sunt pomeniţi nepoţii Lupaşco şi Dumitraşco, feciorii lui Grigoraşco Prăjescu (Ghib. *T. Codrescu*, IV, nr. 1, pp. 5—6).

[2]) Doc. din Iaşi; Balan, *Doc. bucovinene*, II, pp. 104—106, nr. 47.

[3]) Ghib. *Isp.* II, II, p. 21, nr. 10.

[4]) Doc. din 12/22 Mai 1621 (Ghib. *Surete*, XXI, pp. 231—232, nr. 152 şi nota la p. 236).

[5]) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 75—76, nr. 54; Hasdeu, Arh. Ist. III, pp. 234—235 doc. din 9 Noemvrie 1656 şi din 24 Noemvrie.

[6]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 321—322.

[7]) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 83—85, nr. 61.

[8]) Ghib. *Surete*, IV, pp. 161—162, nr. 165.

[9]) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 99—101, nr. 73.

[10]) Doc. din Iaşi (Balan, *Doc. buc.* II, pp. 159—160, nr. 84 şi Ghibănescu, *l. c*).

[11]) Ghib. *o. c.*, pp. 109—110, nr. 82 şi Boga. *Doc. bas.* XVI, pp. 4—5.

[12]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 122—123, nr. 91, (doc. din Iaşi 8/18 Decemvrie 1659).

ocini prin cumpărătură [1]) sau îşi hotărniceşte moşii [2]). A avut şi el de suferit după năvala lui Constantin Şerban acelaşi tratament dela Mustafa Paşa din Silistra [3]).

In documentele din timpul domniei lui Ştefan Lupu întâlnim pe Ioan Prăjescu până pe la sfârşitul lunii Martie 1661 [4]). Un document mai târziu vorbeşte despre împrejurările în care a avut loc sfârşitul marelui vornic. Este o mărturie a lui Toma Cantacuzino, dată în folosul soţiei lui Prăjescu. Plecat la Constantinopol cu alţi boieri pentru trebile ţării sau poate în legătură cu luarea lui ca ostatec de către pomenitul paşă, « tâmplatu-s'au moartea fără de nădejde », de abia apucând să lase « cu limbă de moarte » ultimele dispoziţii testamentare. Boierii îl aduc în ţară şi-l îngroapă. Ştefan Vodă « fiind om tânăr şi iute, au lăcomit tot ce s'au aflat de a răposatului Ioan Prăjescu, ori bucate de afară şi argintării », etc. şi « pe giupâneasă au pus-o la furci » [5]).

La 6/16 Mai 1661 găsim deja pe noul mare vornic Dabija exercitându-şi slujba [6]).

Dabija marele vornic de ţara de sus. Dabija a intrat în divanul lui Ştefan Lupu spre sfârşitul domniei acestuia, după moartea lui Ioan Prăjescu.

Era originar din ţinutul Putnei, unde-şi avea moşiile şi o mulţime de rubedenii, răzăşi cu cari a avut nenumărate procese de încălcări de hotar şi de împărţeală de ocini. In documente este numit numai Dabijea sau Dabija.

---

[1]) Doc. din 2/12 Aprilie 1660 (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. LXVII, doc. 15) şi din 25 Iulie — 4 August 1660 (Rosetti, *Cr. Vascanilor*, pp. 42 — 43, nr. 10).

[2]) Cf. hotărniciile vornicului de poartă Rugină, din satul Rohozna (Cernăuţi) împărţit între Ion Prăjescu, Iorgache Cantacuzino şi Cracalia, Brânzăneşti şi rudele lor, întărită de domn la 22 Iuli.—1 August 1660 (Balan, *Doc. buc.* II, pp. 167—168, nr. 90); din satul Lenţeşti (Cernăuţi) împărţit între Ion Prăjescu şi Iordache Cantacuzino întărită de domn la 25 Iulie—4 August 1660 (*ibid.* pp. 169—170, nr. 91) şi din satul Dubăuţi (Cernăuţi) al lui Ion Prăjescu (*ibid.* pp. 170—171, nr. 92). Intărirea domnească este din 25 Iulie—4 August 1660. T. Balan o datează greşit din 25 Iulie—4 August 1661, când Prăjescu murise. Divanul dela sfârşitul documentului e mult posterior.

[3]) Miron Costin, *ed, cit.* I, p. 370.

[4]) Iorga, *St. şi. doc.* VI, II, pp. 82—3: doc. din 20/30 Martie 1661.

[5]) Ghib. *T. Codrescu*, an. IV, nr. 1, pp. 5—6.

[6]) *Bul. Com. Ist.* II, p. 76.

La 7/17 Mai 1635 el este pomenit într'un hrisov al lui Vasile Lupu, ca Dabija staroste, probabil de Putna [1]). In Iulie 1644 iscăleşte ca pârcălab împreună cu alţi boieri de treapta a doua, într'o cumpărătură a « Mării Sale creştin Matei Basarab Voevod » [2]). In Iulie 1651 îl găsim vornic al târgului Bârlad [3]).

In domnia lui Gheorghe Ştefan este ridicat la demintatea de mare vornic al ţării de sus [4]). In domnia lui Gheorghe Ghica continuă a ocupa această dregătorie [5]).

La urcarea pe tron a lui Ştefan Lupu, Dabija, ca unul ce fusese ridicat în ranguri sub domnia lui Gheorghe Ştefan, trebue să se retragă, cedând dregătoria de mare vornic al ţării de sus lui Ioan Prăjescu. Deşi la începutul domniei, Ştefăniţă îi întăreşte moşiile de cumpărătură sau de danie din domniile lui Gheorghe Ştefan şi Gheorghe Ghica [6]), ceea ce ar fi o garanţie, totuşi, după cât se pare, nu se bucura de prea multă simpatie din partea curţii. Il întâlnim în diferite procese de moşie, pe care le pierde adesea. Intr'unul din acestea, deslegându-şi vecinii de orice legătură cu dânsul, el le spunea cu obidă: « şi au aflat (judecata domnească) să hii acel sat (Iuganii) şi voi, a lui Dumitraşcu pârcălabul şi noi să răbdăm » [7]).

A avut două soţii: pe Anghelina, fiica lui Călin comisul şi văduva lui Chicoş şetrarul [8]), apoi pe Dafina, văduva lui Dumitru Buhuş, cu care s'a căsătorit când era mare vornic şi a avut o fată numită Maria, căsătorită apoi cu Iordache Ruset.

Se pare că, cu ocazia năvalei lui Constantin Şerban, el s'a arătat credincios domnului în scaun, care-i face favoarea de a-l primi în anturajul său. Astfel se explică apariţia lui ca « biv vor-

[1]) Iorga, *o. c.* VII, p. 313.

[2]) *Ibid.* p. 315, nota 1.

[3]) Publicat in extenso de Ghibănescu, *Surete*, XXI, pp. 78—80, nr. 66.

[4]) Doc. din 17/27 Septemvrie 1656 (Iorga *o. c.* V, p. 86), 12/22 Ianuarie 1657 (Ghib. *Surete*, IV, p. 160, nr. 163), 26 Februarie—8 Martie 1657 (Iorga, *o. c.* p. 86) şi 26 August—5 Septemvriei 1657 (ibidem).

[5]) L. T. Boga, *Doc. bas.* XVI, pp. 4—5; doc. din 12/22 August 1659.

[6]) Suret *inedit* din 3/13 Decemvrie 1659 (Ac. Rom. Ms. XCVIII, doc. 103).

[7]) Doc. cu data de « Iulie 25 » st. v. (Iorga *o. c.* V, p. 84). Se vede a fi din domnia lui Ştefan Lupu, care dă şi el carte vătămanului şi sătenilor din Iugani în acest sens, la 24 Iulie—3 August 1660, după cum reiese din acel document, cu o zi înainte de a face Dabija zapisul său (Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 220—221, nr. 204).

[8]) *Arhiva genealogică*, III, 1913, pp. 66—67.

nic » între boierii de divan ce dădeau mărturie fostului vistiernic Necula, în Iaşi 20/30 martie 1661 [1]), ca şi câştigarea procesului cu fostul pârcălab Dumitraşcu Iepure, proces pe care-l pierduse în vremuri de disgraţie [2]).

La 6/16 Mai 1661 Dabija exercita dregătoria de mare vornic al ţării de sus, judecând o moarte de om [3]). Urmase lui Ioan Prăjescu care murise. Il găsim în noua dregătorie şi la 7/17 şi 12/22 Iulie [4]), apoi în August al aceluiaşi an [5]).

In Septemvrie 1661, prin moartea lui Ştefan Lupu, Dabija ajunge domn al Moldovei şi moare în scaun în Septemvrie 1665, după o domnie de patru ani.

Ilie Şeptelici hatman şi pârcălab al Sucevii. Ilie Septelici era fiul lui Vasile Şeptelici, hatman şi pârcălab al Sucevii, care avusese un amestec evident în uciderea lui Gaspar Graţiani şi pentru care faptă fusese decapitat de Alexandru Iliaş în 1621 [6]). In Octomvrie 1635 Ilie se judeca împreună cu fratele său pentru un heleşteu [7]). La 17/27 Februarie 1643 iscăleşte într'un zapis ca portar [8]). Se vede că nu prea făcea caz de această demnitate, căci la 8/18 Iunie acelaşi an îşi dă numai numele într'un zapis de cumpărătură în Nimerniceni [9]); la fel în Martie 1644 când este martor [10]). La 20/30 Octomvrie 1645 iscălea însă ca portar [11]). In câteva documente mai este întâlnit numai numele [12]), pentru a apare în 21/31 Ianuarie 1650 ca fost portar [13]). In fine, într'un document din 14/24

---

[1]) Cf. doc. din 20/30 Martie 1661 (Iorga, *St. şi Doc.* VI, pp. 82—83.

[2]) Cf. actele procesului în anexă.

[3]) *Bul. Com. Ist.* VII, p. 76; « vel vornic vişnie zemlii ».

[4]) La 7/17 Iulie 1661 Dabija mare vornic de ţara de sus mărturiseşte cu ceilalţi boeri de divan (*Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet XIV, doc. 28). La 12/22 Iulie 1661 dă mărturie din Iaşi alături de alţi divanişti ca mare vornic (Ghib. *Isp.* III, I, p. 181, nr. 128 şi Iorga, *o. c.* V, p. 35).

[5]) Iorga, *o. c.* VII, p. 315; doc. din 10/20 August 1661.

[6]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 273 şi 276.

[7]) Ghibănescu, *Surete*, XXII, p. 142, nr. .... Credem că anul este 7144, nu 7145. Doc. citate după Cond. Mitropoliei Moldovei, Iaşi, f. 827.

[8]) *Ibid. Isp.* II, II, pp. 40—41, nr. 20.

[9]) Ghib. *Surete*, XXII, p. 142.

[10]) Ghib. *Isp.* II, II, p. 52, nr. 30.

[11]) *Ibid.* pp. 89—90, nr. 54.

[12]) Doc. din Iaşi 28 Mai—7 Iunie 1649 (*ibid.* pp. 208—209, nr. 129) şi 14/24 Ianuarie 1650 (*ibid.* pp. 224—225, nr. 140).

[13]) Iaşi 21/31 Ianuarie 1650 (*ibid.* pp. 226—227, nr. 142).

Martie 1653 iscălește iar ca portar [1]). La această dată avea probabil vreo patruzeci de ani. Indepărtarea sa din divan sau întrebuințarea în slujbe mărunte se datora desigur amintirii urâte lăsate de părintele său.

In domnia lui Gheorghe Ștefan care se sprijinea mai ales pe oameni noi, în mare parte nemulțumiți într'un fel sau într'altul cu domnia înaintașului Ilie Șeptelici a fost ridicat deodată în dregătoria de mare postelnic [2]), care presupunea oarecare cunoaștere a limbilor și țărilor vecine, precum și destulă abilitate politică. Sub Gheorghe Ghica devine chiar mare vornic al țării de jos [3]).

Ștefan Lupu îl retrogradează, acordându-i demnitatea de hatman și pârcălab al Sucevii [4]), iar Eustratie Dabija îl face mare vornic al țării de sus [5]). In această demnitate este întâlnit pentru ultima dată la 12/22 Octomvrie 1662 [6]). In Ianuarie 1663 locul de mare vornic era ocupat de Solomon Bârlădeanu [7]). Probabil că Ilie Șeptelici era mort la această dată, deoarece dispare cu totul din documentele vremii.

Andronic Cerchezul mare postelnic. Este Andronic, fratele doamniei Ecaterina a lui Vasile Lupu. In Documentele domniei lui Gheorghe Ghica apare ca « Andronic ce-au fost postelnic mare » [8]). In această domnie el nu a fost mare postelnic și cu atât mai puțin în timpul lui Gheorghe Ștefan. Poate că a ocupat această dregătorie în scurtul interval de domnie efectivă a lui Vasile Lupu, după respingerea primei invazii a lui Gheorghe Ștefan și înainte de înfrângerea definitivă.

---

[1]) Iași 14/24 Martie 1653 (*ibid.* III, I, pp. 34—35, nr. 22).

[2]) Iași 18/28 Iulie 1654 (Balan, *Doc. buc.* II, pp. 145—146, nr. 71); 12/22 Ianuarie 1657 (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 160, nr. 162) și 18/28 Februarie 1658 (*Ibid.* pp. 161—162, nr. 165).

[3]) Iași 15/25 Iunie 1659 (Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 109—110, nr. 82).

[4]) Iași 8/18 Decemvrie 1659 (*ibid.* pp. 122—123, nr. 91), 11/21 Octomvrie 1660 (*ibid.* pp. 159—161, nr. 114) și 3/13 August 1661 (*ibid.* pp. 184—186, nr. 130).

[5]) Doc. din Iași 3/13 Ianuarie 1662 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 307—308, nr. 271); 6/16 Iunie 1662 (*ibid.* pp. 172—175, nr. 175) și 12/22 Octomvrie 1662 (*ibid.* pp. 317—318, nr. 276).

[6]) *Ibid.* doc. cit. pp. 317—318, nr. 276.

[7]) Doc. din 4/14 Ianuarie 1665 (V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, pp. 693—695) și 22 Ianuarie—1 Februarie 1665 (*Rev. ist.* X, pp. 117—8).

[8]) Doc. din 10/20 Februarie 1659 (Ghib. *Isp.* III, I, p. 103, nr. 75) și 8/18 Iunie 1659 (*ibid.* p. 107, nr. 80).

La 28 Noemvrie/8 Decemvrie 1659 Ştefan Lupu dăruia lui « Andronic ce-au fost postelnic mare » satul Bogdana din Trotuş, fost al lui Vasile hatmanul, fratele lui Gheorghe Ştefan [1]). Nu se poate preciza data la care Andronic a fost pus postelnic de Ştefăniţă. Aceasta s'a întâmplat înainte de 20/30 Aprilie 1660, când îl întâlnim pe Andronic în această dregătorie [2]), în care rămâne până prin Octomvrie 1660 [3]). La 5/15 Octomvrie 1660 Ştefan Lupu îi dăruia satul Băloşeşti din ţinutul Vasluiului, pentrucă « au slujit cinstit părintelui Domniei mele, cu dreptate şi cu credinţă astăzi şi nouă slujeşte » [4]).

Dela 5/15 Octomvrie 1660 apare ca mare postelnic Nicolae Racoviţă [5]). Un document din 10/20 August 1662 ne vorbeşte despre o vânzare de pământ făcută « dumisale postelnicesei lui Andronic » [6]). S'ar părea că Andronic murise între timp, căci nu era obiceiul în trecutul românesc ca o jupâneasă « cu bărbaţ » să cumpere ocină pe numele ei. Câteva luni mai târziu, la 12/22 Aprilie 1663, însuşi Andronic postelnicul cumpără nişte ocini [7]). E foarte probabil că data unuia din cele două documente a fost rău cetită, căci dacă data documentului din 10/20 August este autentică, atunci am fi nevoiţi să admitem că jupâneasa a cumpărat pământul în lipsa soţului, lucru cu totul neobişnlit în practica juridică a vremii.

---

[1]) Inedit, Arh. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet XXII, doc. 2.

[2]) Doc. din 20/30 Aprilie 1660, din 7/17 Iunie 1660 (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 45), din 18/28 Iulie 1660 (*Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pachet VII, doc. I), şi din 25 Iulie—4 August 1660.

[3]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 159—160, nr. 114; doc. din 11/21 Octomvrie 1660, cu divanul domnesc. La 5/15 Octomvrie 1660 Ştefan Lupu, dăruia lui Andronic fost postelnic mare satul Băloşeşti (Vaslui); cf. Iorga, *o. c.* VI, pp. 144. Probabil că Andronic se retrage din viaţa politică, fiind prea bătrân. La 31 Octomvrie—10 Noemvrie 1660, domnul îi mai dăruia şi patru roate de moară pe Apa Trotuşului pe hotarul satului Bogdana, foste ale lui Gheorghe Ştefan (Doc. inedit la Ar. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet XXII, doc. 3).

[4]) Doc. cit. (Iorga, *o. c.* p. 144).

[5]) Doc. din 5/15 Octomvrie (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 83), cf. şi doc. din 21/31 Octomvrie 1660 (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 60).

[6]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 221, nr. 160.

[7]) *Ibid*, p. 229 nr. 168.

Nicolae Racoviță mare comis, mare spătar, mare postelnic și apoi mare hatman. Era fiul marelui logofăt Racoviță Cehan [1]). Il întâlnim în documente încă din 1652 (7160) cu dregătoria de postelnic, probabil mic [2]), pe care o ocupă până în 1658 [3]). Sub Gheorghe Ghica, în vreme ce tatăl său era mare logofăt, Nicolae apare la 15/25 Iunie 1658 în divanul domnesc ca mare comis [4]).

Tot mare comis era la începutul domniei lui Ștefan Lupu [5]), dar devine repede mare spătar în locul lui Darie Carabăț [6]). Dela 21/31 Octomvrie 1660 înainte el se întâlnește în slujba de mare postelnic [7]), pe care o va păstra până la începutul lui Septemvrie 1661, când devine hatman și pârcălab al Sucevii [8]), demnitate pe care o va păstra și în domnia lui Eustratie Dabija [9]). Documente

1) Doc. dela Alexandru Iliaș din Iași 30 Ianuarie—9 Februarie 1667 (*Rev. ist.* IX, p. 103).

2) Doc. din 8/18 Aprilie 1652 (Ghibănescu, *Isp.* II, I, pp. 23—25, nr. 17).

3) Doc. din 13/23 Octomvrie și 14/24 Octomvrie 1658 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 84—85 și nr. 92—93).

4) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 109—110, nr. 82 și doc. din 12/22 August 1659 (Boga, *Doc. Bas.* XVI, pp. 4—5).

5) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 122—3, nr. 91 (Iași 8/18 Decemvrie 1659).

6) Doc. 2/12 Aprilie 1660 (*Inedit*, Ac. Rom. Ms: LXVII, doc. 15), din 9/19 Aprilie 1660 (*Uricarul*, XXIII, p. 248), 20/30 Aprilie 1660 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 298—299, nr. 264), 7/17 Iunie (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 45), 18/28 Iulie (*Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pachet VII, doc. I), 25 Iulie—4 August (Rosetti, *Cr. Vascanilor*, pp. 41—42, nr. 9) și 11/21 Octomvrie 1660 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 159—160, nr. 114). Interesant este faptul că într'un document din 29 Ianuarie—8 Februarie 1660 prin care Ștefan Lupu îi dăruește satul Roznov (Neamț), fost al lui Gheorghe Ștefan, Nicolae Racoviță e pomenit cu ambele titluri: la început ca mare spătar și la mijlocul documentului ca mare comis (C. A. Stoide și C. Turcu, *Doc. și regeste din Neamț*, pp. 24—25, nr. 45).

7) Iorga, *St. și Doc.* VI, pp. 82—83. Cf. și doc. din 21/31 Octomvrie (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 60), 24 Noemvrie—4 Decemvrie 1660 (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. XCV, doc. 31); din 20/30 Martie 1661 (Iorga, *o. c.* VI, pp. 82—83), din 28 Martie—7 aprilie (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 63), din 27 Mai—6 Iunie (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65) și din 7/17 Iulie 1661 (*Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet XIV, doc. 28).

8) Zapis din 12/22 Septemvrie 1661 (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. III, doc. 177).

9) Doc. din 3/13 Ianuarie 1662 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 307—308, nr. 271); 21 Aprilie—1 Mai 1662 (Iorga, *o. c.* V, p. 37); 14/24 Iunie 1663 (Ghib. *o. c.* VIII, p. 226, nr. 171); 5/15 August 1663 (*Ibid.* IV, pp. 141—144, nr. 150); 1/11 Martie 1664 (*Ibid.* VIII, pp. 104—105, nr. 83); 5/15 Septemvrie 1664 (*Ibid.* pp. 111—112, nr. 89); 25 Februarie—7 Martie 1665 (*Ibid.* IV, pp. 252—253, nr. 227) și 25 Mai—4 Iunie 1665 (Ghib. *Isp.* III, II, pp. 20—21, nr. 15).

din August 1665, desigur greşit transcrise, îl arată înlocuind în slujbă pe marele logofăt Nicolae Buhuş [1]). Asemenea înlocuire este imposibilă, căci originalele documentelor pomeneau desigur tot pe Nicolae Buhuş, care era în funcţiunea sa încă în 20 Februarie/2 Martie 1666 [2]), iar Nicolae Racoviţă păstrase dregătoria sa de hatman în care e pomenit în divanurile ulterioare [3]). In Septemvrie 1674 era mare logofăt [4]). Păstrează această dregătorie până în 1679 când este înlocuit cu Miron Costin [5]).

Alături de Cantacuzineşti, de Nicolae Buhuşi sau de Ioan Prăjescu, Nicolae Racoviţă profită de avantagiile situaţiei sale şi cumpără necontenit pământuri. Uneori utilizează mijloace al căror rezultat îl lasă să se întrevadă documentele epocii. Astfel la 28 Martie/7 Aprilie 1661, Hartenia şi Ioana, fetele Haritoniei, nepoata lui Gheorghe Ţâmpău, îi dăruesc un bătrân din Troeneşti (Lăpuşna) [6]); la 27 Mai/6 Iunie 1661 preotul Dumitraşcu îi dărueşte un bătrân din Români eşti (Vaslui) « pentru mult bine » ce i-a făcut şi pentrucă l-a « apărat de toate nevoile ce sânt pe astă ţară » [7]).

Grigore Hăbăşescu mare paharnic. Grigore era fiul marelui vornic Lupu Hăbăşescu [8]) şi al Măricăi, fiica lui Ştefan Prăjescu fost mare stolnic şi mare vornic [9]). Intre primele pomeniri despre

---

[1]) Ghibănescu, *Isp.* III, II, pp. 23—24, nr. 17 (Iaşi, 6/16 August 1665),

[2]) *Ibid.* pp. 32—34, nr. 21 (din Iaşi).

[3]) Iaşi, luna Iunie 1668 (*Ibid.* pp. 68—70, nr. 47), 30 Iunie—10 Iulie 1668 (*Ibid.* pp. 73—76, nr. 49), 20/30 Iulie 1669 (*Ibid.* p. 88—89, nr. 59) şi 22 Martie — 1 Aprilie 1670 (*Ibid.* pp. 108—121, nr. 71).

[4]) Doc. din Iaşi Septemvrie 1674 (*Ibid.* III, II, pp. 158—159, nr. 113).

[5]) In doc. din Iaşi 20/30 Ianuarie 1679 dela Gheorghe Duca, apare încă Nicolae Racoviţă mare logofăt (*Ibid.* IV, I, pp. 26—27, nr. 21), iar la Iaşi 25 Aprilie—5 Mai 1679 apare Miron Costin în această dregătorie (*Ibid.* pp. 27—28, nr. 22).

[6]) Zapis *inedit* la Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 63.

[7]) *Ined.* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 65.

[8]) Doc. din 16/26 Decemvrie (circa 1633—7142) semnat de « Gheorghe Lupul Hăbăşescul », îl credem posterior datei fixate de Ghibănescu, *Ips.* II, II, p. 78, nr. 63.

[9]) Un act din 12/22 Iunie 1658 este dela « Mărica Hăbăşeasca, fata lui Ştefan Stolnicul şi dela fraţii săi Ghiorghiţă şi Ioniţă Prăjescul » (*Ibid.* III, I, pp. 98—99, nr. 72). Altul din Iaşi 9/19 Iulie 1634 pomeneşte pe Mărica Hăbăşeasca şi Gheorghiţă şi Ion, feciorii lui Ştefan vornicul (Ghib. *Surete* IV, pp. 65—66, nr. 72).

dânsul se află mărturia sa din 30 Martie/9 Aprilie 1642 [1]). In Iulie 1651 el apare într'un zapis ca spătar [2]). Dacă documentul este bine citit, el poate fi spătar al doilea sau al treilea.

In prima parte a domniei lui Gheorghe Ştefan a fost armaş. In această calitate el scrie la 30 Octomvrie/9 Noemvrie 1654, din Iaşi, lui Mihail Zelenski polcovnicul de Braslav, că domnul Moldovei împreună cu Hanul Crimeei şi cu Leşii ar plănui un atac în contra lui Bogdan Hmielnicky. Acestea sunt aduse la cunoştinţa hatmanului cazac de către Zelenski, prin scrisoarea din Balanovka 5/15 Noemvrie 1654 [3]). Se pare că veleitatea de trădare a lui Grigore Hăbăşescu nu a fost cunoscută lui Gheorghe Ştefan, căci în curând marele armaş devine mare serdar şi se bucură de renumele unui soldat viteaz. Având sub ordinele sale pe Frătiţă căpitanul de Fălciu, el comanda în 1657 contingentul de 2.000 de oşteni moldoveni cari porneau prin Cernăuţi şi se împreunau cu Muntenii şi Cazacii pentru a ataca pe Poloni, ca aliaţi ai lui Gheorghe Rácózy II [4]).

La 18/28 Februar 1658, sub numele de « Gligorie serdarul », el era martor la cumpărarea unor pământuri de către unchiul său Ioan Prăjescu, mare sulger [5]). In domnia lui Gheorghe Ghica el devine mare hatman şi pârcălab al Sucevii [6]). In această calitate a comandat oastea moldovenească contra uzurpatorului Constantin Şerban [7]). Din descrierea evenimentelor constatăm că era un soldat viteaz, dar nu ştia să impună disciplină oştenilor săi [8]).

---

[1]) Ghibănescu, *Isp.* II, II, p. 21, nr. 10.

[2]) *Ibid.* pp. 240, nr. 152. Iscăleşte însă « az Gligoraşco pârcălab Romanskii ». Probabil că era delegat şi în această slujbă, păstrând titlul de spătar.

[3]) Cf. I. Nistor, *Contribuţiuni la relaţiile dintre Moldova şi Ucraina*, (An. Ac. Rom. M. S. I. s. III, nr. 13, Bucureşti, pp. 185—221 şi extras), p. 23. Scrisoarea lui « Migoraşco (Grigoraşco) Hăbăşescu marele armaş » (doc. XXIX) este din 9 Noemvrie st. n. adică 30 octomvrie st. v. 1654, deci anterioară raportului din 5/15 Noemvrie 1654 al lui Zelenski (doc. XXVIII).

[4]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 353.

[5]) Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 161—162, nr. 165. Pentru dregătoria de serdar a lui Hăbăşescu în domnia lui Gheorghe Ştefan cf. şi doc. din 20/30 Martie 1659 (Iorga, *St. şi doc.* IV, p. 343).

[6]) Doc. din 15/25 Iunie 1659 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 109—110, nr. 82) şi din 12/22 August 1659 (Boga, *Doc. bas.* XVI, pp. 4—5.

[7]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 362.

[8]) *Ibidem:* « oastea de pre supt steaguri au împlut târgul prin pivniţe slobode cu vinuri, prin case, prin poduri, morţi beţi pre uliţe ».

In domnia lui Ştefan Lupu el apare numai ca mare paharnic [1]). Totuşi a fost şi acum utilizat drept conducător de oşti în lupta contra lui Constantin Şerban din 1661. Dar cei 100 de soldaţi ai săi sunt zdrobiţi de cei 500 de duşmani comandaţi de pribeagul Durac [2]). Se pare că felul cum s'a comportat Hăbăşescu în timpul năvalei lui Constantin Şerban a dat loc la bănueli din partea domnitorului. Puţin timp după alungarea uzurpatorului, la 28 Februarie/10 Martie 1661, din Iaşi, Grigore Hăbăşescu mai iscălea ca mare paharnic în zapisul prin care Jan Voicecovski căpitanul de lefegii vindea lui Iordache Cantacuzino marele vistiernic satul Valea Seacă [3]). La 31 April/10 Mai 1661 Hăbăşescu era pribeag şi Ştefan Lupu îi confisca satul Lopătonţi din ţinutul Hotinului, « luat pe sama domniei » [4]). Interesant de notat că oarecari nemulţumiri a avut de formulat domnul şi faţă de vornicul de ţara de sus Ioan Prăjescu, unchiul lui Grigore Hăbăşescu. Ar părea că acele confiscări făcute din averea răposatului mare vornic nu s'au datorat numai faptului că Ştefan Lupu era « om tânăr şi iute » şi deci ar fi « lăcomit » la averea boierului său, cum încearcă să explice un zapis de mai târziu al boierilor divanului [5]).

Inainte de Iulie 1662 Grigore Hăbăşescu clădise schitul Măstăcan din ţinutul Bacăului, pentru care obţinea imunităţi dela Eustratie Dabija [6]). Biserica schitului avea hramul Sf. Nicolae [7]).

In prima parte a domniei lui Eustratie Dabija i se spunea « fost mare paharnic » [8]). Numai spre sfârşitul domniei el devine pârcălab de Hotin şi apoi de Soroca [9]). La începutul anului 1666, sub

---

[1]) Doc. din Iaşi 8/18 Decemvrie 1659 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 122—123, nr. 91).

[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 369.

[3]) Doc. din 28 Februarie—10 Martie 1661 (copie *inedită*, Arh. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet VII, doc. 2).

[4]) Doc. din 30 Aprilie—10 Mai 1661 prin care Ştefan Lupu dărueşte lui Stamate fostul postelnic satul confiscat dela Grigore Hăbăşescu (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 64).

[5]) *T. Codrescu*, an. IV, nr. I, pp. 5—6.

[6]) Doc. din 23 Iulie —2 August 1662 (Ghib. *Surete* IV: p. 316, nr. 275). Scuteşte un preot, un diacon şi 4 posluşnici; de asemenea să fie scutit de toate dajdiile.

[7]) Doc. din 20/30 Septembrie 1672, dela Ştefan Petriceicu (*ibid.* V. pp. 317—318, nr. 225).

[8]) *Ibid.* IV, p. 316, nr. 275.

[9]) E pârcălab de Hotin în doc. din 20/30 August 1664 (Iorga. *St. şi Doc.*

Gheorghe Duca, el reapare în divan cu rangul inferior de mare comis [1]). Sub Iliaş Alexandru era mare stolnic [2]). In a doua domnie a lui Gheorghe Duca devine mare vornic de ţara de sus [3]). La începutul domniei lui Ştefan Petriceicu apare ca « fost mare vornic » [4]), devenind apoi mare hatman. Era unul din principalii partizani ai politicii creştine a domnului moldovean. Cronica atribuită lui Nicolae Costin pretinde că el ar fi îndemnat pe Ştefan Petriceicu să treacă de partea Polonilor în 1673 [5]). A fost, în orice caz, singurul dintre boierii mari cari a urmat apoi pe domnul fugar în Polonia [6]).

Grigore (*Miclescu*) *mare spătar*. Deşi nu i se poate determina numele de familie, acest Grigore a fost un personagiu foarte cunoscut prin activitatea lui politică şi diplomatică, precum şi prin credinţa arătată lui Vasile Lupu în momentul în care mulţi din intimi îl părăseau.

A avut destul de timpuriu slujbe. Astfel la 10/20 August 1640 el era vornic de Botoşani. Atunci el cumpără dela răzăşii Drăguş părţile lor din Micleşti [7]). La 12/22 August următor Vasile Lupu îi întăreşte cumpărăturile făcute cu 40 de ughi în Micleşti, Ruseni şi Noureşti, numindu-l « fost postelnic, dregător de Botoşani [8]). La 10/20 April 1641, Grigore postelnicul cumpără dela Eremia Băsărab o parte din Nistoreni [9]). La 17/27 August 1650, un hrisov din Iaşi îi dă titlul de mare comis [10]), cum îl arată şi documentele din Roman, 23 Decemvrie 1651/2 Ianuar 1652 [11])

VII, p. 212) şi pârcălab de Soroca în doc. din Iaşi 1665 (*Rev. soc. ist. arh. bis.* XX, p. 153).

[1]) Doc. din Iaşi 1/11 Februarie 1666 (Ghib. *Surete*, IV, p. 225, nr. 208) şi din 21/31 Martie acelaşi an (*ibid.* pp. 261—263, nr. 232).

[2]) Doc. din Iaşi 31 Ianuarie—10 Februarie 1667 (*ibid.* p. 266, nr. 235) şi din 2/12 Februarrie acelaşi an (ibid. pp. 267—268, nr. 236).

[3]) Doc. din 5/15 Mai 1669 (*ibid.* pp. 58—9, nr. 66): 12/22 Iulie 1670 (*ibid.* pp. 203—205, nr. 193) şi din 10/20 August acelaş an (*ibid.* p.p 281—284, nr. 249).

[4]) Doc. din 20/30 Septemvrie 1672 (*ibid.* V. pp. 317—318, nr. 225) şi din 13/23 Noemvrie acelaş an (*ibid.* p. 75, nr. 85).

[5]) Pseudo-Nicolae Costin, *ed. Cogălniceanu*, II, p. 9.

[6]) Ion Neculce, *ed. Cogălniceanu*, II, p. 205.

[7]) N. Iorga, *St. şi. Doc.* VI, p. 542.

[8]) *Ibidem.* p. 543.

[9]) *Ibidem.*

[10]) Ghibănescu, *Isp.* II, II, pp. 229—31, nr. 145.

[11]) *Ibid.* III, I, pp. 8—9, nr. 6.

şi din Iaşi 8/18 April 1652 [1]). In 1653, Vasile Lupu îl trimite în solie la cuscrul său Bogdan Hmielnicky împreună cu Ştefăniţă paharnicul şi cu Nicolae Buhuş jitnicerul [2]). După victoria repurtată de Timuş Hmielnicky, Grigore comisul, spune Miron Costin, a mers să ducă vestea lui Vasile Lupu, care «l-au îmbrăcat în haină cu soboli» [3]).

In 1654 Gheorghe Ştefan îi întăreşte stăpânirea asupra satului Moineşti [4]). In acelaşi timp, ia măsuri ca «Gligorie ce-au fost comis» să fie despăgubit de feciorii lui Ioraşco, care-i luase «făr' de ispravă» doi cai, «când răscoala...» [5]).

In prima parte a domniei lui Gheorghe Ghica era tot fost comis [6]). Acum i se întăreşte stăpânirea asupra unor ţigani [7]). A fost trimis de Gheorghe Ghica în solie în Polonia pentru a cere «hatmanilor leşeşti» să interzică recrutările pe care le făcea Gheorghe Ştefan cu intenţia de a năvăli în Moldova ca să-şi recapete tronul [8]). In timpul atacului lui Constantin Şerban el a comandat cavaleria lui Gheorghe Ghica împreună cu Grigore Hăbăşescu hatmanul [9]). Om de încredere al domnului, acesta îi dărueşte satul Ivăneşti confiscat dela pribeagul Durac, fost căpitan al lui Gheorghe Ştefan [10]).

La 15/25 Iunie 1659 este întâlnit în dregătoria de mare clucer [11]), pe care continuă să o ocupe şi în prima parte a domniei lui Ştefan Lupu [12]) până la 21/31 Octomvrie 1660, când apare ca

---

1) *Ibid.* pp. 23—25, nr. 17.

2) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 326.

3) *Ibid.* p. 331.

4) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 1, nr. 1 (Iaşi 14/24 August 1654).

5) *Ibidem.*

6) Doc. din 18/28 Iunie 1658 (*ibid.* IV, pp. 162—163, nr. 166).

7) Doc. din 18/28 Mai 1658 (Iorga, *St. şi. Doc.* VI, p. 543).

8) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 361. El însă nu cunoaşte boeria pe care o avea Grigore în 1659; îi zice «paharnicul», titlu pe care-l va avea mai târziu. Acum era numai mare clucer.

9) *Ibid.* p. 362.

10) Iorga, *St. şi. Doc.* VI, p. 83.

11) Doc. în Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 109—110, nr. 82.

12) Doc. din 8/18 Decemvrie 1659 (Ghibănescu, *ibid.* pp. 122—123, nr. 91) şi din 11/21 Februarie 1660 (*T. Codrescu*, an. IV, nr. 5 p. 69) prin care Ştefan Lupu ordonă slujitorilor domneşti să lase în pace pe Ruşii şi Ungurii «ce sânt pregiur casei boiarinului domniei meale Gligorie clucerului».

mare spătar [1]). In vremea atacului lui Constantin Șerban din Ianuarie-Februarie 1661, el a fost de asemenea întrebuințat drept comandant de oști. Trupele lui au fost însă risipite de Cheșco Cazacul cu mare ușurință, ne spune Miron Costin [2]). Cronicarul are cuvinte aspre pentru conducătorii de oști moldovenești: « cu orânduiala acelor serdari ce erau fără creeri... », « oaste numai din sunet risipită... » [3]).

In afară de documentele din 5/15 și 21/31 Octomvrie 1660, îl întâlnim pe Grigore în demnitatea de mare spătar la 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1660, la 26 Februarie/8 Martie și 28 Februarie/10 Martie 1661 și la 20/30 Martie 1661 [4]). Din motive pe care nu le cunoaștem, la 22 Iunie/2 Iulie 1661 îl găsim schimbat în dregătoria de mare paharnic, bucurându-se mai departe de trecere pe lângă domnitor, care-i dă satisfacție în procesul său cu jefuitorii din 1653 [5]). La 21/31 Iulie 1661 Ștefan Lupu îi dădea de asemenea carte să-și urmărească 1/10 din pâne pe ocinele din satul Popești [6]).

In tot cursul domniei lui Eustratie Dabija Grigore rămâne mare paharnic [7]). Și-a mărit mult averea, cumpărând satele Miclești și Berindești dela Panhilie, feciorul lui Iarali fost clucer [8]). La 10/20 April 1663 primea împuternicire dela Dabija Vodă să oprească ocina lui Ioniță Prăjescu fost mare vornic, pentru niște postav și « acevzu » [9]).

Inainte de 8/18 Noemvrie 1668 Grigore era mort; la această dată Iliaș Alexandru poruncea unor slugi domnești să hotărni-

[1]) In mărturia divanului din 21/31 Octomvrie 1660 apare ca mare spătar (*Inedit.* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 60).

[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 369.

[3]) *Ibidem.*

[4]) Doc. din 24 Noemvrie—4 Decemvrie 1660 (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XCV, doc. 31); 26 Februarie—8 Martie (Ghib. *Surete*, VIII, pp. 310—311, nr. 208), 28 Februarie—10 Martie 1661 (*Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet VII, doc. 2), și 20/30 Martie 1661 (Iorga, *o. c.* VI, pp. 82—83).

[5]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 11, nr. 15; un alt document din aceiași zi, *ibid.* p. 10, nr. 14.

[6]) *Ibid.* IV, pp. 11—12, nr. 16.

[7]) Doc. din 21 Aprilie—1 Mai 1662 (Iorga, *o. c.* V, p. 37), 5/15 August 1663 (Ghib. *o. c.* pp. 141—144, nr. 150), 28 Martie—7 Aprilie 1664 (*Ibid.* VIII, pp. 106—107, nr. 85), 25 Februarie—7 Martie 1665 (*Ibid.* IV, pp. 252—254, nr. 227) și 12—22 Iulie 1665 (*Bul. Com. ist.* VII, p. 68).

[8]) Iorga, *o. c.* VI, p. 536 (20/30 Septemvrie 1662, dela Eustratie Dabija).

[9]) *Ibid.* p. 543.

cească ocinele din satele Popeşti, Măiceşti şi Şerbeşti [1]). In Martie 1669 ordinul era repetat, arătându-se că hotărnicia se face în folosul « Mariei cneaghina răposatului Gligorie paharnicul » [2]). Un document din 22 Ianuar/1 Februar 1686 vorbeşte despre paharnicul Grigore cu fiii săi Vasile comisul şi Gavrilaş [3]).

I s'a spus şi « Gligore paharnicul din Micleşti », după numele moşiei sale. Probabil de aci derivă numele patronimic al familiei Miclescu.

Constantin Moţoc mare spătar. Constantin Moţoc apare ca mare sulger în domnia lui Gheorghe Ştefan [4]). Sub Gheorghe Ghica era « fost » mare sulger [5]), rămânând probabil în această situaţie până la venirea lui Ştefan Lupu.

La 26 Noemvrie/6 Decemvrie 1659, Ştefan Vodă Lupu scrie pârcălabilor de Roman să cerceteze pâra dintre Moţoc « ce-au fost sulger » şi Ionaşco, feciorul Zăhăroaei din Băloşeşti, pentru un heleşteu [6]). La 30 August/9 Septemvrie 1660, domnul dădea scrise de judecată fostului sulger în pâra cu Grojdan de Avereşti şi cu Ionaşco fiul Zăhăroaei [7]). La 30 Septemvrie/ 10 Octomvrie 1660 Constantin Moţoc fost sulger mare se judeca înaintea domnului cu Ilie Şeptelici hatmanul pentru satul Petia cea mică din ţinutul Sucevii şi câştiga procesul [8]). La 15/25 Iunie 1661 era mare spătar când cumpără ocine dela Urîta, fata Nastasiei din Băloşeşti [9]). La 28 Iunie/8 Iulie [10]), la 7/17 [11]) şi la 12/22 Iulie 1661 [12]) ocupa aceeaşi dregătorie.

---

1) Ghib. *Surete*, IV, p. 54, nr. 61.

2) *Ibid.* p. 57, nr. 65.

3) *Ibid.* V. p. 330, nr. 241.

4) Doc. din 30 Mai—9 Iunie 1656 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 75—76, nr. 54) şi din 12/22 Ianuarie 1657 (Ghib. *Surete*, IV, p. 160, nr. 263).

5) Doc. din 28 August—7 Septemvrie 1656 (Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 220) şi din 20/30 Martie 1659 (*Ibid.* IV, p. 343).

6) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet XXIX, doc. 24.

7) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet XXIX, doc. 23.

8) *Inedit*. Acad. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 86.

9) *Inedit*, Ar. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet XXIX, doc. 25.

10) Ştefan Lupu dă câştig de cauză lui Costea Moţoc marele spătar, ginerele lui Apostol fost pitar, în păra cu Ionaşcu feciorul Zăhăroaiéi pentru Glodeni, (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. IX, doc. 17).

11) Mărturia boierilor mari, între cari se află şi Costea Moţoc mare spătar, pentru pricina dintre Ghinea neguţătorul din Iaşi şi Andreiaş, nepotul răposatului mitropolit Varlaam (*Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet XIV, doc. 28).

12) Doc. din 12/22 Iulie 1661 (Iorga, *St. şi. doc.* V. p. 35 şi Ghib. *Isp.* III I, pp. 181, nr. 128).

La 29 Iulie/8 August 1661 apare ca martor cu numele « Gavril », probabil o transcriere greşită [1]). Sub Eustratie Dabija este menţionat în 1663 ca pârcălab de Hotin şi fost spătar [2]). Soţia sa se numea Safta [3]) şi era fiica lui Apostol fost pitar mare [4]).

Documentele mai amintesc cumpărături de ale lui în satele Epureni (Iaşi) vândut de rudele lui, Miron Ciogole clucer, Ştefan Boul, Savin, etc. [5]), în Petia cea mică (Suceava) întors dela Ilie Şeptelici hatmanul [6]), părţi din Băloşeşti [7]) şi din Glodeni [8]), ambele în ţinutul Romanului.

Iordache Cantacuzino mare vistiernic. Vorbind despre marile calităţi sufleteşti şi despre priceperea în treburile publice a fraţilor Toma şi Iordache Cantacuzino, Miron Costin îi aşeza deasupra tuturor dregătorilor pe cari i-a avut Moldova, recunoscând în acelaşi timp superioritatea lui Iordache asupra fratelui său mai mare [9]). Era de sigur o exagerare datorită în parte legăturilor de rudenie ale cronicarului cu aceşti mari dregători, precum şi lipsei lui de perspectivă istorică. El nu lua ca termen de comparaţie pe contemporani, cari — din multe privinţe — erau cu totul îndepărtaţi de forţa sufletească şi de abilitatea Cantacuzinilor. N'ar mai fi spus asta dacă ar fi privit la vieţile marilor boieri din secolele precedente. In orice caz, viaţa celor doi fraţi respiră întreaga fră-

[1]) Doc. din 29 Iulie—8 August 1661. (*Inedit*, Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 1091).

[2]) Doc. din 27 Februarie—9 Martie 1663 (Ghib. *Surete*, IV, 135, nr. 146); din 9/19 Aprilie 1663 (*Ibid.* pp. 180—188, nr. 181) şi din 22 Mai—1 Iunie 1663 (*Ibid.* p. 136, nr. 147).

[3]) *Ibid.* p. 135, nr. 146 (27 Februarie—9 Martie 1663).

[4]) Doc. din 28 Iunie—8 Iulie 1661 (*Inedit*, Orig. Ac. Rom. Ms. IX, doc. 17).

[5]) Ghib. *Surete*, IV, p. 135, nr. 146 (27 Februarie—9 Martie 1663) şi p. 136, nr. 147 (22 Mai—1 Iunie 1663).

[6]) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 86.

[7]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet XXIX, doc. 25. (15/25 Iunie 1661).

[8]) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. IX, doc. 17 (28 Iunie—8 Iulie 1661).

[9]) « Şi multă vreme s'au frământat acest sfat, şi câţi pre atunce apărau acest lucru să nu fie, ales Toma vornicul şi Iorgachi vistiernicul, care capete ca acele abia de au avut ţara cândva sau de va avea. Ei ziceau lui Vasile Vodă şi pentru legea rătăcită şi un lucru nu fără grijă despre împărăţia Turcului » (Miron Costin, *ed. cit*, I, p. 311). « ...că ce oameni erau acei doi fraţi aice în ţara aceasta, ales Iorgachi vistiernicul, fără scrisoarea mea crez că va trăi numele lor în veci în ţara aceasta în pomenirea oamenilor din om în om » (*Ibid.* p. 348).

mântare a epocei în îmbinarea ei de tragic şi distincţii fericite. Rolul lor în domnia care ne preocupă revine în toate ocaziile şi adesea, graţie influenţei exercitate pe lângă tânărul domnitor, o parte din relele guvernării au fost înlăturate.

Mai tânăr decât Toma, Iordache Cantacuzino a ocupat funcţiuni mai târziu decât fratele său. La 20/30 Iunie 1629 « giupânul Iordache » cumpăra părţi de moşie în Corni (Neamţ) dela un Marco [1]). La 25 Ianuarie/4 Februarie şi 22 Aprilie/2 Mai 1630 Toma sulgerul şi fratele său Iordache îşi împărţeau de bună voie ocinile [2]). La 7/17 Februarie acelaşi an Iordache îşi vindea moşia sa din Corni lui Toma postelnicul [3]).

La 26 Mai/5 Iunie 1632 Iordache era vistiernic al treilea [4]). Tot vistiernic mic era şi în August 1634 [5]). La 5/15 Mai 1635 el devenise mare vistiernic [6]). In această dregătorie îl întâlnim la 20/30 Martie [7]) şi la 9/19 Decemvrie 1636 [8]). In Martie 1638 era fost vistiernic [9]). Nu cunoaştem cauza, nici împrejurările în care Iordache a fost scos din slujbă, dar rămâne în această situaţie şi în anul 1639 [10]). In Mart 1640 apare iarăşi ca mare vistiernic [11]), păstrând această dregătorie până la 27 Septemvrie/7 Octomvrie 1643 [12]). La 28 Septemvrie/8 Octomvrie 1643 era mare spătar, iar locul de mare vistiernic fusese ocupat de Iorga, vărul lui Vasile Lupu [13]).

---

[1]) Ghibănescu, *Isp.* I, II, pp. 215—216. nr. 125.

[2]) *Ibid.* pp. 216—217, nr. 126 (25 Ianuarie—4 Februarie 1630); C. A. Stoide şi C. Turcu, *Doc. şi Reg. este din ţinutul Neamţ, (sec. XVII).* pp. 12—13, nr. 23 (22 Aprilie—2 Mai 1630).

[3]) Ghibănescu, *Isp.* I, II, p. 220, nr. 128.

[4]) Vistiernic al doilea era Gheorghe Roşca (*Uricarul,* XVI, p. 12).

[5]) Mare vistiernic era Dumitru Buhuş (Ghib. *Surete,* IV, p. 86, nr. 94).

[6]) Ghibănescu, *Isp.* II, I, pp. 97—98, nr. 78).

[7]) *Ibid.* pp. 114—117, nr. 93.

[8]) *Ibid.* pp. 127—128, nr. 99.

[9]) Iorga, *St. şi. Doc.* VI, p. 78.

[10]) T. Codrescu, *Uricarul,* XVI, p. 27.

[11]) Doc. din 2/12 Martie şi 11/21 Martie 1640 (Ghib. *Isp.* II, I, pp. 186—188 şi 190—191, nr. 142 şi 144).

[12]) Doc. din 9/19 August 1640 (*ibid.* pp. 209—210, nr. 152), 7/17 Aprilie 1642 (*Iorga, o. c.* VI, p. 1), 17/27 Februarie 1643: « Iftimie vătavul vistiernicului Iordache (Ghib. *Isp.* II, II, pp. 40—41, nr. 20); 27 Septemvrie—7 Octomvrie 1643 (*ibid.* p. 48, nr. 27).

[13]) *Ibid.* II, II, pp. 48—49, nr. 28. Pentru Iordache mare spătar cf. şi doc. din Suceava 15/25 Iunie 1644 (*ibid.* pp. 62—63, nr. 36 şi pp. 63—65, nr. 37)

Nu se poate preciza cât timp a avut dregătoria de mare spătar. La 20/30 Octomvrie 1645 îl întâlnim din nou ca mare vistiernic, de data aceasta menţinându-se până la căderea lui Vasile Lupu [1]).

Făcând parte dintre oamenii de casă ai lui Vasile Vodă, Iordache s'a bucurat de mare vază, jucând un rol important politic în domnia acestuia. A fost, împreună cu fratele său Toma, în contra căsătoriei principesei Maria Lupu cu Jan Radziwill, din motive de ordin religios şi politic [2]). După arestarea Ciogoleştilor şi a lui Ştefan serdarul, cari se amestecaseră în complotul lui Gheorghe Ştefan, Iordache a fost contra uciderii lor [3]). După lupta dela Sârca, marele vistiernic a fost trimis de domnul său să ceară ajutor dela hatmanul cazac Bogdan Hmielnicky [4]), iar după prima alungare a lui Vasile Lupu, el trece Nistrul împreună cu acesta [5]). Din cele ce se pot înţelege din spusele cronicarului Miron Costin, el ar fi fost şi în contra căsătoriei Domniţei Ruxanda cu Timuş Hmielnicky, căci altfel nu se explică faptul că fiul hatmanului cazac, venind în ajutorul socrului său, ucide pe Cotnarsky « pisarul leşesc » de credinţă al lui Vasile Lupu şi umbla cu acelaşi gând asupra celor doi Cantacuzineşti — lucru care mâhnise mult pe domnul moldovean, care a intervenit pe lângă sălbatecul său ginere, cerându-i plin de durere să părăsească planul său [6]).

După predarea cetăţii Suceava şi înscăunarea definitivă a lui Gheorghe Ştefan, Iordache Cantacuzino, care fugise la Cazaci cu Vasile Lupu [7]), este atras în ţară de noul domn şi închis la Buciu-

şi 31 Iulie—10 August acelaş an (*ibid.* pp. 69—70, nr. 40). Iorga a fost la scurte intervale mare spătar şi mare vistier şi apoi mare postelnic. Pentru înrudirea lui cu Vasile Lupu cf. Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 209—210, nr. 150; doc. din Iaşi 14/24 Iunie 1662.

[1]) Doc. din 20/30 Octomvrie 1645 (Ghib. *Isp.* II, II pp. 89—90, nr. 54); apoi doc. din 15/25 Februarie 1646 (*ibid.* pp. 99—101 nr. 60); 18/28 Octomvrie acelaş an (*ibid.* pp. 123, nr. 72); 14/24 August 1647 (*ibid.* pp. 130—131 nr. 77), 12/22 Februarie 1648 (*ibid.* p. 138, nr. 84), 15/25 Martie 1649 (*ibid*, p. 188, nr. 121), Iaşi 11/21 Iulie 1651 (*ibid.* III, I, pp. 2—3, nr. 2), Roman 6/16 Ianuarie 1652 (*ibid.* pp. 9—10, nr. 7) şi, prin cele din urmă (dacă data e bine citită), doc. din 14/24 Martie 1653 (*ibid.* pp. 34—35, nr. 22).

[2]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 311.

[3]) *Ibid.* p. 325.

[4]) *Ibid.* p. 339.

[5]) *Ibid.* p. 328.

[6]) *Ibid.* p. 332.

[7]) *Ibid.* p. 348.

leşti. Aci el este supus la *munci* şi în primejdie necontenită de a fi ucis. Urcarea pe tronul muntean a rudei sale Constantin Şerban îl scapă şi-i aduce eliberarea [1]). O parte din avere i-a fost confiscată, alta este dată partizanilor nouei domnii. In Iunie 1658 se plângea lui Gheorghe Ghica pentru iazul din Popricani, pe care Gheorghe Ştefan i l-a tăiat, « i-au vânat peştele şi au stricat şi morile » [2]). In luna April 1658 se plânge pentru satul Dumeşti: « tâmplându-se lui Ştefan Vodă a hi domn acestei ţări a Moldovei, trimis-au pe Radul Pitarul cel mare să hie capuchehaie la Ţarigrad şi luat-au acel sat Dumeştii », « cu sila fără voia lui şi l-au dat Radului pitarului şi au lepădat patru sute de lei », drept cost al satului [3]). In timpul acestui domn se întâlnesc cazuri în care rude ale foştilor vânzători se ridică contra lui Iordache, revendicând unele ocini. Astfel, la 18/28 1654 Iordache este pârît pentru satul Păltiniş de « nepoţii » lui Gavril din Ianovăţ; judecata găseşte că ei trebuiau să întoarcă lui Iordache 420 de taleri pentru a-şi dobândi moşia înstrăinată; neavând banii, ei primesc 80 de taleri şi renunţă la pretenţiile lor [4]). O parte din aceste bunuri i-au fost restituite chiar de Gheorghe Ştefan. Astfel, în 26 Februarie/7 Mart 1656 îi redă stăpânirea asupra satului şi vecinilor din Avrămeni [5]).

Iordache Cantacuzino reintră în divan abia cu venirea lui Gheorghe Ghica. La 29 April/9 Mai 1658 era mare paharnic [6]).

La venirea lui Ştefan Lupu, el reocupă dregătoria de mare vistiernic [7]). Acum i se restitue bunurile şi vecinii din satul Popricani [8]); boierii cari se făcuseră instrumentele lui Gheorghe Ştefan

---

[1]) *Ibidem.*

[2]) Doc. din Iaşi 14/24 Iulie 1658 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 99—101, nr. 73). Cf. şi doc. din Iaşi 11/21 Decemvrie 1657 (*ibid.* pp. 91—92, nr. 67).

[3]) Doc. din Iaşi 29 Aprilie—9 Mai 1658 (*ibid.* pp. 94—95, nr. 70).

[4]) Iorga, *St. şi. doc.* V, p. 85.

[5]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 2, nr. 3.

[6]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 94—95, nr. 70; apoi doc. din 14/24 Iulie 1658 (*ibid.* pp. 99—101, nr. 73), 1/11 Februarie 1659 (*ibid.* pp. 101—102 nr. 74), şi din 15/25 Iunie acelaşi an (*ibid.* pp. 109—110, nr. 82).

[7]) Doc. din 8/18 Decemvrie 1659 (*ibid.* pp. 122—123, nr. 91), din 13/23 Decemvrie acelaşi an (*ibid.* pp. 125—126, nr. 93) şi din 29 Decemvrie 1659—8 Ianuarie 1660 (*ibid.* p. 126—127, nr. 94).

[8]) Doc. pentru vecinii din Popricani (*ibid.* pp. 125—126, nr. 93).

îşi vând către el moşiile răpite [1]), iar domnul îl acopere de privilegii, cum este acela pentru slobozia Lăzeşti [2]), dându-i posibilitatea de a-şi reface şi mări imensa lui avere [3]). La 28 Februarie/10 Mart 1661 Ştefan Lupu judecă plângerea lui Iordache contra lui Nicolae Mogâldea şi a lui Vasile hatmanul, fratele lui Gheorghe Ştefan, care, la venirea acestuia pe tron, i-au luat 105 boi de negoţ, i-au vândut şi au împărţit banii. Mogâldea a dat partea sa lui Iordache, iar pentru banii luaţi de Vasile, domnul întăreşte lui Iordache satul Valea Seacă la Trotuş şi Bacău, ce fusese luat dela Gheorghe Ştefan şi dăruit lui Voicecovski căpitanul, căruia vistiernicul îi dă despăgubire 400 taleri bătuţi [4]).

Până la sfârşitul domniei lui Ştefan Lupu şi apoi în vremea interimatului dela sfârşitul anului 1661, Iordache rămâne mare vistiernic [5]). Sub Eustratie Dabija devine mare spătar [6]). După cât se pare, el moare în timpul acestei domnii, după luna Martie 1664 [7]), lăsând o avere uriaşă, moştenită de un fiu şi doi gineri.

---

[1]) La 29 Decemvrie 1659—8 Ianuarie 1660, Radu fost pitar îi vinde Ţigăneştii (*ibid.* pp. 126—127, nr. 94); la 24 Februarie—5 Martie 1660, Ştefan Lupu întăreşte prin hrisov această cumpărătură a lui Iordache (*ibid.* pp. 129—130, nr. 97).

[2]) Privilegiu către Iordache dela Ştefan Lupu, din 1/11 Mai 1661, pentru a-şi aduce «oameni străini» la săliştea Lăzăşti din ţinutul Bacăului (*ibid.* pp. 175—176, nr. 122).

[3]) Pentru marele număr de moşii lăsate după moarte de Iordache Cantacuzino, cf. Ghibănescu, *Isp.* III, II, pp. 29—32, nr. 21: document fără dată cuprinzând lista şi preţul ocinilor cumpărate de Iordache şi anume 60 sate întregi, 15 jumătăţi de sate, 2 jirebii şi 33 fălci de vie. Va mai fi avut şi altele.

[4]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet VII, doc. 2.

[5]) Doc. din 1/11 Septemvrie 1661 (*Ibid.* III, I, p. 191 nr. 135), 9/19 Septemvrie 1661 (*ibid.* pp. 192—193, nr. 137), 10/20 Noemvrie 1661 (*ibid.* pp. 193—194 nr. 138) şi 25 Noemvrie—5 Decemvrie acelaşi an (*ibid.* pp. 194—195, nr. 139).

[6]) Doc. din 22 Ianuarie—1 Februarie 1662 (*ibid.* III, I, pp. 195—196, nr. 140), 16/26 Noemvrie 1662 (*Bul. Com. Ist.* IV, pp. 168), 4/14 Februarie 1663 (Iorga, *St. şi Doc.* XXII, p. 234), 5/15 August 1663 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 141—144, nr. 150), 22 Ianuarie—1 Februarie 1664 (Iorga, *o. c.* VI, p. 85), 29 Ianuarie—8 Februarie 1664 (V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, pp. 94—95) şi poate până după 31 Martie—10 Aprilie 1664 (cf. inscripţia dela biserica din Paşcani, ţinutul Sucevii, în N. Iorga, *St. şi. Doc.* XVI, pp. 357—358).

[7]) Apare ultimă dată în doc. din 31 Martie—10 Aprilie 1664 (cf. inscripţia citată în Iorga, *o. c.* XVI, pp. 357—8).

A fost căsătorit cu Alexandra, fata fostului mare logofăt Gavril Mateiaşi [1]).

Solomon Bârlădeanu mare stolnic. Apare încă din vremea lui Vasile Lupu ca vornic de Botoşani la 3/13 Iunie 1648 [2]). La 17/27 August 1650 era mare clucer [3]). In aceeaşi dregătorie apare şi în Februarie 1652 [4]), iar la 9/19 Octomvrie 1652 iscăleşte cu numele întreg « Solomon Bârlădeanu mare clucer » [5]). La venirea pe tron a lui Gheorghe Ştefan, el devine mare vistiernic; apare pentru prima dată în această calitate la 8/18 Decemvrie 1654 [6]) şi se menţine în întreaga domnie [7]). Sub Gheorghe Ghica el nu apare în divan. De asemenea în primele luni ale domniei lui Ştefan Lupu este ţinut departe de trebile ţării. E întrebuinţat doar uneori în chestiuni administrative, cu adausul de fost vistiernic, deoarece se pare că se raliase sincer la noua domnie. Zapisul lui Contăş fost logofăt prin care vinde ocina din Bătrâneşti lui Ioan Prăjescu cuprinde între martori pe Solomon fost vistiernic, la 2/12 Aprilie 1660 [8]). La 4/14 Aprilie 1660 voievodul îl însărcinează să meargă în satul Şerbăneşti să aleagă părţile lui Vasile Stârcea de ale lui Irimia Palincea [9]). Il întâlnim ultima dată iscălind ca fost vistiernic la 18/28 Iulie 1660 [10]).

La 25 Iulie/4 August 1660 apare în demnitatea de mare stolnic [11]), pe care o păstrează probabil până la sfârşitul domniei lui Ştefan Lupu; e cuprins în documentele din 11/21 şi 21/31 Octomvrie, din 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1660, din 7/17 Iulie şi 30 Iulie/9 August 1661 [12]). Transcrierea « Solomon vistier » din zapi-

---

1) *Uricarul*, IX, pp. 315—316; Ghibănescu, *Isp*. III, I, pp. 22—23, nr. 16 şi nota lui N. Iorga în *St. şi Doc*. V, p. 581.

2) Ghibănescu, *Isp*. II, II, p. 155, nr. 96.

3) *Ibid*. pp. 229—231, nr. 145.

4) Ghibănescu, *Surete*, XXI, p. 82, nr. 68.

5) T. Balan, *Doc. buc*. II, p. 137, nr. 66.

6) *Ibid*. pp. 148—149, nr. 73 şi Ghib. *Surete*, V. pp. 16—17, nr. 5.

7) Doc. din 2/12 Aprilie 1658 (*Uricarul*, VII, p. 8).

8) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. LXVII, doc. 15.

9) *Inedit*, Ac. Rom. Ms VIII, doc. 177.

10) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pachet VII, doc. 1.

11) R. Rosetti, *Cr. Vascanilor*, pp. 41—42.

12) Ghibănescu, *Isp*. III, pp. 159—160, nr. 114 (11/21 Octomvrie 1660); *Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 60 (21/31 Octomvrie 1660); *Ibid*. CXXXVIII, doc. 39 (21/31 Octomvrie 1660); *Ibid*. XCV, doc. 31 (24 Noemvrie — 4 De-

sul din 20/30 Martie 1661 este greşită; în original era de sigur Solomon stolnic [1]).

Sub Eustratie Dabija, Solomon Bârlădeanu devine din nou mare vistiernic, până la sfârşitul anului 1662 [2]). In Noemvrie 1662 era mare vornic al ţării de sus [3]). Sub Iliaş Alexandru devine mare logofăt [4]), păstrând această dregătorie până la moarte. A fost ctitorul schitului Bogdana din ţinutul Bacăului [5]).

Marele stolnic Radu. Intre prinşii cari urmau să plătească cu viaţa greutăţile prin care trecuse Gheorghe Ştefan pentru a-şi consolida domnia moldovenească, Miron Costin aminteşte şi pe doi fii ai lui Gavriliţă fost hatman şi fratele lui Vasile Lupu. Erau Alexandru paharnicul şi Ianachi comisul, cărora răzbunătorul voievod le-a pregătit un sfârşit îngrozitor: «cu mari munci i-au omorît în Buciuleşti» [6]). Lui Ştefăniţă paharnicul, feciorul hatmanului Gheorghe, alt frate al lui Vasile Lupu, «încă la Suceava i-au tăiat capul» [7]).

Dintre nepoţii Lupului au supravieţuit ruinii politice a unchiului lor numai doi feciori ai lui Gavriliţă hatmanul, anume Radu şi Nicolae Abaza [8]).

Intorşi în ţară cu domnia vărului lor Ştefăniţă Lupu, ei au fost puşi în dregătorii: Radu devine mare stolnic, iar Nicolae Abaza al doilea sulger [9]). Se găseau de sigur într'o situaţie încurcată

---

cemvrie 1660); *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet XIV, doc. 28 (7/17 Iulie 1661); *Inedit*, Ac. Rom. Ms. XIV, doc 193 (30 Iulie—9 August 1661).

[1]) Iorga, *St. şi Doc.* VI, pp. 82—83.

[2]) Doc. din 21 Aprilie—1 Mai 1662 (Ghib. *Isp.* III, I. pp. 201—202, nr. 145), 3/13 Mai (Ghib. *Surete*, IV, pp. 171—172, nr. 174) şi 6/16 Iunie acelaşi an (*ibid.* p. 172—175, nr. 175).

[3]) *Cercetări istorice*, VIII—IX (1932—1933, Iaşi, pp. 55—60, nr. 3 şi doc. din Iaşi 22 Iunie—2 Iulie 1663 *Revista istorică*, X, pp. 118—119.

[4]) Doc. din Băloşeni, 31 Martie—10 Aprilie 1663 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 228—229, nr. 167), 30 Aprilie—10 Mai 1664 (*ibid*, III, II, pp. 7—8, nr. 6) şi 25 mai—4 Iunie 1665 (*ibid* p. 201, nr. 15).

[5]) Doc. din 3/13 Mai 1668 (Ghib. *Surete*, XXII, p. 17, nr. 18).

[6]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 347.

[7]) *Ibidem.*

[8]) Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 298—299, nr. 164; *Arhiva*, Iaşi 1904, XV, nr. 1 pp. 40—43 şi T. Balan, *Doc. buc.* II, pp. 164—166, nr. 88.

[9]), *Ibidem.*

financiară, deoarece puţinele documente în care sunt pomeniţi în interese proprii îi arată ca vânzători de ocini [1]).

Radu a fost solnic mare din primele zile ale domniei lui Ştefan Vodă [2]) până după 20/30 April 1660 [3]). După această dată Radul a fost silit, probabil de vreo boală, să se retragă din dregătoria de stolnic. El mai iscăleşte încă acte sub numele de biv stolnic. Astfel la 1 Oct. 1660 (7169) în această calitate dă un zapis pentru suma de lei 600 împrumutaţi dela Apostolache, pentru care-i pune zălog Tătăraşii, la ţinutul Vasluiului [4]). Va fi murit cu puţin înainte de 30 Aprilie 1661. Acum, Abaza, fratele lui vinde, aceluiaşi Apostolache, Tătăraşii luând, pe lângă cei 600 lei primiţi de Radu, încă 500; motivarea acestei vânzări o dă însuşi Abaza vorbind despre fratele său: « nefiindu-ne prilej să-l scoatem din casă » [5]). Zapisul însemnează greutăţile materiale prin care treceau aceşti boieri; banii luaţi erau necesari la înmormântarea lui Radu fost stolnic. In Iulie al aceluiaşi an apare ca mare stolnic Solomon Bârlădeanu [6]); la 7/17 Iunie 1660 Ştefan Lupu judecă o neînţelegere pentru vecini între « Abaza, feciorul răposatului nostru Gavril hatmanul » şi Gavrilaş Jora fost sulger [7]). La 12/22 Octomvrie 1660 domnul judecă pricina pentru moşii între Abaza sulgerul al doilea cu Vasile Vârnav şi Gheorghe Pătrău [8]). In intervalul până la 16/26 Mart 1662 moare şi Nicolae Abaza. Un document cu această dată vorbeşte de « datoriile răposaţilor Radul stolnicul şi a lui Abaza sulger şi a fraţilor săi, feciorii lui Gavril hatmanul » [9]).

Nicolae Buhuş mare medelnicer. Nicolae Buhuş era fiul lui Dumitru Buhuş, fost mare vistiernic şi mare spătar, şi al Ilenei,

---

1) *Ibidem* şi doc. din 12/22 Octomvrie 1660 pentru o pâră a lui Abaza sulgerul pentru satul Goşmani cu Vasile Vârnav şi Gheorghe Pătrău (Iorga, *St. şi Doc.* VII, p. 293).

2) Doc. din 8/18 Decemvrie 1659 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 122—123, nr. 91). 20/30 Aprilie 1660 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 298—299, nr. 164, etc).

3) Ghibănescu, *Surete*, IV, *l. c.* etc.

4) I. Antonovici, Doc. bărlădene, vol. 3, p. 199.

5) *Ibidem.* pp. 199—200.

6) R. Rosetti, *Cr. Vascanilor*, pp. 41—42, nr. IX.

7) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 57.

8) Iorga, *St. şi. Doc.* VII, p. 293.

9) V. A. Ureche, *Miron Costin*, II, p. 517.

fiica paharnicului Ilie Bucioc şi a Lupei Veveriţă [1]. La 14/24 Iunie 1648 «Neculai sân Buhuş» dădea mărturie într'un zapis de cumpărătură al lui Iordache Cantacuzino marele vistiernic [2], iar la 21/31 Ianuarie 1650 iscălea tot fără titlu de boierie o altă mărturie [3]. La 20/30 Iulie 1650 era mare jitnicer [4], slujbă pe care o păstrează până la răscoala lui Gheorghe Ştefan. In 1652, în vreme ce la Iaşi avea loc nunta domniţei Ruxanda Lupu cu Timuş Hmielnicky (1/11 Septemvrie) «şi după câteva săptămâni ce au şezut Timuş la Iaşi cu asaulii, polcovnicii şi atamanii săi, şi nepoţii lui Vasile Vodă, feciorii lui Gavril hatmanul şi ai lui George hatmanul şi den feciorii de boieri de ţară Neculai Buhuş şi Ioan Prăjescu, toţi acolo în Cehrin pentru Timuş erau zălogi» [5].

---

[1]) Pentru Dumitru Buhuş şi alţi membrii ai familiei cf. Radu Rosetti, *Note genealogice şi biografice despre familiile Buhuş şi Roseti*, în An. Ac. Rom. s. II, t. XXVIII, M. S. I. pp.469—470; N. Iorga, *St. şi doc.* V, p. 574. Supoziţia lui R. Rosetti că Nicolae Buhuş ar fi fiu al lui Dumitru din căsătoria cu Dafina, soţia de mai târziu a lui Dabija, nu este întemeiată. Ion Neculce dă drept copii ai lui Dumitru Buhuş şi ai Dafinei numai pe Anastasia, doamna de mai târziu a lui Gheorghe Duca şi pe Lupaşco « hiastru » lui Dabija « făcut de Doamna Dabijoae cu Buhuş, căci Dabijoaia au mai avut şi alţi bărbaţi mai înainte până a o lua Dabija » (*ed. cit.* II, p. 192). Ceilalţi fii sunt de sigur copiii lui Buhuş din căsătoria cu altă soţie. In acest sens a se vedea şi hrisovul doamnei Anastasia din 15/25 Iunie 1695 (7203), în Erbiceanu *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi a catedralei metropolitane din Iaşi*, Bucureşti, 1888, p. 8. Mihai Costăchescu, în *Ruscani (Buznea) şi Găneşti* (Ion Neculce, VI, p. 106, nota 5) admite de asemenea că Nicolae Buhuş era fiul lui Dumitru şi al Dafinei. Or, însoţirea lui Dumitru Buhuş cu « Dafina, fiica comisului Mihai Furtună » a avut loc în 1639. Dacă Nicolae ar fi fost fiul lor, el ar fi avut cel mult 8 ani în 1648, când dădea mărturie pentru cumpărătura lui Iordache Cantacuzino, ceea ce nu este posibil. Rosetti (*o. c.* p. 469) presupune că prima soţie a lui Dumitru se numea Ileana. Ştefan Meteş dovedeşte că era Ileana, fiica paharnicului Ilie Bucioc şi a Lupei Veveriţă (*Contribuţii nouă privitoare la familia boerească Buhuş din Moldova*, An. Ac. Rom. s. III, t. VII, M. S. I. nr. 8, Buc. 1927, p. 18).

Dumitru Buhuş moare la 15/25 Martie 1647 (Melchisedec, *Notiţe istorice şi arheologice de pre la 48 de mânăstiri şi biserici antice din Moldova*, Bucureşti 1885, p. 129, nr. 18).

[2]) *Inedit* Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 624.

[3]) Ghibănescu, *Isp.* II, II, pp. 226—227, nr. 142.

[4]) Iorga, *St. şi doc.* V, pp. 30—31 şi Meteş, *o. c.* p. 29.

Se pare că în 1642 asistă la o împărţeală în calitatea de medelnicer (Iorga *c. o.* IV, p. CCLXXIII nota 1 şi Meteş, *o. c.* p. 27).

[5]) Miron Costin, *ed. cit.* I, pp. 321—322.

Când izbucneşte răscoala lui Gheorghe Ştefan, el e trimis a doua oară la Hmielnicky, de data asta pentru a cere ajutor de oaste. Era însoţit de Ştefăniţă paharnicul, nepotul domnului, şi de Grigore comisul (Miclescu [1]).

Incepând din 1653 este întâlnit ca treti logofăt până prin anul 1657 [2]). Odată cu urcarea pe tron a lui Gheorghe Ghica, a cărui domnie pare un prolog al domniei lui Ştefăniţă Lupu, Buhuş a fost făcut mare clucer, păstrând această dregătorie în primele luni ale acestei domnii [3]). La 29 Decemvrie 1658/8Ianuarie 1659 apare ca « fost mare clucer » într'o pricină cu Ştefan Berledescu pentru nişte slănini [4]), rămânând astfel până la sfârşitul domniei. Năvala lui Constantin Şerban, din August 1659, l-a găsit de sigur nemulţumit [5]). Astfel se explică atitudinea lui în lupta între oştile lui Ghica comandate de Voicecovsky şi Nemţii uzurpatorului. Bucioc, Buhuş « sulgerul cel mare » şi marele jitnicer Gavriliţă Costache, s'au lăsat prinşi cu prea mare uşurinţă. Constantin Vodă a făcut o primire bună « prinşilor »: « îndată i-au boierit şi i-au slobozit fără de nicio pază iar la boieriile lor » [6]). Nemulţumiţi probabil de lipsa lor de importanţă în vremea bătrânului Ghica, ei s'au gândit un moment că domnia lui Constantin Şerban ar putea dura şi au încercat să o sprijine fără a se compromite prea mult. Alături de Tălmaciu, ei fac parte din puţinii boieri cunoscuţi cari alcătuesc divanul năvălitorului din 1659; cronicarul spune că i-a boierit,

---

[1]) *Ibidem*. p. 328.

[2]) Doc. din 3/13 Septemvrie 1653: « Neculai Buhuş logofăt » (Radu Rosetti, *Cronica Bohotinului*, Bucureşti 1905 *(An Acad.* Rom. M. S. I, t. XXVIII, p. 214), din 6/16 Aprilie 1654 *(ibid.)*, 25 Ianuarie—4 Februarie 1656 (Meteş, *o. c.* p. 28, cumpără satul Pribeşti dela Ionaşcu Grecul), 24 Septemvrie—4 Octomvrie 1656 (Rosetti, *o. c.* p. 216), 25 Februarie—5 Martie 1657 (V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 84), 6/16 Aprilie 1657 (Rosetti, *o. c.* p. 216).

[3]) Doc. din 15/25 Martie 1658 (Iorga, *St. şi doc.* XXII, pp. 353—354), 12/22 Iunie 1658 (Docan, *Frate*, în Arhiva. Iaşi 1900, XI, pp. 433—434), 18/28 Iunie 1658 (Rosetti, *o. c.* p. 218), 21 Iunie—1 Iulie 1658 (*ibid.* p. 217), şi 20/30 August 1658 (Meteş, *o. c.* p. 28).

[4]) Meteş, *o. c.* pp. 28—29; cf. şi doc. din 20/30 Aprilie 1659 prin care cumpără un loc de prisacă dela preotul Ion de Obârşie (*ibid.* p. 29) şi din 31 Mai—10 Iunie 1659 de întărire a stăpânirii moşiei Dădeşti, dată lui Miron Bucioc şi fratelui său Nicolae Buhuş (Docan. *o. c.* p. 434; Meteş, *o. c.* p. 29; Iorga, *St. şi Doc.* V, p. 33).

[5]) Doc. din 18/28 Iulie 1659 (Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 110—111, nr. 83).

[6]) Miron Costin, *ed, cit.* I, p. 364.

iar pe Buhuş îl numeşte mare sulger, poate după dregătoria ce îndeplinea în timpul acestei domnii efemere.

La venirea pe tron a lui Ştefăniţă, Nicolae Buhuş este făcut mare medelnicer. La asta au contribuit de sigur intimele sale legături cu Cantacuzinii, precum şi rudenia cu Vasile Lupu prin mama sa, membră a familiei Bucioc. Dregătoria de mare medelnicer o păstrează în tot timpul domniei lui Ştefăniţă [1]). La un moment dat i se mai dă şi demnitatea de pârcălab de Neamţ, în care apare la 20/30 Aprilie şi 11/21 Mai 1660 alături de Ilie Arapul [2]).

Tot medelnicer este în prima parte a domniei lui Eustratie Dabija, tatăl său vitreg [3]). La 13/23 Iunie 1663 [4]) şi la 12/22 Februarie 1664 [5]) era mare stolnic. La 10/20 Ianuarie 1664 [6]) apare

---

[1]) In primele zile ale sosirii sale în ţară, la 23 Noemvrie—3 Decemvrie 1659, Ştefan Lupu dă carte lui Nicolae Buhuş să-şi urmărească vecinii fugiţi din satul Bohotin, din Tămăşani şi din alte sate (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. LXXIV, doc. 81). La 14/24 Ianuarie Buhuş iscăleşte într'un zapis al popei Saulea pentru cumpărătura unor ţigani (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. IV, doc. 248). Cf. şi doc. din 30 Ianuarie—9 Februarie 1660 pentru stăpânirea Dădeştilor (Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 128—129, nr. 96; Docan, *o. c.* pp. 435—436; Iorga, *o. c.* VI, p. 14 şi Meteş, *o. c.* pe 29); din 8/16 Februarie 1660 pentru un împrumut dela Duca al doilea vistiernic (Iorga, *o. c.* V, pp. 86—87); din 2/12 Fevruarie 1660 de întărirea unor hotare din Ţârgul Frumos (Iorga, *o. c.* V. p. 17); din 5/15 Februarie 1660 de întărirea stăpânirii pe satul Bohotin (Rosetti, *Cr. Bohotinului*, p. 220); din 9/19 Aprilie ca martor (*Uricarul*, XXIII, p. 248 şi Iorga, *o. c.* IV, p. CCLVIII nota 1); din 24 Noemvrie—4 Decemvrie 1660 ca martor (*Inedit*, Ac. Rom. Ms. XCV, doc. 31) şi din 8/18 Septemvrie 1661 pentru o cumpărătură a sa în Drăgăneşti (*Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Bistriţa, pachet XI, doc. 5).

[2]) Astfel apare în două documente din 20/30 Aprilie 1660: 1) *T. Codrescu*, an. VI, nr. 7, pp. 97—98; *Rev. soc. ist. arh. bis.* XX, pp. 144—145 şi 2) Ghibănescu, *Surete* IV, pp. 298—299, nr. 264; *Arhiva*, Iaşi XV, 1904, nr I, pp. 40—44; T. Balan, *Doc. Bucov.* II, pp. 164—166, nr. 88, precum şi în doc. din Iaşi 11/21 Mai 1660 (P. Mihailovici, *o. c.*, pp. 51—54, nr. 32).

[3]) Doc. din 20 Februarie—2 Martie 1662 (Rosetti, *o. c.* p. 223), din 12/22 Iunie 1662 *(ibidem.)*; din 13/23 Iunie 1662 *(ibidem.)*; şi din 17/27 Decemvrie 1662 (Iorga, *o. c.* XVI, p. 193).

[4]) *Uricarul*, X, pp. 155—158; *Arh. genealogică*, II, p. 62.

[5]) V. A. Ureche, *o. c.* I, pp. 94—95.

[6]) Cf. şi doc. din 10/20 Ianuarie 1665 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 224—225, nr. 207). Meteş (*o. c.* pp. 29—30, după *Uricarul*, X, pp. 230—232) dă greşit pe Nicolae Buhuş ca mare logofăt încă din 3/13 August 1663; citează şi documentele pe anul 1664, după *Rev. istorică*, 1926, pp. 237, 239, 241; documentele sunt greşit datate. Un om care făcea poate parte din casa sa

pentru prima dată ca mare logofăt, rămânând în această dregătorie până la moartea sa, care trebue pusă între 7/17 Martie şi 21 Aprilie/1 Mai 1667 [1]). A fost căsătorit cu Aniţa, fata comisului Furtună [2]). A avut trei copii, Gavril, Irina şi Ioan [3]).

Nicolae Buhuş a fost unul din marii acaparatori de ocine ţărăneşti. Moştenise dela tatăl său mai multe moşii între care satul Bohotin. Cu bani şi mai ales ajutat de influenţa politică din timpul domniei lui Eustratie Dabija când devine mare logofăt, el pune mâna pe numeroase proprietăţi, devenind unul din marii latifundiari ai vremii. In cumpărăturile lui ne izbeşte un fapt straniu: nu sunt trecute adesea sumele plătite; era mijlocul cel mai ingenios pentru a împiedica rudele vânzătorului să-şi răscumpere ocinile întorcându-i preţul [4]).

---

notează pe un acatist din sec. XVII că la 25 Ianuarie—4 Februarie 1665 Nicolae Buhuş a fost ridicat la dregătoria de mare logofăt (Iaţimirski, *Sloveanskia i ruskia rucopise Rumunskih bibliotek*, St. Petersburg, 1905, p. 424).

[1]) Ultimul act în care apare marele logofăt Nicolae Buhuş este din 7/17 Martie 1667 (*Rev. ist.* VI, p. 57). La 21 Aprilie—1 Mai 1667, Alexandru Iliaş dădea Aniţei, văduva lui Nicolae Buhuş un hrisov relativ la o datorie de 200 galbeni (Iorga, *St. şi. Doc.* VI, pp. 85—86).

[2]) R. Rosetti, *Cr. Bohotinului*, pp. 217—218; Meteş *o. c.* p. 28 şi 30—31.

[3]) R. Rosetti, *Note genealogice*, etc. p. 470 şi Meteş, *o. c.* pp. 39—42.

[4]) Cf. în anexă şi în textul nostru asupra situaţiei economice cumpărăturile lui Buhuş în timpul domniei lui Ştefan Lupu.

SITUAŢIA INTERNĂ A MOLDOVEI SUB ŞTEFAN LUPU

Situaţia economică. *Urmele răsboiului.* In timpul celor doi ani de domnie a lui Ştefan Lupu, situaţia internă a ţării era destul de grea.

Evenimentele externe şi luptele pentru tron transformaseră Moldova într'un loc de trecere a oştilor duşmane sau prietene. Prima năvală a lui Constantin Şerban, în Octomvrie-Noemvrie 1659, silise pe numeroşi locuitori să fugă din aşezările lor, părăsindu-şi avutul, iar oastea de ajutor a lui Calga-Sultan nu s'a mulţumit numai să alunge pe năvălitori, ci a prădat cumplit ţara [1]), luând cu ea în Bugeac şi Crimeea mulţi prinşi şi plean [2]). Chiar Iaşii au avut de suferit de pe urma acestor « apărători ». Miron Costin ne spune că mănăstirile capitalei erau pline de « bieţii oameni, târgoveţi şi sărăcime; au dat toţi bani de s'au răscumpărat ca din robie » [3]). Nu ne miră deci că rezidentul austriac la Constantinopol, Simon Reniger, scria în Decemvrie 1659 că « Moldoveanul şi Valachul au ajuns pe marginea infernului; nu cred că anul acesta vor putea da tributul » [4]).

Nesiguranţa continuă să domnească în tot cursul anului 1660. Numai la svonul că vor trece Tătarii prin ţară [5]), locuitorii din

[1]) Scrisoare din Adrianopol 9 Decemvrie 1659 (Hurm. *Doc.* IX, 1 p. 162, nr. 219): « con total estermino del paese, e schiavitudine d'una infinità di poveri paesani ».

[2]) Scrisoare din Viena 7 Februarie 1660 (*ibid.* p. 171, nr. 229).

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 369. Alois Molin spune că Tătarii şi Turcii distrug şi incendiază fără deosebire de prieteni sau duşmani (către doge, din Viena 31 Ianuarie 1660; *ibid.* pp. 170—171, nr. 228).

[4]) Scrisoarea rezidentului austriac către împărat, din Adrianopol 9 Decemvrie 1659 (*Ibid.* p. 163, nr. 220).

[5]) Este vorba probabil de contingentul de 6000 de Tătari, plecat spre Muntenia să sprijine pe Gheorghe Ghica, la sfârşitul lunii Aprilie 1660 (Şincai, III, p. 132). Un pâlc de Tătari este pomenit de Nekesch-Schuller (p. 256)

Şoltăneşti, Reiseşti, Trăisteni, Scoposeni, Grozeşti, Pănceşti, Salgi-Trăisteni, Drăgunu şi alte sate de pe Prut se bejenesc şi se aşează pe proprietăţile marelui medelnicer Nicolae Buhuş din satul Bohotin în ţinutul Fălciului, sat apărat prin aşezarea sa pe dealuri acoperite de păduri; ei produc astfel însemnate pagube proprietarului [1]).

In timpul năvalei a doua a lui Constantin Şerban, din Ianuarie-Februarie 1661, lucrurile se repetă. Mulţi locuitori se ascund prin pădurile munţilor [2]) sau se adăpostesc prin cetăţi [3]). Cei cari rămân, ca şi avutul fugarilor, cad pradă soldaţilor uzurpatorului sau chiar unora dintre locuitorii ţării, cari profită de anarhie pentru a jefui. Astfel, la 20/30 Martie 1661, boierii divanului adevereau stăpânirea lui Mecula (Necula) fost mare vistiernic asupra satului Ţibăneşti pe Şacovăţ în ţinutul Vasluiului; în adeverinţă se adăuga că boierul a fost prădat de Cazacii trimişi într'ascuns de Constantin Şerban ca să-l prindă: i-au luat « aur şi pietre scumpe şi bani şi alte aceste de mult preţ; luatu-i-au şi zapise », referitoare la stăpânirea acelui sat [4]). Acest Mecula este probabil acelaşi cu Necula, fratele lui Iani sulgerul, care a fost prădat în satul său Bubuiugi la venirea pe tron a lui Gheorghe Ştefan şi pentru care intervine Vasile Lupu la fiul său, prin scrisoarea din Ţarigrad 10 Martie 1660 [5]). La 31 Iulie/10 August 1660 Ştefan Lupu întărea Nastasiei Bârlădeniţa, sora fostului armaş Nădăbaico, stăpânirea a două vii din Orbeni, împresurate de călugării din mănăstirea Caşinului sub Gheorghe Ştefan şi redate de Gheorghe Ghica, iar zapisul i-a fost distrus cu ocazia venirii Muntenilor cu Constantin Şerban în toamna lui 1659 [6]). La 22 Iunie/2 Iulie 1661, Ştefan

că trece în ascuns prin Moldova pentru a intra în Muntenia şi răpeşte oameni şi vite.

[1]) R. Rosetti, *Cr. Bohotinului*, pp. 220—221, nr. 37 (doc. din Iaşi 19/29 Mai 1660, prin care Ştefan Lupu trimite un aprod să ancheteze) şi p. 221, nr. 38 (doc. fără dată, prin care sătenii bejeniţi să angajează să lucreze pentru Buhuş ca despăgubire).

[2]) Scrisoare din Constantinopol 10 Februarie 1661 (Hurm. IX, 1, p. 182, nr. 246).

[3]) Iorga, *St. şi Doc.* VII, pp. 374—375 (doc. dat în cetatea Neamţ la 13/23 Iunie 1661); V. A. Ureche, *Bis. din cetatea Neamţ*, p. 124 (doc. din 22 Ianuarie—1 Februarie 1661).

[4]) Iorga, *St. şi doc.* VI, pp. 92—93.

[5]) Boga, *Doc. bas.* II, p. 11.

[6]) Doc. inedit din Iaşi, Ac. Rom. Ms. XXI, doc. 107.

Vodă dădea câştig de cauză marelui paharnic Grigore (Miclescu) care se plânsese că Mierăuţi, Iuraşcu şi Vasile fraţii lui Apostol Golăe din Popeşti, i-au prădat casa şi « câtăva samă de bucate şi au vânat un heleşteu şi i-au luat doi cai, *când jacurile* » [1]). In aceeaşi zi, domnitorul trimetea anchetatori să cerceteze dacă a luat parte sau nu la jafuri şi Apostol Golăe [2]). La 18/28 Septemvrie 1660 el întărea Săcheloaei stolniceasa stăpânirea pe « pâne » luată de nişte răzeşi şi dreptul de a lua dijmă pe ocinile sale din Nisiporeşti [3]). La 8/18 Octomvrie 1660, el ordona pârcălabului de Bacău să cerceteze cu martori câtă pâne şi cât fân au luat Pintilie şi Ţângan cu fiii lor dela Rusu şi Drăgoi din Gherna şi să-i silească să restitue cele luate [4]). In fine, abia la 12/22 August 1669 se sfârşeşte procesul unei prădăciuni analoage, când « tâmplându-se Panaite Grecul mergând la Iaşi cu nişte vin, cu câteva buţi, l-au întâmpinat la Gura Iapei pe Bârlad oastea lui Constantin Vodă, când l-au gonit Tătarii şi i-au spart ei buţile şi l-au băut. Apoi Panaite Grecul s'au apucat de satele de pre împregiur, de Banca şi de Bujoreni şi de Epureni, şi zicând că i-au spart ei buţile şi le-au băut şi zicând că au găsit la buţile lui şi pe Nastacu, feciorul i Arsănoaei din Zmiiani ». Pentru care faptă Grecu pradă aceste sate [5]).

Ca răsplată pentru ajutorul dat lui Ştefăniţă, oştile de sprijin turco-tătare iau o mulţime de oameni şi vite în retragerea lor. Mustafa paşa din Silistra, după ce petrece trei zile la Iaşi pe socoteala ţării, ia ostateci pe boierii Toma Cantacuzino, Ioan Prăjescu şi Ilie Şeptelici, pe cari-i eliberează abia la hotarul din jos al ţării în schimbul unor pungi de bani [6]). Pe lângă asta, o ştire poloneză ne spune că el a ocupat oraşul Galaţi, silind Moldova să-i plătească 40.000 de taleri în afară de cele obişnuite [7]).

La 5/15 Iulie 1661 se ştia la Iaşi că oştile lui Calga Sultan se aşezaseră lângă Prut « în ţara noastră », voind să ierneze acolo;

---

1) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 10, nr. 14.
2) *Ibid.* p. 11, nr. 15.
3) *Ibid.* p. 305, nr. 268.
4) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 2, f. 28.
5) Iorga, *St. şi doc.* XVI, pp. 194—5.
6) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 370.
7) Virginia Vasiliu, *Diplomatarium*, I, p. 246.

cu 20 de zile înainte, El Agasi din Bugeac trece cu 30.000 Tătar Nogai şi Bugeceni [1]).

Foametea. Perindarea oştilor străine şi prădăciunile răsboiului, lipsa locuitorilor şi seceta grozavă din vara anului 1660 au făcut să se abată asupra Moldovei o foamete cumplită.

Numeroase documente ale epocii cuprind ecoul mizeriei şi lipsurilor prin care trece poporul acestei ţări. Adesea se ridică din mijlocul lui glasuri de durere: « atunci, într'acea foamete şi lipsă mare ce era pre toată ţara, eu muream de foamete cu toată casa mea » [2]); « m'au ajuns nevoi şi sărăcie şi am rămas la lipsă mare în acest an (1661) ce să tâmplă foamete în ţară pre toţi creştinii, neavând de ce ne apuca ca să ne scoatem sufletele dintr'această foamete » [3]); « agiungându-ne nevoe care o dedese Dumnezeu pre toată lumea » [4]), etc. Nota scrisă în Aprilie 1661 pe un Mineu, după ce anunţă ca un mare eveniment că « au ploat ploae de grâu şi de orz între Iaşi şi Ţuţora », arată lipsurile într'o formă încă mai tragică: « într'acel an ce trecuse, atunci au fost foamete mare, că mânca oamenii pâne de *rânsă* (coajă de copac) şi de papură » [5]).

Ţăranii se sbăteau în toate chipurile ca să scape de asemenea pedeapsă a lui Dumnezeu. Şi-au vândut sau şi-au « dăruit » pământurile oamenilor avuţi drept mulţumire că au fost ajutaţi cu bani sau cu bucate în vremuri de nevoie [6]). Foarte rar aceste ocine

---

[1]) Ştefan Lupu către Bistriţeni (Hurm. XV, 2, p. 1310) şi scrisoarea din Mirăslău 17 Iulie 1660 (*ibid.* pp. 1311—1312).

[2]) Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 222 (doc. nedatat probabil tot din 20/30 martie 661, ca şi doc, publicat la p. 221 şi referitor la aceiaş vânzare).

[3]) Doc. inedit din 20/30 Iulie 1660 (Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet III, doc. 6); din 5/15 Aprilie 1661 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 1—2, nr. 119); inedit din 1/11 Mai 1661 (Ac. Rom. Ms. LVI, doc. 21); inedit din 22 Mai/1 Iunie 1661 (ibid. Ms. LVI, doc. 23); inedit din 27 Mai/6 Iunie 1661 (*ibid.* Ms. XLIV, doc. 65); inedit din 18/28 Iunie 1661 (*ibid.* Ms. LVI, doc. 25); din 1/11 August 1661, (*Uricarul,* XXV, pp. 58—59); din 1661, fără lună şi zi (*ibid.* pp. 51—52); din 1661, fără lună şi zi (*ibid.* p. 77); din 1661, fără lună şi zi (inedit, Arh. St. Buc. Schitul Brazi, pachet IX, doc. 2); inedit din 17/27 Iulie 1662 (Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 590) şi din Iunie 1675 (Ghib. *Isp.* III, II, pp. 164—165, nr. 111).

[4]) *Inedit,* din 1/11 mai 1661 (Ac. Rom. Ms. LVI, doc. 21).

[5]) Mineu pe luna Aprilie, foaia 43 (ms. din 1647) în Iaţimirski, *Catalog,* etc. p. 90.

[6]) Doc. din 10/20 Martie 1661 (Iorga, *St. şi doc.* V. p. 220); cf. şi nota

erau cumpărate de rudele lor. La 22 Mai/1 Iunie 1661, Gavril Niţă din Soci arată că « la acea lipsă mare ce-au trimis Dumnezeu la capetele noastre, aşijderea am năzuit la toate seminţiile noastre să le cumpere; ei n'au vrut, ce ne lasă să fim pieritori de foame »; de aceea îşi vinde ocinile din Duseşti marelui vistiernic Iordache Cantacuzino care-l ajutase cu bani [1]). La 18/28 Iunie 1661, acelaşi boer cumpără în Vârtop ocina Chelsâei şi Anghelinii, care declară că « la acea foame mare ce era pre toată ţara, nime dintre fraţii noştri nici din oamenii noştri cari au fost şi am întrebat nu s'au apucat să cumpere şi să ne scoaţă capetele din foame » [2]). Şi chiar când unele rude profită de această nevoie pentru a cumpăra ocine, adesea ele nu pot rezista crizei îndelungate din aceşti ani. Toader Budilă şi soţia lui Drăghina sunt siliţi de foamete să-şi vândă ocinile spre începutul toamnei 1660. Cumpărătorii sunt Gheorghe cu soţia lui Maria şi Nastasia Bârlădeniţa cu fiul ei Gavril, care, la rândul lor, sunt siliţi să le vândă după puţină vreme lui Temelie ce-a fost vameş de Trotuş [3]).

Câteodată însă aceste încercări de a-şi mântui vieaţa de foamete capătă aspecte mai mult decât dureroase. La 20/30 Iulie 1660, Ana soţia lui Iani îşi vinde pe cei doi copii, feciorul Ulenda şi fiica Crâstina, preotului domnesc Gavril cu 20 de ughi, adăugând cuvinte înduioşătoare de justificare: « însă i-am vândut de mare nevoie, că-mi murea de foame când foametea cea mare, când au fost mierţa de pâne câte un galben, în zilele lui Ştefan Vodă sân Vasile Vodă ». In aceeaşi zi preotul cumpără pe Ionaşcu, feciorul Anuşcăi, soţia lui Dumitru, ca să-i fie, ca şi ceilalţi doi copii, « ţigani dea moşie în veaci dea veaci ». Vânzarea are loc în Iaşi în faţa şoltuzului Ioan a celor 12 pârgari şi a altor martori [4]).

Era natural ca asemenea stare de lucruri să izbească adânc imaginaţia poporului şi, conform obiceiului de a lega evenimentele cele mai impresionante de domnia momentului, Ştefan Lupu

2 la p. 74. Toate aceste documente cuprind danii sau vânzări în legătură cu foametea.

[1]) *Inedit*, din 22 Mai—1 Iunie 1661 (Ac. Rom. Ms. LVI, doc. 23).

[2]) *Inedit*, din Cârligi, 18/28 Iunie 1661 (Ac. Rom. Ms. LVI, doc. 25).

[3]) *Inedit* din 8/18 Septemvrie 1660 şi din 7168 (probabil o dată apropiată, în 1660), în Arh. St. Buc. Schitul Brazi, pachet IX, doc. I şi 2.

[4]) *Inedit*, din Iaşi 20/30 Iulie 1660 (Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet III, doc. 6).

primeşte porecla de *Papură Vodă*[1]), simbol al crizei în care s'a aflat Moldova în cursul scurtei lui domnii.

Există totuşi un motiv pentru care tânărul domn moldovean ar fi putut fi recunoscător foametei. Una din cauzele dezorganizării şi înfrângerii oştilor lui Constantin Şerban în 1661 a fost tocmai lipsa foarte mare de provizii: « maxima annonae penuria » [2]).

Greutatea încasării dărilor. Mizeria populaţiei provoacă o serie de fenomene economice.

In primul rând, nu se puteau încasa dările. Un exemplu ne dă zapisul de vânzare din 13/23 Iunie 1661, prin care « Dumitru şoltuzul de târg de Neamţu şi Arpentie pârgarul cel mare şi alţi pârgari toţi » şi târgoveţii Pintilie Căldăruşe, Andreian feciorul lui Avrămescu, Fealtin al Giurgii, Ioan Curălaru şi Hrizea, rămaşi răspunzători de toate dările târgului Neamţ după sistemul cislei, arată că s'au cheltuit toate averile târgului cu plata birurilor pentru locuitorii bejeniţi şi vând mitropolitului Sava casa birnicului Gligorie al lui Marco pentru a-i plati o rămăşiţă de 10 galbeni [3]). Criza împiedică chiar pe strângătorii de biruri de a-şi face datoria faţă de vistierie, fie că nu puteau încasa cota datorită fiscului, fie că o întrebuinţau la nevoile lor personale. Pentru a acoperi o datorie de 100 de lei « den neşte dajde la Tutova » ce a fost asupra lui Nicolae Buhuş să le « istovească » către Duca al doilea vistiernic, marele medelnicer o scade din suma de 500 lei împrumutaţi dela Duca, căruia îi dă zălog satul Tămăşani, primind numai 400 lei [4]). Un alt boier, Constantin Bujoran, arată că a rămas dator.200 de lei din goştina de mascuri la ţinutul Tutovei şi a fost dat « pe mâna lefegiilor »; într'o săptămână trebuia să dea banii. Neavând de unde-i lua, i s'a scos în vânzare toată partea lui de ocină din satul Bujoreni. O vinde pentru suma datorită lui Pătraşcu Danielovici logofătul al treilea [5]). La 12/22 Iulie 1661,

---

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 369.

[2]) *Mon. Com. Trans.* XXVI, p. 493.

[3]) Iorga, *o. c.* VII, pp. 374—375.

[4]) Iaşi 8/18 Februarie 1660 (*ibid.* V. p. 87); 20/30 Aprilie 1661, prin care Ştefan Lupu confirmă lui Duca stăpânirea asupra satului Tămăşani pe care Buhuş nu-l putuse răscumpăra *(ibidem)*.

[5]) Zapis nedatat, în *St. şi doc.* VI, p. 14. E puţin anterior întăririi domneşti a vânzării, făcută în Iaşi 2/12 Mai 1661 (*ibid*, p. 23).

în Iaşi, Constantin Meldiman (Beldiman) punea zălog jumătate din satul Petreşti (Bacău) către Iordache Cantacuzino marele vistiernic, dela care a luat 130 de oi socotite la un galben oaia şi le-a dat gealepilor «pentru Ieremia feciorul lui Anton pitarului, de-a plătit partea lui de goştină de oi dela ţinutul Bacăului»[1].

Intâlnim în fine cazuri când funcţionarii profită de situaţia lor pentru a-şi trece datoriile asupra altora. Un ordin al domnului către Apostol Rusu pârcălabul de Orheiu, cere anchetă contra lui Ionaşcu iuzbaşa, care ar fi trecut la vistierie o datorie de patru galbeni pe seama lui Vasile Drăghinici[2]. La 28 August/7 Septemvrie 1661, un act deteriorat semnat de marele logofăt Racoviţă Cehan şi adresat unui fost pârcălab arată că Ionaşcu căpitanul a încasat dela Mihalcea din Copăceni birul după vechiul catastif, adică mai mult decât fixa noua cisluire făcută de acel fost pârcălab; se cerea acestuia să rectifice plata[3].

Variaţia preţurilor şi scumpirea produselor. Preţul produselor alimentare şi agricole creşte din cauza foametei şi a lipsei de producţie. Iată ce putem constata din puţinele documente care menţionează preţurile diferitelor articole de hrană în cursul domniei lui Ştefan Lupu: la 24 Septemvrie/4 Octomvrie 1661 un cal valora la Tecuci 24 lei şi 5 taleri bătuţi[4]; la 23 Decemvrie 1659/2 Ianuarie 1660 doi boi valorau numai 12 taleri[5], iar la 8/18 Aprilie 1660 se ridicaseră la 20 lei[6]; în Martie 1660 doi boi de negoţ valorau 30 lei[7]; tot pe atunci un cal era preţuit drept 9 ughi[8]; o vacă cu viţel şi o cergă se vindea la 24 August/3 Septemvrie 1660 cu 7 lei[9]; un mascur se vindea la 23 Decemvrie 1659/2 Ianuarie 1660 cu trei taleri[10]; o oaie era plătită la 12/22 Iulie 1661 cu un galben[11].

---

1) *Ibid.* V. p. 35 şi Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 181, nr. 128.
2) Iorga, *o. c.* V, p. 402 (din 25 Iunie 1660).
3) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 174—175, anexă la nr. 121.
4) Iorga, *o. c.* VII, p. 379.
5) *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p.
6) *Inedit*, Arh. Stat Iaşi, Cond. de Anaf. 20, f. 201.
7) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. XXII, doc. 119.
8) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. LXXXIII, doc. 25.
9) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 7, nr. 9.
10) *Inedit*, Arh. St. Iaşi, pachet 98.
11) Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 181, nr. 128.

Preţul grâului se ridică în timpul foametei până la un galben mierţa [1]).

Şi alte produse alimentare devin rare şi scumpe din cauza secetei. Mierea, care constituia una din cele mai importante bogăţii ale ţării şi intra în acelaş timp între produsele impuse de suzeranii otomani ca bir pentru aprovizionarea Constantinopolului devenise rară; prin Noemvrie 1660 se importau butoae cu miere dela Cameniţa [2]).

Preţul pământului nu variase prea mult în acte. Vom lua ca exemplu variaţia preţului unui «pământ», măsură frecventă în această epocă. Ţinând seamă de situaţia grea prin care trecea ţărănimea în vremea foametei, de datoriile făcute faţă de marii proprietari cu această ocazie, precum şi de abilitatea sau lipsa de scrupule a cumpărătorilor, cele mai mici preţuri pentru un pământ le da Nicolae Buhuşi marele medelnicer, care cumpără 25 de pământuri cu 20 lei [3]). E întrecut o singură dată de Racoviţă Cehan care cumpără la 26 Februarie/8 Martie 1661 un lot de 50 de pământuri cu 25 de ughi [4]). Valoarea normală a unui pământ este însă de circa un leu până la un ug [5]). In alte cazuri, în special în cumpărăturile lui Iordache Cantacuzino, preţul e mai mare [6]).

---

[1]) Doc. din 5/15 Aprilie 1661 (Ghib. *Isp.* III, 1, pp. 171—172, nr. 119). In doc. din 1661 menţiunea «să se ştie de când foametea de era merţa 68 ughi» este de sigur o eroare de transcriere pentru «un ug» (Uricarul, XX, p. 77). In doc. inedit din Iaşi 20/30 Iulie 1660 mierţa e un galben (Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet III, doc. 6).

[2]) Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 34 şi Ghib. *Isp.* III, 1, pp. 167—168, nr. 116.

[3]) Zapis de cumpărătură dela Costin, din Iaşi 14/24 August 1661 (Ghib. Isp. III, 1, pp. 188—189, nr. 132).

[4]) Zapis de cumpărătură dela Pricopie, etc. din Iaşi 26 Februarie—8 Martie 1661 şi întărire domnească din 28 Februarie—10 Martie (Ghibănescu, *Surete*, VIII, pp. 310—311 şi 312, nr. 208—209).

[5]) Nicolae Buhuş cumpără 6 pământuri cu 6 lei dela Costin din Docolina (zapis din Iaşi 20/30 August 1661 în Ghib. *Isp.* III, I, pp. 189—90, nr. 132). Iordache Cantacuzino cumpără 5 pământuri cu 5 lei în Borăşti în ţinutul Vasluiului (zapis din Iaşi 4/14 Mai 1660; *ibid.* pp. 135—136, nr. 102).

[6]) Iordache Cantacuzino cumpără la 4/14 Mai 1660 în Borăşti pe Bârlăzel 8 pământuri cu 9 lei (*ibid.* pp. 135—136, nr. 102), în satul Duseşti 13 pământuri şi o «lature» cu 11 galbeni (1/11 August 1661; *Uricarul*, XXV, pp. 58—59); 12 pământuri cu 12 galbeni (fără dată; *ibid.* pp. 45—46); 2 pământuri jumătate cu 3 ughi şi jumătate (1/11 August 1661; *ibid.* p. 57); 2 pământuri şi o lature cu 3 ughi (18/28 Iunie şi 1 August 1661), *ibid.* pp. 56 şi 60—61); 6 pământuri cu 8 ughi (10/20 mai 1661; *ibid.* p. 54); 2 pământuri cu 4 galbeni

In fine, pământuri «de frunte» ating valoarea de 15 lei [1]) până la 30 ughi [2]). La 5/15 April 1661 se vindeau 36 paşi în frunte cu 10 galbeni [3]). O falcie [4]) sau o delniţă de fânaţ [5]) valorau circa 9 galbeni. Iar pământurile atribuite unor culturi speciale, aşa numitele «răzoare» de pe malurile apelor, aveau o valoare care varia între 2 şi 5—6 ughi [6]). Două fălci de vie şi jumătate în dealul Piscopului la Cotnar făceau 120 galbeni bani gata la 21/31 Martie 1661, în vreme ce jumătate de falcie pe dealul Horodişte în acelaşi

---

şi jumătate (25 mai—4 Iunie 1661; *ibid.* pp. 54—55). In fine, cumpără dela Toader Aprodul 5 pământuri în Băloşeni «în vatra satului cu 30 taleri» (17/27 Iunie 1661, Iaşi; Iorga, *St. şi doc.* V, p. 35 şi Ghib. *Isp.* III, 1, p. 178, nr. 125).

[1]) Intărirea domnească din 8/18 Iulie 1661 pentru cumpărătura fostului mitropolit Ghedeon în satul Căpoteşti, (*Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 29, f. 57).

[2]) Cumpărătura lui Dabija vornicul şi a jupunesei sale Dafina dela Toader Ciohodarul a 2 pământuri cu 60 ughi (10/20 August 1661; Iorga, *St. şi doc.* VII, 111, p. 315.

[3]) Şase fălci de fân fac 6 galbeni bani gata în Bodeşti (17/27 Aprilie 1660; Ghib. *Isp.* III, I, pp. 133—134, nr. 100 şi întărirea domnească din Iaşi 5/15 Iunie 1660; *ibid.* pp. 136—137, nr. 103).

[4]) Iordache vistiernicul cumpără dela Radu biv vel pitar în Ţigăneşti «13 pământuri... şi 7 delniţe cu fânaţ şi cu vad de moară şi cu loc de prisacă şi din câmp şi din pădure» cu 25 lei şi alte 13 pământul şi 7 delniţe de fânaţ cu încă 25 lei bătuţi (Iaşi 29 Decemvrie 1659—8 Ianuarie 1660; citat lacunar de Ghib. *Isp.* III, I, p. 126 nr. 94 şi întărirea domnească din Iaşi 24 Februarie—5 Martie 1660; *ibid.* pp. 129—130, nr. 97).

[5]) Zapis din Iaşi (*ibid.* p. 171, nr. 119). In Mai 1660 «un pomet din Onceni, zece meri... drept nouă potronici», 7 meri drept 11 potronici (*ibid.* pp. 134—135, nr. 101).

[6]) Doc. din 1661 (fără lună şi zi; *Uricarul* XX, p. 77); 2 răzoare în moară valorează 4 ughi; un alt răzor 6 ughi. La 5/15 Iulie 1661 Andonie Blănariul cumpăra dela satele Marceşti şi Iulceşti 9 pământuri şi 5 răzoare cu 40 galbeni (*Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 38, f. 242). Preotul Ştefan din Grigoreşti cumpără «apa unui răzor din vadul Cinteştilor cu 5 lei bani gata» (zapis din 20/30 Martie 1661; *inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1006); un răzor «în frunte în Coiani cu parte din vadul morii şi cu tot venitul din apa Putnii prin siliştea satului şi la ţarină şi în dumbravă cu săpături ce se vor alege cât ţine hotarul satului» cu 8 lei bani buni; s'a vândut «când foametea cea mare» din 1660—1661 (*Inedit,* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1036, fără dată); jumătate de răzor în Ţigăneşti pe gârla Putnei, cu 3 ughi (*Inedit,* circa 1660; *ibid.* pachet 98, p. 1037) jumătate de răzor în acelaşi sat cu 3 galbeni (*Inedit,* nedatat; *ibid.* pachet 98, p. 1037).

târg nu valora decât 45 lei [1]). O « jirebie » făcea între 10 şi 15 galbeni, după calitate [2]). Cinci pogoane de diferite categorii se vindeau cu 30 lei [3]).

Tot o urmare a crizei era desigur apariţia schimbului în natură. Astfel, la 22 Februarie/3 Martie 1660, Toader Paladie jitnicerul vinde o ocină pentru « o sută de lei şi cincizeci de oi » [4]); în Octomvrie acelaşi an, un Cazacul cu femeia lui vând o ocină în Căbeşti pentru « o vacă cu viţel şi un bou şi o bivoliţă » [5]).

Monetele în timpul domniei lui Ştefan Lupu. In domnia lui Ştefan Lupu se întâlnesc în documente 5 tipuri de monete de o frecvenţă de schimb simţitor neegală. In ordinea utilizării, ele sunt: leul, galbenul, talerul, ugul şi zlotul. Căutând să ne dăm seama de intensitatea circulaţiei acestor cinci tipuri de monetă, am ajuns la următoarele concluzii: din 137 documente ale domniei în care se întâlnesc monete, în 59 transacţia se face cu lei, în 39 cu galbeni, în 23 cu taleri, în 16 cu ughi şi în 4 numai cu zloţi. Excluzând zloţii cari apar probabil incidental, leul în primul rând şi în al doilea rând galbenul au o valoare de circulaţie egală în tot cursul domniei. Nu se poate spune acelaşi lucru de taler şi ug, care rar întâlnite în prima parte a domniei sunt destul de dese în a doua parte. Astfel, în 1659—1660 se întâlnesc de 7 ori talerii şi de trei ori ughii, iar în 1661 până la 1 Octomvrie se întâlnesc de 16 ori talerii şi de 13 ori ughii.

---

[1]) Intărirea domnească a cumpărăturii mitropolitului Sava, din 21/31 Martie 1661 (Dan, *Putna*, p. 208 şi S. F. Marian, *Inscripţii şi documente din Bucovina;* An. Ac. Rom. s. II, t. VII, Buc. 1884—1885, M. S. I. nr. 2, p. 303).

La 20/30 Mai 1661, Pavăl negustorul din Vaslui cumpără dela Gherghele sân Tudoroae o vie cu cramă în Dric, deal lângă Huşi, pentru 30 lei bătuţi (*Bul. Com. Ist.* VII, p. 65).

[2]) Zapis de cumpărătură lui Ion Prăjescu mare vornic de ţara de sus, dela Ioan din Pârsteşti (8 jirebii jumătate drept 130 galbeni) şi dela Andrieş din Vascani (7 jirebii şi jumătate drept 75 galbeni), din 25 Iulie—4 August 1660 (R. Rosetti, *Cr. Vascanilor*, pp. 41—42, nr. IX).

[3]) Preotul Ştefan din Grigoreşti cumpără două pogoane de vie, un pogon de pomi şi 2 pogoane în siliştea din Ţigăneşti cu 30 lei (zapis *inedit*, din 1660, fără lună şi zi; Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1042).

[4]) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. CXXXIX, doc. 89 şi doc. inedit din Martie 1660 când se vând doi boi « de negoţ » cu 30 lei şi 50 lei (Ac. Rom. Ms. XXII, doc. 119).

[5]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Doljeşti, pachet XIX, doc. 2.

Monetele utilizate se găsesc citate în diferite feluri de documente. Leii sunt menţionaţi ca «lei bani»[1]), «lei bani gata»[2]), «lei bătuţi»[3]), «lei buni»[4]); de foarte multe ori însă se pomenesc numai «lei», fără adaos. Indicaţiile de «lei bani», «lei bani gata», «lei bătuţi» par a arăta că plata s'a făcut în moneta leu, spre deosebire de alte cazuri când se calcula numai în lei şi se plătea în alte monete sau în natură. Leii «buni» arată că în circulaţie erau şi lei «proşti».

Galbenii se găsesc adesea citaţi simplu ca «galbeni». Uneori însă apar «galbeni bani gata»[5]), «galbeni bani buni»[6]), «galbeni bani de aur»[7]), «galbeni bani ungureşti»[8]), chiar «galbeni bătuţi bani gata»[9]).

La fel se prezintă cazul cu talerii, cari apar ca «taleri bani buni»[10]), «taleri bătuţi»[11]), «taleri bani proşti»[12]) sau «taleri tătărăşti»[13]). Este de remarcat că ughii se găsesc numai cu men-

---

[1]) *Inedit*, din 24 Mai—3 Iunie 1660 (Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet XIV, doc. 26).

[2]) *Inedit*, din 10/20 Decemvrie 1659 (Ac. Rom. Ms. IX, doc. 33); doc. din 4/14 Februarie 1660 (Ghib. *Surete*, IV, pp. 164—165, nr. 168); inedit din 26 Martie—5 Aprilie 1660 (Ac. Rom. Ms. XXII, doc. 119), etc.

[3]) Doc. din 15/25 Martie 1660 (Ghib. *Isp.* III, I, pp. 132—133, nr. 99); *inedit* din 25 Noemvrie—5 Decemvrie 1660 (Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet XI, doc. 13); doc. din 17/27 Iunie 1661 (Iorga, *St. şi doc.* V. p. 35).

[4]) *Inedit*, din 7/17 Iunie 1660 (Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 45).

[5]) Doc. din 6/16 Decemvrie 1659 (Ghib. Isp. III, I, pp. 121—122, nr. 90); *inedite* din 24 Noemvrie—4 Decemvrie 1660 (Ac. Rom. Ms. XCV, doc. 31) şi 25 Iulie—4 August 1660 (Ac. Rom. Ms. CXXXIX, doc. 124).

[6]) *Inedite*, din 16/26 Mai 1660 (Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 98) şi 8/18 Septembrie 1660 (Arh. St. Buc. Schitul Brazi, pachet, IX, doc. I.; doc. din 1/11 August 1661 (*Uricarul*, XXV, p. 60).

[7]) Doc. din 8/18 Februarie 1660 (Iorga, *St. şi doc.* V, p. 87).

[8]) Doc. din 5/15 Mai 1660 (Ac. Rom. Ms. LVI, doc. 22 şi *Uricarul*, XXV, p. 54).

[9]) *Inedit*, din 12/22 Septemvrie 1661 (Ac. Rom. Ms. III, doc. 177).

[10]) *Inedit*, din 26 Mai —5 Iunie 1661 (Ac. Rom. Ms. C. doc. 82).

[11]) *Inedite*, din 21/31 Octomvrie 1660 (Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 39) şi 28 Februarie/10 Martie 1661 (Arh. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet VII, doc. 2).

[12]) *Inedit*, din 27 Septembrie/7 Octombrie 1660 (Ac. Rom. Mss, XIII, doc. 272).

[13]) *Inedit*, din 10/20 Februarie 1661 (Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. XLVI, f. 12).

ţiunea «bani gata»[1]) sau «bani buni»[2]). De cele mai multe ori şi aceste monete erau denumite simplu «taleri» sau «ughi».

Pe lângă monetele mari au circulat şi monete mărunte pentru afacerile de mică valoare: potronicii [3]) şi orţii [4]).

In privinţa raportului între valoarea acestor monete, se pot da următoarele precizii, faţă de moneda de socoteală, anume faţă de «ban». Intre 1650 şi 1670 leul valora 180 de bani [5]); la 1660 ugul valora 200 de bani [6]); în 1645 talerul era cotat 160 de bani, valoarea lor mergând în descreştere şi ajungând în 1695 la 139 bani [7]); La 6/16 Decemvrie 1659, un galben valora 300 bani adică un leu şi 120 bani, căci un document echivalează 30 galbeni cu 50 lei [8]). Deasemenea este interesant a stabili şi raportul care exista între banii buni şi banii proşti. Astfel, într'o socoteală din 1631 se vede că 4,1/3 taleri proşti erau egali cu 2 taleri buni [9]).

Variaţia proprietăţii şi formarea latifundiilor. Cel mai important rezultat al acestei decăderi economice este variaţia proprietăţii şi o accentuată tendinţă de distrugere a micii proprietăţi în favoarea desvoltării latifundiilor.

Profitând de nevoile şi mizeria micilor stăpânitori de pământuri, numeroşi boieri sau particulari cumpără ocini, uneori cu preţuri fictive sau prea mici, dacă nu izbutesc să convingă pe ţăranii ajutaţi în vremea foametei să le «doneze» pământurile. Din această cauză, domnia lui Ştefăniţă Lupu poate fi considerată ca una din cele mai importante etape ale evoluţiei latifundiare moldoveneşti. Pentru a întări afirmaţia noastră, vom da

---

1) Doc. din 8/18 Februarie 1661 (*Uricarul*, XXV, p. 48).

2) *Inedit*, din 18/28 Iunie 1661 (Ac. Rom. Ms. LVI, doc. 25).

3) Doc. din Mai 1660 (Ghib. *Isp.* III, 1, pp. 134—135, nr. 101).

4) Categoria aceasta de monete o dovedesc slujbaţii fiscului cari purtau numele de ortaşi (inedit din 31 Decemvrie 1659—10 Ianurie 1660; Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 48); pentru cursul acestei monete în principate începând încă din sec. XVI cf. G. Zane, *Economia de schimb în principatele Române*, Iaşi p. 104.

5) Zane, *o. c.* p. 138. Acelaşi (la p. 122) vorbeşte despre ughiu că valora «în 1640—1660 câte 200 de bani, adică un leu şi 80 bani».

6) Zane, *o. c.* p. 122.

7) *Ibid.* p. 138.

8) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 121—122, nr. 90.

9) Zane, *o. c.* p. 123.

aci un tablou, complect pe cât ne-a permis informaţia păstrată, al acaparatorilor de proprietăţi agricole.

Cel mai important dintre acaparatori a fost marele vistiernic *Iordache Cantacuzino*, ale cărui cumpărături lasă cu totul în urmă pe ceilalţi. Situaţia lui privilegiată în conducerea treburilor publice şi averea mare ce poseda, îi dădea putinţa să speculeze criza în folosul său.

La 13/23 Decemvrie 1659 Ştefan Lupu îi dădea din nou ca vecini pe oamenii din Popricani cari erau ai lui, ordonând lui Laş iuzbaşa să-i şteargă din catastiful birnicilor [1]). La 29 Decemvrie 1659/8 Ianuarie 1660 el cumpără dela fostul mare pitar Radu 26 de pământuri şi 14 delniţe de fân în Ţigăneşti din ţinutul Vasluiului [2]). La 14/24 Ianuarie 1660 cumpără dela Toader şi Mirăuţi, feciorii lui Gheorghe Grecu a opta parte din Băşeani pe Turia (Iaşi) cu 25 lei [3]). La 15/25 Martie acelaşi an fraţii Negură şi Dumitraşcu îi vând partea lor din Borăşti pe Bârlăzel (Vaslui) cu 45 lei bătuţi [4]). Alţi răzeşi din Borăşti îi vând la 4/14 Mai partea lor de opt pământuri cu 9 lei bătuţi şi 5 pământuri cu 5 lei [5]). La 15/25 Mai ia zălog ocina lui Turcuman din Vârtop în satul Dimidieni (Hotin) pentru 22 lei, urmând a se alege ocina şi a da preţul real în caz de vânzare [6]). La 11/21 Iunie, Grozav şi soţia lui Anghinia din Căuşuteni îi vând 6 pământuri din Cliceşti (Vaslui) cu 8 lei [7]). La 22 Iunie/2 Iulie cumpără 30 pământuri în acelaşi sat cu 40 lei dela Stratul cu soţia lui Antimia şi alţi urmaşi ai Leului [8]). La 22 Iulie/1 August domnul îi întărea hotărnicia făcută de vornicul de poartă Rugină pentru satul Stăuceni (Cernăuţi [9]). Tot atunci îi mai întărea hotărnicia făcută de acelaşi

---

[1]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 125—126, nr. 93 şi Iorga, *St. şi. Doc.* V, pp. 33—34).

[2]) Ghibănescu, *o. c.* p. 126, nr. 94 şi întărirea domnească din 24 Februarie—5 Martie 1660 (*ibid.* pp. 129—130, nr. 97).

[3]) *Ibid.* pp. 127—128, nr. 95.

[4]) *Ibid.* pp. 132—133, nr. 99.

[5]) *Ibid.* pp. 135—136, nr. 102. Intărirea domnească pentru cumpărăturile din Boreşti e dată în Iaşi 12/22 August 1660 (*ibid*, pp. 142—144, nr. 108).

[6]) Boga, *Doc. bas.* XVI, pp. 5—6.

[7]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 139, nr. 105.

[8]) *Ibid.* pp. 139—140, nr. 106.

[9]) T. Balan, *Doc. buc.* II, pp. 166—167, nr. 89.

vornic pentru a treia parte din satul Rohozna (Cernăuţi) [1]), iar la 25 Iulie/4 August aceea făcută de Rugină pentru satul Lenţeşti (Cernăuţi), împărţit între Iordache şi Ion Prăjescu [2]). La 12/22 August domnul îi întărea cumpărături în Clinceşti (Vaslui) [3]) şi în Ţigăneşti (Vaslui) [4]). La 11/21 Octomvrie boerii divanului certificau cumpărătura a jumătate din satul Slobozeni pe Bârlăzel (Vaslui) dela copiii lui Gheorghe Turcu, nepoţii lui Nicoară Turcu [5]). La 12/22 Octomvrie domnul îi întărea cumpărături în satul Băşeani (Iaşi) dela Ursula, jupâneasa lui Gavril « stolnicul » [6]). La 28 Octomvrie/7 Noemvrie îi întărea cumpărătura unui sfert din satul Dimidieni (Hotin) dela fiicele lui Pisoschi din Vârtop, fost pârcălab [7]).

In 1661 face deasemenea numeroase cumpărături. Multe din ele se fac în satul Duseşti din ţinutul Neamţului; ni s'au păstrat zapise din 20/30 Ianuarie de la fraţii Toader Hurjui şi Pătraşco pentru şase pământuri drept 8 lei [8]); din 8/18 Februarie dela Marica şi Maria, fetele lui Chipău, pentru o ocină drept 3 ughi şi jumătate [9]); din 22 Martie/1 Aprilie dela Istina, fata lui Nichifor, din Sârbeşti, pentru o ocină drept 2 galbeni [10]); din 1/11 Mai dela Alexandra, fata aceluiaşi, pentru o ocină la care nu se spune preţul [11]); din 1/11 Mai dela Vasile şi femeia lui Maria, nepoata lui Chipău, pentru trei pământuri şi o lature, cu 3 ughi [12]); din 10/20 Mai dela Vasile « fost preot domnesc » pentru 6 pământuri drept

---

[1]) *Ibid.* pp. 167—168, nr. 90. Altă parte a lui Ion Prăjescu, iar a treia parte a lui Cracalia, a Brânzăneştilor şi a rudelor lor.

[2]) *Ibid.* pp. 169—170, nr. 91 (extenso) şi regesta în Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 402 şi F. A. Wickenhauser, *Bochotin oder Geschichte der Stadt Cernöuz und ihrer Umgegend*, Viena 1874, p. 87.

[3]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 145—148, nr. 109.

[4]) *Ibid.* pp. 149—153, nr. 110.

[5]) *Ibid.* pp. 159—161, nr. 114.

[6]) *Ibid.* pp. 161—167, nr. 115.

[7]) *Rev. soc. ist. arh. bis.* XX, pp. 145—146. Zapisul de vânzare cu aceiaşi dată în Boga, *Doc. Bas.* XVI, pp. 6—7.

[8]) *Uricarul,* XXV, pp. 44—45; *Creşterea colecţiilor pe 1909, Octomvrie—Decemvrie*, p. 191.

[9]) *Uricarul,* XXV, p. 48.

[10]) *Ibid.* p. 49.

[11]) *Ibid.* p. 50.

[12]) *Inedit,* orig. Acad. Rom. Ms. LVI. doc. 21.

8 ughi [1]); din 25 Mai/4 Iunie dela Gavril Niţă din Soci pentru 2 pământuri drept 4 galbeni şi jumătate [2]); din 18/28 Iunie dela Frăsina, fata lui Niţă din Soci, pentru 2 pământuri şi o lature drept 3 ughi [3]); din 1/11 August dela Ilie Bucioţi, feciorul Itului din Duseşti, pentru 3 pământuri şi jumătate drept 3 ughi şi jumătate [4]), dela Maria şi Ioana, fetele Dumoaei, pentru 13 pământuri şi o lature drept 11 galbeni [5]) şi dela popa Pătrăşcanu din Bodeşti cu preoteasa lui Sofica pentru 2 pământuri şi o lature drept 3 ughi [6]). La acestea se mai adaugă două zapise fără dată dela Vasile cu femeia lui Maria, nepoata lui Andrei Chipău, pentru o ocină drept 3 ughi [7]) şi dela Vasile, feciorul lui Costin Nemeşul din Tătăraşi, cu fraţii săi Ion şi Sârghie, pentru 12 pământuri drept 12 galbeni [8]). In legătură cu cumpărăturile din acest sat citām zapisul din 2/12 mai 1661, prin care Iordache Cantacuzino schimbă 12 pământuri cumpărate în satul Soci dela Grigore, feciorul lui Neni din Obârşie, cu 12 pământuri din Duseşti ale lui Ştefan şi Grigoraşco, feciorii Niţăi [9]). Se remarcă în acest caz tendinţa cumpărătorului de a-şi rotunji domeniul prin orice cale, — prin cumpărări, prin binefaceri în timpul foametei sau prin schimb de pământuri.

La 28 Februarie/10 Martie 1661 cumpără cu 400 taleri satul Valea Seacă şi viile din Albeni dela căpitanul de lefegii Voicecovski [10]).

La 19/29 Martie 1661 Iordache cumpără părţile mai multor răzeşi din Ţigăneşti (Vaslui) [11]). La 26 Aprilie/6 Mai cumpără ocina lui Vasile Boţul şi Ştefan Ghiorghile (poate Gherghel) din Blăgeşti la Câmpul lui Dragoş (Bacău) drept 48 ughi [12]). La 22

[1]) *Uricarul*, XXV, p. 54.
[2]) *Ibid.* pp. 54—55.
[3]) *Ibid.* p. 56.
[4]) *Ibid.* p. 57.
[5]) *Ibid.* pp. 58—59.
[6]) *Ibid.* pp. 60—61.
[7]) *Ibid.* pp. 51—52.
[8]) *Ibid.* pp. 45—46, probabil din Ianuarie 1661.
[9]) *Ibid.* pp. 52—53.
[10]) Zapisul inedit al lui Voicecovski din 28 Februarie—10 Martie 1661 (Arh. St. Buc. M-rea Bogdana, pachet VII, doc. 2) şi întărirea domnească cu aceiaşi dată (*ibid.* doc 2) copii inedite.
[11]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 169—170, nr. 117.
[12]) *Ibid.* p. 173, nr. 120 regesta în Iorga, *St. şi. doc.* V, p. 34.

Mai/1 Iunie cumpără ocina lui Bejan, feciorul lui Trifan din Băloşeni (Iaşi)[1]. La 15/25 Iunie, în Iaşi, domnul îi întărea cumpărătura satului Cârniceni pe Prut (Dorohoi) dela fostul mare medelnicer Andrieş, fiul fostului mare logofăt Teoderaşco, drept 4500 lei bătuţi[2]. La 17/27 Iunie cumpără 5 pământuri « în frunte » din Băloşeni dela Toader Aprodul, cu 30 taleri[3]. La 22 Iunie/2 Iulie cumpără ocinile unor răzeşi din Băloşeşti cu 300 taleri[4]. La 13/23 Iulie Ştefan Lupu îi întărea cumpărături de ocini dela răzăşi din satul Băloşeni în valoare de 400 taleri[5]. La 3 August cumpără dela Toader Prăjescu fost clucer ocina din Ionăşeni « pre Jijia la capul Stâncii » (Iaşi) cu 200 taleri[6]. La 1/11 Septemvrie cumpără dela Gavril Poroschi a şasea parte din Vădeni (Iaşi)[7]. La 9/19 Septemvrie cumpără dela Toader Gherasim o ocină, a treia parte din Vădeni, cu 140 lei bătuţi[8]. Şi cumpărăturile lui nu se opresc aci. A mai făcut şi altele ale căror zapise nu se mai găsesc. Intr'un izvod al banilor ce a dat pe ocini şi moşii, alcătuit probabil în ultimele zile ale vieţii sale, Iordache Cantacuzino arată că a cumpărat 60 sate întregi, 15 jumătăţi de sate, 2 jirebii şi 33 fălci de vie, toate în valoare de 14.300 galbeni[9].

Marele logofăt Racoviţă Cehan face şi el cumpărături, dar cu preţuri mai mici decât Iordache Cantacuzino. In această privinţă seamănă cu marele medelnicer Nicolae Buhuş. La 26 Februarie/8 Martie, 1661 în Iaşi, boierii divanului certificau cumpărătura lui Racoviţă Cehan în Ţigăneşti (Vaslui) a 50 de pământuri cu 25 ughi, dela Pricopie şi sora lui Tomina, copiii lui Avram şi nepoţii Tunsului[10], iar domnul întărea transacţia la 28 Februarie/10 Martie

---

1) Ghibănescu, *o. c.* III, I, pp. 177—178, nr. 124.
2) Iorga, *St. şi Doc.* V, p. 538.
3) *Ibid.* p. 35 şi Ghibănescu, *o. c.* p. 178, nr. 125.
4) Ghib. *o. c.* p. 179, nr. 126. Această cumpărătură e cuprinsă în întărirea domnească din Iaşi 13/23 Iulie 1661 (*ibid.* pp. 182—184, nr. 129).
5) *Ibid.* pp. 182—184, nr. 129.
6) *Ibid.* pp. 184—186, nr. 130; întărirea domnească din Iaşi 6/16 August 1661 (*ibid.* pp. 186—188, nr. 131).
7) *Ibid.* p. 191, nr. 135; V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, pp. 86—87; Iorga, *St. şi Doc.* V, p. 36.
8) Ghibănescu, *o. c.* pp. 192—193, nr. 137.
9) *Ibid.* III, II, pp. 29—32, nr. 20.
10) Ghibănescu, *Surete*, VIII, pp. 310—311, nr. 208.

1661 [1]). La 14/24 Iunie 1661 el cumpără cu 30 taleri partea din Româneşti a lui Vasile Duca şi Ionaşcu, fiii Lucăi Clapăi, nepoţii lui Hărman [2]). De altfel, marele logofăt profită de bunăvoinţa domnului pentru a-şi rectifica hotarele, pentru a le apăra sau pentru a căpăta privilegii şi danii [3]).

La 2/12 Februar 1660 Ştefan Lupu întărea lui Nicolae Buhuş marele medelnicer stăpânirea unor hotare din Târgul Frumos [4]). Cu toate cumpărăturile ce va face mai târziu, se pare că situaţia financiară a acestui boier era sdruncinată la începutul domniei lui Ştefan Lupu, căci la 8/18 Februarie 1660 îl vedem împrumutând bani dela Gheorghe Duca al doilea vistiernic [5]). In curând însă îşi începe cumpărăturile. La 15/25 Martie 1661 ia dela Ionaşcu Bocu doi bătrâni în Jărdeni [6]). La 30 Iunie/10 Iulie 1661, un zapis din Iaşi arată cumpărătura a 46 pământuri în Olăneşti pe apa Bârladului (Tutova) dela Iftodi feciorul lui Anghel din Docolina [7]). Tot în Olăneşti el cumpără 25 pământuri cu 20 lei şi 6 pământuri cu 6 lei dela Costin din Docolina, feciorul Dancăi şi nepotul lui Cernat [8]).

Toma Cantacuzino marele vornic al ţării de jos cumpără la 6/16 Decemvrie 1659 dela Strătulat Saca, feciorul lui Andronic

---

1) *Ibid.* p. 311, nr. 209.

2) *Ibid.* XVI, p. 84, nr. 118.

3) La 3/13 Aprilie 1660 Ştefan Lupu dă lui Racoviţă Cehan un sălaş de ţigani « foste drept domnesc » (*ibid.* VIII, p. 309, nr. 207). La 7/17 Iunie 1660 îi dă carte să-şi apere hotarul satului Băileşti « pe unde-a hi fânăţ », iar pe care îl va prinde stricând fânaţul « cu dobitoc, să aibă a-l certa şi să-i scoată de acolo şi să le ia banii şi sumanul » (I. Antonovici, *Mânăstirea Floreşti din plasa Simila, judeţul Tutova*, p. 118 şi T. Burada, *O călătorie la muntele Athos*, (*Rev. p. ist. Arh. şi Fil.* I, II, p. 81).

4) Iorga, *St. şi doc.* V. p. 17.

5) *Ibid.* p. 87.

6) Doc. *inedit*, Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. 105, f. 150. La 30 Ianuarie—9 Februarie 1660, domnul întărea stăpânirea satului Dudeşti împreună cu Miron Bucioc (Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 128—9, nr. 96). La 5/15 Februarie 1660 în Iaşi, Ştefan îi întărea stăpânirea Bohotinului danie făcută de Vasile Lupu tatălui său Dumitru Buhuş marele vistiernic; dania fusese întărită de Gheorghe Ştefan şi Gheorghe Ghica (R. Rosetti, *Cr. Bohotinului*, pp. 220, nr. 36).

7) Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 180, nr. 127; documentul nu dă preţul.

8) Zapis din Iaşi 14/24 August 1661 (*ibid.* pp. 188—189, nr. 132) şi din Iaşi 20/30 August 1661 (*ibid.* pp. 189—190, nr. 133).

Săcescu, o ocină în Iteşti cu 30 galbeni bani gata, adică 50 lei [1]). La 17/27 April 1660 cumpără dela Maria Vădeniţa şi sora ei Anisia Ghiorcioae, fetele Lupului din Soci, şase fălci de fân în hotarul Bodeştilor din partea din sus drept 6 galbeni «bani buni» [2]). La 25 Iulie/4 August 1660, domnul întărea cumpăraturile lui dela Pântea şi sora lui Aniţa, copiii lui Gheorghe Horilă, nepoţii lui Ursu aprodul, anume trei părţi din a şasa parte din satele Coteşti, Bahluiani şi Brăileanca pe Bahlui (Cârligătura), drept 30 galbeni «bani gata» [3]). In Iteşti mai cumpără a treia parte din partea de sus cu 35 galbeni «bani buni» dela Prodan, feciorul Ropceanului [4]).

Ioan Prăjescu marele vornic al ţării de sus cumpără la 2/12 April 1660 părţile fostului logofăt Contăş din satul Băbăneşti cu 250 lei [5]); la 25 Iulie/4 August 1660 în Vascani cumpără o ocină de 8 jirebii şi jumătate cu 130 galbeni dela Ioan, fratele lui Damian din Cârsteşti (Cristeşti) şi ginerele lui Gavrilaşi din Vascani, precum şi o ocină de şapte jirebii şi jumătate cu 75 galbeni dela Andrieş, feciorul lui Ilie din Vascani [6]). La 22 Iulie/1 August 1660 domnul îi întărea stăpânirea pe a treia parte din satul Rohozna (Cernăuţi) după hotărnicia făcută de vornicul de poartă Rugină [7]). La 25 Iulie/4 August 1660 i se întărea o altă hotărnicie a lui Rugină pentru jumătate din satul Lenţeşti (Cernăuţi [8]) şi tot atunci

---

1) Zapis din Iaşi 6/16 Decemvrie 1659 (*ibid.* pp. 121—122, nr. 90); certificarea boerilor de divan din 8/18 Decemvrie (*ibid.* p. 122—3, nr. 91) şi întărirea domnească din 9/11 Decemvrie 1659 (*ibid.* pp. 123—125, nr. 92).

2) Zapis din Iaşi 17/27 Aprilie 1660 (*ibid*, pp. 133—134, nr. 100; întărirea domnească din Iaşi 5/15 Iunie 1660 (*ibid.* pp. 136—137, nr. 103).

3) *Inedit*, orig. Ac. Rom. Ms. CXXXIX, doc. 124.

4) Zapis din Iaşi 7170, fără lună şi zi, probabil din 1661 Ghibănescu, *o. c.* pp. 190—191, nr. 134).

5) *Inedit*, orig. Ac. Rom. Ms. LXVII, doc. 15.

6) Certificarea divaniştilor din 25 Iulie—4 August 1660 (Rosetti, *Cr. Vascanilor*, pp. 41—42, nr. IX; numele satului greşit Pârsteşti) întărirea domnească din aceiaş zi (*ibid.* pp. 42—43, nr. X). Cf. zapisul de cumpărare din 1660 (fără lună şi zi) cu numele vânzătorului «Ioan Bratu Frăţian din Cârsteşti (*ibid.* p. 52). Zapisul lui Andrieş, feciorul Iliei lui Moţoc din Vascani, dat în Iaşi 15/25 Mai (fără an, probabil 1660; *ibid.* p. 43).

7) T. Balan. *Doc. buc.* II, pp. 167—168, nr. 90.

8) *Ibid.* pp. 169—170, nr. 91 şi regesta în Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 402 şi Wickenhauser, *Bochotin*, p. 87.

a treia hotărnicie a lui Rugină pentru satul Dubăuţi din acelaşi ţinut [1]).

Eustratie Dabija, fost şi viitor vornic mare de ţara de sus, cumpără la 26 Decemvrie 1660/5 Ianuarie 1661 dela Nastasia Bârlădeniţa satul întreg Giorgioana pe Zeletin (Tecuci) [2]). La 10/20 August 1661 cumpără două pământuri « în frunte de sat la Stroeşti dela Toader Ciohodarul [3]). Tot pentru pământ are un proces mare cu Dumitraşcu Iepure pârcălabul de Soroca, proces despre care vom vorbi mai târziu pe larg.

Ilie Şeptelici hatmanul şi pârcălabul Sucevii cumpără cu 300 lei buni părţile din Oneşti (Cârligătura) ale lui Gheorghe Roşca fost vistiernic. Zapisul din Iaşi 7/17 Iunie 1660 are ca martori pe Racoviţă Cehan, Toma Cantacuzino, Ioan Prăjescu, Andronic Cerchezul, Nicolae Racoviţă şi Iordache Cantacuzino [4]).

Grigore Miclescu marele paharnic cumpără ocini în Popeşti şi Burdujeni; la 21/31 Iulie 1661 domnul ordonă alegerea lor [5]).

In afară de aceşti boieri mari a căror listă de cumpărături va fi fost probabil mai lungă decât o putem noi reconstitui, numeroşi boieri mărunţi şi fără slujbă sau particulari fac cumpărături importante de terenuri.

La 4/14 Februarie 1660 Ştefan Lupu întărea la Iaşi cumpărătura făcută de fostul mare sulger Bucioc dela Ştefan fost medelnicer şi fraţii săi Gavril şi Alexandru, feciorii lui Vasile Brăescu, a unei părţi din Dumeni pe Prut (Hotin) cu 200 lei « bani gata » [6]).

La 28 Noemvrie/8 Decemvrie 1660 întărea lui Miron pârcălabul de Hotin și lui Neculcea, fratele fostului mare postelnic Stamate, stăpânirea satului Drăguşeni (Dorohoi) cumpărat cu 300 ughi dela Evda, fiica Zamfirei şi nepoata fostului mare postelnic Iorga, împreună cu copiii ei [7]).

---

[1]) Balan, *o. c.* pp. 170—171, nr. 92 (data greşită de 25 Iulie—4 August 1661, pentru 25 Iulie—4 August 1660).

[2]) Doc. *inedit.* Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. 78, f. 75 v. N. Iorga spune că « Stachia » Bârlădeneaţa vinde lui Dabija ocina sa cu 25 ughi bani gata; e probabil vorba de aceiaşi vânzare (*St. şi. doc.* V, p. 87, doc. nedatat).

[3]) Iorga, *St. şi. Doc.* VII, p. 315.

[4]) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. CXXXVIII, doc. 45.

[5]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 11, nr. 16.

[6]) *Ibid.* pp. 164—165, nr. 168.

[7]) *Bul. Com. Ist.* IV, p. 18.

La 8/18 Iunie 1661 Cristian jitnicerul cumpără o jumătate de bătrân din Stoeşti dela preotul Pătrăşcan şi ai lui cu 12 galbeni [1]).

Dumitraşcu vistiernicul, probabil fost, cumpără în 1661 mai multe ocine în Stănceşti dela Ioan ginerele lui Toader Buniţei [2]), dela Brăescu [3]) şi dela Strătulat feciorul lui Toader Buniţei [4]); un Sion ginerele lui Toader Buniţei îi vinde de asemenea patru vecini [5]).

Gheorghe Duca al doilea vistiernic cumpără dela Vasile Şoldan fostul jitnicer o ocină în Vacota drept 120 lei «bătuţi» [6]). De altfel, acest Duca — ca unul ce slujise în tinereţea sa în casa lui Vasile Lupu — se bucura de favoarea lui Ştefăniţă care-i dă şi întăreşte la 20/30 April 1660 stăpânirea peste satul Dângeni, dăruit lui de Vasile Lupu care-l cumpărase dela Dângana soţia lui Tofan Secheli, fiica lui Dânga hatmanul şi dela fiicele ei Maria, Teodora, Aniţa, Nazaria şi Porhiria [7]). La 18/28 Iulie 1660 Alexandra, fiica vornicului Ureche, îi vindea casele ei din Iaşi «ce sânt împotriva mânăstirii lui Barnovschi Vodă» cu 600 lei [8]). La 25 Iulie/4 August 1660 Ştefan Lupu dădea lui Duca întărirea pentru această cumpărătură [9]).

Un «Meculea» (poate Necula) fost vistiernic cumpără la 28 Mart/7 April 1660 dela Carp Lungul fost armaş o ocină în Olăşei pentru 20 galbeni [10]) şi tot satul Ţibăneşti cu 600 taleri bani gata [11]). La 23 Iulie/2 August apare vânzarea de pământ, nespecificată unde, a vistiernicului «Necula», care poate fi aceeaşi persoană [12]).

---

[1]) *Inedit.* Orig. Ac. Rom. Ms. XCVIII, doc. 126.

[2]) Zapis din 10/20 Martie 1661 (Iorga, *o. c.* V. p. 220).

[3]) Zapis din Botoşani 20/30 Martie 1661 (*ibid.* p. 221).

[4]) Zapis din 20/30 Martie 1661 (*ibid.* p. 221) şi fără dată (*ibid.* p. 222). Ocina e vândută cu 60 lei bătuţi din cauza foametei.

[5]) Zapis din 25 Mai —4 Iunie 1661 (*ibid.* p. 221).

[6]) Zapis din 9/19 Aprilie 1660 (*Uricarul*, XXIII, p. 248).

[7]) *T. Codrescu*, an, VI, nr. 7, pp. 97—98 şi *Rev. soc. ist. arh. bis.* XX, pp. 144—145.

[8]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pachet VII, doc. I.

[9]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Barnovschi, pachet V, doc. 11.

[10]) Iorga, *St. şi. doc.* VI, p. 82.

[11]) *Ibid. l. c.* şi întărirea domnească din 8/18 August 1660 (*ibid. l. c.*).

[12]) *Ibid.* IV, p. 340 (Errata et Addenda); îl identifică cu Neculce, tatăl cronicarului.

Vornicul de poartă Silion cumpără la 20/30 April [1] şi la 26 Mai/5 Iunie 1661 [2] ocini dela răzăşii din Horileşti.

La 20/30 April 1660, domnul şi divanul întăreau din Iaşi lui Pascal treti vistiernic stăpânirea unei părţi din satul Tărnăuca (Cernăuţi), cumpărat cu 450 ughi dela marele stolnic Radu şi fratele său Nicolae Abaza al doilea sulger, fiii hatmanului Gavril şi nepoţi lui Vasile Lupu [3].

La 23 Decemvrie 1659/2 Ianuar 1660 pârcălabul Taban cumpără dela Ursu căpitan ocini în Ungureni pentru 15 taleri, plătiţi în natură [4].

La 9 Februar 1660, Nastasia Ropceniţa vindea vărului ei Prodan Drăguşescu starostele de Cernăuţi, partea ei din satul Moldova cu 30 lei bătuţi [5].

Uricarul Vasile Corlat capătă la 12/22 April 1660 întărire domnească pentru ocinile cumpărate în Turbăteşti cu 10 lei [6]; la 15/25 April pentru cumpărături în Văcoteşti (Cârligătura [7]) şi la 18/28 August 1661 pentru cumpărături în Nedeiani [8].

La 3/13 Mai 1661 Pintilie căpitanul cumpără pământuri în Mărăşeşti şi Avrămeşti [9].

La 20/30 Iulie 1661 Toader Chiretcu iuzbaşa cumpără jumătate de bătrân din Zăpodeni dela Sămina fiica Gavriliţei şi nepoata stolnicului Sava [10].

La 7/17 Septemvrie 1661, Ştefan Lupu întărea lui Handoca al doilea pitar stăpânirea peste jumătate din satul Mârzeşti, luat dela urmaşii lui Ioan Prăjescu pentru o datorie de 117 lei [11].

---

[1]) *Inedit*, Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. II, p. 169.

[2]) *Inedit*, ibid, f. 169: a opta parte din sat drept 20 taleri buni.

[3]) Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 248—9, nr. 264; *Arhiva*, Iaşi 1904, XV, nr. 1, p. 403; T. Balan, *Doc. buc.* II, pp. 164—165, nr. 88.

[4]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98.

[5]) *Inedit*, Acad. Rom. Ms. LVIII, doc. 46, copie.

[6]) *Inedit*, ibid. pachet 98, pp. 380—381 şi Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 132, n. 143.

[7]) La 15/25 Aprilie 1660, domnul îi întărea stăpânirea unor ocini din siliştea Văcoteştilor, între Mârzeşti şi Mătuşani, cumpărate în vremea lui Vasile Lupu (*Inedit*, *ibid*, pachet 98, pp. 523—524 şi publicat după o copie defectuoasă de Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 219—20, nr. 204).

[8]) Ghibănescu, *o. c.* IV, p. 168, nr. 171.

[9]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 56, f. 83.

[10]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Tr. 317, op. 347, dos. 52, f. 63.

[11]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 192, nr. 136.

La 24 Septemvrie/4 Octomvrie 1661, Anton Boacăş, şoltuzul de Tecuci, cu cei 12 pârgari, întăresc cumpărătura lui Pravăţ (Previci) diacul dela răzăşii din Durăşti, pentru 24 lei şi 5 taleri bătuţi[1].

Intre particulari se remarcă prin numeroasele sale cumpărături preotul Ştefan din Grigoreşti cu soţia sa Stanca. In Ţigăneşti, ei cumpără cu 30 lei două pogoane de vie, un pogon de pomi şi două pogoane în sălişte dela Vasile Broască, care le vindea « ajuns de vreme de nevoie »[2]; dela Ieremia şi sora sa Maria o ocină cu pământ în sat, cu vad de moară şi câmp spre dumbravă, pentru 20 lei « bani buni »[3]; dela Ioana, fata Nechitei din Poporagi, nepoata lui Ursu Nagâţ din Coiani, un răzor pe apa Putnei cu 8 lei « bani gata »[4]; dela Simion şi soţia lui Agafia şi dela Andronic cu soţia lui Sofica, o ocină la hotarul Săcăreştilor pe gârla Putnei drept 3 ughi « bani gata »[5]; dela Arvasia Vântoaia cu copiii ei o ocină pentru 3 galbeni bătuţi[6]. La 20/30 Martie 1661, preotul Ştefan cumpăra dela fraţii Pătrăşcan şi Gligorie apa unui răzor din vadul Chinteştilor drept 5 lei bani gata[7]. La 24 Iulie/3 August 1660, domnul îi dădea câştig de cauză în procesul privitor la o cumpărătură mai veche făcută în Ţigăneşti dela Toader cu soţia lui Stanca[8].

Documentele din 10/20 Ianuar 1660[9], 26 Mai/5 Iunie[10] şi 5/15 Iulie 1661[11] arată o serie de cumpărături făcute de Andonie Blănarul în Mărceşti pe apa Siretului (Tecuci).

---

[1]) Iorga, *St. şi. Doc*, VII, p. 379.

[2]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1042.

[3]) Zapis *Inedit* din 12/22 Martie 1661 (Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1045).

[4]) *Inedit*, nedatat, este din vremea « foametei cea mare » adică din 1660—1661 (Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1036).

[5]) *Inedit*, nedatat; Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1037.

[6]) *Ibidem.* Ultimele trei documente citate sunt din aceiaşi epocă, fiind datate prin « foametea cea mare » şi cuprinzând aceiaşi martori.

[7]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1006 (aceiaşi epocă şi martori ca în doc. precedente).

[8]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1044.

[9]) *Inedit.* Arh. Stat Iaşi, Cond. de Anaf. 38, f. 241; cumpără un bătrân întreg la Mărceşti dela Tudosca, soţia lui Cazacul Uricarul.

[10]) Domnul îi întăreşte stăpânirea pe a şasea parte din satul Grozăşti, numit « acmu » Mărceşti. (*Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 38, f. 241).

[11]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 38, f. 242: cumpără 9 pământuri şi 5 răzoare din partea Iulceştilor « din apa Siretului şi pân în hotarul târgului Tecuci » cu 40 galbeni.

La 8/18 Decemvrie 1659, Andrei Nemeşul din Dobreni cumpără dela nepoatele lui Ioana şi Măricuţa, fetele Tudosei, ocina lor din Duseşti (Neamţ) cu 10 lei [1]).

In Mai 1660 Arghirie din Cozmeşti cumpăra pometuri dela diferiţi săteni [2]).

La 23 Septemvrie/3 Octomvrie 1660, Ştefan Lupu întărea lui Ioan şi fraţilor lui cumpărături în satul Ciohorăni (Lăpuşna [3]). La aceeaşi dată, întărea lui Vasile Cogălniceanu şi celorlalţi copii ai diacului Ioan Cogălniceanu cumpărătura tatălui lor în satul Călmăţui [4]).

La 10/20 Februar 1661, Stanciu cumpăra părţile lui Broştean şi Burzun din Iteşti cu 300 taleri tătăreşti şi 70 lei [5]).

La 17/27 Februar 1661, domnul întărea cumpărăturile făcute de Grigore Lupa, fratele său Onilă şi surorile Urîta şi Aniţa în Hotineşti [6]).

La 23 Martie/2 Aprilie 1661, Săirindin, fiul lui Vasile, vinde vărului său Iftimie Petrişcan ocina sa din Vovrejani [7]).

La 26 Martie/5 Aprilie 1661 Hariton şi Tecla copiii lui Şendrea, nepoţii lui Păcurar, vând lui Gavril din Stoeneşti ocina lor în Şendreni cu 50 taleri bani gata; Gavril mai cumpără cu 4 taleri ocina unui alt fiu al lui Şendrea, anume Ioan [8]).

La 5/15 Aprilie 1661, Patrichie cumpără 36 paşi în frunte din partea de jos a satului Onceni cu 10 galbeni, dela Chilean, Apostolache şi Andronic [9]).

La 8/18 Aprilie 1661, Racovă, feciorul Mărinei, nepotul Bărbatei, strănepotul Căţeleanului, vinde ocina sa din Curteni lui Chirilă, feciorul lui Agarici, drept doi boi « preţăluiţi în 20 lei », dându-i şi 15 lei bani [10]).

---

[1]) *Uricarul*, XXV, p. 48.

[2]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 134—135, nr. 101.

[3]) *Rev. ist. a Arh.* broşura II, p. 69.

[4]) *Uricarul*, VI, p. 187.

[5]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 46, f. 12.

[6]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Tr. 317, op. 347, dos. 104, f. 23.

[7]) *Inedit.* Arh. St. Iaşi, Tr. 317, *op.* 246, dos. 85, f. 110.

[8]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 170—171, nr. 118. Al doilea zapis se află pe verso.

[9]) *Ibid.* pp. 171—172, nr. 119.

[10]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf, 20, f. 201.

La 20/30 Aprilie 1661, Andrei şi fraţii săi, feciorii Bucului din Crăeşti, vând ocina lor din Mohorăni cu 80 lei lui Varlam, Ioan şi Strat, feciorii lui Ionaşcu Surdu [1]).

La 28 Aprilie/8 Mai 1661, Gaftona, Tudosia şi Marica, fetele lui Ion Cojocarul, îşi vând părţile lor din Urecheşti lui Mihalcea, cu 10 lei [2]).

La 20/30 Mai 1661, Pavel negustorul cumpără cu 30 lei o vie în Huşi dela Gheorghe, fiul Tudoroaei [3]).

La 16/26 August 1661, Agapie Burlan cumpără partea lui Ionaşcu, feciorul lui Vascan, din Băleşti [4]).

La 1/11 Septemvrie 1661, Pătraşcu Mihoci cumpără a treia parte din satul Răduești pe Stemnic (Vaslui) dela Maria şi feciorul ei Gheorghe Cazan, cu 30 lei [5]).

Incercări de remediere a crizei. Ştefăniţă Vodă încearcă, pe cât îi stă în putinţă, să înlăture măcar în parte relele provocate de foamete şi de despopularea ţării. La 13/23 April 1660, el ordona sătenilor din Vicove, cari « se răşchirase », probabil din cauza turburărilor din 1659, să revină în aşezările lor [6]). O carte dată în Iaşi la 23 Noemvrie/3 Decemvrie 1660 este mult mai limpede în această privinţă. Domnitorul autoriză pe Nicolae Buhuş să-şi caute oamenii « vecini fugiţi din Bohotin, Tămăşani şi alte sate », să-i « ea de grumazi cu toate bucatele lor » oriunde s'ar găsi, « în târguri, sate boiereşti, sate călugăreşti, slobozii, etc. », şi să-i aducă la satul de unde au fugit, ca să-şi plătească cisla [7]).

De asemenea, dându-şi seamă de sărăcia care bântuia unele sate, el le acordă oarecari privilegii temporare. Câteva zile după instalarea sa pe tron, la 29 Noemvrie/9 Decemvrie 1659, el scria din Iaşi pârcălabilor de Neamţ, aprozilor şi celorlalţi slujitori domneşti să scutească pe locuitorii unui sat din acel ţinut de a aduce doniţe, poloboace şi alte lucruri [8]).

---

1) *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 31, f. 166.
2) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 173—174, nr. 121.
3) *Bul. Com. Ist.* VII, p. 65.
4) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 38, f. 296.
5) *Uricarul*, XXIII, p. 250—251.
6) Dan, *Putna*, p. 169.
7) R. Rosetti, *Cr. Bohotinului*, pp. 219—220, nr. 35.
8) Iorga, *St. şi. Doc.* VII, p. 374.

Interesant este cazul satului Docolina aşezat pe drumul mare în sudul Iaşilor. La 3/13 Mart 1660 domnul dădea o carte « vornicelului şi vătămanului şi sătenilor » din Docolina ca să fie tari şi puternici a se apăra să nu mai dea podvezi şi cai de olac « oricine va veni cu podvoade sau cu olăcărie pre acolo, ce podvezile ce le vor duce Vasluienii în gios, să nu le lepede acolo în sat la dânşii, ce să le ducă până în Bârlad şi Bârlădenii să le treacă iarăşi până la Vaslui. . ., aşijderea şi olăcarii şi alţi *mâncători* să ia cai de olac din târg în târg, iar pre ei să nu-i învăluiască » [1]). Sub motiv că oamenii sunt « împrăştiaţi şi săraci, pânile nu li s'au făcut, nici fân au avut de unde face », privilegiul este reînnoit la 30 Septemvrie/10 Octomvrie 1660 pentru câteva luni [2]), apoi la 30 (Iunie sau Iulie) st. v. 1661 « până la luna lui Septemvrie (st. v.) să fie un an în pace, iar la Septemvrie încolo să dea ca şi mai înainte » [3]).

Tot din această serie de îmbunătăţiri face parte acordarea dreptului de a întemeia slobozenii pentru repopularea regiunilor părăsite de locuitori. La 8/18 Mart 1660 Ştefan Lupu dă carte egumenului şi soborului mânăstirii Aron Vodă ca să strângă în siliştea din valea Rânzăştilor (Fălciu) « oricâţi oameni streini îşi vor chema din ţara turcească şi din ţara muntenească şi din ţara ungurească şi din ţara leşească şi dintr'alte părţi, fiece limbă vor fi », acordându-le « slobozie în trei ani » ca să fie în pace de dajde, de zloţi, de galbeni, de lei, de taleri, de orţi, de sulgiu, de iliş, de unt şi de alte dări şi angarale [4]). La 13/23 Mai 1661 acordă iar drept slobozenie cu scuteli pe doi ani pentru oamenii străini ce va aduce acea mânăstire în satul Jurgeani (Soroca [5]). La 1/11 Mai 1661 acordă lui Iordache Cantacuzino scutirea pe patru ani pentru oamenii

---

[1]) *Ibid.* V, p. 34 (regestă) şi Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 131, nr. 98 (în extenso).

[2]) Ghibănescu, *o. c.* pp. 158—159, nr. 113.

[3]) Iorga, *St. şi. Doc*, V, p. 35.

[4]) *Inedit.* orig. Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 8. Ordinul către slujitorii domneşti din Iaşi 7/17 Mai 1660 în Iorga, *o. c.*, IV, pp. 270—271. Probabil la acest caz de scutire se referă regesta necompletă din *St. şi doc.* XI, pp. 92: « Iaşi 7/11 Mai 7168 (1660). Ştefan V. către zlotaşi şi la leoaşi şi la gălbănaşi şi la tăleraşi şi la ortaşi şi la dajnici călărăşeşti ». La 2/12 Octomvrie 1661, în timpul interimatului ce urmează morţii lui Ştefan Lupu, divanul acordă din nou scutirea sătenilor din satul Rândzeşti (Fălciu) al mânăstirii Aron Vodă (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 169, nr. 172).

[5]) Teodor Codrescu, an. VI, nr. 7, pp. 99—100.

străini ce va chema « din ţara turcească şi din ţara leşască şi din alte părţi, fie ce limbă vor fi », cari se vor aşeza în slobozia creată de el la Lăzăşti, pe întretăierea hotarului ţinutului Bacău cu acela al ţinutului Trotuşului[1]). La 11/21 Februarie 1660 Ştefan Lupu scutise de dările toate pe Ruşii şi Ungurii aşezaţi în jurul casei marelui clucer Grigore Miclescu[2]).

In afară de scutirile acordate celor loviţi de nenorociri sau lăcaşurilor sfinte, domnul a acordat uneori avantagii credincioşilor săi, între cari întâlnim pe marele vistiernic Iordache Cantacuzino, pe marele logofăt Racoviţă Cehan, pe marele medelnicer Nicolae Buhuş, pe Andronic marele postelnic[3]), pe Stamatie fost postelnic[4]), pe Gheorghe căpitanul[5]), pe Gheorghe Duca al doilea vistiernic, pe femeia sa de casă Sofica[6]) şi alţii.

Dar, pentru ca aceste încercări de remediere a relelor şi de întărire a legăturilor între ţară şi stăpânitor să dea roade, trebuia o domnie mai liniştită şi mai lungă decât aceea a tânărului Ştefan, ale cărui sforţări meritoase au rămas sporadice prin forţa lucrurilor şi nu vor da adevăratele rezultatele decât sub urmaşii săi.

Activitatea administrativă şi judiciară. In afară de rolul jucat în încercările de remediere a relei stări economice şi de întăritor al cumpărăturilor făcute de marii latifundiari sau de particulari, Ştefan Lupu se manifestă în acte cu caracter administrativ sau judiciar.

Il găsim întărind la venirea sa în domnie stăpâniri de pământ diferitelor persoane, coform obiceiului ca domnul nou să confirme

[1]) V. A. Ureche, *Notiţe despre slobozii*, An. Ac. Rom. s. II, t. IX, p. 167; Iorga, *St. şi doc.* V. pp. 34—35; Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 175—176. nr. 122).

[2]) *T. Codrescu*, an. IV, nr. 5, p. 69.

[3]) Ii dărueşte satul Băloşeşti din ţinutul Vasluiului (doc. din Iaşi 5/15 Octomvrie 1660; Iorga, *o. c.* VI, p. 144).

[4]) Ii dărueşte averile lui Vasile Djalalăul, viclean în timpul năvalei lui Constantin Şerban din 1661 (cf. doc. din Iaşi 20/30 Aprilie 1665, în *Arh. ist. a României*, II, p. 80).

[5]) Ii dărueşte satul Rădeni (Trotuş), confiscat dela Gheorghe Ştefan pentru cei 40.000 galbeni ce a dus cu el în Ardeal în 1653 (cf. doc. din 1/11 Iulie 1660 *Uricarul*, XI, p. 210; a se ceti 7168 în loc de 7170).

[6]) Ii dărueşte o parte din satul Mânzăşti, cumpărată de el de la fostul paharnic Frăţiman (doc. din 28 Martie—7 Aprilie 1660; *Uricarul*, XII, pp. 286—287; pentru împrejurările în care s'a făcut dania, cf. *ibid.* p. 291).

drepturile de proprietate ale supuşilor. La 29 Decemvrie 1659/8 Ianuarie 1660 întăreşte lui Panhilie al doilea stolnic danie făcută de Vasile Lupu tatălui său Iarali, anume satul Grecii din ţinutul Vasluiului şi 4 fălci de vie la Huşi [1]). La 30 Decemvrie 1659/9 Ianuarie 1660 întărea lui Darie Carabăţ fost mare spătar stăpânirea satului Mihneşti din ţinutul Trotuşului, fost al lui Gheorghe Ştefan şi dăruit lui de Gheorghe Ghica [2]). La 30 Ianuarie/9 Februarie 1660 întărea lui Miron Bucioc fost mare sulger şi fratelui său vitreg Nicolae Buhuş mare medelnicer, stăpânirea siliştei Dădeşti (Cârligătura), ce era danie dela Constantin Movilă [3]). La 5/15 Februarie 1660 întărea lui Nicolae Buhuş stăpânirea satului Bohotin (Fălciu) dăruit tatălui său, Dumitru Buhuş, de Vasile Lupu [4]). La 14/24 Februarie 1660 întărea lui Arsenie Groza căpitan de curte şi fraţilor săi, feciorii lui Dumitraşcu Groza, stăpânirea asupra unor părţi din satele Banca, Leova, Călineşti, Beşecani şi Borăsăşti [5]). La 10/20 Martie 1660 întărea lui Dumitraşcu Epure pârcălabul de Soroca stăpânirea satului Jugani (Tutova) dăruit lui de unchiul soţiei sale, Ursu Vartic [6]). La 9/19 Aprilie 1660 întărea fostului mare vornic Boul stăpânirea părţilor din Medeleni, Oteşti şi Poenile Dragului [7]). La 20/30 Aprilie 1660 întărea lui Gheorghe Duca, al doilea vistiernic, dania satului Dângani, făcută de Vasile Lupu [8]). La 28 Aprilie/8 Mai întârea Acsiniei, nepoata lui Pătraşcu Ciorliţi stăpânirea pe partea unchiului ei din moşia Lungani [9]). Probabil din acelaşi an este întărirea dată lui Ioan, feciorul lui Drăgoilă bătrânul pentru părţile lui din Spineni [10]). La 31 Martie/10 Aprilie 1660 întărea lui Pă-

1) V. A. Ureche, *Bis. din cetatea Neamţ*, pp. 143—144.

2) Iorga, *St. şi doc.* IV, p. 114.

3) Ghib. *Isp.* III, I, pp. 128—129, nr. 96; din Iaşi.

4) R. Rosetti, *Cr. Bohotinului*, p. 220, nr. 36.

5) Iorga, *St. şi. doc.* VI, p. 23 (regestă) şi *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 2, f. 99 (text mai larg).

6) *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1088.

7) *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 29, f. 141.

8) Rev. *soc. ist. arh. bis.* XX, pp. 144—145; doc. data din 7160, este evident o transcriere greşită pentru 7168; cf. data bună în *T. Codrescu*, an. VI, nr. 7, pp. 97—98. Din aceiaş zi avem un doc. publ. de Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 298, nr. 264, cu acelaşi divan şi dat tot la Iaşi.

9) *Rev. ist. a Arh.* II, p. 54 şi *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 17, nr. 2.

10) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 5 f. 195; data greşită 7160 în loc de 7168.

trașcu Danilovici, logofăt al treilea, o parte din satul Măstăcani (Covurlui), dăruit de Previci logofătul[1]).

Deasemenea, domnul ordonă anchete și decide în privința hotărniciilor de moșii, pe baza rapoartelor făcute de anchetatorii numiți de el. Acești anchetatori puteau fi dintre divaniști sau din boierii ce formau anturajul domnului, dintre proprietarii megieși probabil cu reputație de cunoscători ai legilor sau de imparțiali, în fine puteau fi șoltuzii și pârgarii târgurilor sau conducătorii satelor, vorniceii sau vătămanii. La 29 Martie/8 Aprilie 1660, Ștefan Lupu scria lui Donici din Oboroceni și lui Guțul din Muncel despre pâra între Ioan din Oboroceni și Pătrașcu din Muncel cu Săcheloaia pentru o parte de ocină din Nisiporești[2]). La 10/20 Aprilie 1660, din Iași, el ordona lui Donici din Oboroceni și lui Onuțul din Mitești să cerceteze conflictul de hotar ivit între Ioan Beredoi și Pătrașcu din Muncel cu Săcheloaia din Nisiporești[3]). Pomenește deasemenea un conflict al celor dintâi cu fostul mare vornic Boul pentru părți din Nisiporești[4]). Pentru rezolvarea acestui conflict domnul a trimis pe Neniul logofătul al doilea[5]). In Mai 1660 ordonă lui Toader Gherman din Cordăreni să cerceteze plângerea lui Eremia Cârcu fost portar că târgoveții din Dorohoi i-au încălcat hotarul în satul Șendriceni și să raporteze cele aflate[6]). La 9/19 Septemvrie 1660 ordonă lui Simion Trenchișu să cerceteze plângerea fostului vistiernic Pelin în legătură cu cumpărarea satului Ciudei cu vecinii lui[7]).

Pe baza mărturiei mai multor locuitori, Ștefăniță trimite la 9/19 Iulie 1660 pe « omul lui Racoviță Cehan marele logofăt » să împartă o ocină din Crăciunești între « slugile sale » Chisariul, Cazacul, Gligorie Gotcă și Gliguță[8]). La 9/19 August 1660 ordonă lui Taban de Zlătari să hotărnicească ocinile feciorilor stolnicului

---

[1]) *Inedit.* Arh. Stat. Iași, Cond. de Anaf. 2, f. 267.
[2]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 298, nr. 263.
[3]) *Ibid.* p. 5, nr. 7.
[4]) *Ibidem.* Boul urma să vină « Marți după Paști » să aducă actele de stăpânire.
[5]) Anunță aceasta la 16/26 Iunie 1660 « slugilor » domnești Onuțul și Guțul din Muncel și Ștefan de Cihorăni (*ibid.* p. 302, nr. 265).
[6]) *Ibidem*, XIV, p. 24, nr. 26.
[7]) Dan. *Putna*, p. 155.
[8]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, p. 141, nr. 107.

Lupaşcu Bucium de acelea ale oamenilor din Viforeni [1]). La 7/17 Octomvrie 1660, domnul întărea Zamfirei, Alexandrei şi Creaţei împărţeala moşiilor rămase dela fratele lor, fostul mare postelnic Iorga [2]). La 10/20 Octomvrie 1660, fostul căpitan Dubetschi raporta asupra hotărniciei făcute în Păuneşti (Putna) conform însărcinării primite dela Domn [3]). La 13/23 Octomvrie 1660, din Iaşi, Ştefăniţă ordona pârcălabului de Suceava, Cârstian, să hotănicească partea lui Vasile Stârcea din Bereşti [4]). La 8/18 Iunie 1661 ordona lui Contăş fost logofăt al treilea şi lui Cârste portar de Suceava să ancheteze asupra stăpânirii unui heleşteu lângă Suceava de către Ionaşcu Bulai fost vornic, Frangolea şi Ileana soţia lui Voiculeţ [5]). La 21/31 Iulie 1661 ordona din Iaşi slugii sale ... să hotărnicească cumpărăturile marelui paharnic Grigore (Miclescu) anume satele Popeşti şi Burdujeni, «iar cine va fi arat sau cosit pre acele locuri să dea a zecea din pâne şi din fânaţ [6]). La 28 August/7 Septemvrie 1661, domnul ordonă lui Pătraşcu Ţintă din Zamatia să aleagă ocina lui Cucoranu din Ivăncăuţi (Cernăuţi) [7]).

La 28 August/7 Septemvrie 1660, Ştefăniţă ordona lui Toader Palade, fost jitnicer, să meargă în satul «Sucmezău» (Putna) ca să împartă părţile şi vecinii cumpăraţi de fostul mare vornic Dabija dela Ionaşcu Nădăbaico şi feciorii lui [8]). Două acte cam din aceeaşi vreme, unul nedatat scris de fostul armaş Nădăbaico [9]). şi celălalt de Toader Palade din 10/20 Octomvrie 1660 [10]), ne rela-

[1]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 304, nr. 267.

[2]) Regestă cu data greşită 1661 în loc de 1660 în Iorga. *Şt. şi Doc.* IV, p. 339; cu data exactă in extenso, în *Rev. istorică*, VI, pp. 76—77 şi în *Bul. Com. ist.* IV, p. 16 (aceasta din urmă ed. de I. Marinescu).

[3]) *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 81, f. 80 v. (pentru Dabija) şi f. 86 v. (pentru Irimia fost căminar).

[4]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 130, nr. 141.

[5]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 786. Pe baza actelor doveditoare de cumpărătură heleşteului de către «Vinca neguţătorul moşul Stancăi, soţia lui Ionaşco Bulai şi al Tudoscăi, sora ei», Ştefan Lupu dă decizia din Iaşi 12/22 Iunie 1661, prin care le confirmă stăpânirea (*Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 787).

[6]) Ghibănescu, Surete, IV, p. 11, nr. 16.

[7]) T. Balan, *Doc. buc.* II, pp. 171—172, nr. 93.

[8]) *Inedit.* Arh. Iaşi, pachet 98, p. 979.

[9]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, pp. 980—981.

[10]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 980.

tează pe larg detaliile hotărniciei și acceptarea de bună voie a acestuia de către persoanele în litigiu, care declară următoarele: «iar carile dintre noi va scorni de acum înainte vro gâlceavă pentru acest lucru, ca să fie de gloabă 24 de boi *porții domnești*» [1]).

Din aceste documente reiese că importanța anchetatorilor depindea de rangul persoanelor în litigiu. Pe baza raportului încheiat de anchetatorii ajutați de «oameni buni și bătrâni», domnul dădea decizia sau întărea hotărnicia.

Pe de altă parte găsim întăriri în stăpânirea pământului pentru moșteniri obținute probabil chiar în timpul domniei sau răscumpărate acum dela cumpărători. Astfel, la 2/12 Iunie 1661, domnul întărea preotului Daniil din Galbeni și feciorilor săi Ghiorghiță și Mierăuți stăpânirea unor părți din Galbeni și Tulești (Neamț), răscumpărate dela cumnatul său Scântee din Galbeni [2]). La 12/22 Iunie dădea carte feciorilor lui Gheorghe și ai lui Vasile să stăpânească o jumătate din moara dela Corapciu împreună cu Mironescu, precum le era și satul Corapciu pe jumătate [3]). La aceeași dată dădea carte lui Isac și lui Ieremia, feciorii lui Miron din Corapciu, pentru vecini [4]). La 17/27 Iunie 1661, din Iași, întărea Ursului și lui Isac, feciorii Cazacului din Rădăuți, stăpânirea moșiilor din Șupotinți (Hotin), Dusciani, Trăisteni, Piscani și Ihnăteni [5]). La 17/27 Iulie întărea lui Grigore și rudelor lui, urmașii celor două soții ale fostului mare sulger Lupan, stăpânirea moșiei Deleni [6]).

* * *

Stăpânirea pământului dădea naștere la numeroase conflicte, care urmau a fi rezolvate tot de domn. Ni s'au transmis destul de puține documente care să redea complet modul de procedură a justiției în asemenea cazuri.

Unele enunță doar «pârile» fără a ne arăta decizia luată: la 12/22 Octomvrie 1660, din Iași, Ștefan Vodă dă carte pentru

---

1) Zapis inedit nedatat al lui Nădăbaico; Arh. Stat. Iași, pachet 98. pp. 980—981.

2) *Creșterea colecțiilor pe 1913, Ianuarie-Septemvrie*, p. 91.

3) Dan, *Putna*, p. 189.

4) *Ibidem*.

5) Ghibănescu, *Surete*, XI, p. 148, (urmează și Enache diacul).

6) *Inedit*. Arh. Stat. Iași, Tr. 497, op. 540, dos. 32, In acelaşi loc, fără dată, împărțeala lăsată de Lupan fiilor avuți cu cele două soții.

pâra lui Vasile Vârnav şi a lui Gheorghe Pătrău cu Nicolae Abaza al doilea sulger pentru satul Goşmani [1]).

In altele ni se arată doar cine câştigă procesul, fără detalii. La 13/23 Mai 1660, în pricina dintre Chiriac fost pârcălab cu Toader Acadiul, fraţii săi Dionisie şi Istrate şi alte seminţii pentru o ocină din Priporeni pe Jijia, domnul decide ca răzeşii să-şi reia ocina dând îndărăt lui Chirilă banii plătiţi; era probabil vorba de o răscumpărare [2]). La 27 Mai/6 Iunie 1660 el anunţă pe Toader fost staroste că în pricina dintre David din Zalucea şi Manea din Ivăncăuţi pentru ocina cumpărată de acesta în Cuzlău, să dea David jumătate din preţ lui Manea şi să stăpânească împreună pământul [3]). Pe baza raportului vornicilor Bârsan şi Strătulat din 29 August/8 Septemvrie 1660 [4]), domnul dă cartea din (Iaşi (30 August/9 Septemvrie 1660 în favoarea fraţilor Andronache şi Ghiorghiţă Oţăl, în procesul cu verii lor Gavril, Eremia şi Nastasia, nepoţii lui Constantin Tărăceanu, pentru hotare în Turceşti şi Poiana Porcului [5]). La 24 August/3 Septemvrie 1660 anunţă pe Simion Nohot că Gapie şi Postolachi, feciorii Popoteiului să întoarcă banii daţi de Crucean din Velceu pentru ocinile din Albeşti şi Hăceni [6]). La 3/13 Noemvrie 1660 ordonă ca Dima şi soţia lui Antonia să ia ocina lui Apostol şi a fraţilor săi din Leucuşani până i se vor plăti 50 galbeni şi un poloboc de miere ce au împrumutat acestora [7]). La 9/19 Mai 1661 ordonă vornicilor de Dorohoi să facă lui Andronic din Pomârla parte din vecini alături de verii lui Căzăceştii, cum avea parte din moşie [8]). La 10/20 Iulie 1661 decide ca Pătraşcu, ginerele lui Andronic din Todireşti, şi Grigore, fiul lui Meleştean, să ţină împreună o moşie în Ungureni, ce-au avut-o împreună cu alţi fraţi [9]).

In alte documente găsim detalii destul de bogate.

---

[1]) Iorga, *St. şi. doc.* VII, p. 293.
[2]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 87, nr. 96.
[3]) Iorga, *St. şi. Doc.* V, p. 538.
[4]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 153—157, nr. 111.
[5]) *Ibid.* pp. 157—158, nr. 112.
[6]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 7, nr. 9.
[7]) Ghibănescu, *Isp.* III, I, pp. 167—168, nr. 116 şi regestă în Iorga, *o. c.* V. p. 34.
[8]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 90, nr. 99.
[9]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 38, nr. 81.

Preotul Miftordie din Străoani cumpărase un vad de moară « de două roate », în Belceşti pe Gârla Putnei, « din gios », dela Obreja şi alţi răzeşi din Străoani şi a făcut moară. Dar pământul aparţinea lui Alexandru Nădăbaico fostul armaş, care se plânge domnului. Are loc judecata şi Ştefan Lupu dă două cărţi. Una din 31 Iulie/10 August 1661 pentru preotul Miftordie; ordonă ca răzăşii uzurpatori fără drept să-l despăgubească de bani şi de cheltuială [1]. A doua din 30 Iulie/9 August 1661 către Nădăbaico, pentru stăpânirea vadului de moară pomenit, invită pe răzăşi, dacă nu sunt mulţumiţi, « să se întrebe (la Divan) cu Alexandru Nădăbaico » [2].

In urma procesului între cămăraşul de lumini Pascal cu Oancea, ginerele lui Ichim şi Marco Buciocel pentru partea de ocină a lui Marco Stârpul şi biserica făcută de acesta în Turbăteşti, pe baza cărţii dela mitropolitul Sava arătată de Pascal, i se dă câştig de cauză; la 20/30 Martie 1661 marele vornic Toma Cantacuzino îi dădea carte de punere în stăpânire [3], până când domnul îi va da hrisov [4].

La 24 Iulie/3 August 1660, Ştefan Lupu dă câştig de cauză preotului Ştefan din Grigoreşti în procesul cu Stanca, soţia lui Toader din Ţigăneşti, pentru 2 pogoane de vie cu pomet în acel sat, deoarece a prezentat zapis de cumpărătură « şi de atâtea ori s'au pârît popa Ştefan cu Stanca şi cu bărbatul ei Toader şi tot i-au rămas [5]». Pare a fi un caz în care se ţine în parte seamă de autoritatea lucrului judecat.

La 8/18 Iunie 1661, domnul ordona fostului logofăt Contăş şi portarului Cârstea de Suceava să cerceteze pricina între Ionaşco Bulai, soţia lui Stanca şi sora ei Tudosia, strănepoatele negustorului Vinca, cu rude ale lor pentru un beleşteu [6], iar la 12/22 Iunie îi dădea câştig de cauză lui Ionaşcu Bulai [7].

Meron Mareş (Veardeş), neţinând seamă de hotărîrea lui Gheorghe Ghica în procesul său cu Vârnav, acesta din urmă se

[1]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond, de Anaf. 20, f. 77—78.
[2]) *Ibid.* f. 78; doc. cit. din 31 Iulie—10 August 1661.
[3]) Ghibănescu, *Surete*, IV, pp. 167—168, nr. 170.
[4]) Doc. din Iaşi 8/18 Aprilie 1661 (regestă în Iorga, *St. şi. Doc.* V. p. 87).
[5]) *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1044.
[6]) *Inedit.* Ibid. pachet 98, p. 786.
[7]) *Inedit.* Ibid. pachet 98, p. 787.

plânge lui Ştefan Lupu, care le hotărăşte « să vie să se mai întrebe ». Pentru aceea, Vârnav se prezintă în faţa divanului domnesc şi aşteaptă « peste dzi o săptămână, iar Verdeş n'au venit şi au rămas de zi şi de leage »[1]).

Sunt cazuri în care judecata domnească nu se arată cu totul imparţială, ci pare a ţine seamă de oarecari considerente sufleteşti, în special de credinţă sau legătura persoanelor în litigiu cu domnia. E cazul conflictului între Dumitraşcu Epure pârcălab de Soroca şi Dabija fost şi viitor mare vornic, pentru satul Juganii în gura Pereschivului (Tutova).

Acest sat aparţinuse familiei Vartic încă din vremea lui Ieremia Movilă. Ursu Vartic şi soţia lui Ana îl dăruesc nepoatei lor Aniţa la căsătoria ei cu Dumitraşcu Epure. După câtva timp, Ursu Vartic vinde satul dăruit deja lui Dabija « de mare nevoie şi pentru multe asuprele ce-au avut în zilele lui Gheorghe Ştefan Vodă ».

Procesul se împarte în două faze deosebite, care par a avea legătură cu variaţia situaţiei politice şi a favorii domneşti pentru cei doi adversari. In 1660 Dumitraşcu Epure ocupa slujba de pârcălab al Sorocei şi era unul din favoriţii regimului. Hotărîrile domneşti oglindesc această situaţie. La 10/20 Martie 1660, Ştefăniţă Lupu îi dă carte de stăpânire asupra satului Jugani « cu vecini şi cu tot venitul », pe baza zapisului de danie dela Ursu Vartic şi a ispisocului de întăriturá dela Gheorghe Ghica [2]). Textul documentului ne îndreptăţeşte să credem că hotărîrea s'a dat fără a se cunoaşte situaţia juridică şi vânzarea posterioară a satului în litigiu.

In intervalul dintre 10/20 Martie şi 24 Iulie/3 August 1660, Dabija a făcut probabil opoziţie în faţa divanului domnesc. Hrisovul din 25 Iulie/4 August 1660 ne dă hotărîrea definitivă a acestuia. Deoarece actele prezentate de Dumitraşcu Epure, ca şi mărturia personală a lui Ursu Vartic dovedesc că satul fusese dăruit înainte de vânzarea către Dabija, vânzarea aceasta nu putea fi considerată ca legală şi valabilă; se dădea câştig de cauză pârcălabului în funcţiune, rămânând ca fostul vornic Dabija « să-şi ia banii dintr'a cui mână i-au dat », adică dela Ursu Vartic [3]).

---

[1]) Doc. din Iaşi 20/30 Iunie 1660 (Iorga, *St. şi. Doc* VII, p. 293).
[2]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1088.
[3]) *Inedit. Ibid.* pachet 98, p. 1089.

Incă din 24 Iulie/3 August 1660, hotărîrea domnească fusese comunicată vatamanului şi sătenilor din Jugani[1]), precum şi dregătorilor din Bârlad[2]), pentru a o pune în aplicare.

Probabil că în urma acestei decizii şi în faţa neputinţei bătrânului Ursu de a-şi achita datoria, va fi intervenit o convenţie între cei doi pârîşi, căci un document posterior ne spune că Dumitraşcu Epure s'a angajat să plătească lui Dabija între 1 şi 15 August st. v. 1660 suma de 500 lei, bani daţi lui Vartic. Neputând plăti, i se prelungeşte sorocul de câteva ori, până la Sf. Gheorghe în anul următor (23 Aprilie 1661 st. v.).

Cu toate aceste prelungiri, divanul domnesc încă din 5/15 Martie 1661 hotărîse ca Dumitraşcu Epure «*fost pârcălab*» să plătească lui Dabija 500 lei ca să păstreze satul Jugani cu vecini cu tot; în caz contrar satul trecea în stăpânirea fostului mare vornic[3]). Această hotărîre, luată înainte de sfârşitul sorocului acordat lui Dumitraşcu, pare a avea un substrat politic. Dacă în vara anului 1660, Dumitraşcu ocupa o situaţie preponderentă, la începutul anului 1661 se pare că el căzuse în disgraţie. Poate că n'a fost destul de vigilent şi n'a anunţat la timp pe domn despre atacul neaşteptat al lui Constantin Şerban, poate că se număra între boerii «suseni» cari înclinară către domnia acestuia[4]). In orice caz, la 5/15 Martie 1661 el nu mai era pârcălab de Soroca[5]). In schimb Dabija se apropiase tot mai mult de curte şi pătrunde în anturajul domnului, pentru ca la moartea lui Ion Prăjescu să reocupe locul de mare vornic al ţării de sus.

Ne mai având nici o nădejde, Dumitraşcu se decide la tranşarea conflictului prin bună învoială. In Iaşi, la 29 Iulie/8 August 1661, el dă o declaraţie întărită de mai mulţi boieri divanişti, prin care recunoaşte că judecata domnească a hotărît ca el să plătească lui Dabija cei 500 lei daţi de acesta lui Vartic şi apoi să stăpânească satul; nu a putut însă plăti acea sumă la termenele hotărîte în repetate rânduri de marele vornic şi s'a decis să dea acestuia Iuganii în stăpânire deplină, neoprind decât trei oameni

[1]) Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 220, nr. 204 şi regestă în *Rev. ist. a Arh.* II, p. 36.
[2]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet, 98, p. 1090.
[3]) *Inedit. Ibid.* pachet 98, p. 1091 şi regestă în *Rev. ist. a Arh.* II, p. 37.
[4]) Miron Costin, et. cit. I, p. 370.
[5]) Cf. doc. *inedit* din 5/15 Martie 1661; Arh. Stat, Iaşi pachet 98, p. 1091.

din acel sat, anume pe Toader Pârcea, Vasile Cimpoiaşu şi Bilava [1]).

Deasemenea un caz interesant ne descrie actul nedatat (probabil din 1660) semnat de şoltuzul de Baia cu cei 12 pârgari şi alţi târgoveţi. La plângerea proegumenului Aftanasie dela mânăstirea Moldoviţa că ţiganul Tiron Putan i-ar fi furat un cal de 6 ani, vinovatul a fost condamnat la moarte, dar — conform obiceiului — vistiernicul Pelin răscumpără pe ţigan, plătind gloabă oraşului 30 lei şi dând egumenului drept despăgubire un cal în valoare de 40 lei [2]).

Biserica. In vreme ce Vasile Lupu continuă să sprijine Biserica ortodoxă şi participă alături de patriarhul şi arhiereii din Constantinopol la alegerea lui Nectarie Sinaitul ca patriarh al Ierusalimului [3]), fiul său Ştefan a avut o activitate religioasă mult mai restrânsă. E drept că frământările interne şi năvălirile pretendenţilor la tron nu i-au dat putinţa să consolideze o guvernare care este brusc întreruptă prin moarte.

Un corespondent veneţian îl numea «duşman al credinţei catolice» [4]). Cu toate acestea, acte contemporane pe care le vom studia mai târziu arată legături destul de importante cu papalitatea. Iar în legăturile sale cu clerul moldovean şi cu Biserica ortodoxă de pretutindeni, dacă uneori îi trebue impulsul tatălui său care-i serveşte de mijlocitor [5]), nu se arată totuşi niciodată lipsit de bunăvoinţă. Prin aceasta se explică şi faptul că cei mai mulţi clerici îi rămân credincioşi în vremuri de restrişte. Un exemplu este «soborul» de episcopi şi egumeni adunaţi în jurul mitropolitului Sava în Cetatea Neamţului în timpul invaziei lui Constantin Şerban din primăvara anului 1661 [6]). Numai doi episcopi lipseau, cel de Roman şi cel de Rădăuţi, conducătorii eparhiilor din ţara de sus, care vor fi făcut tovărăşie cu boierii din

---

[1]) Zapisul lui Dumitraşcu Iepure cu mărturia boierilor divanului din 29 Iulie—18 August 1661 (*Inedit.* Arh. St. Iaşi, pachet 98, p. 1091).

[2]) T. Balan, *Doc. buc.* II, pp. 163—164, nr. 87.

[3]) Hurmuzaki, *Doc.* XIII, p. 472.

[4]) *Ibid.* IX, 1, p. 186, nr. 253 (Viena 3 Decemvrie 1661; Giovani Sagredo către doge).

[5]) *Uricarul*, V. pp. 228—230 (scrisoarea din 19 Aprilie 1660).

[6]) V. A. Ureche, *Bis. din cetatea Neamţ*, p. 124.

acele părţi, viclenindu-se faţă de voievod [1]). Alături de ei se găseau desigur şi egumeni, între care pomenim pe egumenul mânăstirii Aron Vodă de lângă Iaşi [2]).

* * *

Bătrânul Varlaam, mitropolitul şi credinciosul sfătuitor al lui Vasile Lupu, fusese înlocuit de Gheorghe Ştefan cu episcopul Ghedeon de Huşi [3]). Acesta se menţine şi în timpul domniei lui Gheorghe Ghica. Dacă Ştefan Lupu păstrează pe unii din sfetnicii lui Gheorghe Ghica, el are grijă să înlăture pe toţi acei cari colaboraseră mai strâns cu înlocuitorul tatălui său, ori cari se compromiseseră poate în năvala lui Constantin Şerban din 1659 [4]). Ghedeon pierde scaunul mitropolitan. Deoarece Varlaam murise la 16/26 Aprilie 1658 [5]), Ştefan Lupu face mitropolit pe episcopul Sava al Romanului [6]). Totuşi Ghedeon rămâne în ţară, retras la mănăstirea lui de metanie de unde îşi administrează averea. La 8/18 Iulie 1661 domnul îi întărea cumpărătura unui pământ în fruntea din Căpoteşti [7]).

Sava « arhiepiscopul şi mitropolitul Moldovei şi Sucevei » apare pentru prima dată în această calitate într'un document din 16/26 Decemvrie 1659, împreună cu episcopii Dosoftei de Roman, Teofan de Rădăuţi şi Serafim de Huşi [8]). La 17/27 Martie 1660 el anunţă lui Vasile Lupu ridicarea sa pe scaunul mitropolitan

---

[1]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 270.

[2]) Iorga, *St. şi. Doc.* IV, p. CCCIX, nota 1: doc. dela Constantin Şerban din 26 Ianuarie—5 Februarie 1661.

[3]) Iorga, *Ist. bis. rom,* I, pp. 356—357 şi 388. Gheorghe Ştefan îndată după venirea sa este uns domn la Iaşi, în biserica Sf. Nicolae Domnesc de Ghedeon, episcopul de Huşi, în lipsa mitropolitului Varlaam « eşit la munte » odată cu răscoala (Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 327.

[4]) Iorga, *Ist. bis. rom.* I, p. 388.

[5]) Inscripţia pe mormântul lui Varlaam în Iorga, *Inscripţii,* I, p. 31, şi *Ist. bis. rom.* I, p. 357.

[6]) Răspunsul dat de Vasile Lupu din Constantinopol 9/19 Aprilie 1660 la o scrisoare a mitropolitului Sava din 17/27 Martie 1660 (*Uricarul,* V, pp. 228—230; publicat şi de Şt. Meteş în *Rev. ist.* II, fără a cunoaşte prima editare). Sava avea la loc de metanie mănăstirea Secu unde-şi odihneşte trupul alături de Varlaam, al cărui ucenic a fost (cf. Iorga, *Ist. bis. rom.* I, pp. 388—389).

[7]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 29, f. 57.

[8]) Melchisedec, *Cronica Romanului,* I, p. 278. Aceiaşi ordine în doc. din 22 Martie 1660 (*Rev. istorică,* VI, p. 82 şi XIII, p. 284).

neliniştea noului ierarh în ce priveşte atitudinea ce urma să aibă Ştefăniţă Vodă faţă de Biserică. Răspunsul lui Vasile Lupu îi dă curaj, căutând în acelaşi timp să-l convingă să se adreseze direct domnului, faţă de care trebue să aibă credinţă « cu trupul şi sufletul » [1]).

La 29 August/8 Septemvrie 1660 Sava « făcea şi aurea un тóскъ » pentru mănăstirea Secu [2]). Celelalte documente referitoare la acest mitropolit privesc diferite cumpărături sau danii de pământuri. Astfel zapisul din 23 Ianuarie/2 Februarie 1661 îl arată cumpărând pământ în ţinutul Neamţului « sub Boişte, lângă prisaca lui Marcu, în sus » drept 25 lei bătuţi [3]). La 21/31 Martie 1661 domnul îi întărea — după zapise — cumpărăturile făcute în Cotnar, anume 3 fălci de vie [4]). La 13/23 Iunie 1661, în Cetatea Neamţului, Dumitru şoltuzul cu pârgarii şi târgoveţii Târgului Neamţ îi întăreau cumpărătura casei lui Grigore, feciorul lui Marcu, pentru 10 galbeni [5]). La o dată necunoscută, Gheorghe Roşca fostul vistiernic îi dăruia un loc de prisacă din Stoeneşti [6]). Tot la o dată necunoscută, monahul Varlaam şi fiul său Ioan dăruiau mitropoliei Moldovei şi Sucevei moşia Croitorii (Tutova [7]). La 23 Aprilie/3 Mai 1660, Sava dăruia schitului Peonul poiana Cobiliţa pe Bistriţa, până la Vârstatul [8]).

Sava îşi păstrează scaunul şi după moartea lui Ştefan Lupu. La 17/27 Iulie 1662 apare ca martor într'o vânzare, alături de fratele său Toader vornicul şi de ieromonahul Misail Dichiul [9]), iar la 22 Ianuaric/1 Februarie 1663 se află în fruntea divanului lui Eustratie Dabija [10]), La 5/15 Ianuarie 1664 el era mort [11]). La şi-l roagă să intervină pe lângă noul voievod pentru confirmarea unor danii făcute de el mănăstirii Neamţului. Se vede de aci

[1]) *Uricarul*, V. pp. 228—230 (scrisoarea din 19 Aprilie 1660).

[2]) Iaţimirski, *Slavinskia i ruskia rukopisi rumunskih bibliotek*, p. 856.

[3]) V. A. Ureche, *o. c.* p. 124.

[4]) S. F. Marian. *l. c.* şi D. Dan, *Putna*, p. 91 şi 208 (o falce şi jumătate în Vlădică cu 120 galbeni dela Gheorghe Roşca fost vistiernic şi 1 falce pe Horodişte cu 45 lei dela Gheorghe Voiculeţ).

[5]) Iorga, *St. şi doc.* VII, III, pp. 374—375.

[6]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 589.

[7]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 1027.

[8]) *Inedit.* Arh. Mitr. Iaşi, dos. 754 (comunicat de Gh. Ungureanu, subdirectorul Arh. Stat. Iaşi).

[9]) *Inedit.* Arh. Stat. Iaşi, pachet 98, p. 590.

[10]) (*Rev. ist.* X, pp. 118—119).

[11]) Iorga, *Inscripţii*, I. pp. 31—32.

4/14 Octomvrie 1664, nepotul său Isar cu soția lui Tofana vindeau via din Cotnar, lăsată lor moștenire; între martori și «Mihăilă, vătavul dela părintele Ghedeon»[1]).

Sub jurisdicțiunea mitropoliei Moldovei și Sucevei se aflau în acea vreme trei episcopiate cu reședințele în Roman, Rădăuți și Huși.

Locul lui Sava la Roman este ocupat de Dosoftei, fostul episcop al Hușilor în timpul lui Gheorghe Ghica[2]). Il întâlnim în documentele din 16/26 Decemvrie 1659[3]), 22 Martie/1 Aprilie și 11/21 Mai 1660[4]). La 4/14 Ianuarie 1660 el primea scuteli din partea domnului pentru crâșmele și meșterii episcopiei, iar marele căminar de Roman fusese însărcinat cu aducerea lor la îndeplinire[5]). Este deasemenea pomenit la 11/21 Aprilie 1661, adăugându-se că a fost episcop al Hușilor sub Gheorghe Ghica[6]). Intr'un document nedatat din această epocă, Constantin Caracaș fost sulger arată că Dosoftei episcopul Romanului i-a permis să aibă mori în vadul episcopiei din satul Părliți[7]).

La Rădăuți era un Teofan, care ocupă acest scaun tot din vremea lui Gheorghe Ghica. Ar putea fi același cu Teofan, episcopul Rădăuților din 1649[8]), dar în 1657 găsim aci ca episcop pe viitorul mitropolit Sava[9]). Această informație ne permite două ipoteze: episcopul credincios lui Vasile Lupu fusese înlocuit de Gheorghe Ștefan prin Sava sau, la trecerea acestuia din urmă pe scaunul episcopal al Romanului fusese ales la Rădăuți un nou Teofan,

---

[1]) Iorga, *St. și. Doc.* VII, p. 371.

[2]) Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, p. 277. «La 10 Mai 1658 (st. v.). Dosoftei era, deși tânăr, episcop de Huși, înlocuind pe Teofan, precum tot atunci Sava înlocuia pe Anastasie la Roman (Melchisedec, *Cronica Hușilor*, pp. 125—126; și *Cronica Romanului*, I, pp. 277—278; Iorga. *Ist. bis. Rom.* I, p. 388). E încă o dovadă că Teofan de Rădăuți era altul decât episcopul Teofan din 1649. Pentru Dosoftei de Huși, cf. și un doc. din 11/21 Aprilie 1659, în Iorga, *St. și Doc.* VII, p. 65.

[3]) Melchisedec, *Cr. Romanului*, I, p. 278, referitor la mânăstirea Agapia, care făcea parte din diocesa sa.

[4]) *Rev. istorică* VI, p. 92 și XIII, p. 284.

[5]) Melchisedec, *o. c.* I, p. 280.

[6]) *Bul. Com. Ist.* VII, p. 65.

[7]) *Inedit.* Ac. Rom. Ms. LXI, doc. 74 (poate din vremea lui Dabija).

[8]) Doc. din 7/17 Iulie 1649 (*Rev. istorică*, VI, p. 81).

[9]) Melchisedec, *o. c.* I, p. 277, dec din 10/20 Mai 1659 (cf. și Iorga, *St. și doc.* VII, p. 365).

sub influenţa lui Gheorghe Ghica. Când Sava devine mitropolit, Teofan rămâne episcop de Rădăuţi, iar pe scaunul vacant al episcopiei Romanului este preferat Dosoftei de Huşi [1]). In documentul din 11/21 Mai 1660 prin care Ştefan Lupu făcea danii mănăstirii Hlincea şi o închina către mănăstirea Arghirocastron din Romelia, Teofan apare ca martor alături de ceilalţi prelaţi ai Moldovei [2]). Nu-l întâlnim pe Teofan între credincioșii tânărului domn în timpul atacului lui Constantin Şerban din primăvara anului 1661. Se găsea probabil împreună cu Dosoftei între «vlădicii» pe cari Miron Costin îi arată de partea năvălitorului [3]).

Episcopia de Huşi este condusă de Serafim, ridicat în scaun la trecerea lui Dosoftei pe scaunul Romanului [4]) şi rămas alături de domn în timpul turburărilor din 1661 [5]). La 26 Decemvrie 1660/5 Ianuarie 1661 Ştefan Lupu îi reînoia scutirea de camănă acordată cojocarului şi meserciului episcopiei Huşilor [6]); în acelaşi an îi scutea două crâşme de camănă [7]), iar în anul următor îi scutea posluşnici [8]).

Ştefăniţă Lupu arată destul interes pentru locaşurile sfinte.

In primul rând, îndată după venirea lui în ţară, la 24 Mai/3 Iunie 1660 sfârşeşte mănăstirea Golia «din Mijlocul târgului Iaşi», zidită de tatăl său [9]). La 22 Martie/1 Aprilie 1660 domnul dăruise acestei mănăstiri satele Clişcăuţi şi Mălineşti, iertându-le «dările şi angăriile, ca să n'aibă a da nici o dajde, nici mare nici mică, nici zloţi, nici ceară, nici miere şi nici un lucru nouă lucreză» [1]).

---

[1]) Melchisedec, *o. c.* I, p. 278; doc. din 16/26 Decemvrie 1659.

[2]) Paul Mihailovici, *Doc. mold. etc. l. c.* pp. 51—54, nr. 32. Melchisedec, (*o. c.* p. 280), dă o regestă fără lună şi zi, în care lipseşte Teofan dintre martori.

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 370.

[4]) Melchisedec, *o. c.* p. 278: doc. din 16/26 Decemvrie 1659 şi *Rev. ist.* VI p. 82 şi X, p. 284: doc. din 22 Martie—1 Aprilie 1660.

[5]) V. A. Ureche, *o. c.* p. 124, doc. cit.

[6]) Melchisedec, *Cr. Huşilor*, p. 126.

[7]) *Ibid.* p. 73 (doc. fără dată de lună şi zi).

[8]) *Ibid.* p. 73 (fără dată de lună şi zi).

[9]) Iorga, *Inscripţii*, II, p. 161. O altă inscripţie dela Golia pare a fi datată tot din 1660 (cf. *Ion Neculce*, an V. p. 37), dar face impresia de apocrifă, deoarece e pomenit Varlaam mitropolitul, deci transcrierea datei în anul 1660 dela Hristos poate fi greşită (cf. şi Iorga, *o. c.* p. 162) sau poate fi o inscripţie din 1660 care comemorează începerea lucrărilor din 1641 sub Varlaam.

[10]) *Rev. istorică*, VI, p. 82 şi XIII, pp. 283—284.

Prin acelaşi document se face cunoscută închinarea locaşului către mănăstirea Vatoped dela muntele Athos [1]). Primul egumen al mănăstirii Golia a fost probabil preotul Macarie, pe care-l găsim refugiat în Cetatea Neamţului la 23 Ianuarie/2 Februarie 1661 [2]). La 23 Iulie/2 August 1661, Ştefan dădea o carte de judecată egumenului dela Golia pentru a opri o moară pe Răut a lui Gheorghe Catargiul [3]).

La 16/26 Decemvrie 1659, Ştefan Lupu anunţă pe dregătorii şi locuitorii din satul Cămileşti (Tecuci) că a dăruit acel sat cu mori şi cu tot venitul mănăstirii Trei Erarhi din Iaşi [4]), iar la 15/25 Octomvrie 1660 scuteşte de dări pe morarul Ioan Andronic din Cămileşti, dela morile acelei mănăstiri [5]). La 23 Ianuarie/2 Februarie 1661 era egumen la Trei Erarhi preotul Iosif [6]). In această mănăstire a fost înmormântat în Aprilie 1661 fostul voievod Vasile Lupu [7]), pentru a fi urmat după câteva luni, în Septemvrie 1661, de fiul său Ştefan [8]).

Mănăstirea Sf. Nicolae din Cetatea Neamţului, zidită de Vasile Lupu, a intrat deasemenea în preocupările lui Ştefăniţă. La 2/12 Ianuarie 1660 îi întăreşte stăpânirea peste satul Brăteni (Neamţ), fost al rudei domnului, Iorga fost mare postelnic [9]). In acelaşi timp, el acordă mari imunităţi satului: « nime întru nimic să nu-i învăluiască (pe locuitorii din Brăteni), nici să-i globească, nici bucatele să nu le tragă pentru alte sate, sau pentru alţi oameni, nici vecini să-i nu-i tragă nime, până nu vor sta de faţă înaintea Domniei mele, nici cai de olac să nu le luaţi, nice boi de podvoade, nici la conace, nici la nemică la altă să nu-i învăluiţi » [10]). Probabil că între timp rudele fostului postelnic Iorga ridicaseră pretenţii asupra satului, căci la 21/31 Octomvrie 1660 voievodul dădea

---

[1]) *Ibid. ibid.* şi *Ion Neculce*, an. V, p. 5.
[2]) V. A. Ureche, *o. c.* p. 124.
[3]) *Rev. soc. ist. arh. bis.* XX, p. 148.
[4]) T. Burada, *O călătorie la muntele Athos*, pp. 80—81.
[5]) *Ibid.* p. 81.
[6]) V. A. Ureche, *l. c.*
[7]) Cf. nota pe un Mineu, din Aprilie 1661 (Iaţimirski, I, p. 90; Şt. Berechet, *Picături mărunte*, p. 127).
[8]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 373.
[9]) *Inedit.* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 50 (orig. slavon).
[10]) *Inedit* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 49.

din nou carte de stăpânire mănăstirii asupra Brătenilor [1]. In aceeaşi zi, boierii divanului mărturiseau drepturile mănăstirii din Cetatea Neamţului asupra numitului sat [2]. La 6/16 Ianuarie 1660 Ştefan Lupu dăruia acestei mănăstiri o «poiană zisă la Timuş» [3]. La 23 Ianuarie/2 Februarie 1661 era egumen preotul Ioan [4], care cumpără în April 1661 casa lui Iftimie Bordea din Târgul Neamţ cu 12 lei bătuţi [5].

Probabil în urma intervenţiilor mitropolitului Sava pe lângă tatăl său, tânărul voievod va fi făcut urice pentru satele dăruite de Vasile Lupu mănăstirii Neamţului şi-i va fi ales hotarul [6]. La 1/11 Mai 1660, el întărea acestei mănăstiri dreptul asupra unui «Toader a lor vecin drept de moşie şi crescut de dânşii» [7]. Egumen era la 23 Ianuarie/2 Februarie 1661 preotul Dosoftei [8]. In Aprilie şi la 13/23 Iunie 1661 apare un egumen numit Teofil [9].

La 9/19 Iulie 1661 egumenul Iorest al schitului Peonul cumpără cu 30 lei ocina preotului Ivan de Neamţ şi a fratelui său [10].

La 16/26 Decemvrie 1659, domnul scuteşte 8 posluşnici ai mănăstirii Agapia, având între martori pe mitropolit, pe episcopi şi pe boierii divanului [11]. La 21 Februarie/3 Martie 1661 Ştefan scria cămănarilor şi bezmănarilor din târgul Suceava să lase în pace de camănă mare şi mică şi de bezmân o cramă mare mănăstirii, pentrucă s'a milostivit să-i lase veniturile pentru «lumini şi tămâie» [12]. La 25 Septemvrie/5 Octomvrie 1661 Gligoraşco paharnicul şi Măricuţa Vămăşoaia dădeau călugărilor dela Agapia două roate de moară dela moara din Gavrileşti, cu tot venitul,

---

[1] *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Neamţ, pachet XXXVIII, doc. 1.

[2] *Inedit.* Ac. Rom. Ms. XLIV, doc. 60.

[3] V. A. Ureche, *o. c.* p. 121.

[4] *Ibid.* p. 124. Ioan este pomenit şi în doc. din 13/23 Iunie 1661 (Iorga, *St. şi doc.* VII, pp. 374—375) şi din 9/19 Iulie 1661 (*Arh. Bas.* VII, II, pp. 173—174). La 10/20 mai 1663 el era încă egumen la sf. Nicolae (Iorga. *o. c.* p. 375).

[5] Iorga, *o. c.* p. 374.

[6] Cf. scrisoarea lui Vasile Lupu către mitropolitul Sava din Constantinopol 19 Aprilie 1660 (*Uricarul*, V. pp. 228—230).

[7] Iorga, *St. şi. Doc.* XI, p. 91.

[8] V. A. Ureche, *o. c.* p. 124.

[9] Iorga, *o. c.* VII, p. 374 şi 374—375.

[10] *Arh. Bas.* VII, II, pp. 173—174.

[11] *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Agapia, pachet I, doc. 7.

[12] *Inedit*, Arh. St. Buc. Agapia, pachet I, doc. 8.

precum au dat şi fraţii lor Radu stolnicul şi Abaza [1]). Un document din Aprilie 1661 dă ca egumen la Agapia pe Dosoftei, poate venit dela Neamţ, unde era atunci egumen Teofil [2]). La 22 Ianuarie/1 Februarie 1663 era egumen Theofan [3]).

In 1660 domnul dărueşte mănăstirii Secu un aghiazmatar [4]). La 8/18 Ianuarie 1660 întărea mănăstirii o prisacă din Dealul lui Vodă, cu patru fălci de vie şi o crâşmă cu pivniţă, o prisacă la Juleşti, o prisacă la Colebiţă, satul Borceşti cu tot venitul, satul Brătuleşti, două mori « la Putna în gârlă, dincolo de sat la Copeşti în vadul dela Procopie », după zapisul fostului mitropolit Varlaam [5]). Egumen al acestei mănăstiri era preotul Paisie [6]).

La 11/21 Februarie 1660 o carte domnească de judecată întărea egumenului şi soborului dela mănăstirea Dragomirna stăpânirea satului Brătineşti [7]).

La 9/19 Iunie 1660, domnul dăruia mănăstirii Moldoviţa 8 scutelnici, ierâtndu-le toate dările afară de oerit, goştină şi desetină [8]).

Prin documentul din 23 Februarie/4 Martie 1660 el întărea scutelile făcute la 13/23 Iulie 1659 de predecesorul său mănăstirii « Skit » « von den Grunden der Stadt Cernautz » [9]).

La 8/18 Ianuarie 1660 Ştefan Vodă acordă scuteli pentru 8 posluşnici ai mănăstirii Putna [10]). La 10/20 Ianuarie 1660 dă o serie de acte pentru această mănăstire: interzice judecătorilor şi globnicilor domneşti de a intra în satele mănăstirii [11]); îi dărueşte pe

---

[1]) Melchisedec, *Cr. Romanului*, I, p. 278.

[2]) Iorga, *o. c.* p. 374. Dosoftei e pomenit ca egumen şi la 9/19 Iulie 1661 (*Arh. Bas.* VII, II, pp. 173—174).

[3]) *Revista istorică*, X, pp. 118—119.

[4]) *Suret inedit*, Ac. Rom. Ms. CLXXV, doc. 37.

[5]) I. Bianu, *Excursiune în Moldova* (Columna lui Traian, an, III, p. 111).

[6]) Cf. doc. din 23 Ianuarie—2 Februarie 1661 (Ureche, *o. c.* p. 124), din 13/23 Iunie 1661 (Iorga, *o. c.* VII, pp. 374—375), din Aprilie 1661 (*Ibid.* p. 374) şi din 9/19 Iulie 1661 (*Arh. Bas.* VII, II, pp. 173—4). La 10/20 Mai 1663 era egumen Gheorghieş (Iorga, *o. c.* VII, p. 375).

[7]) D. Dan. *Putna*, p. 199.

[8]) F. A. Wickenhauser, *Die Urkunden des Klosters Moldowitza*, Viena 1862, p. 109.

[9]) F. A. Wickenhauser, *Geschichte der Kloster Woronetz und Putna*, Cernăuţi 1888, IV, pp. 64—5.

[10]) D. Dan, *Putna*, p. 225.

[11]) *Ibid.* p. 212.

cojocarul Simion [1]), pe care-l scuteşte de toate dările [2]); permite călugărilor să-şi stăpânească casa lor din Siret [3]); ordonă pârcălabilor Sucevei să lase în pace metohul şi morarii acestei mănăstiri [4]). In aceeaşi zi acordă şi întăreşte mănăstirii o camănă mare şi bezmân în târgul Siret [5]). La 5/15 Martie 1660 el apără drepturile călugărilor asupra unei crâşme din acelaşi târg [6]).

In anul 1660 se termină reparaţia definitivă a mănăstirii Hlincea de lângă Iaşi [7]). La 28 Martie/7 Aprilie 1660 Ştefan Lupu miluia «nou zidita» mănăstire cu nişte locuri de dugheni [8]); la 9/19 Mai 1660 dădea carte egumenului şi soborului să-şi urmărească vecinii fugiţi din satul Hlincea «fie în satul Domniei mele, fie în sat boeresc sau în slobozie sau în sat călugăresc», luându-i îndărăt cu toate bucatele lor [9]). La 11/21 Mai 1660 voevodul închina mănăstirea Hlincea către mănăstirea Arghirocastron din Rumelia [10]). La 25 Mai/4 Iunie 1660 el judeca pricina între Mănăstirile Hlincea şi Bârnova pentru nişte mori făcute de Marco Rusul «mai gios de hotarul Gălătenilor»; se dă câştig de cauză celei dintâi, care dă ferâe 24 taleri [11]).

De o atenţie deosebită se bucură din partea domnului mănăstirea din «ţarina Iaşului», zisă a lui Aron Vodă, după numele ziditorului. S'au păstrat mai multe privilegii şi scuteli, începând încă din primele momente ale domniei. Astfel, la 29 Noemvrie/9 Decemvrie 1659 Ştefan Lupu scutea satele Giurovul şi Avereşti, ordonând pârcălabilor să nu le scoată «nici la poloboace, nici la doniţe, nici la şindile, nici la alte lucruri la nimic». Scria apoi

[1]) *Ibid.* p. 90.
[2]) *Ibidem* şi pp. 125—126.
[3]) *Ibid.* pp. 90—91.
[4]) *Ibidem.* şi p. 177.
[5]) *Ibid.* p. 177.
[6]) *Ibid.* p. 91
[7]) Iorga, *Intoarcerea unei pribege* (An. Ac. Rom. M. S. I. s. III, t. XII, nr. 15 Bucureşti 1927). Ii dărueşte satul Hlincea şi scuteşte 15 posluşnici, întărind închinarea către mânăstirea Arghirocastron prin hrisovul din Iaşi 11/21 Mai 1660 (P. Mihailovici, *o. c.* pp. 51—54, nr. 32).
[8]) *Inedit*, orig. slavon, Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet XI, doc. II. Suretul acestuia, *inedit*, *ibid.* pachet XVI, doc. 4.
[9]) Arh. St. Ruc. M-rea Cetăţuia, pachet I, doc. 2.
[10]) Melchisedec, *Cr. Romanului*, I, p. 280 şi P. Mihailovici, *o. c.* pp. 51—54, nr. 32.
[11]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pachet I, doc. 4.

pârcălabilor şi deşugubinarilor să nu intre acolo în sat [1]). La 13/23 Decemvrie 1659 poruncea cămănarilor şi bezmânarilor să-i lase în pace de camănă mare sau mică şi de bezmân o pivniţă şi o dugheană « ce iaste pe uliţa nouă unde se vinde fănina », fiindcă le-a lăsat să fie de tămâe şi de ceară acelei mănăstiri. Deasemenea hotărăşte ca « un fecior ce vor pune ei (călugării) la ace pivniţă să fie om neînsurat şi fără de breaslă, acela încă să fie în pace şi de dajde şi de zloţi şi de lei şi de taleri şi de orţi şi de galbeni şi de ceară şi de gunoi şi de fân şi de lemne şi de podvoade şi de cai de olac şi de alte dări şi angării de care sânt pre alţi mişăi » [2]). La 26 Decemvrie 1659/5 Ianuarie 1660 scria slugilor domneşti din ţinutul Fălciului să lase în pace satul Rănzeşti de podvoade, cai de olac şi branişte [3]). La 8/18 Martie 1660 acordă drept de slobozie pe trei ani mănăstirii pentru siliştea din Rânzeşti [4]). La 18/28 Mai 1660 scria goştinarilor de oi din ţinutul Neamţului că n'au voie să facă ocol în satul Girov al mănăstirii Aron Vodă [5]). La 12/22 Iunie 1660 scria cămănarilor din Iaşi să lase în pace de camănă mare şi mică şi de bezmân o pivniţă şi o casă « ce iaste lângă Golăi », lăsată mănăstirii Aron Vodă pentru « lumini şi tămâe » [6]). Dispoziţiile documentului sunt identice cu cele ale privilegiului din 13/23 Decemvrie 1659. La 2/12 Septemvrie 1660 dădea călugărilor carte să-şi urmărească fânul cosit fără drept de străini, din hotarul Rânzeştilor [7]). La 13/23 Mai 1661, Ştefan Lupu acordă acestei mănăstiri noi privilegii de slobozie, permiţându-i să aducă din ţara leşească şi din ţara turcească oameni pe cari să-i aşeze în satul Iurgani (Soroca). Le acordă scutiri pe doi ani, « numai să hie oameni dintr'altă ţară, să nu hie de ceşti oameni ce umblă şi nicăeri nu să aşadză » [8]).

S'au păstrat câteva documente de privilegii acordate mănăstirii din codrul Bârnovei. Astfel, la 14/24 Iulie 1660 Ştefan Lupu dădea egumenului şi soborului carte să-şi ia dijma dela Ciorbeşti

---

[1]) *Inedit.* Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 54.
[2]) *Inedit,* Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 139.
[3]) *Inedit.* Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 7.
[4]) *Inedit.* Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 8.
[5]) *Inedit,* Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 55.
[6]) *Inedit,* Ac. Rom. Ms. LXXIX, doc. 9.
[7]) *Inedit,* Ac. Rom. Ms. LXXVII, doc. 10.
[8]) *T. Codrescu,* an, VI, nr. 7. pp. 99—100.

din pâne, din făină şi din tot venitul; deasemenea locuitorii din sat trebuiau să lucreze pentru călugări câte două zile pe lună [1]). La 5/15 August 1660, el dădea o nouă carte prin care ordonă locuitorilor din Ciorbeşti, cari nu ieşiseră la lucru pentru mănăstire, să lucreze călugărilor toate zilele rămase din urmă [2]). La 21/31 Iulie 1661 dădea mănăstirii dreptul de a lua dijma din pâne, din făină, din cânepă, din pomet, din grădini şi din tot locul în satele Scânteia şi Căpoteşti [3]).

Vechea aşezare a Bisericanilor, cu intensa ei viaţă culturală-religioasă din secolul al XVII-lea a beneficiat în oarecare măsură de bunăvoinţa tânărului voievod. La 13/23 Iulie 1660, acesta îi dădea carte pentru stăpânirea unor poiene de fânaţ, anume Poiana Săreniciului, Poiana Fălcăului, Mărtineştii până în valea Calului şi a Stavnii şi Cernegura până la Obârşia Sascăi [4]). La 24 Iulie/3 August 1660 îi întărea dania în Vânători, făcută de Ramandi fost vistiernic, nepotul Chiriţăi [5]). La 12/22 August 1661 domnul şi divanul judecă vechea pâră între mănăstirile Bisericani şi Bistriţa pentru nişte poiene [6]) şi, constatând că actele prezentate de călugării Bistriţeni au fost făcute «cu meşteşug», întăreşte stăpânirea mănăsţirii Bisericani asupra acestor poiene [7]). La 1/11 Septemvrie 1661 Paşcan din Văcini şi Ştefan Cârlig ot tam mărturisesc într'un zapis cum călugării dela Bisericani au cumpărat un vad de moară la gârla Putnei dela Irimia lui Nădăbaico, pentru doi cai [8]).

La 20/30 August 1661 Ştefan Lupu dădea carte domnească egumenului dela mănăstirea Dealu-Mare, zidită de boerul Iani Hadâmbul fost postelnic, ca să adune pe oamenii cari au fost din Budeşti, ca să fie posluşnici de treabă mănăstirii. Le acordă scuteli pentru doi ani de dajde, de zloţi, de galbeni, de ceară, de taleri, de lei, de sulgiu şi de iliş [9]). La 19/29 Februarie 1660

[1]) *Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Bârnova, pachet III, doc. 2.
[2]) *Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Bârnova, pachet III, doc. 3.
[3]) *Inedit,* Arh. St. Buc. M-rea Bârnova, pachet IV, doc. 1.
[4]) *Inedit,* Arh. St. Buc. M-rea Bisericani, pachet I, doc. 32.
[5]) *Inedit,* Arh. St. Buc. M-rea Bisericani, pachet I, doc. 33.
[6]) C. A. Stoide, *Contribuţii la istoricul Mănăstirii Bisericani,* Piatra-Neamţ, pp. 7—8 şi anexa, p. 20 doc. XXXI.
[7]) *Inedit,* Arh. St. Buc. M-rea Bisericani, pachet I, doc. 34.
[8]) *Inedit,* Arh. St. Buc. M-rea Bisericani, pachet XV, doc. 2.
[9]) *Inedit,* Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet V. doc. I.

Andrei Abaza marele cămăraş dăruia acelei mănăstiri o poiană deasupra Budeştilor, la Stâmnic, « ce se chiamă poiana Căuei » [1]).

Câte un privilegiu răsleţ s'a păstrat şi pentru alte mănăstiri mai vechi sau mai noui. Astfel, la 20 Februarie/1 Martie 1660 domnul ordona cămănarilor şi bezmănarilor să lase în pace de camănă mare sau mică şi de bezmân o crâşmă mare a mănăstirii Galata de sus [2]). Mănăstirea Galata avea egumen la 23 Ianuarie/2 Februarie 1661 pe preotul Gheorghe [3]), probabil urmaş al arhimandritului Theona, căruia Ştefan Vodă îi întărea la 18/28 Martie 1661 stăpânirea asupra unor ocine şi vii din Conţeşti (Putna), Şăndreni (Covurlui), Paşcani pe Prut (Covurlui) şi jumătate din Moşneni cu un vad de moară pe gârla Putnei [4]).

La 17/27 Iulie 1660 domnul dădea carte mănăstirii Caşinului, ctitorie a lui Gheorghe Ştefan, să ia dijmă dela Şendreni şi Şercani, din pâne şi din fânaţ [5]).

La 1/11 Septemvrie 1660 domnul ordonă pârcălabilor de Neamţ să ancheteze plângerea călugărilor dela Bistriţa pentru siliştea Tătărani [6]). Egumen era probabil tot Dionisie Beacă, care vinde la 2/12 Mai 1660 cu tot soborul o falcie de vie în Cotnar pe dealul Laslăului preotului Saulea mare cămănar cu 40 lei bani gata [7]).

La 28 Aprilie/8 Mai 1661 Ştefan Lupu dădea carte egumenului şi soborului dela mănăstirea Homor să-şi apere « muntele ce să chiamă Măgura », să nu lase pe nimeni să pască oile sau să-şi facă stână acolo; pe cine vor găsi că pasc muntele « să le ia berbecii şi să le aprinză şi să le strice stânile » [8]).

Ilie egumenul mănăstirii Sf. Vineri din Iaşi se judecă înaintea domnului cu fostul vornic Beldiman pentru nişte vecini fugiţi dela Iucaţi la Negoeşti în vremea lui Moise Movilă Vodă. La 8/18 Octomvrie 1660 Ştefan Lupu dă câştig de cauză lui Beldiman,

---

[1]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet III, doc. 3.

[2]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Galata, pachet XIV, doc. 25.

[3]) V. A. Ureche, *o. c.* p. 124.

[4]) V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, pp. 86—87; publicat fără dată de lună şi zi în *Rev. ist. a Arh.* II, pp. 42—43.

[5]) *Inedit.* Arh. St. Buc. M-rea Cetăţuia, pahcet VII, doc. 3.

[6]) *Inedit*, Arh. St. Buc. M-rea Bistriţa, pachet X, doc. 3.

[7]) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. LVIII, doc. 45.

[8]) *Inedit*, Ac. Rom. Ms. LXXXIV, doc. 10.

deoarece vecinii au eşit sub alţi domni şi chiar înainte de «zilele părintelui Domniei mele» — adaugă el [1]).

La mănăstirea Sf. Sava din Iaşi era egumen Ioanichie, iar la Bârnova era Macarie la 23 Ianuarie/2 Februarie 1661 [2]). La Hangul era Ghedeon la 13/23 Iunie 1661 [3]).

* * *

Conform obiceiului atât de răspândit în prima parte a secolului XVII-lea, Ştefan Lupu continuă închinarea mănăstirilor moldovene către locaşurile sfinte din Balcani şi Asia. Inchină astfel mănăstirile Golia şi Hlincea către Vatoped dela muntele Athos şi Arghirocastron din Rumelia [4]), iar mănăstirea Suceviţei către mănăstirea Skit «ѡт зємлѧ ρѹскїи» [5]).

Deasemenea a făcut probabil donaţii mănăstirii Sfânta Lavră din Calavrita (în mijlocul Moreei), ctitoria părintelui său Vasile Vodă, deoarece îl găsim pomenit între ctitori [6]).

Fie direct, fie prin mijlocirea tatălui său, tânărul domn moldovean păstrează legături cu prelaţii răsăriteni; în Mai 1660 dădea câştig de cauză mitropolitului din Niceea în procesul cu fostul vistiernic Pelin, pentru satul Spărcăuţi [7]).

Un cleric, ieromonahul Arsenie, îi închina chiar o carte numită «*Călăuza Locurilor Sfinte dela Ierusalim*», tipărită la Veneţia în 1661 [8]).

Aceste mărturii ne arată oarecare activitate în legătură cu Biserica ortodoxă din Moldova şi din afară, lucru care înlătură orice presupunere de indiferenţă religioasă din partea lui Ştefan Lupu. Singura piedică în intensificarea acestei activităţi este neliniştea şi frământarea din cursul scurtei sale domnii.

* * *

---

1) *Uricarul*, X, p. 165.

2) V. A. Ureche, *Mân. din Cetatea Neamţului*, p. 124.

3) Iorga, *St. şi doc.* VII, pp. 374—375.

4) P. Mihailovici, *o. c.* pp. 51—54, nr. 32 (doc. din 11/21 Mai 1660); Melchisedec. *Cr. Romanutui*, I, p. 280; Iorga, *Ist. Bis. Rom.* I, p. 389.

5) *Inedit*, orig. slavon, Arh. St. Buc. M-rea Suceviţa, pachet I, doc. 12.

6) Iorga, *St. şi doc.* XI, p. 114.

7) *Inedit*, Arh. Stat. Iaşi, Cond. de Anaf. 20, f. 70, Cf. şi doc. următoare dela Eustratie Dabija.

8) E. Legrand, *Bibliographie hellénique du XVII-ème siècle*, t. II, p. 139.

In această vreme în care papa mai reprezenta conducerea luptei contra Turcilor, care culminează prin crearea Ligii Sfinte, găsim adesea pe principii români în legături cu pontificele roman.

In 1658, voievodul muntean Radu Mihnea trimisese la Roma pe observatorul franciscan Gabriel Thomasius [1]) şi restaurase mănăstirea franciscană din Târgovişte, căreia îi dăruia satul Şotânga [2]). El voia probabil să treacă la credinţa catolică, lucru pe care papa Alexandru VII îl anunţă la 12 Octomvrie 1658 arhiepiscopului din Gran [3]) şi pentru care felicită pe domn la 25 al aceleaşi luni [4]).

In cererea de sprijin adresată papei în Iunie 1660, Gheorghe Ştefan, fugar şi dornic să-şi recapete tronul, promitea că atât el cât şi familia sa se vor supune Bisericii romane şi că va căuta să convingă pe domnul Munteniei, Constantin Şerban, să facă acelaşi lucru [5]).

La sfârşitul anului 1659, călugărul franciscan Grigore de Chiprovaci, originar din Bulgaria, este trimis de Radu Mihnea la împărat, la papă şi la Veneţieni să arate dorinţa voievodului de a adopta credinţa catolică şi de a se alătura cauzei creştine [6]). Ducea cu el o scrisoare de recomandaţie a mitropolitului Ignatie al Ungro-Vlahiei, cu data din 12/22 Octomvrie 1659 [7]), scrisoarea lui Radu Mihnea [8]) şi o scrisoare a noului domn moldovean Şte-

---

[1]) E. Fermendzin, *Acta Bosnae*, etc. Zagreb, 1892, *(Mon. spect. hist. Slav. Merid.* 23), p. 267.

[2]) *Arh. ist. a Rom.* II, I, p. 48 şi 50.

[3]) I. C. Filitti, *Din arhivele Vaticanului, I, Documente privitoare la Episcopatele catolice din Principate*, Buc. 1913, pp. 103—104, nr. 107 şi *Revista catolică*, an. III (1914), pp. 357—358. Acelaş lucru îl spune cardinalul Chigi către Carafa, nunţiul papal la Viena la aceiaşi dată (Iorga, *St. şi doc*, I—II, p. 426).

[4]) Hurmuzaki, *Doc.* V, 2, p. 56.

[5]) Iorga, *St. şi doc.* IV, pp. 254—255, scrisoare din Viena. Convertirea părea a avea loc mai târziu, cum afirmă cardinalul Chigi în scrisoarea către nunţiul papal din Viena, din 21 Octomvrie 1662 (*ibid.* I—II, p. 427, nr. 16).

[6]) Grigore de Chiprovaci scrie o serie de scrisori în care expune evenimentele din timpul misiunii sale: din 30 Septemvrie (Hurm. V. 2, p. 63, nr. 100), 10 Octomvrie (*ibid.* IX, 1, p. 142, nr. 203), 20 Octomvrie (*ibid.* V. 1, p. 56, nr. 66) şi din 31 Octomvrie 1659 (*ibid.* IX, 1, p. 149, nr. 209).

[7]) Iorga, *Manuscripte*, Doc. p. 56, nota 2, etc. şi *St. şi Doc.* IV, pp. CCC—CCCI, nota 5.

[8]) Hurm. *Doc.* V, 2. p. 72, nr. 110 (scrisoarea papei către Radu Mihnea o pomeneşte).

făniță Lupu, prin care se cerea acordarea demnității de episcop catolic al Moldovei franciscanului Gabriel Thomasius, care însoțea pe Grigore până în Ardeal[1]). In bulele din 14 Ianuarie 1660, papa Alexandru laudă zelul lui Mihnea care pierduse între timp tronul și îi promite ajutorul cerut, lucru pe care-l repetă și mitropolitului Ignatie[2]).

Papa promite deasemenea sprijin lui Ștefăniță Lupu și îl îndeamnă să urmeze credința catolică[3]), sugestie care nu este luată în considerație. Situația catolicismului în Moldova rămâne precară, iar tânărul domn va apare în ochii corespondentului venețian din Viena ca « dușman al credinței catolice »[4]).

De altfel, cauza situației precare a catolicismului la noi nu pornea din lipsa de interes sau din dușmănia arătată de voievozi, ci mai degrabă din dezorganizarea internă a propagandei.

La 8 Mai 1651 fusese numit în scaunul episcopal catolic din Bacău franciscanul Matei Marian Kurski, în locul lui Ioan Baptist Zamoiski, care fusese transferat la Premysl. I se pusese condițiunea să restaureze și să înzestreze catedrala episcopală, să înființeze un seminar și un munte de pietate[5]). Turburările din țară îl împiedică multă vreme să-și ocupe scaunul, iar după ce se instalează nu-și poate îndeplini slujba din cauza bolii[6]). Acest motiv face pe regele Ioan Cazimir al Poloniei să ceară papei înlocuirea lui, prin scrisoarea din Varșovia 9 Iunie 1659[7]). La 5 Iulie 1659, din același oraș, Kurski trimitea papei demisia sa care este acceptată[8]). In urma propunerii regelui, este acceptat ca succesor franciscanul Atanasie Rudzinski, care fusese observator apostolic[9]). Acesta intră îndată în funcțiune, dar dă dovadă de atâta lipsă de mora-

---

1) *Ibid.* p. 71, nr. 109.

2) Către Mihnea (*ibid.* p. 72, nr. 110) și către mitropolitul Ignatie (*ibid*, pp. 70 și 73 nr. 108 și 111) la aceiași dată.

3) *Ibid.* p. 71, nr. 109.

4) *Ibid.* IX, 1, p. 186, nr. 253.

5) Bulele în I. C. Filitti, *o. c.* I, pp. 99—100, nr. 104 și p. 100, nr. 105.

6) Cf. G. Schmidt, *Romano-catolici per Moldaviam episcopatus*, Budapesta 1887, pp. 82—83 și notele.

7) A. Theiner: *Monumenta Polaniae et Litvaniae*, III, p. 594 și Schmidt, *o. c.* p. 83.

8) Theiner, *o. c.* p. 550 și Schmidt, *o. c.* p. 83.

9) Alexandru VII către Ioan Cazimir, Roma 29 Mai 1660 (Filitti, I, p. 105, nr. 108).

litate, încât amintirea lui tristă ajunge la urechile lui Petru Parcevici, arhiepiscopul de Marcianopol, care a inspectat așezămintele catolice din Moldova în 1670. Inaltul prelat îl acuză că-și petrecea premea « cum lascivis mulierculis »; în același timp, el atacă atitudinea acestor episcopi cari nu-și fac datoria, cu cuvinte aspre: « Episcopi Poloni, etsi centena juramenta deponerent Baccoviae residenti, nunquam tamen factis, moraliter aut physice demonstrabund. Venient quidem per tres, quatuorve menses, et quidquid alieno sudore et industria comparatum est, comodent et bibent et inde recedent »[1]).

Astfel se explică că la sfârșitul anului 1659, Ștefan Lupu cerea papei să numească pe Gabriel Thomasius în locul incapabilului și nedemnului Atanasie Rudzinski[2]).

La 31 Ianuarie 1660 era numit episcop al Bacăului Iacob Gorecki din ordinul Predicatorilor[3]), iar la 21 Februarie 1661 Rudzinski devenea episcop « in partibus Aenos » și delegat ca sufragant în eparhia Posnanului[4]). Până la instalarea definitivă a noului titular, papa numește vicar apostolic al Bacăului, adică locțiitor de episcop, pe franciscanul Gabriel Thomasius, « prefect minorit al celor două Valahii și comisar apostolic al Transilvaniei »[5]).

Era natural ca neputința sau dezinteresarea episcopilor titulari de Bacău, precum și necontenitele schimbări din conducere, să dezorganizeze propaganda catolică în Moldova. Rapoarte din acele vremuri ne arată ruina bisericilor, lipsa preoților, împuținarea credincioșilor.

Un raport din 6 Aprilie 1654, redactat probabil de iezuiți în Varșovia[6]) ne dă un tablou nu tocmai complet al așezămintelor catolice din Moldova; omite însă unele sate catolice pomenite

---

[1]) Raport din Bacău 12 Iulie 1670 (Schmidt, *o. c.* pp. 83—84).

[2]) Cf. scrisoarea din Hurm. V. 2, p. 71, nr. 109.

[3]) Schmidt, *o. c.* p. 84.

[4]) Conrad Eubel, *Zur Geschichte der röm.-kath. Kirche in der Moldau (Romischi Quartalschrift*, 1898), p. 114 și Filitti, *o. c.* I, p. 106, nr. 110.

[5]) Hurm. V. 2, p. 71, nr. 109; Iorga, *St. și doc.* I—II, p. XLII; Filitti, I, pp. 105—106, nr. 109; Gh. Călinescu, *Alcuni missionari italieni nella Moldavia, nei secoli XVII—XVIII* (*Diplomatarium*, I, pp. 223, Roma 1925), p. 24. Scrisoarea lui Alexandru VII către Ioan Cazimir din Roma 5 Iunie 1660 în Eubel, *o. c.* p. 114 și Fermendzin, *o. c.* p. 268.

[6]) Filitti, I, p. 100—103, nr. 106 (Varșovia 6 Aprilie 1654).

de episcopul Bandinus în 1646. Poate că centrul catolic din aceste sate dispăruse, căci mai în toate localităţile ni se prezintă acelaşi tablou al capelei sau bisericii ruinate. Doar la Bacău şi la Suceava locaşurile sfinte par în bună stare. La Iaşi biserica catolică fusese arsă de cazaci, iar cei doi preoţi iezuiţi slujeau într'o casă sărăcăcioasă dată de domn. Clădirea de piatră din Cotnar era deservită tot de doi iezuiţi; la Baia funcţiona un franciscan; la Huşi parohul ungur; la Trotuş venea la nevoie un călugăr din mănăstirea vecină a Bernardinilor. In Galaţi, Bârlad, Vaslui, Roman, Piatra-Neamţ, Stăneşti, Măneşti, Lucăceşti, Şolonţ, Fărăuani (jud. Bacău), Săbăuani (Roman), Hârlău (Iaşi), Ciubărciu (Basarabia) lipseau preoţii. Era nevoie să meargă din loc în loc un preot iezuit pentru a administra tainele. Iar averile Bisericii, fiind administrate de economi laici, intrau cu greu în mâinile clericilor. Nici episcopul, nici vicarul său nu primeau veniturile dela proprietăţile lor.

La 14 Decemvrie 1668, călugărul Vitus Piluzzi, prefect al misiunilor romano-catolice din Moldova, trimite din Baia un raport către nunţiul apostolic din Polonia[1]), prin care arată că foarte puţine lucruri s'au schimbat. Va trebui dusă o luptă aprigă de reorganizare a propagandei, pentru ca confesiunea catolică să recâştige o parte din terenul pierdut şi să nu dispară cu totul din ţările româneşti, unde ortodoxismul capătă o nouă înflorire sub influenţa greacă şi rusă.

---

[1]) Hasdeu, *Arh. ist a Rom.* I, II, pp. 150—153, nr. 2 şi *Revista catolică*, I, (1912), pp. 578—579.

SFÂRŞITUL DOMNIEI LUI ŞTEFĂNIŢĂ LUPU

Moartea lui Ştefăniţă. Infrângerea pretendentului Constantin Şerban în Februarie 1661 însemna consolidarea domniei lui Ştefăniţă Lupu şi începutul unei scurte ere de linişte pentru Moldova.

Vasile Lupu fusese eliberat din închisoarea celor Şapte Turnuri. Influenţa lui era atât de mare la Poartă încât a adus pedepsirea paşei Mustafa din Silistra a cărui atitudine arbitrară nemulţumise pe Moldoveni cu ocazia invaziei lui Constantin [1]). Nici moartea tatălui său nu primejdueşte tronul lui Ştefăniţă. Cu toate svonurile ce circulau în opinia publică constantinopolitană [2]), acesta se menţine în favoarea Porţii otomane, ca unul dintre vasalii credincioşi.

Deasemenea, nu exista nici primejdie din afară. Principele ardelean Ioan Kemény, dornic să-şi atragă favoarea Turcilor pentru a pregăti în linişte planurile de răscoală, intră în legături de prietenie cu domnitorul moldovean şi caută prin toate mijloacele să-i înlăture neîncrederea [3]). Polonii şi Cazacii sunt prea slăbiţi de frământările şi expediţiunile din ultimul timp pentru a mai găsi vremea sau dorinţa de a intra în conflict cu Turcii [4]).

---

[1]) Cf. Miron Costin, *ed. cit*, I, pp. 370—371 şi Virg. Vasiliu, art. cit. *(Diplomatarium*, I, p. 246).

[2]) Cf. scrisoarea lui Ballarino către doge, din 28 Martie 1661 (Hurm. V. 2, p. 81, nr. 124).

[3]) Cf. scrisorile lui Kemény către Bistriţeni, din 7/17 Mai 6/16 Iulie şi 7/17 Iulie 1661 (Hurm. XV, 2, pp. 1308, 1310—1311 şi 1311—1312, nr. 2910, 2914 şi 2915).

[4]) Cu toate acestea, Polonii nu voiau să extrădeze pe Constantin Şerban; cf. Hurm. V, 2, p. 82, nr. 126; (Ballarino către doge, Pera 15 Mai 1661), p. 85, nr. 131 (raport veneţian din Ragusa 11 Iulie 1661), IX, p. 182, nr. 247 (Alois Molin către doge, Podena 20 Mai 1661).

In această atmosferă de pace se scurge vara anului 1661 [1]). Doar aşezarea Tătarilor lui Calga Sultan dincolo de Prut pentru iernat sau trecerea trupelor tătare ale lui El Agasi către Timişoara mai amintesc svonul răsboiului [2]).

In toamnă, probabil spre mijlocul lunii Septemvrie 1661, Ştefan Lupu primeşte poruncă dela Constantinopol să meargă să ajute Hanului Crimeii şi paşei din Silistra la ridicarea şi întărirea unor cetăţi pe fluviul Nipru, pentru apărarea contra Cazacilor şi închiderea drumului acestora spre Marea Neagră.

Tânărul domn porneşte îndată, dar pe drum, în satul Luţeni aşezat pe râul Bâcu lângă Tighina, se îmbolnăveşte de «o boală foarte grea, lungoare, care boală îndată au priceput doftorii că trebue să-i ia sânge. Ce, n'au ascultat şi adăugându-se boala şi ales toamna fiind, aşa de greu l-au cuprins herbinţeala, cât până la Tighina au stătut frănitic, adică bâiguit de hire. Cu chipul ciumei era boala, că i-au eşit bolfă la o mână. Ce nu era ciumă, ce direaptă lungoare, cărei boală îi zic doftorii Maligna; şi cât au trecut Nistrul la Tighina, a trei zi au stătut mort» [3]).

De aceeaşi boală, care pare a fi fost febra tifoidă, deci molipsitoare, cum afirmă rezidentul veneţian din Viena, Giovani Sagredo [4]), moare tot la Tighina şi boierul Dumitraşcu Drăguţescu, om de casă al domnului [5]).

Moartea lui Ştefăniţă a avut loc la 19/29 Septemvrie 1661 [6]). Dispariţia Domnitorului provoacă turburări în tabăra dela Tighina. Cum au aflat Turcii, au căutat să pună mâna pe toate

---

[1]) «Aice în ţară, într'acest an, domnea cu pace Ştefăniţă Vodă peste toată vara» (Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 372).

[2]) Scrisoarea lui Ştefăniţă către Bistriţeni din Iaşi 5/15 Iulie 1661 (Hurm. XV, 2, p. 1310, nr. 2913).

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 372. Ion Neculce pretinde fără temeiu că «Ştefăniţă Vodă, zic unii, că pentru vrăjmăşia lui şi supărarea ce făcea boerilor, atunce la Tighina, la Bender, când s'au îmbolnăvit, să fie murit de otravă» (*ed. cit.* II, p. 191), dar chiar cronicarul nu crede deplin acest svon.

[4]) Scrisoarea către doge, din Viena 3 Decembrie 1661 (Hurm. IX, 1, p. 186, nr. 253).

[5]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 372.

[6]) Krauss, *o. c.* II, p. 192, Cf. şi scrisoarea lui Ballarino către doge, din Pera 31 Octombrie—10 Noemvrie 1661, prin care anunţă moartea domnului moldovean (Hurm. V. 2, p. 89, nr. 136) şi Iorga, *St. şi doc.* IV, p. CCCX. Nekesch-Schuller pune moartea la 24 Octomvrie—4 Noemvrie 1661 (*o. c.* p. 267).

odoarele domneşti «în seama împărăţiei» şi puţin a lipsit să nu se pornească luptă între ei şi Moldoveni. Miron Costin ne spune că «intrase ca în chip de jac în tabăra noastră unii din dânşii»; ce, dacă au stătut la voroavă cu boerii, nu i-au oprit boerii, ce le-au răspuns: *luaţi, numai să nu vă fie a dare seamă de mai mult cât veţi lua.* Deci luându-şi seamă Agii, nu cumva să dea mai mult decât vor lua, s'au lăsat»[1].

Ştirea morţii a fost dusă la Constantinopol de boerii Chiriţă Dracon Ruset şi Alexandru Costin postelnicul, care cereau în numele marilor demnitari ai Moldovei să li se dea ca domn pe Eustratie Dabija, marele vornic al ţării de sus[2].

Corpul lui Ştefăniţă Lupu l-au luat boerii care-l întovărăşiseră în expediţie. Plecând pe Nistru în sus au trecut fluviul pe la Bilacău şi au pornit apoi spre Iaşi, unde l-au îngropat alături de tatăl său, în mânăstirea Trei Erarhi[3].

Aspectele generale ale domniei. Prin moartea lui Ştefăniţă Lupu s'a stins cu totul o familie despre care spune cu drept cuvânt rezidentul veneţian la Constantinopol, Giovanni Battista Ballarino, că a fost «piena d'oro, d'adherenze e d'autorita»[4]. Din planurile îndrăzneţe de dominaţie, făurite de Vasile Lupu, n'a mai rămas nimic. Deşi a isbutit să aşeze pe tronul Moldovei pe fiul său, ambiţiosul domn şi-a dat repede seamă de neputinţa acestuia de a-i continua opera începută. Moartea l-a scutit să vadă sfârşitul neaşteptat al casei sale, dar a venit prea târziu, căci l-a lăsat să întrezărească în guvernarea lui Ştefăniţă contrastul dureros între ceea ce acesta a voit şi ceea ce a fost nevoit să înfăptuiască.

Cei doi ani ai domniei lui Ştefan Lupu au însemnat o grea cumpănă pentru Moldova.

Tânărul domnitor, pe care prevederea sfetnicilor şi lipsa lui de experienţă îl împingeau către o atitudine paşnică, a fost silit de împrejurări să ducă o vieaţă de lupte necontenite. Lupte cu Muntenii lui Radu Mihnea, lupte în Ardeal şi în ţara Cazacilor,

---

[1]) *Ed. cit.* I, pp. 372—373.

[2]) *Ibid.* p. 373. Cf. şi scrisoarea lui Ballarino din 31 Octomvrie—10 Noemvrie 1661 (Hurm. *l. c.*).

[3]) Miron Costin, *ed. cit.* I, p. 373.

[4]) Scrisoarea din 31 Octomvrie—10 Noemvrie 1661 (Hurm. *l. c.*).

lupte contra încercărilor pretendentului Constantin Şerban de a-i răpi scaunul domnesc. Cu forţele militare irosite Moldova devenise un loc de trecere şi de pradă pentru duşmanii unguri, poloni, cazaci, dar mai ales pentru prietenii turci şi tătari. La cruzimile războiului, care sărăciseră şi împuţinaseră locuitorii, se adaugă seceta cumplită din vara anului 1660 şi foametea care-i urmează, foamete ce va rămâne multă vreme vie în amintirea poporului şi va aduce tânărului stăpânitor porecla nedreaptă de Papură Vodă.

Viaţa lăuntrică a statului capătă uneori aspecte tragice. Nevoile expediţiunilor exterioare sau ale apărării tronului contra încercărilor pretendenţilor, bejenirea şi împuţinarea locuitorilor, sărăcia şi foametea, decăderea economică, tendinţele de distrugere a micii proprietăţi şi ambiţiile crescânde ale marilor latifundiari, toate cereau măsuri imediate şi energice.

Pe cât a fost cu putinţă, Ştefăniţă Vodă a încercat să facă faţă greutăţilor şi să remedieze relele abătute asupra Moldovei. E drept că nu a făcut aceasta din proprie iniţiativă.

Ajuns domn prin faptul că reprezenta o garanţie de credinţă politică pentru imperiul otoman, care ţinea ostatec la Constantinopol pe Vasile Lupu, domnia lui s'a desfăşurat în umbra ocrotirii şi sub influenţa marelui domn moldovean. Chiar după moartea acestuia, activitatea de guvernare a lui Ştefăniţă continuă a fi inspirată de mănunchiul de colaboratori educaţi în şcoala politică a tatălui său şi întăriţi prin experienţa dureroasă a anilor de opoziţie din vremea uzurpatorului Gheorghe Ştefan. Afară de câteva eşiri copilăreşti sau de unele cruzimi mărunte, afară de rari veleităţi de opunere, domnul a ratificat întotdeauna actele de guvernământ înfăptuite de divanul domnesc sau de colaboratorii săi intimi. Astfel se explică activitatea binefăcătoare şi conştiincioasă a conducerii, ale cărei linii largi le expunem aci în treacăt.

In politica externă, deşi a făcut uneori acte necugetate ca acel atac în contra cazacilor din Râşnov, care totuşi ar putea fi considerat ca un episod al luptei contra lui Constantin Şerban, el a dus în general o politică de continuitate faţă de aceea a predecesorului său imediat Gheorghe Ghica, rămânând în mod sincer şi credincios în sfera intereselor turceşti şi păstrând legături politico-comerciale paşnice cu vecinii apropiaţi, atât timp cât ei nu se arătau ostili directivelor politicei externe moldoveneşti.

In lăuntru, domnia scurtă a lui Ştefan Lupu a reprezentat — pe cât s'a putut — o epocă de destindere şi de promovare a intereselor obşteşti, cu totul neaşteptată în obiceiurile timpului. Compararea divanurilor arată o continuitate aproape completă faţă de domnia lui Gheorghe Ghica, continuitate care nu va fi stânjenită nici prin primenirea survenită în primăvara anului 1661 în urma năvalei lui Constantin Şerban şi a defecţiunilor sau devotamentelor ce a ocazionat ea. Mai mult. Cu toată moştenirea ce l-ar fi putut mâna către represalii faţă de foştii adversari ai familiei sale, Ştefan Vodă Lupu permite multora din colaboratorii lui Gheorghe Ştefan să rămână în ţară într'o mazilie liniştită. Unii dintre ei, după ce sunt ţinuţi o vreme sub observaţie, pătrund în sfatul domnesc şi capătă chiar dregătorii importante: este cazul lui Dabija care devine în 1661 mare vornic de ţara de sus în locul defunctului Ion Prăjescu. Rareori se întâlnesc cazuri de pedepsire capitală a unor vicleni, ca decapitarea lui Vasile Djalalăul care trecuse de partea lui Constantin Şerban în 1661 sau de pedepsire parţială ca legendara însemnare la nas a învăţatului boer Nicolae Milescu [1]).

Inlăturarea relelor provocate de foamete şi de războiu îl preocupă îndeaproape pe domn. Am văzut cum ia măsuri pentru readucerea fugarilor la locurile lor, pentru popularea regiunilor părăsite sau pustii, pentru scutirea de dări a satelor sărăcite şi despopulate. Acordă numeroase danii şi scutiri locaşurilor sfinte ortodoxe şi se preocupă chiar de organizarea Bisericii catolice din ţară, arătând astfel interes pentru nevoile tuturor supuşilor săi.

Dar, pentru ca încercările acestea de remediere a stării nenorocite a supuşilor şi de întărire a legăturilor între ţară şi stăpânitor să dea roade, era necesară o domnie mai lungă şi mai liniştită decât aceea a tânărului Ştefan Lupu. Moartea neaşteptată a făcut ca sforţările lui merituoase să rămână sporadice prin forţa lucrurilor, iar adevăratele rezultate nu se vor vădi decât sub urmaşii săi mai norocoşi.

---

1) Ion Neculce, *ed. cit.* II, p. 190 *(O seamă de cuvinte)*.

INDICE

A

B

C

D

E

H

I

J

K

L

M

N

O

P

R

Ş

T

Ț

U

V

W

Z

X

TABLA DE MATERII

MONITORUL OFICIAL ŞI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI, 1938

FUNDAŢIA REGELE CAROL I

SECŢIA ISTORICĂ

INTEMEIATĂ DE

MAJESTATEA SA REGELE CAROL II

CONDUSĂ DE

AL. TZIGARA-SAMURCAŞ ŞI CONST. C. GIURESCU

I. BIBLIOGRAFIE

Dr. ANDREI VERESS, *Bibliografia română-ungară, vol. III. Românii în literatura ungară şi Ungurii în literatura română. (1839—1878)*, Bucureşti, 1935, XVIII + 387 p. in 8° . . Lei 300
(Vol. I—II au apărut în editura Fundaţiei Regele Ferdinand I).

II. DOCUMENTE

P. P. PANAITESCU, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1936, 177 p. in 8° Lei 100

EMIL VÎRTOSU, *Tudor Vladimirescu. Pagini de revoltă*, Bucureşti, 1936, 80 p. in 8° . . . . . Lei 45

GR. NANDRIŞ, *Documente româneşti în limba slavă din mănăstirile Muntelui Athos. (1372—1658)*, Bucureşti, 1937, 309 p. in 8° Lei 150

AUREL V. SAVA, *Documente privitoare la târgul şi ţinutul Lăpuşnei*, Bucureşti, 1937, 326 p. in 8° Lei 160

Dr. ANDREI VERESS, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, vol. IX (1614—1636), Bucureşti, 1937, XXVI + 409 p. in 8° . . . . Lei 400
(Vol. I—VIII au apărut în editura Fundaţiei Regele Ferdinand I).

Dr. ANDREI VERESS, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti, vol. X (1637 — 1660), Bucureşti, 1938, XVI + 388 p. în 8°* . . . . Lei 400

Sub tipar

P. P. PANAITESCU, *Documentele Ţării-Româneşti I. Documentele interne, 1369-1490*

DAMIAN BOGDAN, *Documente moldoveneşti dinainte de Ştefan cel Mare*

III. STUDII

P. P. PANAITESCU, *Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1936, 269 p. in 8° . . . . Lei 150

V. CHRISTESCU, *Apărarea militară a Daciei Traiane*, Bucureşti, 1937, 272 p. in 8° . . . . . Lei 140

MARCELLE F. LAMBRINO, *Les vases archaïques d'Histria*, Bucureşti, 1938, 375 p. in 8° . . . . Lei 250

C. ANDREESCU şi C. STOIDE, *Ştefăniţă Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)* Lei 120

Sub tipar

GEORGE POTRA, *Contribuţiuni la istoricul Ţiganilor din România*

C. 50.769

Soclu